

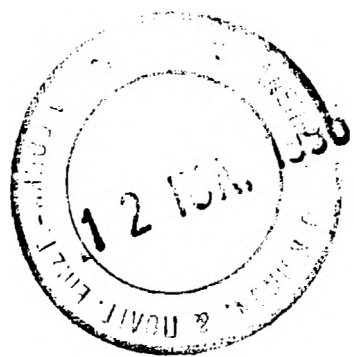
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 609
Παρασκευή
5 Ιουλίου 1996
Δρχ. 500

Το ΠΑΣΟΚ του μέλλοντός τους.. και η περίπτωση Λαλιώτη

M. PwSng '96

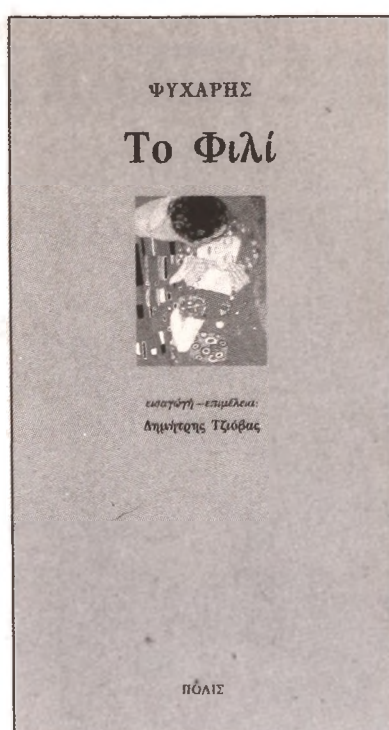
ΤΟ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΗΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑΣ
Η ΝΕΑ ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΩΝ ΕΡΜΠΑΚΑΝ-ΤΣΙΛΛΕΡ
ΠΕΡΙΕΡΓΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ψυχάρης

Το Φιλί

εισαγωγή – επιμέλεια: Δημήτρης Τζιόβας

Η διάλεξη του Ψυχάρη το 1893 για το φιλί είναι συνάμα παιχνίδι και προπαγάνδα, ιστορική μελέτη και πείραγμα. Ο Ψυχάρης ήταν άνθρωπος των αντιθέσεων: της λογικής και της καρδιάς, του λαϊκισμού και του εγωκεντρισμού. Ως τώρα προσέχτηκε και συχνά επικρίθηκε ο εγκεφαλικός Ψυχάρης για την κατασκευασμένη γλώσσα του και για τα επιτηδευμένα μυθιστορήματά του. Δεν προσέχτηκε όμως ο άλλος Ψυχάρης: ο προκλητικός, ο χιουμορίστας, ο Ψυχάρης της γροθιάς και της ζωντάνιας. Το Φιλί συνδυάζει αυτές τις δύο πτυχές της αντιφατικής προσωπικότητας του Ψυχάρη: τον μελετητή και τον είρων. Ο είρων για να παίξει και να προκαλέσει οχυρώνεται πίσω από την πανοπλία του μελετητή. Και ακριβώς αυτή η συνεργία τους αναδεικνύει τον καλύτερο, τον πιο αυθόρμητο Ψυχάρη.

Ο Ψυχάρης ήταν και ο σχολαστικός γλωσσολόγος αλλά και ο συναισθηματικός Γραικός.

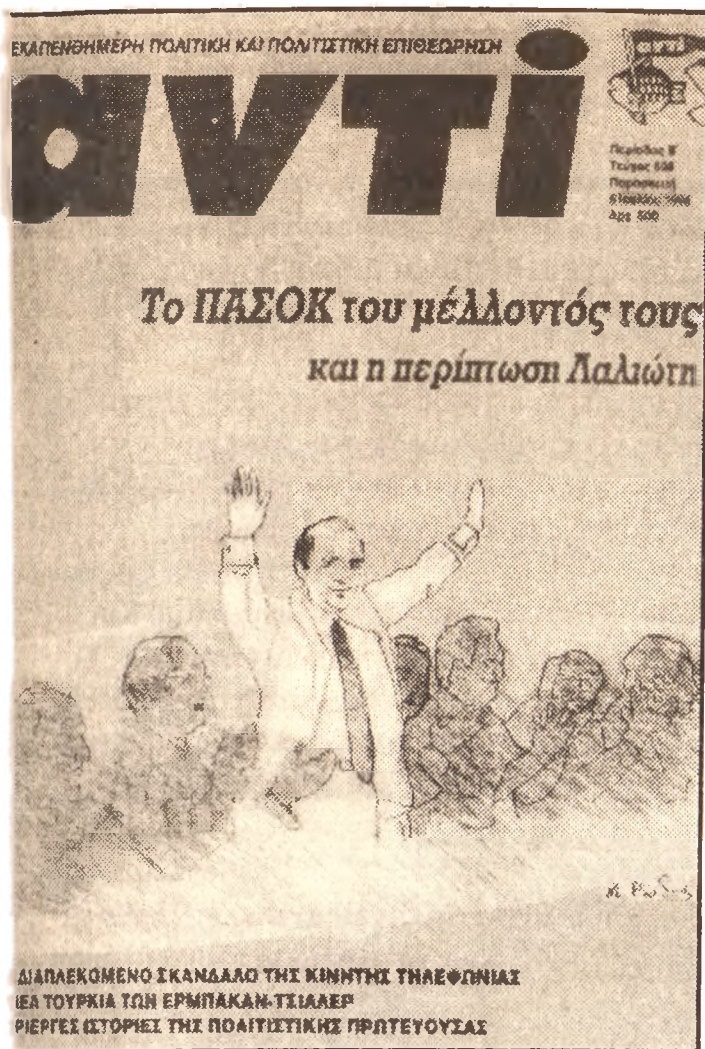
Αναζητούσε πίσω από το γράμμα των κειμένων το αίσθημά τους, την ανθρώπινη παρουσία. Αυτός ο άλλος Ψυχάρης, του αισθήματος και του θυμού, βγαίνει μέσα από το Φιλί, που, καλύτερα και από *Το Ταξίδι μου*, συνδυάζει τη φιλολογία με το χιούμορ, την αναδίφηση με τον έρωτα, την ιστορία με την καθημερινότητα.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ • ΟΜΗΡΟΥ 32 • 106 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36 43 382 • FAX 36 36 501

και στη ΣΤΟΑ του ΒΙΒΛΙΟΥ • ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5 • ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 32 16 148

αντι

Περίοδος Β' · Έτος 23ο · Τεύχος 609

Παρασκευή 5 Ιουλίου 1996 · Δρχ. 500

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.compulink.gr/anti>

E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ-ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας

ΜΟΝΤΑΖ: Τασία Λεβόν

ΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιακώβου 5, Περιστέρι

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,

για Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΙΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

έντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.

Λαοσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥΣ Η επόμενη μέρα του 4ου συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ: το στοίχημα για τον Σημίτη, η περίπτωση Λαλιώτη, η αμηχανία του ΣΥΝ · ο Ανδρέας έφυγε, ο Παπανδρεϊσμός; Τα παραλείπόμενα. Γράφουν οι: **Τάσος Παππάς, Σακελλάρης Σκουμπουρδής, Στέλιος Καφαντάρης, Σωτήρης Λέτσιος και Γιώργος Γερόπουλος**

ΣΕΛ. 22 ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ: ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ Άλλη μία εύγλωττη εικονογράφηση της δράσης των διαπλεκομένων συμφερόντων. Γράφει ο **Ρεπόρτερ**

ΣΕΛ. 30 ΕΡΜΠΑΚΑΝ-ΤΣΙΛΑΕΡ Για τη δύσκολη συμβίωση των εταίρων της νέας τουρκικής κυβέρνησης, γράφει ο **Αλί Ταρτάνογλου**

ΣΕΛ. 32 ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ Μια νέα μέθοδος εθνοκάθαρσης στη Ρουάντα. Γράφει ο **Α. Χουλιάρης**

ΣΕΛ. 38 ΠΕΡΙ ΝΟΥΘΕΣΙΩΝ Η αμερικανική αντίληψη περί ιστορίας και ασφάλειας στην Ευρώπη - του **Πλάμεν Τόντσεφ**

ΣΕΛ. 41 ΠΑΛΙ ΚΑΛΑ! Τα πεπραγμένα της Συνόδου Κορυφής στη Φλωρεντία. Γράφει ο **Μιχάλης Παπαγιαννάκης**

ΣΕΛ. 42 ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ Αποσπάσματα της επιστολής του γαλλόφωνου ποιητή και δοκιμογράφου **Δ. Τ. Αναλι**

ΣΕΛ. 48 ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ... Εκτελούνται κατεδαφίσεις. Είναι πιο εύκολο να «γκρεμίζεις» απ' ό,τι να «χτίζεις» - του **Παν. Λυκεσά**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

editorial, σελ. 4

ΗΡΕΜΗ ΔΥΝΑΜΗ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΟΝΕΙΡΑ

Παύλος Μεθενίτης, σελ. 11

ΕΞΟΦΥΛΟ:
Μ. Ρώδης

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

σελ. 20

INTERNET

Νέα του Κυβερνοχώρου, σελ. 28

ΔΙΕΘΝΗ

Κόσμος, σελ. 29

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 48

ΤΑ ΑΓΡΙΑ & ΤΑ ΗΜΕΡΑ

Παναγιώτης Ιωαννίδης, σελ. 62

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Κώστας Καραμάροκ, σελ. 66

ΤΑ ΜΕΤΑ

«Τοίτη τη στιγμή πρέπει να στρέψουμε τη σκέψη μας στον ιδρυτή μας, τον Ανδρέα Παπανδρέου. Η δυναμική που γνωρίσαμε τούτες τις μέρες, τους χιλιάδες συνέδρους που άκουγαν με προσοχή, τις τοποθετήσεις εκατοντάδων συνέδρων, τις συζητήσεις, την αγωνία για το αύριο, αυτή είναι η δυναμική στην οποία έδωσε ζωή ο Ανδρέας».

Κ. Σημίτης, 30.6.96, μετά την εκλογή του ως Προέδρου του ΠΑΣΟΚ.

ΛΟΓΟΙ όπως αυτοί, ειπωμένοι από τον νέο πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, αμέσως μετά την εκλογή του, είναι κατανοητοί ως προς τη σκοπιμότητά τους. Όμως, οι λόγοι αυτοί και αντιστρατεύονται όσα ο ίδιος ο κ. Σημίτης αντιστρατεύθηκε στη διάρκεια του συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ και, κυρίως, απέχουν πολύ από την αλήθεια. Είναι απλώς λόγοι ενός ώριμου πολιτικού, με ό,τι σημαίνει αυτό.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ Παπανδρέου έφυγε και ετάφη με πολλές τιμές. Η αποτίμησή του ως πολιτικού άνδρα επιχειρήθηκε μέσα σε κλίμα συναισθηματικής φόρτισης. Όπως περνά ο καιρός -και φεύγει ως «επικαιρότητα» το γεγονός του θανάτου- αρχίζουν πολλοί να επανεξετάζουν τα θέματα και τις εκκρεμότητες της μεταπολιτευτικής περιόδου. Και στη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο Ανδρέας Παπανδρέου έπαιξε έναν από τους προεξάρχοντες ρόλους.

ΣΤΟ «ΑΝΤΙ» επιχειρήσαμε την αποτίμηση του πολιτικού Ανδρέα Παπανδρέου από τις ημέρες του Ωνασείου. Και δεν θέλουμε τώρα να σταματήσουμε, ούτε στο τελετουργικό της κηδείας, ούτε στη φόρτιση εκείνων των ωρών. Το τέλος του Ανδρέα Παπανδρέου ήρθε να κλείσει τον κύκλο μιας ζωής, που σημάδεψε την ιστορία του τόπου μας. Η ώρα του θανάτου του Ανδρέα Παπανδρέου στάθηκε όμως σημαδιακή για το κόμμα που αυτός ίδρυσε και οδήγησε τρεις φορές στην εξουσία. Την επομένη της κηδείας άρχισε το 4ο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, «συνέδριο έκτακτης ανάγκης».

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ λόγος που αναπτύχθηκε, οι συμμαχίες και οι συναλλαγές κινήθηκε μέσα στο πνεύμα που καλλιέργησε για χρόνια ο ιδρυτής του ΠΑΣΟΚ. Όμως το τελικό αποτέλεσμα -η εκλογή του Κ. Σημίτη στη θέση του προέδρου και η κατίσχυσή του στην Κ.Ε.- ήταν μια ανατροπή.

Η ΣΚΛΗΡΗ αντιπαράθεση έφερε ανοιχτά στο φως -και κανείς πια δεν το αρνείται- τις δυο διαφορετικές ομάδες που συστέγγονται στο ΠΑΣΟΚ: Από τη μια οι «προεδρικοί», οι «κεντρώοι», η «νομενκλατούρα» και από την άλλη όσοι γύρω από τον Κ. Σημίτη υποστηρίζουν την ανανέωση. Οι δεύτεροι κέρδισαν. Και είναι καλό και για τον τόπο και για το ίδιο το ΠΑΣΟΚ.

ΑΠΟ ΤΩΡΑ και στο εξής όμως αρχίζουν τα δύσκολα: Και τα δύσκολα δεν είναι μόνον στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της χώρας. Αυτά θα έχει να τα βρει μπροστά του όποιος και αν κυβερνά. Τα δύσκολα θα προκύψουν από τις επιλογές του κ. Σημίτη. Με ποιους θα πάει και σε ποιους θα στηριχθεί. Γιατί αν η κυβέρνηση του κ. Σημίτη στηριχθεί στους κύκλους που ψιθυρίζεται ότι τον στηρίζαν -και θέλουμε τώρα να μιλήσουμε ανοιχτά-, δηλαδή στους «υπερατλαντικούς κύκλους» και στα συγκροτήματα Τύπου, τότε θα έχει ήδη «σημαδευτεί». Οι «κύκλοι» θα του υποδείξουν τους άξονες της εξωτερικής πολιτικής και τα συγκροτήματα του Τύπου θα του υποδείξουν ως διαμεσολαβητές άλλων τις επιλογές για τα άλλα θέματα. Και οι εξωθεσμικοί παράγοντες και κύκλοι, ως εξωθεσμικοί που είναι, αντιστρατεύονται τα συμφέροντα της χώρας ή και τα συμφέροντα των πολιτών.

Ο Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ είχε εκτιμηθεί μέχρι σήμερα ότι δεν είχε δυναμική προσωπικότητα και ότι υποχωρούσε εύκολα. Στο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ έδειξε ότι διαθέτει αποφασιστικότητα. Αν η αποφασιστικότητα αυτή εξαντλείται στις διαδικασίες για την εκλογή του ως προέδρου ενός κόμματος, τα πράγματα δεν είναι ευόπιμα.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ και πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ θα καλείται καθημερινά να αποδεικνύει ότι είναι μια σωστή πολιτική επιλογή, όχι μόνον για το κόμμα του, αλλά και για τη χώρα. Για να το επιτύχει όμως θα πρέπει να αποτινάξει πολλά από το παρελθόν που βαρύνουν και τον ίδιο και τους συνεργάτες του. Θα αναγκαστεί να αποχαιρετήσει πολλούς και πολλά μέσα από το ίδιο το κόμμα του. Τα χέρια του είναι λυμένα - υποθέτοντας ότι μέχρι σήμερα ήταν δεμένα. Ό,τι κι αν κάνει, θα φέρει πλέον ακέραια την ευθύνη.

αντί

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΑΣΕ ΡΕ ΓΑΜΟ ΤΗ
ΜΟΥ, ΤΙ ΕΠΑΘΑ ΠΡΟΧΘΕΣ
ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ...

ΜΙΛΑΓΕ Ο ΣΗΜΙΤΗΣ, ΚΑΠΟΙΟΣ ΑΠΟ ΠΙΣΩ
ΜΟΥ ΤΟΝ ΓΙΟΥΧΑΙΣΕ, ΓΥΡΝΑΘ, ΤΟΝ ΜΟΥΝΤΖΟ-
ΝΟ, ΚΑΙ ΠΟΙΟΝ ΝΟΜΙΖΕΙ ΟΤΙ ΜΟΥΝΤΖΟΣΑ!;

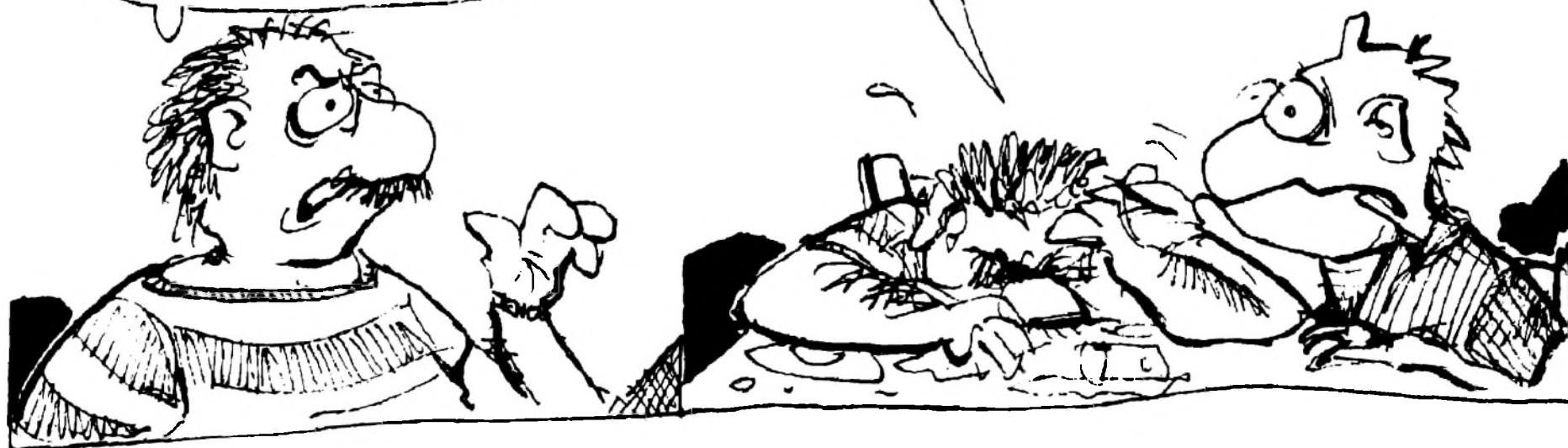
ΤΟΝ ΜΗΤΣΟ ΤΟΝ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ! ΤΟΝ
ΜΗΤΣΟ ΡΕ ΓΑΜΟ ΤΗ ΜΟΥ ΠΟΥ ΦΑΓΑΜΕ
ΨΟΜΙ ΚΙ ΑΛΑΤΙ ΜΑΖΙ!

ΠΑΡΕΑ ΔΕΡΝΟΜΑΣΤΑΝ ΜΕ ΤΟΥΣ
ΚΝΙΤΕΣ ΣΤΙΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΕΣ, ΠΑΡΕΑ
ΠΛΑΚΟΝΟΜΑΣΤΑΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΔΗΜΟ-
ΚΡΑΤΕΣ ΣΤΙΣ ΑΦΙΣΟΚΟΛΛΗΣΕΙΣ!

ΠΑΡΕΑ ΚΡΑΖΑΜΕ ΤΟΝ ΚΥΡΚΟ,
ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗ, ΤΟΝ ΑΡΣΕΝΗ!
ΠΑΡΕΑ ΔΙΑΤΡΑΦΑΜΕ!

ΜΙΑ ΨΥΧΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΙΧΑΜΕ
ΡΕ ΓΑΜΟ ΤΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΕΙ ΚΙ ΑΥΤΗ!...

Δ **ΠΟΛΙΤΙΚΟ** ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Κώστας Σημίτης: Η επόμενη μέρα

ΠΟΣΟ ΕΤΟΙΜΟΣ ήταν ο Ανδρέας Παπανδρέου στο ραντεβού του με το Μεγάλο Τίποτε; Ήξερε, ασφαλώς, την άτεγκτη μοίρα των ανθρώπων, όταν «ο χους επιστρέφει επί την γην»... Εκείνο που δεν ήξερε είναι ότι υπάρχει και η «κοιλιακή ταχυκαρδία», η οποία μέσα σε δυο λεπτά, μπορεί να εξελιχθεί σε «ηλεκτρομηχανικό διαχωρισμό» και «οξύ ισχαιμικό επεισόδιο». Ήδη γαρόωρα απιέναι, εμοί μεν αποθανονμένω, υμίν δε βιωσομένοις... Δεν πρόφθασε έτσι ν' αφήσει κάποια τελευταία «υποθήκη» εν όψει του συνεδρίου. Και αυτή η «μη υποθήκη» (οι Τ. Χυτήρης και Ν. Αθανασιάκης δήλωσαν ότι οι σχετικές οδηγίες του «για τη σύνταξη ενός σχεδίου ομιλίας», κ.λπ., δεν είχαν ολοκληρωθεί), ήταν, ίσως, η τελευταία προσφορά του Ανδρέα Παπανδρέου προς το κόμμα του. Με το θάνατό του –τρεις μέρες πριν από την έναρξη του συνεδρίου– διευκόλυνε τις εξελίξεις, καθώς η εκλογή προέδρου του ΠΑΣΟΚ, οι «καθαρές λύσεις», τέθηκαν εκ των πραγμάτων.

**ΜΟΛΙΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΕΛΦΙΝΙ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ
ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ ΣΚΟΥΜΠΟΥΡΔΗ**

**«Makedonissimo
η στρατηγική
της πλάκας»**

Σταθερό σημείο αναφοράς

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ Παπανδρέου σφράγισε, ασφαλώς, μια εποχή. Επί μια εικοσαετία ήταν σταθερό σημείο αναφοράς όχι μόνο των φίλων και οπαδών του (καθώς ενέπνευσε και οικοδόμησε ένα από τα μεγαλύτερα λαϊκά κινήματα στη χώρα μας), αλλά και των αντιπάλων του. «Έδωσε –κατά μια διατύπωση της Μαρίας Δαμιανάκη– πρόσωπο στην άλλη μισή Ελλάδα» (στην Ελλάδα που ηττήθηκε στον εμφύλιο), ήξερε –κατά μίαν άλλη διατύπωση του Κώστα Σημίτη– να «διαμορφώνει πολιτικές», να «διαβάσει τις διεργασίες του υπεδάφους». Χαρισματικός, αλλά και δημεγέρτης, εγκαινίασε, στην ελληνική πολιτική ζωή, την τακτική των αρχηγικών «κοιμιάτων-λεωφορείων», όπου τα πάντα –η ιδεολογία, τα προγράμματα, οι κατά καιρούς επιλογές ή σχεδιασμοί– υποτάσσονταν σε ένα και μόνο στόχο: την κατάκτηση και διατήρηση της εξουσίας. Σε στιγμές ανθρώπινης αδυναμίας (και περισυλλογής) δεχόταν ότι τα «τείχη» προέχουν του κόμματος, για να επανέλθει, ευθύς αμέσως, στις προσφιλείς του στρατηγικές και τακτικές.

«Εις οίκον πένθους»...

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ Παπανδρέου αγαπήθηκε από μέγα πλήθος. «Είναι, ίσως –έγραφε ο αξέχαστος Πότης Παρασκευόπουλος– ο μόνος Έλληνας πρωθυπουργός της νεότερης ελληνικής ιστορίας, με τόσο ηχηρό όνομα και τόσο ισχυρό έργο». Αν και καθηγητής της οικονομικής επιστήμης σε πανεπιστήμια διάσημα όπως του Χάρβαρντ και του Μπέρκλεϊ, δεν μπόρεσε λ.χ. ν' απογειώσει την ελληνική οικονομία, όπως δεν μπόρεσε –στην ουσία δεν επιδίωξε– να διαμορφώσει μια άλλη σχέση κόμματος-κοινωνίας, με τη διαχείριση της εξουσίας αποκλειστικό σχεδόν χώρο «σπνοχής του κόμματος»... Όμως σε ώρες πένθους, ο λαός μας προκρίνει, πάντοτε, το «Ο αποθανών δεδικαιώται», αφήνοντας, για αργότερα τις όποιες

αποτιμήσεις, «Αγαθόν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους»... Αυτό εξηγεί και τις πολλές χιλιάδες που συνέρρευσαν και συνόδευσαν τον Ανδρέα Παπανδρέου ως την τελευταία κατοικία του. Τον λάτρεψαν, έλωσπε, πολλοί. Η υπερβολή, όμως, έλεγαν οι αρχαίοι, ισοδυναμεί με «ἄβυσσον». Και, επτρεις ημέρες, όλοι σχεδόν οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί μας σταθμοί (ελάχιστοι εξαιρέσεις), όλα τα «τοκ σόου», κανοναρχούντων των τηλεπαρουσιαστών-σντονιστών, συναγωνίζονταν, μεταξύ τους, σε μια ακατάσχετη υμνητική και αγιογραφία. Κάποτε, ωστόσο, θα πρέπει όλοι ν' αποκτήσουμε την αίσθηση του μέτρου.

Το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ

ΜΕΣΑ σ' αυτό το κλίμα, με νοσή τη συναισθηματική φόρτιση της προηγούμενης μέρας, άρχισε το 4ο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ. Και ο πιο άμεσος, πρόχειρος τρόπος απόσπασης επευφημιών και χειροκροτημάτων από τους πέντε χιλιάδες συνέδρους, ήταν η αναφορά στο όνομα του εκλιπόντος αρχηγού! (Αυτό θα μπορούσε ν' αποκλειστεί και νοσφισμός, αν όχι σκύλευση της μνήμης του Ανδρέα Παπανδρέου).

ΤΟ ΟΤΙ το συνέδριο ήταν πολωμένο, προτού καν αρχίσει («νέο ΠΑΣΟΚ» ή «παλιό ΠΑΣΟΚ»; Σημίτης ή Τσοχατζόπουλος;) ήταν λίγο-πολύ γνωστό. Ότι δεν ήταν γνωστό, ότι αδυνατούσε να συνλάβει και η πιο νοσηρή φαντασία, ήταν αυτή η έκρηξη συσσωρευμένης χυδαιότητας κατά του προσώπου του Κώστα Σημίτη. Κατά κοινή παραδοχή δεν υπάρχει προηγούμενο –σε διεθνή ζυμακα– συνεδρίου κόμματος, όπου ο υπεύθυνος πρωθυπουργός της χώρας, εκλεγμένο από το ίδιο αυτό κόμμα, ν' αντιμετωπίσει μάλιστα τόσο βαναυσότητα, από τόσα απύλιστα στελέχη, αλλά και τόση «μάγικιά», τόση κτηνωδία. Ο αυριανισμός στις χειρότερες του ώρες! [Ένα επίκαιρο ερώτημα: Ποιος, αλήθεια, «διαπαιδαγώγησε» αυτόν τον κόμμα του ΠΑΣΟΚ στα νάματα ενός ιζηματογενούς

...ποιός του έμαθε να συμπεριφέ-
...όπως συμπεριφέρθηκε;]. Αλλά αν κά-
...ήρξε ιδιαίτερα εξοργιστικό, ήταν η
...μοιά επιφανών στελεχών του ΠΑΣΟΚ
...ν του Εκτελεστικού Γραφείου ή και
...ργών), οι οποίοι όταν έπεσε, τελικά, η
...α του συνεδρίου, έσπευσαν να...
...θούν τον Κ. Σημίτη —τον ίδιο αυτόν
...η τον οποίο, λίγες ώρες προηγουμέ-
...ίχαν αντιμετωπίσει με ύβρεις και θα-
...ους υπαινιγμούς. Ο «ενδοτικός» Σημί-
...Σημίτης που έγινε «πρωθυπουργός»
...στις «διασυνδέσεις του με δημοσιογρα-
...γραφεία», ο Σημίτης που ετοιμάζεται
...αγαδώσει» το ΠΑΣΟΚ (Κύριος οίδε,
...ο Σημίτης της Ίμιας, ο ρήσασπις Σημί-
...άπατρις Σημίτης... ήταν μερικά μόνον
...και «φιλοτέχνησαν» οι επιφανείς αυτοί
...σημερινό πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ και
...πουργό. Και, όμως, ουδείς αισθάνθη-
...ανάγκη να παραιτηθεί!

...ν καλός «τακτικιστής»;

...ΙΚΟΙ σχολιαστές υποστηρίζουν ότι ο
...πουργός κέρδισε το συνέδριο επειδή
...ίχθη πολύ καλός «τακτικιστής». Χρη-
...οήσε —έγραψαν— ένα είδος «ηλεκτρο-
...καθώς έθεσε τους πέντε χιλιάδες συνέ-
...μπρος στο δίλημμα: *Ή με εκλέγετε και
...ρο του κόμματος ή παραιτούμαι από
...πουργός. Οι σύνεδροι ήξεραν, όμως,
...κάθε παραίτηση πρωθυπουργού συνε-
...αι και παραίτηση της κυβέρνησης».*
...αθώς, κανείς από την παράταξη Τσο-
...πουλου δεν αισθάνθηκε την ανάγκη να
...ο σώμα «τι μέλλει γενέσθαι», στην περί-
...η αυτή —ποιος θα είναι, δηλαδή, ο «άλ-
...ρωθυπουργός»... —ήταν φυσικό το συ-
...κό σώμα να κάνει τις τελικές επιλογές
...κοιτήρια πολιτικά.

...αντισημιτικοί είχαν πιστέψει στην
...μβαση-κλειδή» του Κώστα Λαλιώτη
...ε δεύτερο βαθμό, στην «παρέμβαση
...μιάνη», που κινήθηκε στο ίδιο επίπε-
...Κ. Λαλιώτης ταλαιπώρησε το σώμα

επί ώρα πολλή. Αναφέρθηκε ακόμα και
στο... «σύνδρομο του Τιτανικού», για να
διατυπώσει τη «συνθετική» —όπως τη χαρα-
κτήρισε ο ίδιος— πρότασή του: *Ο σύντρο-
φος Σημίτης πρέπει να μετακινηθεί από την
αρχική θέση του, πρέπει να κάνει ένα βήμα
για να συναντήσει τον σύντροφο Τσοχατζό-
πουλο, πρέπει... πρέπει, διότι υπεράνω
όλων η ενότητα του κόμματος, κ.λπ. κ.λπ.*
Και, όμως, η «συνθετική» πρόταση δεν
ήταν τίποτε άλλο παρά μια απροσχημάτιστη
υποστήριξη της υποψηφιότητας του «πρώ-
του τη τάξει υπουργού»... Ποιος είπε ότι
«οι λέξεις, κάποτε, γλιστρούν, παραπα-
τούν, φθείρονται με ανακρίβειες»;

Δυο γραμμές

ΚΑΙ, ΟΜΩΣ, στο συνέδριο αναμετρήθη-
καν δυο γραμμές. Αυτή που ήθελε το
ΠΑΣΟΚ «μιαρμαρωμένο σε δογματισμούς»
(να εφαρμόζει, στο κατώφλι του 21ου αιώ-
να, τη διακήρυξη της... «3 του Σεπτεμβρη»)
και η άλλη —αυτή που διακήρυξε ο Κ. Σημί-
της— γραμμή εκσυγχρονισμού και (σε ό,τι
αφορά τα εσώπαιτα του ΠΑΣΟΚ) μιας «νέ-
ας συλλογικότητας». Ο πρωθυπουργός, με
την πρωτολογία του στο συνέδριο, δεσμεύ-
θηκε ήδη στην επιλογή μιας πολιτικής που
«θα απαντά δημιουργικά στις προκλήσεις

της εποχής» και θα κεντρίσει και πάλι το
ενδιαφέρον του πολίτη για τα κοινά...

ΘΑ ΜΠΟΡΕΣΕΙ να κάνει πράξη την πο-
λιτική του αυτή ο κ. Σημίτης, πρωθυπουρ-
γός και πρώτος εκλεγμένος πρόεδρος του
ΠΑΣΟΚ; Θα προχωρήσει σε τολμηρές αλ-
λαιγές πολιτικής και πρακτικών, που τόσο
έχει ανάγκη ο τόπος; Θα αψηφίσει τους
«υπερέλληνες», που ελλοχεύουν μέσα στο
ίδιο το κόμμα του, για μια σύγχρονη στρα-
τηγική στα θέματα εξωτερικής πολιτικής
και άμυνας; Κανείς δεν αμφισβητεί ότι τα
προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωθυ-
πουργός είναι πολλά και δύσκολα. Πολύ
περισσότερο όταν —παρά τη νίκη του στο
συνέδριο— οι ισορροπίες, στο εσωτερικό
του ΠΑΣΟΚ, παραμένουν εύθραυστες.

ΠΑΝΤΩΣ, όλες οι ενδείξεις λένουν ότι ο
πρωθυπουργός μεταθέτει, για το φθινόπω-
ρο, σκέψεις για ανασχηματισμό και, ίσως,
για προσφυγή στις κάλπες —όπως υποστη-
ρίζει, επίμονα, η Νέα Δημοκρατία. (Ήδη ο
κ. Μ. Έμπερτ κήρυξε συναγερμό!). Κατά τα
άλλα, υπάρχει ένα θέμα σχέσεων του κ.
Σημίτη με την ανανεωτική, ευρωπαϊκή
Αριστερά, η οποία, φυσικά, διαφορίζεται
από το ΠΑΣΟΚ, οικοδομώντας —και ενι-
σχύοντας— τη δική της αυτοτέλεια.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

Μόλις κυκλοφόρησαν δυο νέοι τόμοι του Αντί.

- Ο ΛΗ' (Α' εξάμηνο του 1993), που περιλαμβάνει τα τεύχη 512 έως 524
- Ο ΛΘ' (Β' εξάμηνο του 1993), που περιλαμβάνει τα τεύχη 525 έως 541.

Ζητήστε τους από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, τηλ. 7232713 - 7232819)

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥΣ

Ο Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ στο περιώνυμο –πλέον– τέταρτο συνέδριο πλην των, κατά **Γιαννόπουλο**, αμπελοφιλοσοφιών, που εξεστόμισε, διάνθισε την εισήγησή του με αναφορές στον μαρξισμό, την αισθητική κ.λπ., ώστε να πείσει τους εξημένους συνέδρους για το αναγκαίο των Ακημάκηδων. Νομίζω πως το κείμενο που εξεφώνησε ο προειρημένος ανήρ μπορεί να συστοιχηθεί με τις καλύτερες στιγμές των άλλων γνωστών αφαιρετικών ρητόρων της πολιτικής σκηνης μας.

ΕΠΙ 75 ΛΕΠΤΑ –ήτοι επί μιάμιση ώρα– ακούγαμε τον **Μαγαλ** του ΠΑΣΟΚ να φθέγγεται άρες-μάρες για να πει τι; Ψηφίζω Άκη. Προφανώς, ως άφογος χρήστης του ψυχολογικού πολέμου επέβαλε στους συνέδρους το μαρτύριο της λαλιωτικής αδολεσχίας –κάτι σαν το κινέζικο μαρτύριο της σταγόνας– ώστε στο τέλος ν' αναφωνήσουν «έλεος θα κάνουμε ό,τι πεις». Εγώ πάντως, ο αθώος και άφωνος πολίτης, όταν σκέφτομαι ότι τοιοῦτος ανήρ με τοιοῦτον λόγον –άρα και σκέψη– διαχειρίζεται από το συμπετυκνωμένο σαν γάλα εβαπορέ υπερυπουργείο του τα τρισεκατομμύρια των επενδύσεων του πακέτου Ντελόρ, το αεροδρόμιο κι όλα τα έργα-μαμούθ που τα διαπλεκόμενα εκκολάπτουν, με καταλαμβάνει σκοτοδίνη. Και βεβαίως θα μου πείτε πως έτσι μιλάνε στο ΠΑΣΟΚ. Και θα συμφωνήσω ασμένως. Όμως τις αναφορές στην αισθητική τι τις ήθελε, όταν ο ίδιος ξετίναζε έναν-έναν τους κανόνες της δικανικής τέχνης;

ΔΙΟΤΙ ΠΟΥ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ και πού ελληνικά πέρα από τα Εκβάτανα και από τα Σαμόστα –ακόμη παρά πέρα, θα με αντικρούσετε. Τι «μνήμη του μέλλοντος» και τι «ΠΑΣΟΚ του μέλλοντος μας» εφθέγγετο ο λαλιότατος Λαλιώτης για να συγκινήσει σαββόπουλιστί τους συνέδρους, τι μακροπερίοδο λόγο άνευ ρήματος εστήριζε ο πολύτλας, τι δευτερεύουσες συνέπλεκε άνευ κυρίας ο κύριος κλπ.

Πάντως το σουξέ του ήταν το «ΠΑΣΟΚ του Μέλλοντός μας» το οποίο όφειλαν οι κορυφαντιώντες σύντροφοι να χορέψουν, πλην δεν ευδοκίμησε, εφόσον ο **Σημίτης** επέμεινε σ' άλλο σκοπό.

ΓΙΑ ΝΑ ΣΟΒΑΡΕΥΤΟΥΜΕ όμως, το τέταρτο συνέδριο κατάφερε, έστω και μέσα από απίστευτες μικροκομματικές ίντριγκες ή προσωπικούς διαγκωνισμούς, να δώσει σοβαρότατο πολιτικό μήνυμα και να διεκπεραιώσει πρωτοφανείς, για ελληνικό κοιμματικό οργανισμό, διαδικασίες.

Ο ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ πλέον του ΠΑΣΟΚ κ. **Σημίτης**, για δεύτερη φορά απολαμβάνοντας ευρείας λαϊκής υποστήριξης, έχει στα χέρια του όλες τις δυνατότητες ώστε ν' αναστρέψει την κατιούσα στην οποία έχει εισέλθει ο τόπος: ν' αντιμετωπίσει δυναμικά το εξωτερικό χρέος, την καλπάζουσα ανεργία, την έλλειψη παραγωγικών επενδύσεων, την αβελτηρία της δημόσιας διοίκησης, τα αυξανόμενα παιχνίδια των ΗΠΑ και της Τουρκίας, το δυσάρεστο έως αρνητικό κλίμα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (θυμηθείτε τ' ακουστικά του κ. **Μέητσορ**). Κυρίως όμως έχει ν' ανατρέψει αυτό το περίεργο ίζημα της ραστώνης και της αθυμίας που χαρακτηρίζει τις μέρες που ζούμε. Να εμπνεύσει δηλαδή ένα λαό που έμαθε να μην αντιδρά και ν' αποδέχεται παθητικά τα οποία ερεθίσματα, αρκούμενος σε ανέμπνευστα πράγματα.

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΛΑ τέλος του συνεδρίου, υπήρξε η νηφάλια πολιτική παρουσία και θετική επίδραση του **Γιώργου Παπανδρέου**, ο οποίος κράτησε αποστάσεις και από λαϊκιστικές χορώνες και από περισπούδαστα ξύλινα επιχειρήματα. Γιατί, εν τέλει, αυτό που πρέπει να ενδιαφέρει τους πάντες δεν είναι το ΠΑΣΟΚ του μέλλοντός τους αλλά το παρόν –και το μέλλον– του δύστηνου τόπου μας.

Μάνος Στεφανίδης

ΤΟ ΕΤΕΡΟΝ ΗΜΙΣΥ

Το σύνθημα ήταν «ενότητα» και το συμπέρασμα ήταν η νίκη του ΠΑΣΟΚ. Απλοϊκά κατασκευάσματα για τα οποία όμως κανείς δεν χρεώνεται.

Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι επικράτησε η λογική διατήρηση των κοινών κατακτήσεων των περισσότερων. Είναι δε παράδοξο πώς η πλειοψηφία δεν ήταν μεγαλύτερη εφόσον υπάρχουν τέτοια ζωτικά διακυβεύματα.

Το παράλληλο συμπέρασμα είναι ότι ο Κ. Σημίτης πράγματι θα βρεθεί αντιμέτωπος με το μισό ΠΑΣΟΚ. Αυτό το μισό που είχε εύστοχα επισημάνει ο Άκης προ ημερών και που κανένας φλογερός περί ενότητας ούτε του ίδιου του Άκη επινίκειος δεν μπορεί να απαλείψει.

Σ.Κ.

ΠΡΩΡΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι, που πιθανότατα πείσουν τον πρωθυπουργό να εξαρτήσει πρόωρες εκλογές πριν τον Οκτώβριο.

Δύο υποκειμενικοί:

1. Αιφνιδιασμός των αντιπάλων, παρά τη προκλητική τους απαίτηση για εκλογές εδώ και τώρα, ιδίως της καθηλωμένης λόγω Έβερετ Ν.Δ.

2. Πανίσχυρος τώρα ο **Σημίτης**, περικυκλωμένος ξανά με την λαϊκή ευφορία, όπως και πριν τα Ύμια.

Και τρεις αντικειμενικοί:

1. Μεσολαβεί τώρα το νεκρό «κουφό» καλοκαίρι και τα μπάνια του λαού, που πιθανότατα θα περιορίσουν στο έπακρο τις επιθυμητούς φιλοσοφικές απαιτήσεις για παροχές.

2. Δυνατότητα τετραετίας δυναμικής, χωρίς εκλογικές διακοπές για τη σύγκλιση, ως η παρυφή του 2001, οπότε και υπάρχει πιθανότητα να μπει η Ελλάδα στην ΟΝΕ, αν όλα πάνε καλά. Διαφορετικά, οι εκλογές στο τέλος του 1997 κόβουν ψυχολογικά και τεχνικά στη μέση την τετραετία, με επώδυνη ανάσφιξη της σύγκλισης.

3. Τελευταία ευκαιρία για να λυθεί από σκοπτα το Μακεδονικό μέσα στο 1996, με εξέλιξη που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη δυνατότητα ισόροπης σύγκλισης των ελληνοτουρκικών.

Σ.Σ.

ΟΡΤΙΑ ΗΦΕΡΕ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ...

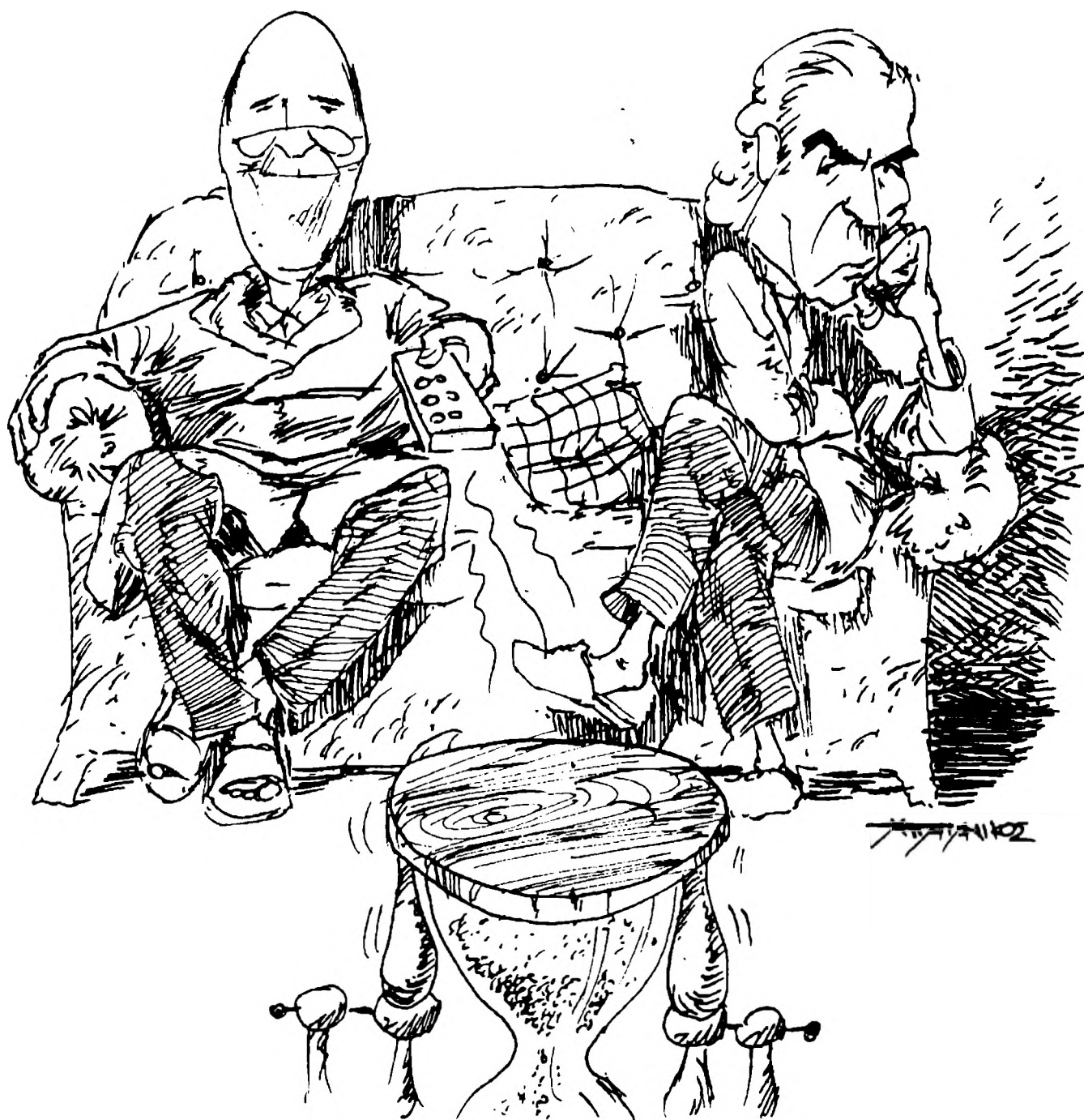
ο μεγάλο χαμένο ο **Κ. Λαλιώτης**. Δεν κέρδισε καλά τα χαρτιά του και έχασε το «κόλλο», στο οποίο ρίσκαρε να τα πολλά ρέστα του. Αυτά που είχε κερδίσει όταν κέρδισε το «κόλλο» της 96. Υπεραξιολόγησε το χαρτί της ανάγνωσης ενότιτα σε γραφειοκρατική και πολιτική βάση. Και αγνόησε το άλλο, μεγάλο δυναμικό χαρτί των απαιτήσεων αντι-παπανδρεϊκής, πλέον, κοινωνίας. «κόλλο» πάλι το κέρδισε ο **Κ. Σημίτης** και κράταγε αυτό το μεγάλο χαρτί, αλλά αβγάτισε με το άφογο -δίκην μπλόκ-ποντάρισμα, πείθοντας ότι πράγματι απαιτηθεί αν δεν εκλεγεί, πείθοντας και τον αντι-παπανδρεϊσμό του, το παλαιό του πολιτικό μειονέκτημα, σήμερα είναι το μιάχρητο συγχευτικό του πλεονέκτημα.

Σ. Σ.

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ» ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

Στο νέο αεροδρόμιο που πρόκειται να κτισθεί στα Σπάτα να είναι το ωραιότερο της Ευρώπης. Πάντως, το Ελληνικό είναι καμιά μίλλον το χειρότερο. Το αεροσκάφος της Ολυμπιακής από Ναϊρόμπι προήχθη στο Ελληνικό στις 6.15 το πρωί. Ουρασμένοι επιβάτες μπήκαν στο κτίριο από μια πόρτα με την ένδειξη «Μόνο για πολίτες της Ε.Ε.». Η αντίστοιχη είσοδος για μη πολίτες ήταν κλειστή. Τα δύο γκιέγκου διαβατηρίων είχαν επίσης την ένδειξη «Μόνο πολίτες της Ε.Ε.». Εν τούτοις οι φωνές των νυσταγμένων υπαλλήλων έβγαλαν τους επιβάτες στις κατάλληλες εισόδους. Στα γκισέ δήλωσης συναλλαγμάτων δεν υπήρχε ούτε ένα στυλό) ένας και υπάλληλος εξυπηρετούσε μια σειρά 20 υπαλλήλων παραπονιόμενος ότι βρίσκεται στη λίστα από τις 11.00 το βράδυ.

Το πιο εκπληκτικό είναι ότι τα καρότσια για τη μεταφορά των αποσκευών «αυξάνονται» στην τιμή των 300 δραχ. Έτσι, το αεροδρόμιο του Ελληνικού, την είσοδο της, απελπισμένοι τουρίστες είναι ετοιμοί να αλλάζουν εκατοντοδολάρια για να πληρώσουν τις 300 δραχ. διότι η τιμή που έχει αναλάβει τη διαχείριση της υπηρεσίας αυτής. Τα σκουπίδια έξω από το κτίριο του αεροδρομίου και οι ασπρόχρυσες τιμές των χώρων στάθμευσης συνθέτουν μια εικόνα παρακμής που μόνο που θέλει να λέγεται «τουριστική» Ουί. Με τις προκαταλήψεις που έχουμε στην Ελλάδα πολλοί είχαν την αίσθηση ότι ξίδεναν από την Αφρική στην Ευρώπη, από την Ευρώπη στην Αφρική. **Α. Χ.**

ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Ο διαχωρισμός της κοινωνίας σε πολίτες α' και β' κατηγορίας είναι ένα εύκολο κριτήριο για τη νομιμοποίηση της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας. Πρόσφατα τέσσερις Αλβανοί λαθρομετανάστες συνελήφθησαν βίαια από αστυνομικούς στο χωριό Καλαμάκι του Πηλίου και εξαναγκάστηκαν να διασχίσουν γονατιστοί το λιθόστρωτο της πλατείας, μπροστά στα μάτια των κατοίκων. Η ευαισθησία των πολιτών να καταγγείλουν αυτή την απαράδεκτη αστυνομική συμπεριφορά, οδήγησε στη δημοσιοποίηση του γεγονότος από τα μέσα ενημέρωσης. Η κυβέρνηση αποδοκίμασε το γεγονός, χωρίς όμως μέχρι τώρα να ανακοινωθούν κυρώσεις κατά των υπεύθυνων αστυνομικών. Οι καταγγελίες για ξυλοδαρμούς ξένων κρατούμενων στις φυλακές και η «ιδιαίτερη μεταχείριση» που επιφυλάσσεται γενικότερα στους παράνομους μη Έλληνες είναι συχνές. Τα στίφη των μεταναστών, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα των κοινωνιών

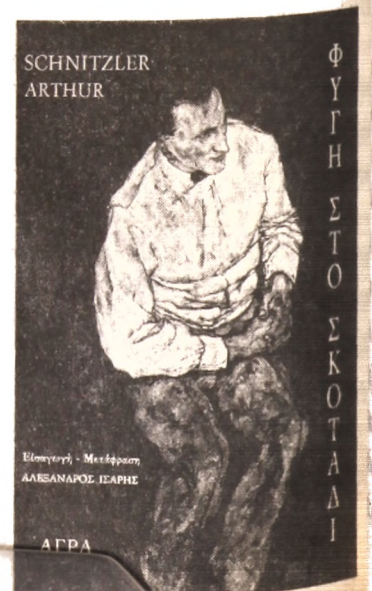
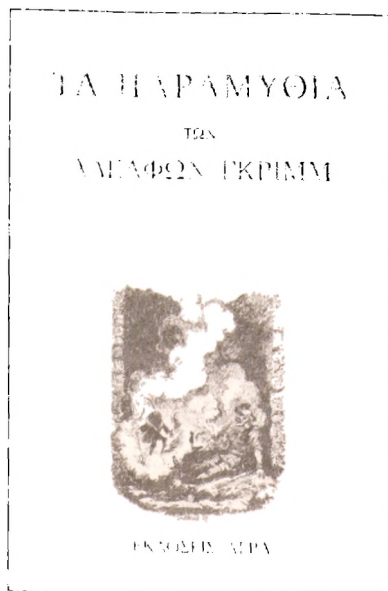
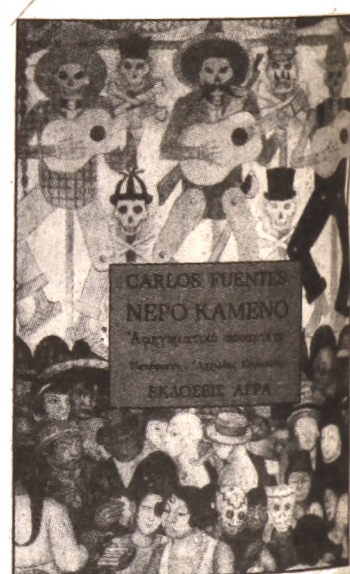
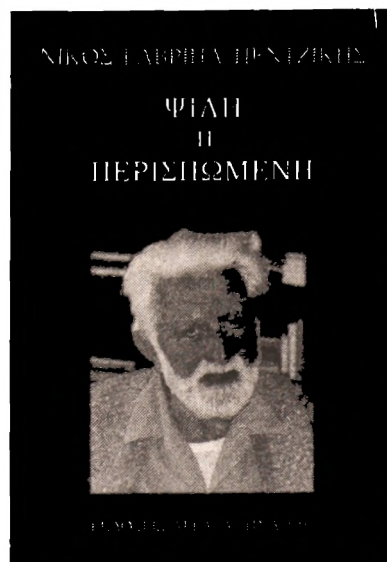
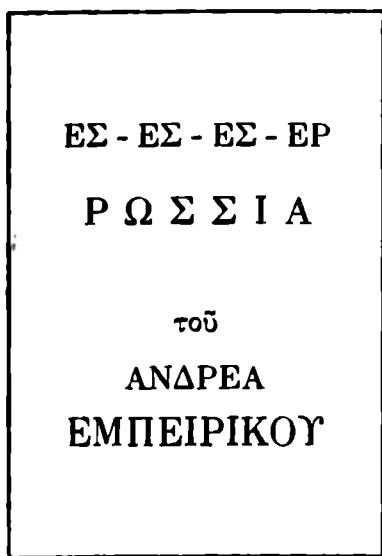
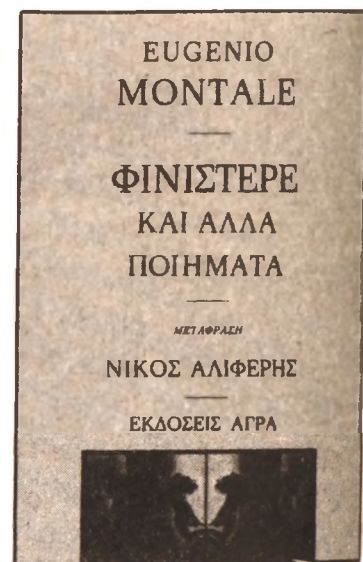
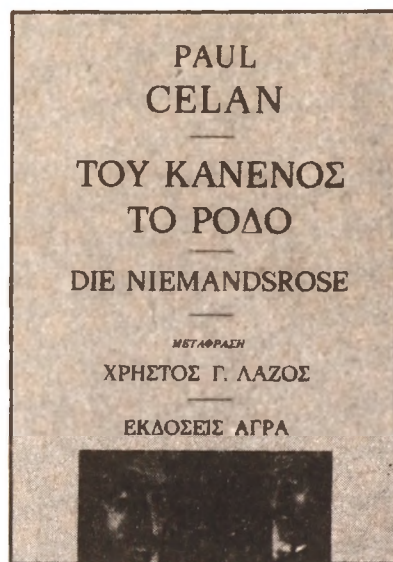
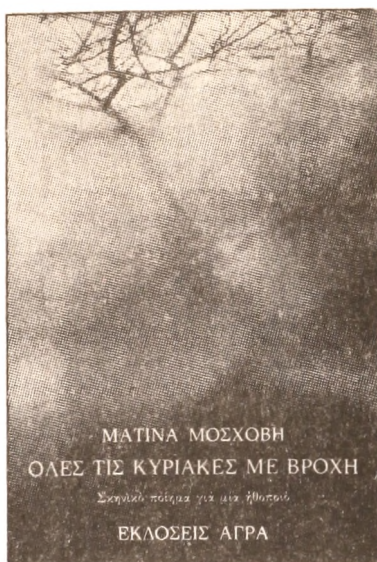
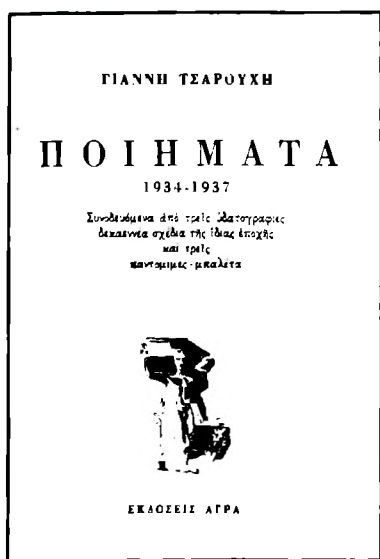
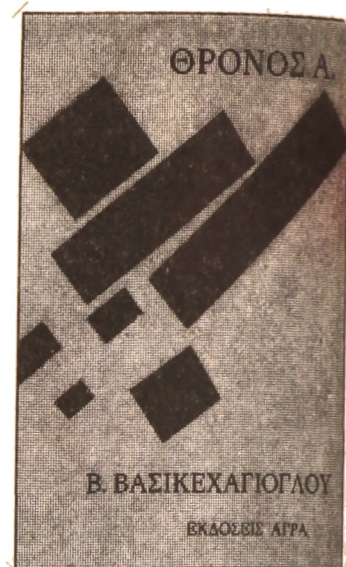
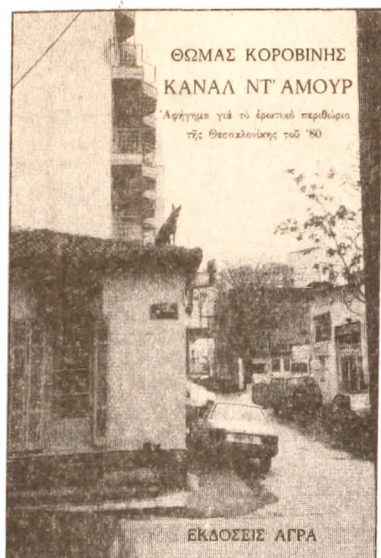
του τέλους του 20ου αιώνα, είναι σήμερα ο προνομιακός χώρος δράσης των ανεξέλεγκτων μηχανισμών της αστυνομικής βίας. Όσο η κοινωνία και το κράτος αρνείται να αποδεχτεί τους ξένους και να τους ενσωματώσει, τόσο οι ξένοι θα είναι θύματα άνισης μεταχείρισης και εξευτελισμού.

Ε.Λ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΧΕΡΙΑ ΟΝΕΙΡΟ

Από τη ρωσική ταινία κινουμένων σχεδίων *Αϊνουδισμός*, 1995.

ΔΥΟ παρά πέντε τα ξημερώματα της Κυ-
αίς, 18 Οκτωβρίου 1981, στο σκοτεινό δημο-
σχολείο της κοινότητας Δρυμού Βονίτσης,
έρι του συναδέλφου με σκούνησε αποφα-
τικά στον ώμο, βγάζοντάς με από έναν σύ-
λο και ταραγμένο ύπνο. Ήταν η σειρά μου
πλάξω και μάλιστα το χειρότερο νούμερο,
«ρομανικό», από τις 2 έως τις 4 το πρωί.

ήκα στην αυλή παραπατώντας απ' τη νύστα
νάδελφος, μιας βδομάδας αόριστος φα-
ος όπως κι εγώ, χόθηκε αμέσως στις κου-
ες του όπως ήταν, με τα ρούχα και τις αρβύ-
Επρεπε να τ' αρνηθούμε κι οι δυο τα τσί-
α που μας είχαν κεράσει αποβραδής οι
ές» του τύπου. Και βέβαια, θα μπορούσα-
ιώς να μην φιλάξουμε σκοπιά όλη τη νύ-
ου Σαββάτου, να την πέσουμε κανο-
για ύπνο, και το προί της Κυ-
ής, των εκλογών, να είμαστε
κοι-φρέσκοι στο πόστο
Πλην όμως κάναμε το λά-
α υποσχεθούμε στην αγ-
νη δικαστική αντιπρόσω-
ποία ολόκληρο το Σάβ-
ταχτοποιούσε τα ψηφοδέλ-
α θα φιλάξουμε όλη τη νύχτα.

ιστέρια έλαμπαν σ' έναν ασυννέ-
ο ουρανό· βάλθηκα ν' αναγνωρίσω τη
λη Άρκτο, μπας και τα καταφέρω να μεί-
πνιος. Και να περνούσε και κανένας!
από κάτι σκιλιά που δεν καταδέχτηκαν
α με γαβγίσουν, ψυχή δεν κυκλοφορούσε
δρόμους αιτού του (μέλανα) Δρυμού. Οι
τες φαίνονταν πολύ κουμπομένοι· κι
τάσαμε στην πλατεία με το τζίπ, μιας υπο-
αν με υπερβολική -βεβιασμένη- προθυ-
αν να μας φοβούνταν και γι' αυτό μας κα-
αν. Άλλωστε, οι καιροί ήταν πονηροί·
έλεγαν ότι η Δεξιά δεν θα την άφηνε την
α να γλιωπρήσει μέσα από τα χέρια της
πάει στα χέρια του Αντρέα.

χέρια του Αντρέα... Ο πατέρας μου είχε
έει, πόσο λεπτό με μακριά αρχοντικά δά-
ήταν το χέρι του, τη μία και μοναδική φο-
αξιώθηκε να του το σφίξει με το δικό
αργασμένο και φαρδύ χέρι. Είχαμε δια-
ει αρκετές φορές· όλο λόγια και μπαλκώ-

νια είν' ο Παπαντρέας και τα χεράκια του είναι
πολύ αβρά για το «κατεστημένο», έτσι του έλε-
γα, και εκείνος μούτρωνε, ξερόβηχε και μου δή-
λωνε σοβαρά πως αυτός είναι εργάτης και βενι-
ζελικός, άρα ψηφίζει Παπανδρέου.

Ο άνεμος σάρωνε την αυλή του σχολείου, τα
σκυλιά γάβγιζαν κάπου μακριά, ο συνάδελφος
ροχάλιζε με ζέση και τα μάτια μου έκλειναν
από μια ακαταμάχητη νύστα. Ωστόσο, περ-
πατούσα μ' επιμονή, δέκα βήματα
μπρος, μεταβολή, δέκα βήματα πί-
σω, γιατί έτσι κι ακουμπούσα για
μισό λεπτό στον μαντρότοιχο το
ήξερα πως θα μ' έπαιρνε αμέσως
και γλυκά ο ύπνος.

...Οκτώ, εννέα, δέκα. Μεταβολή,
το όπλο στον αριστερό ώμο, και πάμε,
πρώτο βήμα, αδύνατο να κρατήσω ανοι-
χτά τα βλέφαρά μου, δεύτερο βήμα, και...

...Και ξαφνικά, εικόνες άστραψαν μέσα στο
κρανοφορεμένο μου κεφάλι: Βλέπω τα κοντυ-
λένια χέρια του Αντρέα να διευθύνουν από το
μπαλκόνι μια σπείρωτη ορχήστρα από μύρια
ερωτευμένα χέρια που σπασταρούν μια δεν
αφήνουν απ' τα μάτια τους -τις δέκα ρώγες των
δαχτύλων- τα χέρια τα δικά του, τα μαγικά.
Βλέπω τα ίδια χέρια να υπογράφουν με βασιλι-
κή άνεση χαρτιά με πολλές βούλες, σαν συμβό-
λαια, κι ύστερα να τα σκίζουν. Τα βλέπω να
πλέκονται κάτω από τις αστραπές των
φλας, με άλλα λευκά ή μελιψά χέ-
ρια σε θερμές χειραφίες. Μα
ύστερα τα μαγικά χέρια απο-
τραβιούνται, τα φλας χάνονται,
και μέσα σε μισοσκοτάδο, τα
βλέπω να σμίγουν, τρεμάμενα,
μ' άλλα λευκά και παγωμένα χέ-
ρια.

Τα χέρια του Αντρέα! Κρατούν τι-

μόνι, ποτήρι με ούισκι, πίπα ή κομπολόι, χαϊ-
δεύουν ξανθά μαλλιά, χτυπούν με δύναμη πάνω
σε έδρανα, αναπαύονται χλωμά και άτονα πά-
νω σε νοσοκομειακά σεντόνια, νεύουν επιτα-
κτικά με φρόντο σκάλα αεροπλάνου, και μετά,
πάλι, αυτά τα αχόρταγα χέρια κανοναρχούν
θάλασσες ολόκληρες από κοινά -σαν και του
πατέρα μου- καθημερινά χέρια, που αν και κά-
ποτε είχαν σφιχτεί σε γροθιές, τώρα ξεσφίγ-
γουν μεταμελημένα και γουβώνουν τις παλάμες
για να δεχτούν το έλεος από το μπαλκόνι...

Κι ύστερα βλέπω αυτά τα μαγικά χέρια άψυχα
και σταυρωμένα σαν νεκρό πουλί μ' ορθάνοι-
χτες φτερούγες· και γύρω τους, μύρια ερωτευ-
μένα χέρια που δακρύζουν απ' τις ρώγες, που
λεζιάζονται από σταγόνες λιωμένου κεριού,
που τρέμουν και παραδέρνουν ακέφαλα...

...Ένατο βήμα, δέκατο. Τα κάγκελα του περι-
βολου ακουμπούσαν στο στήθος μου. Όμως θυ-
μάμαι πως πριν από ελάχιστα δευτερόλεπτα τα
ένιωθα στην πλάτη μου.

Καταλαβαίνοντας πως όχι απλώς είχα κοιμηθεί
όρθιος αλλά και περπατώντας, έβγαλα τα γέλια, τα
οποία και μου έδωξαν και τη νύστα και το παρά-
ξενο όνειρο -κάτι με πολλά χέρια- που είχα προ-
λάβει να δω. Ένιωσα πολύ καλύτερα, άναψα τσι-
γάρο, αζούμησα στα κάγκελα κι αναρωτήθηκα
τι θα άλλαζε σ' αλήθεια στον Δρυμό και στην
Ελλάδα αν έβγαине αύριο -σήμερα- ο Ανδρέας.

Ότι και να γινόταν πάντως, με τον
Ανδρέα ή χωρίς, πάντα θα υπάρχουν
άνθρωποι που κοιμούνται -κι ονει-
ρεύονται μάλιστα- όρθιοι. Αν ο
Ανδρέας αποδεικνυόταν τόσο
μάγκας ώστε να τους εμπνεύσει
τα όνειρά τους, ε, τότε χαλάλι του,
είπα δυνατά και ξανάρχισα το πά-
νω-κάτω.

Παύλος Μεθενίτης

Βλέπω τα ίδια χέρια
να υπογράφουν με βασιλική
άνεση χαρτιά με πολλές
βούλες, σαν συμβόλαια, κι
ύστερα να τα σκίζουν...

...Και μετά, πάλι, αυτά
τα αχόρταγα χέρια
κανοναρχούν θάλασσες
ολόκληρες από κοινά
-σαν και του πατέρα μου-
καθημερινά χέρια.

Με τα χέρια λυμένα...

του Τάσου Παππά

Αν πριν από μερικά χρόνια έλεγε κάποιος ότι ο διάδοχος του Ανδρέα Παπανδρέου στην κυβέρνηση και το κόμμα θα ήταν ο Κώστας Σημίτης θα αντιμετωπιζόταν με θυμηδία. Αυτό το ενδεχόμενο ανήκε στο χώρο της επιστημονικής φαντασίας. Για ακόμη μία φορά όμως, αποδείχτηκε ότι η ζωή μπορεί να ξεπεράσει και την πιο παράλογη φαντασίωση.

Πρωθυπουργός και πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ έγινε ο βασικότερος ιδεολογικός αντίπαλος του ιδρυτή του κόμματος, αυτός που με συστηματικό τρόπο εδώ και πολλά χρόνια οικοδομούσε μια εικόνα που ήταν στον αντίποδα της δημόσιας εικόνας του εκλιπόντος ηγέτη. Ήταν στην κυριολεξία ο αντι-Ανδρέας. Κι όμως τόσο οι βουλευτές τον Ιανουάριο του 1996, όσο και οι σύνεδροι πριν από μερικές μέρες προμηόδοτησαν αυτόν τον πολιτικό και του τα έδωσαν όλα: κόμμα και κυβέρνηση.

Ο Κώστας Σημίτης, όμως, για να «πάρει» το συνέδριο λειτούργησε ως Παπανδρέου. Εξβίασε το κοιμματικό σώμα και το χειραγώγησε. Δραματικά διλήμματα έθετε κατά κανόνα ο Α. Παπανδρέου, σε μαζικότερη φυσικά κλίμακα.

Οι ψηφοφόροι και τα μέλη του ΠΑΣΟΚ είχαν εθιστεί σ' αυτόν τον τρόπο επικοινωνίας και «έπεφταν» χωρίς ενοχές στις φρενάδες του παπανδρεϊκού λόγου. Έτσι, όταν βρέθηκαν ενώπιον του διλήμματος που τους έθεσε ο Κ. Σημίτης «και πρόεδρος αλλιώς παραιτούμαι από πρωθυπουργός», προτίμησαν την πολιτική σταθερότητα αντί της ρευστότητας που θα προκαλούσε η νίκη Τσοχατζόπουλου. Θα ήταν όμως μεγάλο λάθος αν οδηγηθούμε στην εκτίμηση ότι το 4ο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ εκρίθη μόνο από την επιδεξία τεχνική του Κ. Σημίτη. Έστω κι αν δεν ήταν απολύτως ορατή διά γυμνού οφθαλμού, υπήρξε ιδεολογική και πολιτική διαπάλη. Η μάχη δεν γινόταν μόνο για τον επίσημο τίτλο του προέδρου. Συγκρούστηκαν δύο διαφορετικά ρεύματα σκέψης, που ενσωμάτωναν ανταγωνιστικές στρατηγικές για τη διεθνή σχέση της χώρας, την οικονομική πολιτική, τα εθνικά θέματα και το ρόλο του κόμματος. Μόνο που η μία –αυτή που εκφώνησε ο Κ. Σημίτης και οι οπαδοί του– ήταν ευανάγνωστη, ενώ η άλλη αγωνιζόταν να συμφιλιώσει την ανάγκη υπεράσπισης ενός δυσώνυμου πάρελθόντος με την επιταγή άρθρωσης ενός

ριζοσπαστικού προτάγματος που θα αφομοίωνε δημιουργικά τις θετικές πλευρές των γενέθλιων οραμάτων του ΠΑΣΟΚ και ταυτόχρονα θα κατέθετε προτάσεις υπέρβασης των απαξιωμένων από καιρό παπανδρεϊκών ιδεολογημάτων. Η δεύτερη πλατφόρμα «δεν ευτύχησε» και στην εκπροσώπησή της. Ο Άκης Τσοχατζόπουλος είναι ένα στέλεχος με μεγάλη προσφορά στο ΠΑΣΟΚ, καλός χειριστής οργανωτικών ζητημάτων, αλλά ακατάλληλος για ρόλους που απαιτούν θεωρητική συγκρότηση και ιδεολογική καθαρότητα. Πρέπει, όμως, να του αναγνωριστεί ότι είχε να σηκώνει βαρύ φορτίο, αφού έπρεπε να εκφράσει όλο το «χυλώδες συμπύλημα» που τον υποστήριζε: από τους κεντρώους και τους τρώιμους της αυλής της Εκάλης μέχρι τους οπαδούς του Γερ. Αρσένη και τη σκληρή, ανέμπνευστη, κλειστή γραφειοκρατική ομάδα που συνέδεε την ύπαρξή της με την κατίσχυση του Α. Τσοχατζόπουλου. Ένα τέτοιο πολιτικό προσωπικό μόνο ένας ηγέτης του αναστήματος του Α. Παπανδρέου θα μπορούσε να το καθοδηγήσει επιτυχώς. Ο Άκης Τσοχατζόπουλος είναι «παιδί» του Α. Παπανδρέου, δεν είναι όμως Ανδρέας Παπανδρέου.

ΕΠΤΑ ΑΒΑΝΤΑΖ

• Το δεύτερο μεγάλο ατού που είχε ο Κ. Σημίτης ήταν η εδραία εντύπωση ότι μόνο αυτός αποτελεί την πιο αξιόπιστη και ελπιδοφόρα εκδοχή απέναντι στη Νέα Δημοκρατία του Μ. Έβερετ. Για ένα κόμμα εξουσίας η προοπτική της εκλογικής νίκης είναι προϋπόθεση για τη συνοχή του, ιδιαίτερα αν ταλαιπωρείται από φυγόκεντρες τάσεις πραγματικές ή λανθάνουσες. Και πίσω από την πρόταση εξουσίας δεν στοιχίζονται μόνο οι κρατικοδίαιτοι, αλλά και οι πολίτες που για λόγους συναισθηματικούς, συμβολικούς και ουσιαστικούς θέλουν να δουν την επιλογή τους να ηγεμονεύει στο πεδίο της εξουσίας.

• Το τρίτο πλεονέκτημα του Κ. Σημίτη ήταν

η διάχυτη αίσθηση ότι εκφράζει το κοινό ΠΑΣΟΚ. Το φανερό προβάδισμά του σ' αυτές δημοσκοπήσεις έναντι των εσωκομματικών αντιπάλων του δεν ήταν δυνατόν να υπτιμηθεί από ένα κοιμματικό σώμα το οποίο κι αν έχει κατακτήσει μια σχετική αυτονομία, δεν θα μπορούσε να αγνοήσει τις θέσεις της κοινής γνώμης. Οι καταγγελίες αντιπάλων του Κ. Σημίτη για στημένες δημοσκοπήσεις και για εμπλοκή των διαπλεκόμενων συμφερόντων στον αγώνα διαδοχής του Α. Παπανδρέου δεν έπαισαν παρά μόνο εναντίονους που αντιλαμβάνονται την πολιτική δραση ως προϊόν συνωμοσίας κάποιων σκοτεινών κύκλων. Τέτοιου τύπου αντιλήψεις κυριαρχούσαν στο παρελθόν στο εσωτερικό της Αρσενικής και, κατά κανόνα, ήταν το άλλοθι για την αποτυχία των επιλογών της ηγεσίας. Οργανωμένα συμφέροντα, βεβαίως, υπάρχουν και βεβαίως ενδιαφέρονται για την πρεία των πολιτικών πραγμάτων. Έχουν, όμως, όπως αποδεικνύει η περίπτωση Έβερετ, ορισμένες δυνατότητες στην κατασκευή ηγετών. Ο Μ. Έβερετ ίσως είναι ο πιο ευνοημένος, από πριβότητα συμφέροντα, πολιτικός. Τον ανέδειξαν και τον επέβιαν στην κορυφή της Ν. Δεν κατάφερε όμως να εκμεταλλευτεί τη δύμη που του έδωκαν και, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες εξαρτημένων γραφίδων και κροκφώνων, η δημοτικότητά του είναι σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα και προφανώς αντιστοιχεί του ποσοστού που συγκεντρώνει κόμμα του. Αρχηγοί και αρχηγίσκοι μπορεί κατασκευάζονται. Οι ηγέτες όμως ανυψώνονται, πολλές φορές κόντρα στις επιθυμίες εγχώριων και ξένων κέντρων εξουσίας.

• Το τέταρτο αβαντάζ του Κ. Σημίτη ήταν σαφής η πρότασή του σ' ότι αφορά ηγετικό σχήμα. Πρωθυπουργός και πρόεδρος του κόμματος το ίδιο πρόσωπο, έλεγε ο Κ. Σημίτης, και δήλωσε εγκαίρως ότι αν ο Α. Τσοχατζόπουλος εξελέγετο πρόεδρος αυτός έπρεπε γίνει πρωθυπουργός. Ο αντίπαλός του, που είχε δεσμευθεί ότι δεν θα διεκδικούσε και

υπουργία, χωρίς όμως να αποκαλύψει τι αινε αν ο Κ. Σημίτης παραιτείτο από την υπουργία ύπερα από μια ήττα του στο συ-
ο. Η φημολογία ότι υπήρχε συμφωνία με-
Α. Τσοχατζόπουλου και Γερ. Αρσένη που
βλεπε εκλογή του Γ. Αρσένη από την κοι-
ουλευτική ομάδα έβλαψε τον Α. Τσοχατζό-
ο. Η λύση αυτή θα εβάλετο ως αποτέλεσμα
λαγής κάτω από το τραπέζι και πίσω από
άτες των συνέδρων και φρυσιικά θα δημη-
ύσε προβλήματα στο εσωτερικό του
ΟΚ, ενώ θα αντιμετωπιζόταν με μεγάλη
τοψία από την κοινωνία. Ήταν ένα σχέδιο
της ανάγκης που με μαθηματική ακρίβεια
ηγούσε στην εκλογική ήττα.

ο πέμπτο πλεονέκτημα του Κ. Σημίτη
η ποιότητα του μηχανισμού που τον στή-
Παρά το γεγονός ότι όλοι οι μηχανισμοί
ήτας -κρατικής ή κομματικής- έχουν πιά-
τω τα ίδια χαρακτηριστικά (αλαζονεία,
ριτισμό, επεκτατικότητα), η σύγκριση
ύο κυρίαρχων μηχανισμών σε ό,τι αφο-
πολιτική επάρκεια των προσώπων που
συγκροτούσαν έβγαζε συντριπτικό από-
μα υπέρ του Κ. Σημίτη. Αυτό, άλλωστε,
πόθηκε και στη διάταξη των δυνάμεων
Κεντρική Επιτροπή.

έκτο από του Κ. Σημίτη ήταν η τακτική
ντιπάλων του. Κορυφαία στελέχη του
τος που ήθελαν τον Α. Τσοχατζόπουλο
ρο του ΠΑΣΟΚ, ασκούσαν ανελέητη
ή στις κυβερνητικές επιλογές των τε-
ίων μηνών, χαρακτηρίζοντας την οικο-
ή πολιτική νεοφιλελεύθερη, την εξωτε-
πολιτική περίπου μειοδοτική και τις
εις Σημίτη για το κόμμα δεξιές. Την ίδια
ή τον εκλιπαρούσαν να παραμείνει
υπουργός! Για έναν πολίτη με κοινό νου
φραση ήταν τραυγαλέα.

ΠΤΩΣΗ ΛΑΛΙΩΤΗ

έβδομο αυτού του Κ. Σημίτη ήταν η
ιστορικότητά του. Επέμεινε έως το τέ-
η γραμμή του, παρά το γεγονός ότι δέ-
ποικίλες πιέσεις πολιτικού και συναι-
πικού χαρακτήρα. Αν αναδιπλώνόταν
από το βάρος των συντονισμένων πι-
κα δικαίωσε όλους εκείνους που τον
λούσαν άτολμο, συμβιβαστικό και
λασμένο. Η «αδιαλλαξία» του θεωρή-
γρητικό προσόν και ανταμείφθηκε.

ο απ' αυτές τις συνθήκες η νίκη του Κ.
ήταν αναμενόμενη έστω κι αν απέναν-
βρέθηκαν σχεδόν όλα τα ιστορικά
η του ΠΑΣΟΚ, του Ε. Γιαννόπουλου
οιμένου. Η έκπληξη του συνεδρίου
αναμφίβολα ο Κώστας Λαλιώτης.

ό που ξένισε στη στάση του Κ. Λαλιώτη
αν τόσο η απόφασή του να προτείνει

τον Άκη Τσοχατζόπουλου -εξηγήσιμη- όσο η
πρόζα του από το βήμα του συνεδρίου που
ήταν επιεικώς αντιαισθητική. Ο Κώστας Λα-
λιώτης ήταν πάντοτε, ακόμη και όταν διαφω-
νούσε θορυβωδώς, ο οργανικός διανοούμε-
νος του παπανδρεϊκού συστήματος εξουσίας.
Ήταν αυτός που θεωρητικοποιούσε και τις
πιο απεχθείς πλευρές της δεσποτικής συμπε-
ριφοράς του ιδρυτή, ήταν αυτός που αναλάμ-
βανε το ρόλο της εκλογίκευσης των συγκρού-
σεων, ήταν αυτός που επιχειρούσε να ενσω-
ματώσει τον ριζοσπαστικό αντιπολιτευτικό
λόγο των διαφωνούντων (αποφιλώνοντας τις
ανατρεπτικές αιχμές του). Τις περισσότερες
φορές το κατάφερε. Αισθάνθηκε, λοιπόν, την
ανάγκη να υπερασπιστεί ένα παρελθόν το
οποίο τον περιελάμβανε και το οποίο σε με-
γάλο βαθμό αυτός δημιούργησε. Όταν ο Κώ-
στας Σημίτης μίλησε για γελοιοποίηση των
συλλογικών λειτουργιών στο παρελθόν, ο Κ.
Λαλιώτης θεώρησε φρόνιμο να απαντήσει.
Μόνο που η επιχειρηματολογία του ήταν
προκλητική μονόπλευρη, εξαιρετικά άδικη
και κατά τουτο εξόχως διχαστική. Κατήγγει-
λε τον μηχανισμό και το περιβάλλον Σημίτη
ξεχνώντας τις απαράδεκτες μεθοδεύσεις του
άλλου μηχανισμού, ο οποίος λειτουργούσε
απρόσκοπτα και αδιάσπαστα επί μία δεκαετία.
Στην προσπάθειά του επιστράτευσε συναι-
σθηματικού τύπου πρακτικές, έκανε επιλε-
κτική χρήση των προθέσεων των νεκρών ηγε-
τών (Παπανδρέου, Γεννηματάς) και ενεργο-
ποίησε έναν ξεχασμένο συνδικαλιστικό κώ-
δικα επικοινωνίας, προκειμένου να επιβάλει
την προτίμησή του! Έχασε πολλούς παραδο-
σιακούς πολιτικούς φίλους του και είναι αμ-
φίβολο αν κέρδισε καινούργιους από το
στρατόπεδο που επέλεξε να υποστηρίξει.

Στο πολιτικό επίπεδο, ο Κ. Λαλιώτης απο-
πειράθηκε για ακόμη μια φορά να διαδραμα-
τίσει ρυθμιστικό ρόλο. Αν κατάφερνε να
αναδείξει τον Άκη Τσοχατζόπουλο στη θέση
του προέδρου, δικαιωματικά θα ήταν ο μεγά-
λος νικητής. Αυτός βοήθησε τον Κ. Σημίτη να
γίνει πρωθυπουργός, σ' αυτόν θα «χρεωνό-
ταν» η κατίσχυση Τσοχατζόπουλου, άρα αυ-
τός θα ήταν ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης, η χρυ-
σή εφεδρεία και η διάδοχη λύση, όταν οι άλ-
λοι δυο μέσα από την ισορροπία τρόμου που
ο ίδιος θα τους είχε επιβάλει θα αλληλοεξου-
δετωνόνταν. Η πρόβλεψή του, όμως, ήταν
αξιοθρήνητη και τώρα κινδυνεύει να γίνει
απλώς ο αληρονόμος του ηττημένου μπλοκ.

Στο αντίπαλο στρατόπεδο τα συμπτώματα
αποσύνθεσης είναι ορατά. Έχει ξεσπάσει
έντονη διαμάχη ανάμεσα στους επιτελείς του
Άκη Τσοχατζόπουλου και στους φίλους του
Γερ. Αρσένη. Οι δεύτεροι είναι σφόδρα ενο-
χλημένοι, γιατί ο μηχανισμός του υπουργού

Εσωτερικών «έσπασε» τη συμφωνία στη δια-
δικασία εκλογής των μελών της Κεντρικής
Επιτροπής, με συνέπεια η δύναμη του υπουρ-
γού Άμυνας στο καθοδηγητικό όργανο να
μειωθεί δραματικά. Στην ουσία το ρεύμα
Αρσένη απουσιάζει από την Κεντρική Επι-
τροπή. Η στρατηγική Αρσένη ήταν έξυπνη,
αλλά δεν μπορούσε να ευδοκιμήσει λόγω των
διαμορφωμένων συσχετισμών. Όταν ο Γερ.
Αρσένης αγωνιζόταν να μετατεθεί το θέμα
της διαδοχής προτείνοντας ένα μεταβατικό
συλλογικό σχήμα, το έκανε γιατί ήξερε πολύ
καλά ότι ένα κομματικό σώμα που έχει σινη-
θίσει να υποκύπτει σε εκβιαστικά διλήμματα
θα πέσει και πάλι στην παγίδα, ανεξαρτήτως
του προσώπου που θα την έβαζε. Πίστευε, και
σωστά, ότι στη διαδρομή του χρόνου οι στα-
θερές των μελών θα άλλαζαν, οι ηγεμονίσι-
κες πολιτικές θα συναντούσαν αντιδράσεις
και σ' ένα διαφορετικό πολιτικό περιβάλλον
η πλατφόρμα του θα είχε μεγαλύτερη τύχη.
Είχε, όμως, να αντιπαλαίψει με τη σπουδή του
Α. Τσοχατζόπουλου και των συνεργατών του
που αναζητούσαν πάση θυσία την ευκαιρία
για ρεβάνς. Η έλλειψη υπομονής στην πολιτι-
κή και η υπερβολική εμπιστοσύνη στη δύναμη
των μηχανισμών πληρώνεται ακριβά.

Αυτό το ήξερε ο Γερ. Αρσένης, φαίνεται
όμως πως δεν το υπολόγισε ο Άκης Τσοχατζό-
πουλος, ο οποίος οφείλει να επανεξετάσει τα
κριτήρια επιλογής των συνεργατών του. Είναι
περίπου κοινό μυστικό ότι πολλοί απ' αυτούς
που πλαισιώνουν τον υπουργό Εσωτερικών
και συχνά-πυκνά μιλούσαν εξ ονόματός του
δεν είναι ό,τι καλύτερο έχει το ΠΑΣΟΚ. Θα λέ-
γαμε ότι προέρχονται από τα πιο καθυστερη-
μένα πολιτικά στρώματα του κομματικού δυ-
ναμικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι ορισμένα
από τα πιο «φωτισμένα» στελέχη του κλίματος
Τσοχατζόπουλου «κόπηκαν» από την Κεντρι-
κή Επιτροπή, γιατί πρυτάνευσαν τα πιο σκλη-
ρά, τα πιο αδιάλλακτα και κυρίως τα πιο φίλα-
θλα στοιχεία του μηχανισμού του.

Η πλευρά Σημίτη έχει πλέον λυμένα τα χέρια
της να εφαρμόσει όποια πολιτική θέλει στη χώ-
ρα και το κόμμα. Οι νικητές θα κριθούν, και
μάλιστα ακτημέρα, από τη στάση τους, η οποία
δεν πρέπει να καθοδηγηθεί από λογικές ρε-
βανισισμού. Αντιθέτως, η μεγαλοψυχία απέναν-
τι στον ηττημένο και η προσπάθεια σύνθεσης
χωρίς αποκλεισμούς, συνιστούν τις απαραίτη-
τες προϋποθέσεις για να προχωρήσει το
ΠΑΣΟΚ. Γιατί μόνο με ένα κόμμα συμπαγές,
που θα έχει επουλώσει τα τραύματα και θα
έχει απολακτίσει τις διχαστικές αντιλήψεις
κερδίζονται οι εκλογικές μάχες. Το εγχείρημα
είναι δύσκολο. Οι ηγέτες, όμως, στα δύσκολα
φαίνονται. Για τα εύκολα υπάρχουν οι υπάλ-
ληλοι, οι δοτοί και οι μέτριοι.

Μετά το ορόσημο του Ωνασείου, την αλυσσιδωτή αντίδραση ιστορικών αλλαγών, το ιδιαίτερος πυκνό σε συγκλονιστικά γεγονότα οκτάημερο από την Κυριακή 23/6 (θάνατος Παπανδρέου), ως την Κυριακή 30/6 (νίκη Σημίτη στο συνέδριο), ανέδειξε άλλη μια φορά ένα κορυφαίο ερώτημα για τη δημόσια ζωή μας, το οποίο δυστυχώς πάλι πέρασε απαρατήρητο από τους πολιτικούς και από τα ΜΜΕ (από την κοινή γνώμη όμως):

Και ο Παπανδρεϊσμός;

του Σακελλάρη Σκουμπουρδή

Ηταν εμφανής η προσπάθεια αγιογράφησης της πολιτικής φυσιογνωμίας του μεγάλου εκλιπόντος. Τον κύριο ρόλο ανέλαβαν τα εντυπωσιοθηρικά ΜΜΕ, αλλά με την συναίνεση και όλων των πολιτικών, που ευλόγως δεν ήθελαν να τους χρεωθεί μια εικόνα τυμβωρυχικής μικροψυχίας. Άλλωστε, τα περισσότερα στελέχη του ΠΑΣΟΚ, όσο και οι πολιτικοί του αντίπαλοι κάπως λιγότερο, πρέπει να αισθάνονται συνένοχοι και συνυπεύθυνοι για την άνθηση (έστω και την πολιτική ανοχή) του Παπανδρεϊκού λαϊκισμού. Πώς λοιπόν να μην προβούν τώρα σε κάποιο προσεκτικό εγχειρισμό του;

Το αγνοημένο μέγα πολιτικό ζήτημα όμως έχει ως εξής: αν η συνολική πολιτική αξιολόγηση του περάσματος του Ανδρέα Παπανδρέου από την ελληνική δημόσια ζωή, έχει κάποια καλά στοιχεία, αυτά πρέπει να εντοπισθούν και να εξαρθούν, για να αποτελέσουν πρότυπο για όσους τον ακολουθήσουν. Και παρομοίως, αν έχει κάποια κακά στοιχεία, αυτά πρέπει επίσης να εντοπισθούν και να εξαρθούν, για να αποτελέσουν κλασικό παράδειγμα προς αποφυγήν εις τους διαδόχους του διαχειριστές της δημόσιας ζωής. Είναι εύλογο το πρόσχημα ότι είναι ακόμα νωπή η σφραγίδα του, οπότε καλό θα ήταν να περιμένουμε να στεγνώσει για να την αποτιμήσουμε, αλλά δημιουργεί πολιτικά προβλήματα. Ιδίως αν ενσταθεί η άποψη ότι ο εκλιπών επέβαλε μια πολύ επιζήμια κυρίαρχη λογική στη λειτουργία του πολιτικού μας συστήματος. Γιατί τότε, χωρίς την αναγκαία πολιτική κάθαρση αυτής της λογικής, θα συνεχιζόταν η παραχμιακή τροχιά της χώρας. Ας μην

πετάμε λοιπόν το μπαλάκι στον ιστορικό του μέλλοντος, για να κρίνει τον μακαρίτη. Είναι πολιτικώς επείγον, να παϊξουνε το μέρος τους ΤΩΡΑ και οι παρατηρητές του παρόντος, απορροφώντας ένα μεγάλο μέρος από τις δυσβάστακτες υποχρεώσεις του ταλαίπωρου ιστορικού του μέλλοντος, ενεργώντας έτσι το πολιτικό σύστημα και με τα δέοντα συμπεράσματά τους...

Ο ΤΕΘΝΕΩΣ ΔΕΔΙΚΑΙΩΤΑΙ;

Ας αφήσουμε λοιπόν τα της ανθρώπινης προσωπικότητας του εκλιπόντος, να ωριμάσουν αβίαστα ώσπου να φτάσουν στα χέρια του ιστορικού του μέλλοντος. Και ας αρκεστούμε τώρα, χωρίς χρονοτριβές όμως, στην επιτακτική αξιολόγηση της καταλυτικής επιρροής του Ανδρέα Παπανδρέου, στην διαμόρφωση αυτού που αποκαλείται κυρίαρχη λογική της λειτουργίας της δημόσιας ζωής μας. Και ας ξεκινήσουμε από το δεδομένο, που τώρα τόσο εξάρθηκε από όλους. Την επικοινωνιακή χαρισματικότητα του ηγέτη, της οποίας όμως ένα καίριο και κρίσιμο χαρακτηριστικό σκοπίμως έμεινε ασχολίαστο: ο τρόπος με τον οποίο την χρησιμοποίησε ο Ανδρέας Παπανδρέου, προκειμένου να νέμεται απερίσπαστος την εν λευκώ εξουσία του. Άλλωστε, κάποτε θα πρέπει με απροκατάληπτη ψυχραιμία να συμφωνήσουμε ότι –χωρίς καμιά εξαίρεση– οι «χαρισματικοί» ηγέτες παρασύρονται εκ των πραγμάτων σε ένα κάποιο λαστιχάρισμα της ηθικής τους, ανεξάρτητα από την ιδεολογικοπολιτική τους συγκρότηση και καθίστανται επιζήμιοι και υποδείγματα προς αποφυγήν (λέγε με Χίτλερ, Μουσσολίνι, Στάλιν κ.λπ.).

Και αν κάποτε πράγματι δημιουργούν μια ανεύρεση ερωτική σχέση με τους οπαδούς τους, οι επιτέλους θα πρέπει να μας προβληματίσουν ώστε να κατανοήσουμε πως τους ερωτικά ανθρώπους καλό είναι να τους βάζουμε κρεβάτι μας και όχι στην καρέκλα της ύψιστης δημόσιας διαχείρισης. Διαφορετικά θα δημιουργούμε επικίνδυνες διαστροφές στα πολιτικά μας συστήματα...

Το απόλυτο συμπέρασμα είναι ότι οι λεγόμενοι χαρισματικοί ηγέτες –που έχουν δώσει το χάρισμα της ερωτικής επικοινωνίας στις μάζες, οι οποίες κραυγάζοντας «ψωμί, ελιά και τάδε βασιλιά», ακόμα και σε ορισμένες παρακρουστικές αυτοκτονίες επιδίδονται (αλληγορικούς), αν τους το ζητήσει «χαρισματικός»–, πάντοτε μεθυσμένοι διασθάνουν στην κλιμακωτή διαμόρφωση πλάθοντας αυλοκολάκων και στην απομάκρυνσή τους από το ουσιώδες περιεχόμενο της λαιότερης ηθικής τους ρητορείας. Έτσι γοργά οδηγούν ανεξαιρέτως τους λαούς επιζήμιους λαϊκισμούς και σε ολοκληρωτική πρακτικής αδιέξοδα.

Και η αξιολόγηση της ιστορικής εμπειρίας τουλάχιστον του απερχόμενου αιώνα, είναι καταλυτική: Δεν υπάρχει κακός (δεξιός) λαϊκισμός και καλός (αριστερός) λαϊκισμός. Υπάρχει ένας ενιαίος τύπος λαϊκισμός είναι ΠΑΝΤΑ ΔΕΞΙΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΙΚΟΣ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ.

Με αυτή την έννοια, ίσως τώρα βρει απάντησή του, το κεντρικό ερώτημα που πάντα αναπάντητο, τουλάχιστον από 18/1/96: Θα αποπαπανδρεοποιηθεί επιτέλους η δημόσια ζωή μας, για να ξεκολλήσει η

Τόνι Μόρισον

Γαλάζια μάτια (ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

μας από την παρακμή, κατά τη λογική: δμαστε τον Παπανδρέου, χτυπάμε τον Ανδρείο»;

ΛΙ ΚΑΙ ΤΑΜΠΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ώς απόρησαν κάποιοι για τα απρεπή γι-
μνασια σημαντικής ομάδας συνέδρων.
α είχε διδάξει ο μεγάλος ηγέτης τον Μάιο
89, σε προεκλογική ομιλία του στην Κοζάνη
στο άκουσμα της λέξης «Μητροτάκης»
αίξαν οι αυριανιστές φίλοι, υπό την
οπή του «Εγώ τα δέχομαι τα ούου!». Για
α λαμπρά δείγματα ενεργών μελών μιας
αϊκής κοινωνίας πολιτών, που κατ' ου-
κώναζαν «Το Ισλάμ είναι εδώ, ενωμένο,
ή!». υπάσχει μια ενιαία και αζέρια πολι-
θύνη του εκλαπόντος. Και όσο το συντο-
ποδοθεί, τόσο το καλύτερο για την πα-
ζουσα δημοκρατία μας, που διαμορφώ-
ατ' εικόνα και καθ' ομοίωσίν του.

για τον «κοινωνικό και πατριωτικό»
τήρα του ΠΑΣΟΚ, παρακαταθήκη του
τος: πέρασε ο καιρός και η ελληνική
ία κατενόησε εις βάθος, από την σκλη-
η, ότι αυτός ο χαρακτήρας είναι που μας
αντακώσει. Το μεν «κοινωνικό» επέφε-
ρεωκοπία της χώρας: δάνεια κατανα-
αν σε ιδιοτελείς προεκλογικές παρο-
ορίς να γίνουν έργα και υποδομές που
σφάλιζαν δουλειά και ευημερία σταθε-
υποθήκευσε οικονομικά τη χώρα, στο
τον μη προνομιούχων, οι οποίοι τώρα
νουν περισσότερο σκληρά το λογαρια-
ε την αναγκαία επώδυνη λιτότητα. Το
τριωτικό» επέφερε χρεωκοπία, διά του
ονικού, της στρατηγικής μας θέσης και
τοθηκεύσει τώρα διπλωματικά τη χώ-
θιστώντας την εξαρτημένη και υποδου-
η σε δυσβάστακτα διπλωματικά χρέη.
η οποία θα βγοίμε με μεγάλες ζημιές
ηνοτουρκικά...

ρήσουμε για άλλη φορά την ανάλυση
ν λοιπών δεινών που επεσώρευσε ο
ώνυμος κυρίαρχος) Παπανδρεϊσμός.
ίσουμε όμως, τον δυσάρεστο τρόπο με
ό οι συνέδριοι, ακόμα και οι λαϊκιστές
η νέου δημοκρατικού ΠΑΣΟΚ»), έθι-
ονήμως –με την πεταχτή λογική του hit
η– κάποιες απροσδιόριστες ευθύνες
αίου Τότεμ, υπό το κράτος του αρχέ-

γονου ταμπού... Η συναισθηματική (λαϊκιστι-
κή) επίκληση του γενάρχη «Ανδρέα, ζεις, εσύ
μας οδηγείς», αποκάλυπτε διαρκώς την αντί-
φραση: Αφού πρέπει να φτιαχτεί ένα νέο δη-
μοκρατικό ΠΑΣΟΚ, κατ' αντιδιαστολή προ-
φανώς με το παλαιό αντιδημοκρατικό
ΠΑΣΟΚ, τότε πώς και πού ακριβώς μας οδη-
γεί ο Ανδρέας;

Προφανή ώριμα απότοκα του κεκτημένου
Παπανδρεϊσμού στη συνείδηση των στελε-
χών του ΠΑΣΟΚ, ήταν οι επικολυρικής αι-
σθητικής κορώνες, οι τζάμπα βραχνιασμέ-
νες κραυγές αναιτίου δραματικού χαρακτή-
ρα, οι τουλάχιστον υπερβολικές αναφορές
και επικλήσεις μεγάλων ελλήνων ποιητών,
οι συνθηματολογίες και οι μονεξίνικες εντι-
πώσεις, που εξετόπιζαν τον διάλογο ουσίας.
Και φυσικά η κατάχρηση της κλητικής ανα-
φοράς «συντρόφισσες και σύντροφοι», που
αν είχε νόημα την δεκαετία του '70, προκει-
μένου να δοθεί αριστερή επίφραση στο
ΠΑΣΟΚ για να ξεγελάσει και να αλώσει το
αριστερό ακροατήριο, τώρα πια έχει μόνο
συναισθηματική (λαϊκιστική) στόχευση. Τον
όρο «σύντροφος» τον σφυρηλάτησε η στρα-
τευμένη ενότητα υπό το κράτος της παρανο-
μίας, που σήμερα πλέον, σύντροφοι, είναι
θλιβερό παρελθόν... Και στο κάτω κάτω δεν
πήρε χαμπάρι ο νεοφωτισμός του ΠΑΣΟΚ,
ότι 20 χρόνια τώρα πολλοί αριστεροί στρα-
τευμένοι εξορκίζουν τον «συντροφικό» λαϊ-
κισμό, με το πνευματώδες: «σύντροφο να σε
πει το πρώτο σου παιδί»...

Κατά τα άλλα, η αποχώρηση του γενάρχη,
πράγματι αποδέσμευσε μια ουσιαστική
ελευθερία, η οποία αναμένεται να αποκτή-
σει και μια καλύτερη ποιότητα στο μέλλον
και η οποία χαρακτήρισε ως πραγματικά
δημοκρατικό αυτό το συνέδριο, τουλάχι-
στον κατά την σύνθεση του αποτελέσματος.
Ήταν άλλωστε πολύ θετικό χαρακτηριστι-
κό το ότι όλα τα στελέχη έκαναν αυτόνομο
παιγνίδι, καθένα κατά το δικό του δοκούν,
αιφνιδιάζοντας τα άλλα, ακόμα και της
ίδιας ομάδας. Έτσι ώστε τελικά να αποφα-
σίζει δημοκρατικά και απερίσπαστα, το κα-
τά τα άλλα προδιαμορφωμένο ακροατήριο,
προσαρμοσμένο περισσότερο στις επιταγές
της κοινωνίας, παρά σε αυτές της κομματι-
κής νομενκλατούρας.

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΣΗΜΙΤΗΣ ΚΑΤΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΪΣΜΟΥ

Η περιφανής νίκη που κατήγαγε στο συνέ-
δριο ο Κώστας Σημίτης, τώρα τον φορτώνει
με πολύ βαριές ευθύνες. Η χώρα πρέπει να
ανακτήσει το χαμένο έδαφος έναντι των λοι-
πών φτωχών ευρωπαϊκών εταίρων της, που
την άφησαν στην μακράν τελευταία θέση και
κατά την οικονομία και κατά τη δημοκρατία
και κατά το διεθνές κύρος. Ζητείται εδώ και
τώρα έντονος διασκελισμός προς την κατεύ-
θυνση κάποιου «αστικοδημοκρατικού» εκ-
συγχρονισμού ως προς όλα τα ανωτέρω.

Το ερώτημα βέβαια είναι πώς, αν και καλά
θωρακισμένος με την συναίνεση της κοινο-
νίας, θα καταφέρει ο κ. Σημίτης να εξουδετε-
ρώσει την παπανδρεϊκή αντίσταση του μισού
ΠΑΣΟΚ, στον δρόμο που αυτός υπαινίσσεται
ότι θέλει να ακολουθήσει: της αποπαπανδρε-
οποίησης της δημόσιας ζωής. Όταν μάλιστα
το άλλο μισό ΠΑΣΟΚ, το δικό του, και αυτό πα-
πανδρεϊκό ήταν μέχρι προ ολίγων μόνο μη-
νών, όταν η Ωνασειάδα γκρέμιζε οριστικά και
αμετάκλητα τον Παπανδρεϊκό μύθο, δημιουρ-
γώντας τη νέα πλειοψηφική Σημιτική δυναμι-
κή, που λίγοι μόνο μπορούσαν τότε να διακρί-
νουν... Πώς λοιπόν, τώρα θα τα βάλει ο κ. Ση-
μίτης με τους παπανδρεϊστές που τον στηρί-
ζουν; Και πώς θα διατηρήσει τη δύναμή του
μέσα σε ένα πολυσυλλεκτικό ΠΑΣΟΚ, παρα-
μένοντας καθολικός του ηγέτης; Και αν και
όταν κάνει την ρήξη με τους εσωκομματικούς
του αντιπάλους, ποια κριτήρια πρέπει να πρυ-
τανεύσουν στην επιλογή του; Και πώς θα
εξουδετερώσει τους δικούς του γραφειοκρά-
τες, που ήδη έχουν πιάσει τα πόστα και έχουν
όρεξη να «καθαρίσουν» επί τη βάσει απολύ-
τως παπανδρεϊκών κριτηρίων;

Εχθρός του νέου ηγέτη τώρα είναι η ευφορία
της κοινωνίας από την εκλογή του, η οποία δη-
μιουργεί μεγάλες προσδοκίες. Και είναι
πραγματικά δύσκολο να καταφέρει να τις ικα-
νοποιήσει, καθόσον έχει να τηρήσει δουλείες
και ισορροπίες με τους εσωκομματικούς του
αντιπάλους, με τα διαπλεκόμενα συμφέροντα,
με την διάχυτη γενικευμένη διαφθορά της πα-
πανδρεϊσμένης δημόσιας ζωής. Τώρα, πριν
εξανεμισθεί με τη φθορά του χρόνου, η ισχύς
που του επέδωσε το συνέδριο, είναι το μεγάλο
του όπλο για τη δημιουργική φυγή προς τα
εμπρός. Αλλιώς...

άρης Εξερτζόγλου

ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

(Διεύθυνση σειράς: Αντώνης Διάκος)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

Μια πατριωτική εβδομάδα...

του Στέλιου Καφαντάρη

Ο θάνατος και η κηδεία του Ανδρέα Γ. Παπανδρέου απασχόλησε το Πανελλήνιο φυσικά και διανοητικά. Έπειτα το πασοκικό συνέδριο σφράγισε αυτόν τον κύκλο με εντατική τηλεοπτική απασχόληση. Πάμπολλα έχουν γραφτεί και λεχθεί προς όφελος των επιγενομένων και των ιστορικών, αλλά υπάρχει βεβαίως και το περιθώριο.

Φωτογραφία: ΣΕΜΙΡΑ ΜΑΝΩΛΑΚΗ

ΤΟ ΕΠΙΣΤΕΓΑΣΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙΚΗΔΕΙΩΝ

Άχαρο πράγμα ο επικήδειος και τις περισσότερες φορές άψυχο και στερεότυπο. Για την επιτυχία χρειάζονται συνήθως ρητορικά τεχνάσματα τα οποία λίγο αργότερα φαντίζονται πολύ ψυχρά. Ωστόσο, ο Γ. Α. Παπανδρέου έδωσε επικήδειο που κατάλληλος υπουργός Παιδείας θα μπορούσε να ζητήσει να περιληφθεί στα αναγνωστικά των σχολείων. Λέγεται ότι ήταν συλλογική προσπάθεια των παιδιών Παπανδρέου, αλλά ανεξαρτήτως αυτού η εκφορά είχε ειλικρίνεια και παρέσχε με την ισχύ της, άλλωστε αυτό σημειώθηκε απ' όλα τα Μέσα.

Ας ζητήσουμε, ωστόσο, το αδύνατο: Για σκεφτείτε πόση περισσά δύναμη θα είχε ο

επικήδειος αν μπορούσε ο Γ. Α. Παπανδρέου να μνημονεύσει ανατρέχοντας στο παρελθόν, όπως άλλωστε το έκανε και επιτυχώς μάλιστα, ότι όταν ο ίδιος ζήτησε να περιληφθεί στους συνδυασμούς του ΠΑΣΟΚ του 1981 ο πατέρας είπε, «παιδί μου δυστυχώς το να είσαι γιος Παπανδρέου έχει και τα αρνητικά του. Δεν μπορείς να μπεις σε συνδυασμό του κινήματός μας, τουλάχιστον όχι σ' αυτήν τη φάση, για λόγους αρχής. Προσπαθούμε να σπάσουμε τις παλιές δομές. Βεβαίως, είσαι ελεύθερος να πολιτευτείς, αλλά πρέπει να αναζητήσεις την τύχη σου αλλού. Εγώ σαν πατέρας σε συμβουλεύω να ασχοληθείς κατ' αρχήν με την επιστήμη σου και παράλληλα να παρακολουθείς το κίνημά μας από τη σκοπιά

του απλού μέλους και έπειτα βλέποντας μπορεί να ωριμάσουν οι συνθήκες».

ΤΟ ΧΑΡΙΣΜΑ

Έγινε πολύς λόγος τελευταία για τον Ανδρέα ως χαρισματικό. Όπως οι περισσότερες θεμελιώδεις έννοιες έτσι και αυτή η δυσκολία στον ορισμό. Υπάρχει μια σύγκριση απόψεων για τον έμμεσο προσδιορισμό όρου, που συγκεντρώνονται κυρίως στην επαφή του και την επικοινωνία του με τον λαό.

Υπάρχουν, ωστόσο, ισχυρότεροι θεμελιώδεις έλεγχοι που μπορούν εν δυνάμει να οδηγήσουν σε ανστηρότερο ορισμό: α) Πόσο μακριά περίοδο θυσιών μπορούν να αποδεχτούν πολίτες; ή β) Πόσο επιτυχώς μπορεί ο ηγέτης να εναντιωθεί σε συνδικαλιστικά και άλλως συμφέροντα μειοψηφικών; Εδώ η δοκιμασία δεν έχει εφαρμογή, γιατί ο Ανδρέας Παπανδρέου ποτέ δεν έθεσε καθαρά το θέμα θυσιών και αντιστάθηκε πολύ χλιαρά σε συνδικαλιστικές πιέσεις.

Υπάρχουν και ορισμένοι αρνητικοί έλεγχοι που και αυτοί οδηγούν σε διερεύνηση του χαρακτήρα, π.χ. α) Πόσο μπορούν να απομακρυνθούν τα λόγια από τα έργα χωρίς να αποδομάζεται ο ηγέτης; ή β) Πόση φανερά αδιαφορία για τους θεσμούς μπορεί να δείχνει και μην κρίνεται αρνητικά; Εδώ τα αποτελέσματα είναι σχετικότερα και δίνουν, έστω απεικονιστικό μέτρο χαρίσματος.

Τέλος, υπάρχουν και ταχύτερες δοκιμασίες ελέγχου: Η ανάδειξη προσώπων μέσω ηγέτη. Εδώ το μέτρο βεβαίως είναι η σημασιολογικότητα, δηλαδή η αντίστροφη ικανότητα των συνεργατών, οι οποίοι διασώζονται απλώς από το χάρισμα του ηγέτη. Αυτή η ικανότητα έχει απόλυτη εφαρμογή. Ακόμα και μόνο με εκτίμηση της συμπληρωματικότητας του Τσοχατζόπουλου υπολογίζεται επανέβλως το χάρισμα Παπανδρέου. Σε ποιο άκρο καθεστώς έστω μετριάς δημοκρατικότητας θα μπορούσε ο Α.-Α. Τσοχατζόπουλος να διεκδικήσει την υπεραρχηγία του κόμματος και του κράτους με πιθανότητα επιτυχίας;

Μεταξύ κοσμοπολιτισμού και Μεγάλης Ιδέας

του Σωτήρη Λέτσιου

ή πρόπον σημειώνεται ως πολύ θαρραλέα έκφραση να εμπλακούν τα Μέσα σε τέτοιο ό. Η ακροαματικότητα δημιουργεί προσηγορία και μπορεί να επενεργήσει ευεργετικά στα άλλα κόμματα. Ίσως από εδώ και πέρα να πληρωθούν και δικαιώματα όπως ποδοσφαιρικούς αγώνες.

Στην τηλεόραση υπάρχει άφθονο υλικό, οπότε μπορεί να μελετηθεί. Ιδιαίτερα έχει σημασία να διερευνηθεί η ένταση φωνής και χειρωνακτικών ομιλητών σε συνάρτηση με την ποιότητα των ιδεών. Αλλά η τηλεοπτική έδωσε και την ευκαιρία να χαρεί το Πανελλήνιο τον φρέσκο λόγο του Χαλαμπίδη, αντί των γραφικών αποσπασμάτων που έβαζαν οι εφημερίδες μέχρι τώρα.

Ο Σημίτης ανυποχώρητος και δικαιωματικός δεν χωρούσε άλλο υπόδειγμα ομιλίας. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η δεύτερη του περιείχε ίσως απαντήσεις επί θεμάτων πολιτικής, αλλά ως προς τα επιχειρήματα επί της ζήτησης του προέδρου-πρωθυπουργού έδινε καμιά νέα απάντηση, ούτε καν στον τίτλο. Απλώς έκανε σαφές ότι το συνέδριο μπορεί να τον δέχεται για πρωθυπουργό και αποδοκιμάζει για πρόεδρο. Ισχυρότατο σημείο, αλλά κακώς δεν ειπώθηκε στην αρχή το απέκλεισε ως προκλητικό, αλλά αν αναφέρει θα είχε γλιτώσει ορισμένα «αίματα». Από την άλλη μεριά βέβαια, χάρις στο συντονισμένο παραλογισμό αυτός είναι βεβαιωμένος και ακροαυόμενος εις το διηνεκές.

Ο Λαλιώτης υπέστη την πρώτη ήττα επί θεμάτων του, ή έστω επί των συλλήψεων. Και με τα επιχειρήματα χρονοβόρα! Από πού μόνο δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο αυτόκλητος έπαιξε ρόλο στην ανάδειξη Σημίτη στην πρωθυπουργία.

Ορίστε είναι ότι μπορούσε να πακετάρισε την προσπάθειά του και να παρουσιάσει πάλι ως συνθετικός νους και δύναμη λόγου. Μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι φιλοσοφία, αλλά μόνο κατάλληλη χρησιμοποίηση της μαθηματικής και του συντακτικού. Αν ο λόγος ήταν υποθετικός, δηλ. του τύπου «θα ήθελε ο Κ. Σημίτης να... αλλά βεβαίως γνωρίζω ότι τέτοιο είναι σχεδόν αδύνατο», τότε ίσως θα διεσώζετο πλήρως σε κάθε περίπτωση. Ίσως όμως έχει ένα ελαφρυντικό: Δεν έβγαλε ότι ο Τσοχατζόπουλος θα καταλάτρευε τα αγαθά του υποθετικού λόγου με τον τρόπο, και πώς τότε θα επείθετο ότι ο λόγος τον βοηθά;

Αντιχία αυτή θα στοιχίσει πολύ στον Λαλιώτη, αλλά ουδέν κακόν αμιγές καλού. Ίσως λανθάνουν της υποτακτικής και προτιμά καλύτερα για το μέλλον.

«Το ΠΑΣΟΚ έρχεται από μακριά (όσο μακρινό μπορεί να θεωρηθεί το 1974...), αλλά θα ήταν ιδιαίτερα παράτολμο να ισχυριστεί κάποιος ότι θα δικαιώσει τη φράση του Παλμίρο Τολιάτι κι ότι θα καταφέρει να φτάσει πολύ μακριά».

Τη ρήση αυτή θυμήθηκε ο Μιχάλης Χαλαμπίδης, θέλοντας να προκαλέσει έναν ανάλογο με τις περιστάσεις προβληματισμό στους συνέδρους, αδυνατώντας φυσικά να εντοπίσει κατά πόσο οι οποιεσδήποτε μεταλλάξεις στη φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ θα του δώσουν την απαραίτητη αντοχή για την πορεία του στον χρόνο. Εν πάσει περιπτώσει, «τσιτάτα» από τους πατριάρχες του μαρξισμού χρησιμοποίησαν και άλλοι: Ο Κ. Λαλιώτης μνημόνευσε Μάο-Τσε-Τούνγκ...

Και οι δύο πλευρές είχαν τους δικούς τους λόγους να δημιουργήσουν ένα οξυμένο κλίμα αντιπαράθεσης. Η πλευρά Τσοχατζόπουλου έβλεπε ως επικίνδυνη την επικράτηση των «εκσυγχρονιστών» που θα αποτελούσε καίριο πλήγμα για τον «εθνικοπατριωτικό χαρακτήρα του κινήματος» και δεν ήταν λίγοι αυτοί που φρόντισαν να εμπλουτίσουν τις ομιλίες τους με αναφορές που εξάπτουν και κολακεύουν την εθνική συνείδηση. Ο Κ. Σκανδαλίδης στην εισαγωγική του ομιλία δεν παρέλειψε –μαζί με την υποσημείωση ότι «χρειαζόμαστε ένα νέο διεθνισμό, αλλά και ανάκαμψη των δυνάμεων του δημοκρατικού σοσιαλισμού»– να μας υπενθυμίσει το πολύ προσφιλές στους «γνήσιους εθνικόφρονες» του παρελθόντος: «Εἰς οἰωνός ἀρίστος, ἀμύνεσθαι περί πάτρης»...

Βέβαια, ο κ. Σκανδαλίδης έκανε λόγο και για την επικράτηση σε παγκόσμιο επίπεδο ενός πνεύματος «κοσμοπολιτισμού», αποφεύγοντας να μπει στον κόπο να σκεφτεί ότι αυτού του είδους η αντίληψη συνιστά μια συντηρητική θεώρηση των πραγμάτων,

που έρχεται σ' αντίθεση με τις προοδευτικές αρχές της «οικουμενικότητας», της αλληλεγγύης και συνεργασίας των λαών. Αλλά η διάκριση μεταξύ κοσμοπολιτισμού και οικουμενικότητας δεν ήταν βέβαια το θέμα που απασχόλησε το συνέδριο. Ήταν μια απλή φράση που πέρασε κι έφυγε απ' τα αυτιά των συνέδρων.

Ο ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

Αυτά που οι περισσότεροι συγκρατούσαν ήταν οι τοποθετήσεις για την ενότητα του κόμματος συνοδευόμενες από επιχειρήματα εθνικιστικού περιεχομένου. «Καμιά αμφισβήτηση για τον πατριωτικό χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ δεν πρέπει να υπάρξει», τόνισε ο Χάρης Καστανίδης, ενώ ο σύνης Νικολάου σε ρόλο ντετέκτιβ, επιχείρησε να διερευνήσει τις υποψίες βάσει των οποίων «το ΠΑΣΟΚ κινδυνεύει να χάσει τον εθνικό του χαρακτήρα»... Ο Χρ. Κηπουρός προσπάθησε να βάλει κάπως τα πράγματα στη... θέση τους, λέγοντας ότι «πατριώτες είναι αυτοί που πληρώνουν τους φόρους τους», κι επιχειρώντας να «φωτίσει» τους προσανατολισμούς της εξωτερικής μας πολιτικής πρότεινε ότι «θα ήταν προτιμότερο να προωθούμε το θέμα της Ίμβρου παρά να μιλάμε για τα Ίμια». Δεν ήταν μόνο ο Σημίτης και ο Τσοχατζόπουλος που προκάλεσαν το ζεστό και παρατεταμένο χειροκρότημα των συνέδρων (αλλά και το σφιχταγκάλισμα του Βουνάτσου αμέσως μετά την ομιλία του). Ο Μ. Χαλαμπίδης απέδειξε ότι έχει μια ιδιότυπη οικειότητα με αυτούς που τον ακούνε. Με γαριβαλδινό τόνο ζήτησε «την επιστροφή στη Μεγάλη Ιδέα αυτή τη φορά όχι σε στρατιωτικό επίπεδο, αλλά με την κατάλληλη αξιοποίηση των οικονομικών και πολιτισμικών δεδομένων». Κι είχε την άνεση να μεταπηδά απ' το ένα θέμα στο άλλο και να ασκεί ανστηρή κριτική στο γεγονός ότι «αντί να

ενώσουμε την *Ηγουμενίτσα* με τον *Βόλο*, ενώσαμε τη *Δάφνη* με τα *Σεπόλια*...», ώστε ήταν εντυπωσιακή και θορυβώδης η αντίδραση του ακροατηρίου, όταν απ' το προεδρείο ο **Κ. Κουλούρης** παρατήρησε ότι θα έπρεπε να συντομεύσει την ομιλία του. Κι αφού εξήντλησε το οπλοστάσιό της νεοεθνικιστικής ρητορείας του και έθιξε το ζήτημα «της δημιουργίας μιας νέας πρωτεύουσας-μητρόπολης, αποσυμφορημένης όμως, που θα καλείται να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο σύστημα», δεν υπολόγισε ότι η ίδια η πραγματικότητα του συνεδρίου προοδίδριζε και το τέλος της ομιλίας για να επανέλθει το όλο κλίμα στη λογική των σκληρών εσωκομματικών αντιπαραθέσεων.

Η επικαιρότητα των γεγονότων δεν θα περνούσε απαρατήρητη σε σχέση με τα διαδραματιζόμενα στο συνέδριο. Η συμμετοχή των ισλαμιστών του **Ερμπακάν** στη νέα τουρκική κυβέρνηση έγινε αντικείμενο συζήτησης από πολλούς συνέδρους κι αποτέλεσε ένα επιπρόσθετο στοιχείο σε αυτούς που υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα «θα πρέπει να γίνει ακόμη πιο σκληρή κι αδιάλλακτη στάση έναντι της Τουρκίας». Αλλά να γίνουν και πιο συστηματικές προσπάθειες για τον πιο άρτιο εξοπλισμό των ενόπλων δυνάμεων. Μάλιστα, ο σύνεδρος **Μπάμπης Γεωργακάκης** μοίρασε ένα φυλλάδιο όπου περιέχεται η πρότασή του για την οργάνω-

ση της Παλλαϊκής Άμυνας, όπου μεταξύ άλλων τονίζεται ότι «στη θέση του *Ράμπο αξιωματικού*» η Παλλαϊκή Άμυνα τοποθετεί τον πατριώτη αξιωματικό και ότι με την εφαρμογή αυτού του μέτρου «θα θωρακιστούν τα νησιά με την εκπαίδευση τόσο του ανδρικού και του γυναικείου πληθυσμού». Πάντως, με βάση τους μηχανισμούς της Π.Α., και την αξιοποίηση της γνώσης του βυθού και των πληροφοριών των σφουγγαράδων της Καλύμνου, θα είχαμε καταφέρει ένα αποφασιστικό χτύπημα στους Τούρκους! Πώς; «Μόνο οι ψαράδες της Καλύμνου και των Φούρνων της Ικαρίας μπορούσαν να παγιδεύσουν ή να παρεμποδίσουν τους Τούρκους εισβολείς στα Ίμια αν είχαν εκπαιδευτεί και χρησιμοποιηθεί κατάλληλα».

Η πολιτική ηγεσία αντιμετώπισε με ψυχραιμία και την είσοδο των ισλαμιστών στην κυβέρνηση, αλλά και το «επεισόδιο» στη νήσο Στρογγύλη (που εκ των υστέρων αποδείχτηκε «μαϊμού»). Κορυφαία πολιτικά στελέχη (υπουργοί ή πρώην υπουργοί, μέλη Κ.Ε.), ενώ στις ομιλίες τους άφηναν να διαφανεί η «ανησυχία» τους για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, στις επισκέψεις (που ήταν αρκετές...) στην αίθουσα των δημοσιογράφων έδειχναν ότι περισσότερο νοιαζόντουσαν για τον απόηχο των ομιλιών και τις εκτιμήσεις των δημοσιογράφων. Χαμογελαστός ο **Γερ. Αρσένης**, προκληθείς να μεταφέρει τις εντυπώσεις του, απάντησε ότι «θα διαβάσουμε αύριο τις εφημερίδες για να μάθουμε τι γίνεται...».

Ο καθένας προσπαθούσε να διασώσει κυρίως την εικόνα που ήθελε για τον εαυτό του χωρίς να συνυπολογίζεται στη γενική εικόνα της ρευστότητας του συνεδρίου. Και όποιος δεν μπορούσε να ενεργήσει από μόνος του το... έργο ανελάμβαναν φίλοι προσκεείμενοι σ' αυτόν. Κάποιος που εκπροσωπούσε (σύμφωνα με τα λεγόμενά του) έναν ραδιοφωνικό σταθμό κάπου κοντά στη Θεσσαλονίκη, διέρρευσε την... πληροφορία ότι είχε στα χέρια γκάλοπ που έδινε ένα μεγάλο προβάδισμα στον Άκη Τσοχατζόπουλο. Ατυχώς τα ίχνη του χάθηκαν λίγη ώρα πριν την ανακοίνωση του τελικού αποτελέσματος...

Μέσα σε όλες τις αλλεπάλληλες συναντήσεις και συζητήσεις είτε στην αίθουσα Τύπου είτε στους μακρινούς διαδρόμους, έκανε την εμφάνισή του μέσα στους δημοσιογράφους ένας καθ' όλα ευπρεπής κύριος ζητώντας απ' αυτούς να τον προσέξουν. Αφού δεν κατάφερε να χαμηλώσει την ένταση της τηλεόρασης, φώναξε ότι ονομάζεται **Ευάγγελος Πεντάρης**, βουλευτής ΠΑΣΟΚ απ' το 1981-1989, κι ότι «με αφορμή

τα όσα απαράδεκτα συνέβησαν στο συνέδριο παραδίδει στο προεδρείο την κοινοτική ταυτότητα και ζητάει τη διαγραφή του». Μίλησε σύντομα κι οργισμένα κι έπειτα χάθηκε στους διαδρόμους, ενώ οι δημοσιογράφοι μέσα στην έκπληξή τους άρχισαν να θυμούνται τις «ανδραγαθίες» του κυρίου αυτού στο παρελθόν...

ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΑ ΗΤΑΝ ΕΚΕΙ

Με τον έναν ή άλλον τρόπο ο κάθε ομιλητής προσπαθούσε να κερδίσει τις καλύτερες εντυπώσεις χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμο μέσο. Ακόμη και η ποίηση επιστρατεύθηκε, πλην όμως κακοπάθησε. Ο **Σιελιανός** μνημονεύθηκε περισσότερο, από κοντά ο **Σεφέρης** και... ολίγον **Εφταλιώτης** (χάρης... στον **Χάρη Καστανίδη**).

Το επικολυρικό ύφος της ποίησης δάνεισε ένα μέρος απ' τον δυναμισμό της για να γίνει ο πολιτικός λόγος πιο αξιοπρόσεχτος. Σε σημείο που να ακούγεται ως παράταιρο και αφελής η έκκληση ενός συνεδρίου «να φέρουμε πάλι στο κόμμα τους πνευματικούς ανθρώπους που με δική μας ευθύνη τους διώξαμε».

Για την ποιότητα του πνευματικού επιπέδου των συνεδρίων δεν διατυπώθηκαν κολακευτικά σχόλια. Στο υπάρχον δυναμικό όμως στηρίχθηκαν και οι δύο υποψήφιοι για ν' αποκτήσουν την προεδρία μαξιμάτας υπογραφές στους διαδρόμους και ευτελίζοντας τη σημασία των πολιτικών διαπραγμασιών. Ίσως αρκετά διορατικά ο **Αντώνης Καράς** αισθάνθηκε την ανάγκη να ζητήσει δημόσια συγγνώμη απ' τους συνέδρους, λέγοντας: «Προετοιμάσαμε τον κόσμο για συνέδριο με θέσεις και τους στείλαμε για μάχες χαρακωμάτων».

Το 4ο Συνέδριο ανέδειξε, ως ένα απ' τα κυρίαρχα στοιχεία, το γεγονός ότι δεν υπήρξε κοινή γλώσσα επικοινωνίας και συνεννόησης. Η επισημοποίηση του «ρήματος» ανάμεσα σε **Σημίτη** και **Τσοχατζόπουλο** επισφράγισε το γεγονός της αποσύνταξης ενός συγκεκριμένου ιδεολογικού στίγματος. Οι περισσότερες ομιλίες απέχαν απ' τις μέχρι τώρα γνωστές πασοκικές «δομικές αναλύσεις» (νεομαρξισμός, θεωρία της μητρόπολης κ.λπ.). Ο Κώστος **Σημίτης** στην πρώτη του ομιλία στο συνέδριο μίλησε για την πολιτική αναξιογόνοση, αλλά και για την ευκαιρία που παροσιάζεται για αλλαγή της πολιτικής κούρτσας. «Το παλιό έχει πεθάνει, το κανούργιο δεν έχει ακόμη φανεί. Στο μεσοδιάστημα όμως –προσέθετε ο **Αντώνης Γκράμσι**– παρατηρούνται δείγματα πολιτικού μεταμορφισμού».

Η και πολιτικών τετρατογενέσεων ενίστα-

Αποκλίνουσες απόψεις

του Γιώργου Γερόπουλου

Δυσανάγνωστη είναι η «νέα σελίδα» του ΠΑΣΟΚ για την ηγεσία του Συνασπισμού, καθώς η εκλογή του Κ. Σημίτη στη θέση του προέδρου του κυβερνώντος κόμματος, προκάλεσε αμηχανία και ανησυχία στην Κουμουνδούρου.

■ Είναι γνωστό στους παροικούντες τον χώρο της Ανανεωτικής Αριστεράς ότι η πλειοψηφία της ηγετικής ομάδας του ΣΥΝ το τελευταίο που επιθυμούσε ήταν η ισχυροποίηση Κ. Σημίτη.

■ Δη στο εσωτερικό της ηγεσίας του ΣΥΝ υπάρχουν διαφορετικές εκτιμήσεις για ποτέλεσμα του συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ, το «Αριστερό Ρεύμα» εμφανίζεται να καθαρή άποψη για το πολιτικό γίγνε-
■ Οι εκπρόσωποι του «Αριστερού Ρεύ-
■» κατά τη διάρκεια συνεδρίασης της τικής γραμματείας εξέφρασαν την άπο-
■ τι η εκλογή του Κ. Σημίτη αποτελεί συ-
■ ητική επιλογή στο χώρο του κυβερνώ-
■ κόμματος, καθώς, όπως λένουν, ο πρω-
■ υργός είναι ο συνεπέστερος εκφρα-
■ σμας σκληρής σταθεροποιητικής οικο-
■ νικής πολιτικής και μιας εξωτερικής πο-
■ ρής που καθιστά την Ελλάδα δορυφόρο
■ ΠΑ. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο Α. Αλαβάνος
■ με αλλαγή πολιτικής του ΣΥΝ, προκει-
■ με η Κουμουνδούρου να διαφοροποιη-
■ λήτως από το ΠΑΣΟΚ του Κ. Σημίτη.
■ Συνεπώς ο Π. Λαφαζάνης ζήτησε σκλη-
■ ρωνική και προγραμματική αντιπολί-
■ προκειμένου ο ΣΥΝ να εκφράσει τις
■ νικές δυνάμεις, οι οποίες θα αντιδρά-
■ στην πολιτική της κυβέρνησης. Ειδάλ-
■ ο στελέχος του «Ρεύματος» εκτιμά, ότι
■ οι δυνάμεις θα προστρέξουν προς το
■ Ι του Δ. Τσοβόλα και το ΚΚΕ. Είναι
■ ανές ότι το Αριστερό Ρεύμα απορρί-
■ η συγκρότηση του κεντροαριστερού
■ και προσβλέπει στην ανασυγκρότηση
■ οκομμουνιστικού χώρου.

Από την άλλη πλευρά, στην ηγετική ομάδα του ΣΥΝ επικρατεί πανσπερμία από-
ψεων και στοχεύσεων. Η πλειοψηφία των
στελεχών στην Κουμουνδούρου δεν έβλε-
πε με καλό μάτι την ανάδειξη του Κ. Σημί-
τη στην προεδρία του ΠΑΣΟΚ. Η εξέλιξη
αυτή, αφενός μεν, δημιουργεί τον κίνδυνο
διαρροών προς ένα σοσιαλδημοκρατικό
κόμμα ευρωπαϊκών προδιαγραφών (κάτι
που ομολόγησε προσφάτως δημοσίως ο Φ.
Κουβέλης), αφετέρου θέτει την Κουμουν-
δούρου προ του ενδεχομένου συγκρότη-
σης ενός κεντροαριστερού πόλου. Τότε
όμως, στον ΣΥΝ θα άνοιγε ο ασκός του
Αιόλου, καθώς σ' αυτό το ζήτημα συμπυ-
κνώνονται οι αντιθέσεις μεταξύ των ηγετι-
κών στελεχών.

Ωστόσο οι Γ. Γιάνναρος και Μ. Παπα-
γιαννάκης έχουν καταστήσει σαφές ότι
βλέπουν με καλό μάτι τη δημιουργία του κε-
ντροαριστερού πόλου, και θεωρούν ότι η
εκλογή Σημίτη διευκολύνει τις εξελίξεις
προς αυτή την προοπτική. Εφόσον ο πρω-
θυπουργός εμφανίσει αξιόλογο δείγμα

γραφής. Προς αυτή την πολιτική κατεύθυν-
ση κινείται ο Ν. Μπίστης, ο οποίος, το τε-
λευταίο διάστημα, έχει συμβάλει σε προ-
γραμματικό επίπεδο (θέματα εξωτερικής
πολιτικής) ώστε ο ΣΥΝ να προσεγγίσει το
«εκσυγχρονιστικό μέτωπο» του Κ. Σημίτη.

Στο ίδιο μήκος κύματος οι απόψεις της
ομάδας του Θ. Γεωργακόπουλου, που θεω-
ρεί ότι η μόνη δυνατή επιλογή του ΣΥΝ εί-
ναι η προσπάθεια να αποτελέσει τον έναν
«πυλώνα» του κεντροαριστερού πόλου.

Ανοικτή στα ζητήματα της κεντροαριστε-
ράς εμφανίζεται η Ανανεωτική Προτοβου-
λία (Δ. Χατζησωκράτης, Θ. Μαργαρίτης),
η οποία εν δυνάμει θα αποτελέσει σύμμαχο
στη διαδικασία σύγκλισης των εκσυγχρο-
νιστικών δυνάμεων υπό την προϋπόθεση
ανακατατάξεων στο πολιτικό σκηνικό.

Προς το παρόν η ηγεσία του ΣΥΝ επιδιώ-
κει τη συσπείρωση κορυφαίων στελεχών
της ανανεωτικής αριστεράς και ήδη η Μ.
Δαμανάκη συμμετείχε στη συνδιάσκεψη
της οργάνωσης της Β' Περιφέρειας Αθη-
νών. Παράλληλα έχουν διατυπωθεί από-
ψεις για τη συγκρότηση ευρύτερης εκλογι-
κής επιτροπής, ενώ επιτελείο υπό τον Σ. Πι-
τσιόρλα επεξεργάζεται την επικοινωνιακή
πολιτική του κόμματος και το γραφείο τύ-
που διευρύνθηκε με τους Ν. Καϊμάκη (Αρι-
στερό Ρεύμα) και Θ. Τσίκα (Ανανεωτική
Προτοβουλία).

Πάντως όλα τα πολιτικά ζητήματα θα τε-
θούν επί τάπητος το ερχόμενο Σάββατο στη
σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής και εκεί
αναμένεται να εκφραστούν οι αποκλίνου-
σες απόψεις μεταξύ των κορυφαίων στελε-
χών του ΣΥΝ.

Επιμέλεια: Ε. Κολλιοπούλου, Δ. Κ. Σωτηρόπουλος

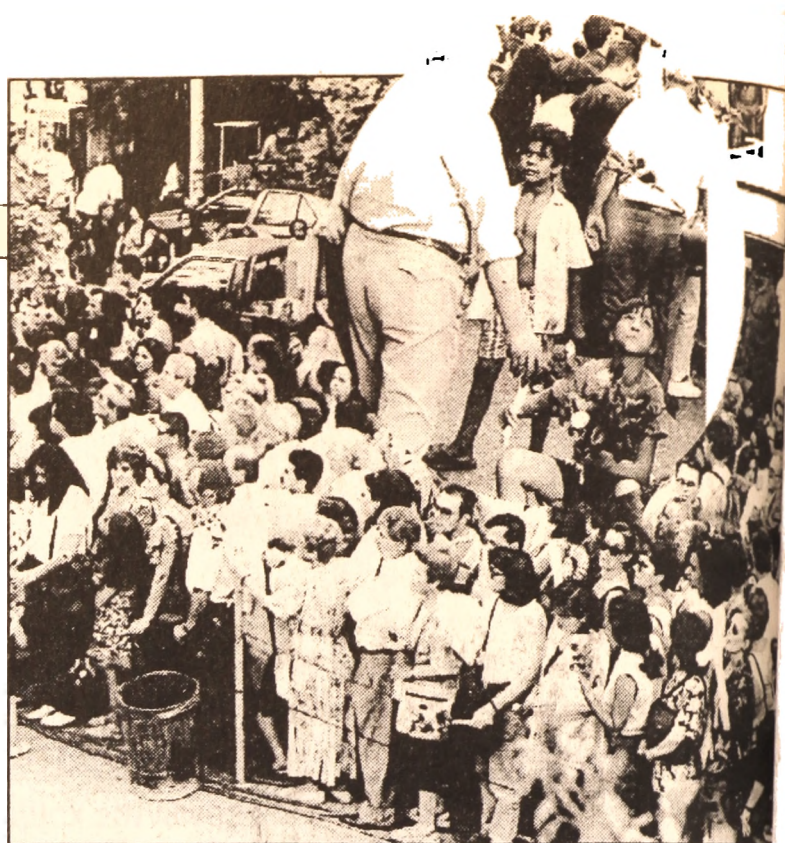
Αντικείμενα λατρείας

Τα απωθημένα μας μετουσιώνονται με την πρώτη ευκαιρία σε δάκρυα και κραυγές. Το ασυνείδητο βρίσκει καταφύγιο στην ταύτιση, την ειδωλοποίηση των γονιών, της ομάδας, του κόμματος. Η αποτυχία συγκρότησης ταυτότητας, η αδράνεια της εκλογικευτικής λειτουργίας αναπληρώνεται με λατρευτικές αναφορές και πράξεις που νιώθουμε να μας προστατεύουν από τις απειλές γύρω μας.

Ενηλικιωνόμαστε με τους μύθους και τα φαντάσματα των παιδικών μας χρόνων. Ο αρχηγός μας και ο εχθρός. Πατριώτες και προδότες. Το καλό και το κακό. Και μετά το θάνατο ή την όποια διάψευση, ζούμε την ανυπόφορη εμπειρία του κενού. Το αποκαλυπτικό παραλήρημα της εκκρεμότητας, όπου προκλήσεις και επιλογές μας ζαλίζουν. Την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια που δεν ανέχεται η κοινωνική τάξη. Αλλά και στιγμές αφύπνισης και συνειδησιακής διεύρυνσης, για τους πιο αισιόδοξους. Ή τουλάχιστον τη σύγκρουση για τους τολμηρούς. Όμως η ανυπομονησία να αποκατασταθούν οι ρόλοι είναι διάχυτη. Η αναστήλωση δεν αργεί. Σπεύδουμε να νομιμοποιήσουμε νέα εικονίσματα στη θέση των παλιών, εφευρίσκοντας ανάλογους εχθρούς. Και πορευόμαστε με το αδιερεύνητο Εγώ μας κάνοντας ουρές, -ίσως μικρότερες από πριν- πίσω από τα νέα αντικείμενα λατρείας μας.

••• Στο Διεθνές Συνέδριο που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Αθηνών στο τέλος του περασμένου Απριλίου στην Αθήνα, με θέμα «η κατασκευή της πραγματικότητας και τα ΜΜΕ», ο αμερικανός καθηγητής **Τζων Φίσκε** στην εντυπωσιακή ομιλία του για τον νεότερο μοντερνισμό αναφέρθηκε «στην κρίση της ταυτότητας, ως ένα από τα πιο επίκαιρα προβλήματα. Ο πολιτικός που θα το επιλύσει θεωρείται επιτυχημένος. Η έννοια της ταυτότητας συνδέεται με τον αγώνα για το πέρασμα από το Εγώ στο Εμείς. Όμως η ανάγκη προσδιορισμού του Εμείς δημιουργεί αναγκαστικά σχέσεις εξουσίας. Από τη στιγμή που σήμερα έχει χαθεί η πίστη σε μία και μοναδική αλήθεια, η γνώση γίνεται μια διαδικασία αντιπαράθεσης. Το θέμα είναι ποιανού τα συμφέροντα εξυπηρετούνται, με ποιους ταυτιζόμαστε. Ποιανού η αλήθεια επικρατεί και δημιουργεί την κοινωνία. Αυτά είναι τα πεδία αγώνα σε μια μεταμοντέρνα κοινωνία. Τα ΜΜΕ είναι αυτά που εμείς διαμορφώνουμε. Όσο θα πολλαπλασιάζονται, οι ικανότητες να τα εκμεταλλευτούμε είναι μια δεξιότητα που πρέπει να καλλιεργήσουμε».

••• Στο επιστημονικό διήμερο με θέμα, «Εκσυγχρονισμός και πολιτική στην ευρωπαϊκή προοπτική: πολιτικές πρακτικές και θεσμοί στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης», που διοργάνωσε η **Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης** στην Αθήνα (12-13 Ιουνίου), ο **Θάνος Λίποβατς**, καθηγητής πολιτικής ψυχολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, σχολιάζοντας τη σχέση ΜΜΕ και πολιτικού λόγου επισήμανε «την εσωτερική δραματοποίηση του πολιτικού λόγου στην Ελλάδα. Ο σχιζοειδής χαρακτήρας της ελληνικής κοινωνίας επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η πραγματικότητα. Πρόκειται για ένα σύνδρομο, ένα ψυχαναλυτικό φαινόμενο. [...] Όσο μια κουλτούρα βρίσκεται σε κρίση τόσο περισσότερο παρατηρείται το φαινόμενο να βγαίνουν αρχαϊκά στοιχεία στην επιφάνεια, όπως η κουντομπο-

23-26 Ιουνίου

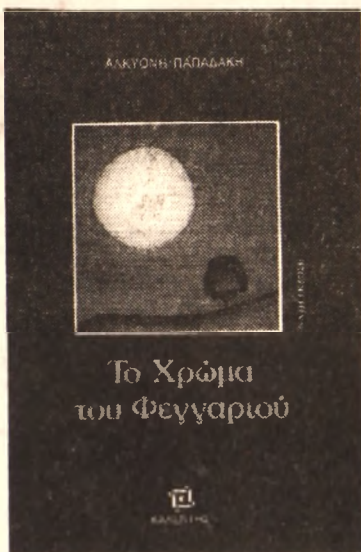
Τριήμερο λαϊκό προσκύνημα της σοφίας του Α. Παπανδρέου στη Μητρόπολη Αθηνών με το θερμόμετρο στους 37 βαθμούς

λίστικη πολιτική. [...] Η επικοινωνία ή από πάντα προβληματική. Η νοσταλγία όμως του παρελθόντος, όπου όλα ήταν καλύτερα, δεν ωφελεί. Η εναλλακτική λύση είναι η δημιουργία νησίδων αντίστασης. Βέβαια, η αθλία είναι ότι το πραγματικό, ποτέ δεν ταξιδεύει με την παράστασή του. Όμως, η σιγή είναι κρίση, όπως κάθε κρίση, παρέχει διέξοδο γιατί κάθε κρίση ενέχει την υπονόμευση. Το σύστημα δεν είναι κλειστό. Το σύμπτωμα ενέχει το στοιχείο της αποδιοργάνωσης άρα, με αυτή την έννοια, είναι αισιόδοξο.

••• Σε απάντηση της καλλιέργειας της ληνο-τουρκικής έντασης, το περασμένο Σεβαστοκύριο η **Ελληνική Επιτροπή για Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη (ΕΕΔΥΕ)** Μολύνης και **Επιτροπή «Δημοσιογράφοι Αιγαίο για την Ειρήνη»**, στην οποία συμμετέχουν Έλληνες και Τούρκοι δημοσιογράφοι προσκάλεσαν 50 Τούρκους πολίτες για μερο εκδηλώσεων σε δήμους της Λέσβου με θέμα: «Ειρήνη στο Αιγαίο». Εκπρόσωποι των οργανώσεων από την Ελλάδα και την Τουρκία συμφώνησαν σε κοινή διακήρυξη τους ότι «ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών και στις δύο χώρες έχει πάρει επικίνδυνο διαστάσεις προς μεγάλη χαρά των αμεμονοατοϊκών κύκλων, που βλέπουν να πραγματοποιούνται τα σχέδια τους στην περιοχή στο πλαίσιο του νέου διεκδικημένου οπλισμού τους ως παγκόσμιου χωροφύλακα. [...] δύο λαοί έχουν κοινά προβλήματα, που ροούν να επιλύσουν από κοινού, συμβάοντας στη συνεργασία των λαών για την οικονομική ανάπτυξη, τον πολιτισμό και το βάλλον.»

ΑΛΚΥΟΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

φέτος το καλοκαίρι χαρείτε

«ΤΟ ΧΡΩΜΑ
ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ»

«ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ
ΣΠΙΤΙ»

«ΤΟ ΣΚΙΣΜΕΝΟ
ΨΑΘΑΚΙ»

«Η ΜΠΟΡΑ»

πριν απολαύσετε το

Τα βιβλία της Αλκυόνης Παπαδάκη
έχουν όλες τις αρετές
της αληθινής τέχνης του λόγου
και μαζί αποπνεούν
την ευαισθησία της δημιουργού,
που γράφει γιατί θέλει
από τη δική της γνώση
να κοινωνήσουν
και οι συνάνθρωποί της.

«ΑΜΑΝ... ΑΜΑΝ!»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗΣ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 5 • 106 79 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 36 01 551 • FAX: 36 23 553

Ζητείται Εισαγγελέας

του Ρεπόρτερ

ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ να υπάρξει στη χώρα μας «ηθικοποίηση» μέσω μιας δικαστικής διερεύνησης; Είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί μέσα από την ανακριτική διαδικασία η αλήθεια για τα οικονομικά σκάνδαλα και η έρευνα να φανερώσει όλες τις πτυχές αυτών των σκανδάλων;

Αν συνέβαινε αυτό, ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων που δρουν στην πολιτική, την οικονομία, τα μέσα ενημέρωσης, θα απεκαλύπτετο ότι έχει διαπλακεί σε μια σειρά από παράνομες δοσοληψίες. Αλλά αυτό δεν θα το άντεχε το πολιτικό μας σύστημα. Πιστεύουμε –και υπάρχει η πικρή πείρα του παρελθόντος που επιβεβαιώνει αυτή την πεποίθηση– ότι παρά τις φιλότιμες προσπάθειες των δικαστικών λειτουργών, δεν πρόκειται να καταλήξει πουθενά η νέα σειρά των ανακρίσεων που διεξάγεται σχετικά με τον διαγωνισμό για τα ψηφιακά του ΟΤΕ.

Όσοι στήνουν τις κομπίνες συνήθως φροντίζουν και να τις καλύπτουν. Και γι αυτό, θα είναι δύσκολο για την ελληνική δικαιοσύνη –που δουλεύει χωρίς τεχνική υποδομή– να αποκαλύψει όλα εκείνα που κρύβονται επιμελώς. Και επιπλέον θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η διαπλοκή τόσων πολλών και αλληλοεξαρτώμενων προσώπων εξασφαλίζει την πολύτιμη γι' αυτά τα πρόσωπα «ομερτά» της αποσιώπησης και της αμοιβαίας κάλυψης. Βεβαίως στην υπόθεση των ψηφιακών υπάρχουν δυο-τρία στοιχεία που μπορεί να ανατρέψουν –εν μέρει όμως– όσα πιο πάνω υποστηρίξαμε:

Πρώτο: Υπάρχουν ο τροφοδότης λογαριασμός και οι απολήπτες των εμβασμάτων, όπως αποκάλυψε η *Καθημερινή*. Και θα είναι δύσκολο να φανταστούμε ποια επιχειρηματολογία θα αναπτύξουν οι εμπλεκόμενοι (Ιντρακόμ και δωρολήπτες) για να δικαιολογήσουν τις συναλλαγές αυτές.

Δεύτερο: Υπάρχει η εμπλοκή του Σ. Κόκκαλη με τη Στάζι. Και οι γερμανικές επιτροπές που ερευνούν τα σχετικά στοιχεία εμφανίζονται αποφασισμένες να προχωρήσουν τις σχετικές έρευνες. Ωστόσο, προκειμένου να υπάρξει ένα αποτέλεσμα για τις εδώ έρευνες, πρέπει η ελληνική δικαιοσύνη να ζητήσει τη δικαστική

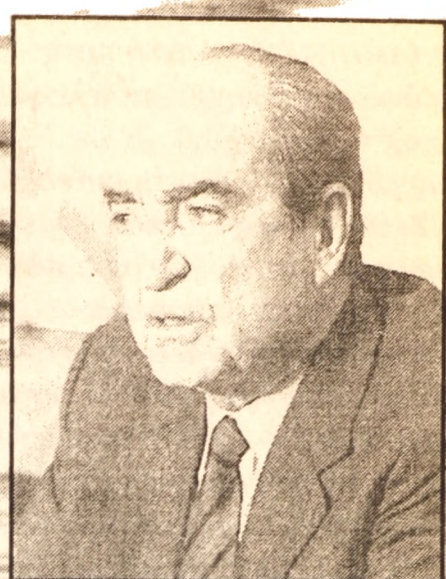
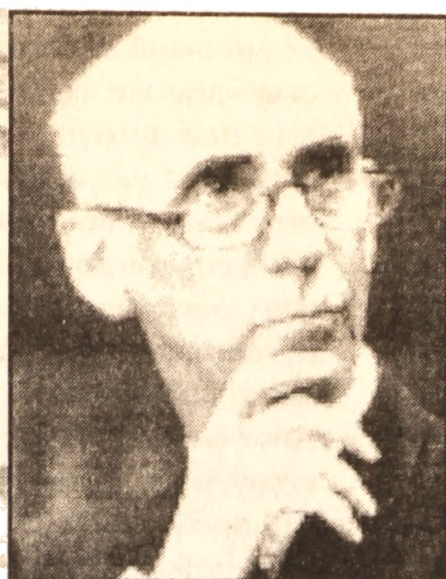
συνδρομή των γερμανικών αρχών. Όμως μια βραδυπορία που γεννά πολλές αμφιβολίες και απορίες δεν έχει μέχρι στιγμής επιτρέψει καμιά σχετική ενέργεια.

Το Αντί θεωρεί ότι η υπόθεση των ψηφιακών δεν είναι η μονακή αμαρτία που βαρύνει τις διοικήσεις του ΟΤΕ και τις κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Υπάρχει και ένα άλλο παράδειγμα ύποπτων συναλλαγών, κακοδιαχείρισης και έκνομων ενεργειών των διοικήσεων του ΟΤΕ και των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Και είναι η υπόθεση της **κινητής τηλεφωνίας**.

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε αναφερθεί σ' αυτήν, με την καρία της επισήμανσης ενός σημαντικού ντοκουμέντου που απεκάλυψε η εφημερίδα *Ελεύθερος* της 24.5.96. Πρόκειται για το «**Μνημόνιο Συμφωνίας**» που υπεγράφη στις 31 Ιανουαρίου 1989 μεταξύ της ΕΛΒΗΛ αφενός και των ΡΑΚΑΛ, ΤΕΛΕΚΟΜ, ΙΝΤΡΑΚΟΜ και Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη αφετέρου. Η ύπαρξη αυτού του Μνημονίου είχε αναφερθεί αρκετές φορές στο παρελθόν, αλλά το ακριβές κείμενο δεν είχε δημοσιευτεί ποτέ ως προς της δημοσιότητας μέχρι σήμερα.

Το Αντί έχει αναφερθεί στην κινητή τηλεφωνία με τεκμηριωμένο άρθρο του συνεργάτη μας **Τάσου Μπάρλα**, στο τχ. 491 της 21.8.92 με τίτλο «Το Μεγάλο Κόλπο». Η υπόθεση της κινητής τηλεφωνίας έχει απασχολήσει τον ελληνικό τύπο σποραδικά σε αυτό το διάστημα. Η υπόθεση αυτή αποκτά όμως επικαιρότητα αλλά και δίνει μια άλλη διάσταση στο σκάνδαλο των ψηφιακών. Στο μυστικό «Μνημόνιο Συμφωνίας» αναδεικνύονται όλοι οι χανισμοί που χρησιμοποιούνται από τους φορείς των διαπλεκόμενων συμφερόντων προκειμένου να επιτύχουν στις «επιχειρηματικές» τους δραστηριότητες. Επιπλέον, στο σκάνδαλο της κινητής τηλεφωνίας υπάρχει «σκασθή» η συνεργασία **Λαμπράκη Κόκκαλη** με πολιτικούς και με υπηρεσιακούς παράγοντες των διοικήσεων του ΟΤΕ.

Το σκάνδαλο της κινητής τηλεφωνίας αποτελεί λοιπόν μια τυπική περίπτωση συμμαχίας των «διαπλεκόμενων» για το οποία γίνεται πολύς λόγος τελευταία.

Τόμπρας, Σ. Κόκκαλης, Χρ. Λαμπράκης, Κ. Μητσοτάκης: συνέπραξαν ως τυπικό δείγμα διαπλεκομένων συμφερόντων.

τα μέσα της δεκαετίας του '80, άρχισε στον ευρωπαϊκό χώρο, και συγκεκριμένα στην Μεγάλη Βρετανία, η ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας. Στη δεκαετία που μεσολάβησε, η αξία της ήταν ραγδαία. Και υπολογίζεται ότι στο εγγύς μέλλον –την επόμενη δεκαετία– οι μισοί συνδρομητές των τηλεφώνων θα είναι και συνδρομητές κινητής τηλεφωνίας. (Μελέτη της Κομισιολογίας να ανέλθουν σε 100 εκατομμύρια οι συνδρομητές κινητών επικοινωνιών). Και ο λόγος δεν είναι μόνον ότι το τηλέφωνο καθ'αυτό καλύπτει πολλές κρίλες ανάγκες του σύγχρονου –«κινητική»– πολίτη αλλά και ότι παράλληλα η ανάπτυξη της τεχνολογίας, της τηλεματικής πληροφορικής διευρύνει τις δυνατότητες συνδέσεων και με άλλες υπηρεσίες πληροφορικής.

ΗΝΑ ΞΕΚΙΝΑ...

Η ένδειξη για το πότε πρώτη φορά στην Ελλάδα κινήθηκε το ενδιαφέρον για την κινητή τηλεφωνία, υπάρχει σε επιστολή του Θεόδωρου Τόμπρα που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Πρώτη*.¹ Ο ίδιος ο Τόμπρας και η του ΟΤΕ συνεργάστηκαν κατά την περίοδο τους (στο Λονδίνο) στις 11.10.1988 με τον γενικό διευθυντή της "Εταιρείας Τηλεκόμ" και της "Μπρίτις Τηλεκομ" και της "Μπρίτις Τηλεκομ" και της "Μπρίτις Τηλεκομ".

Εκαπενθήμερο μετά την πρώτη επίσκεψη του Τόμπρα και των «συνεργατών» του στο Λονδίνο και συγκεκριμένα στις 18.12.88, ο «υπηρετής του δημοσίου συμφέροντος», εισηγείται στο Δ.Σ. του ΟΤΕ το θέμα και αποφασίζει, η ΕΛΒΗΑ –η οποία σύμφωνα με το ΚΥΣΥΜ του 1986 είχε συσταθεί από τον καταστατικό της στόχο την παραγωγή και παραγωγή της ψηφια-

κής τεχνολογίας στην Ελλάδα– να αλλάξει προσανατολισμό και να αναπτύξει την κινητή τηλεφωνία.

Στο επόμενο δίμηνο, ο Τόμπρας συνεργάζεται με Λαμπράκη-Κόκκαλη και συγκροτούν τους όρους υπό τους οποίους θα εκχωρηθεί η κινητή τηλεφωνία στην Ιντρακόμ. Ο ΔΟΛ (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη) στην πραγματικότητα δεν θα κατέβιλε κεφάλαια, αλλά θα εξασφάλιζε την πολιτική υποστήριξη και θα «βοηθούσε», με την κατάλληλη προβολή ή μέσω της αποσιώπησης, την «εταιρεία που θα έπαιρνε τη δουλειά». Εξάλλου το ποσοστό συμμετοχής του ΔΟΛ στην εταιρεία –όπως από την αρχή ορίστηκε και τελικά συμφωνήθηκε– είναι της τάξης του 7%. Όλοι γνωρίζουμε ότι είναι ποσοστό της τάξης που «δικαιούνται οι μεσάζοντες». Στο μυστικό «Μνημόνιο Συμφωνίας» δικαιολογείται η συμμετοχή του ΔΟΛ επειδή «έχει μεγάλη πείρα στη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών μέσω μαζικών μέσων».² Όπερ έδει δείξαι!

Στις 5.12.1988, ο Τόμπρας μεταβαίνει και πάλι στο Λονδίνο και συμφωνούνται με την ΡΑΚΑΛ ΤΕΛΕΚΟΜ –με την οποία είχαν συνεννοηθεί οι εταίροι– οι γενικοί όροι της σύμπραξης.

Στην εφημερίδα *Το Βήμα*, αλλά και στην *Πρώτη*, αρχίζουν να δημοσιοποιούνται οι πρώτες πληροφορίες για τις διαπραγματεύσεις που αφορούν την κινητή τηλεφωνία.

Στις 31.1.1989 υπογράφεται το μυστικό «Μνημόνιο Συμφωνίας» το οποίο απεκάλυψε ο Ελεύθερος πριν από ένα μήνα και για το οποίο κάναμε λόγο στο προηγούμενο τεύχος.

Την προηγούμενη, 30.1.89, η εφημερίδα *Πρώτη*, σε ρεπορτάζ της Βάσως Χαραλαμπίδου με τίτλο «Εν αγνοία των περισσοτέ-

ρων μελών του Δ.Σ.: Στο ιδιωτικό κεφάλαιο παραχωρεί ο ΟΤΕ την κινητή τηλεφωνία», αναφέρονται μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Σύμφωνα με πληροφορίες, η σκοπιμότητα της διοχέτευσης των οποίων δεν μπορεί να ελεγχθεί, το εταιρικό, που ήδη έχει καταρτισθεί και δεν αποκλείεται να υπογραφεί τις επόμενες ημέρες (σ.σ.: υπογράφηκε, όπως γνωρίζουμε, την επομένη), προβλέπει ότι το 40% θα μοιραστεί σε φορείς που άμεσα ή έμμεσα θα μετέχουν οι: Ρακαλ 29%, Κόκκαλης 16%, Λαμπράκης 9%». Τα ποσοστά σύμφωνα με το «Μνημόνιο» μοιράστηκαν ως εξής: Ρακαλ 23%, Ιντρακόμ 19% και Λαμπράκης 7%.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Τη μεθεπομένη του δημοσιεύματος της *Πρώτης*, την 1.2.1989, τα μέλη του Δ.Σ. του ΟΤΕ, Δημήτρης Στρατούλης και Χριστόφορος Χριστοφορίδης, απευθύνονται προς τον Πρόεδρο του Δ.Σ. με την ακόλουθη επιστολή που δίνει σήμερα στην δημοσιότητα το Αντί:

«Για τον Πρόεδρο του Δ.Σ. του ΟΤΕ
Μαρούσι 1.2.1989

Κύριε Πρόεδρε,

Εδώ και δύο μήνες πληροφορούμαστε μόνο από τις εφημερίδες, κύρια από το «ΒΗΜΑ» και την «ΠΡΩΤΗ», για τις εξελίξεις και τις διαπραγματεύσεις γύρω από τις κινητές επικοινωνίες (κινητή τηλεφωνία) ξηράς και θαλάσσης-αέρος.

Ιδιαίτερα ανησυχήσαμε από το δημοσίευμα της εφημερίδας «Η ΠΡΩΤΗ» ότι ερήμην του Δ.Σ. και της ΑΣΚΕ-ΟΤΕ προωθείται η ιδέα της ίδρυσης θυγατρικής εταιρείας για την ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας, στην οποία ο ΟΤΕ θα έχει το 51% των μετοχών και τα υπόλοιπα 49% θα μοιραστούν σε τρεις ιδιωτικές εταιρείες ως εξής: RAKAL

29% (Αγγλία), INTRACOM 19% και συγκρότημα ΛΑΜΠΡΑΚΗ 7% (σ.σ.: στην επιστολή αναγράφονται τα ορθά και τελικά ποσοστά διανομής των μετοχών)

Επειδή στις 10.1.1989 στη συνεδρίαση 2097 του Δ.Σ.-ΟΤΕ δεν είχαμε καταλήξει σε οργανωτικό σχήμα με βάση το οποίο θα αναπτυχθούν οι κινητές υπηρεσίες, αλλά είχαμε αποφασίσει ότι η αντιμετώπιση του θέματος των κινητών υπηρεσιών από οργανωτικής πλευράς θα αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης εισήγησης και απόφασης στο μέλλον.

Επειδή μετά από όλα αυτά δεν θεωρούμε σωστό να αντλούμε πληροφόρηση από τον τύπο και όχι σε συνεδρίαση του Δ.Σ. παρακαλούμε να βάλετε στην ημερήσια διάταξη της συνεδρίασης του Δ.Σ. 2.100/1.2.1989 σαν θέμα συζήτησης την ενημέρωσή μας από τον Κύριο Γενικό Διευθυντή για την μέχρι τώρα εξέλιξη του ζητήματος της κινητής τηλεφωνίας.

Τα μέλη του Δ.Σ.

Δημήτρης Στρατούλης

Χριστόφορος Χριστοφορίδης»

Στο Δ.Σ. του ΟΤΕ που συνεκλήθη την ημέρα εκείνη (1.2.1989), ο Τόμπρας απάντησε στους Στρατούλη-Χριστοφορίδη ότι υπάρχει τέτοιο προσύμφωνο. Σε ρεπορτάζ της Βάσως Χαραλαμπίδου, την επομένη¹ δημοσιεύονται όσα ειπώθηκαν την ημέρα εκείνη στο Δ.Σ. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ, ο Τόμπρας δήλωσε ότι δεν πρόκειται να ενημερώσει το Δ.Σ. για την εταιρεία ΕΛΒΗΛ-Racal-Ιντρακόμ-Λαμπράκη, γιατί θεωρεί ότι είναι αρμοδιότητα της ΕΛΒΗΛ «αφού για δική της θυγατρική πρόκειται». Ακόμη, αναφέρθηκε σε «διαγωνισμό» που διενήργησε η ΕΛΒΗΛ και ότι η καλύτερη προσφορά ήταν εκείνη της Racal. Φυσικά δεν επρόκειτο για διαγωνισμό αλλά για την υποβολή ενός ερωτηματολογίου σε επτά εταιρείες της Δυτ. Ευρώπης. Φαίνεται όμως ότι αυτό το «ερωτηματολόγιο» ήταν απλώς ένα προκάλυμμα για να καλυφθούν οι διαπραγματεύσεις που η «παρέα» Τόμπρα-Κόκκαλη-Λαμπράκη είχε ήδη από το φθινόπωρο του 1988, δρομολογήσει με την αγγλική Racal. Όπως αργότερα έχει καταγγελλεί από εκπρόσωπο σουηδικής εταιρείας τα χρονικά όρια που έθεταν ήταν ελάχιστα. «Διαγωνισμός-ερωτηματολόγιο» για νομιμοφανή κάλυψη λοιπόν! Και οι συζητήσεις και διαπραγματεύσεις με την Racal είχαν προηγηθεί τουλάχιστον τέσσερις ημέρες πριν την αποστολή του «ερωτηματολογίου» (15.10.1988). Εξάλλου στο μυστικό «Μνημόνιο Συμφωνίας» αναγνωρίζεται στη Racal «ότι συνέβαλε στη σύνταξη των σχετικών προδιαγραφών».

Οι έκνομες ενέργειες είχαν ήδη αρχίσει με μια σειρά από μυστικές διαπραγματεύσεις –που και η εν συνεχεία μυστικότητά τους συνομολογείται στο «Μνημόνιο Συμφωνίας»–⁴ με την παράνομη εκχώρηση στην ΕΛΒΗΛ δικαιωμάτων του ΟΤΕ (εκμετάλλευση του δικτύου του δεν μπορούσε να γίνει σύμφωνα με το Ν.Δ. 165/73), με την αγνόηση προηγούμενων αποφάσεων του Δ.Σ. του ΟΤΕ (συνεδρία 2097 της 10.1.1989). Αυτά είναι τα πρώτα βήματα των έκνομων ενεργειών της ομάδας Τόμπρα-Κόκκαλη-Λαμπράκη.

Σε άρθρο του στο Ριζοσπάστη στις 9.2.1989 ο εκπρόσωπος των εργαζομένων στο Δ.Σ. του ΟΤΕ Δ. Στρατούλης, σημειώνει ότι οι αποφάσεις και ενέργειες της ΕΛΒΗΛ είναι παράνομες επειδή:

«(α) Η εισαγωγή, ανάπτυξη και εκμετάλλευση των υπηρεσιών αυτών (σ.σ. της κινητής τηλεφωνίας) δεν ανήκει στην αρμοδιότητα της ΕΛΒΗΛ, ώστε να τις διαπραγματεύεται με οποιονδήποτε τρίτο.

»(β) Αποκλειστική αρμοδιότητα γι' αυτές τις υπηρεσίες έχει ο ΟΤΕ, αφού σύμφωνα και με τον ιδρυτικό νόμο 1049/1949 και το Ν.Δ. 165/73, έχει το αποκλειστικό προνόμιο της παροχής όλων των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών της χώρας».

Όμως το ρεπορτάζ του Τάσου Τέλογλου στην Πρώτη της 14.2.1989 με τίτλο «Ο Τόμπρας μοιράζει τον ΟΤΕ» προκαλεί την ανακοίνωση του Θεοφάνη Τόμπρα γραμμένη στο γνωστό ύφος του:⁵

«Σαν γενικός διευθυντής του ΟΤΕ, είναι γνωστό πως όταν χρειάζεται μια λύση σε ένα καινούριο πρόβλημα, το οποίο απαιτεί την επιλογή μεταξύ Ρόδου και πηδήματος, επιλέγω το πήδημα». Και βέβαια το «πήδημα Τόμπρα» το υπέστη το σώμα της ταλαίπωρης χώρας μας.

Στην απερίγραπτη εκείνη επιστολή του ο Τόμπρας προσκαλεί σε «δημόσια ανοιχτή συζήτηση» στο Πολεμικό Μουσείο 12 προσκεκλημένους (και από το εξωτερικό δηλώνοντας ότι ο ΟΤΕ θα εκάλυπτε τα έξοδά τους!) και όποιον άλλο ήθελε να παραστεί για να... λάμψει η αλήθεια!

Στο ρεπορτάζ που ακολουθεί ο Τ. Τέλογλου σημειώνει ότι μόλις τότε και αφού προηγούμενος είχε συνομολογηθεί μυστικά η συμφωνία θυμήθηκε ο Τόμπρας τις διαφανείς διαδικασίες. Και συνεχίζει:

«Η επιστολή, που είναι εντελώς γενική και αόριστη απευθύνεται σε 5 κρατικές (4 χωρών μελών της Κοινότητας) και 2 ιδιωτικές εταιρείες. Όταν πριν από 15 μέρες ο Θ. Τόμπρας αποφασίζει να ανακοινώσει, μετά από δημοσιεύματα της Πρώτης, τα ονόματα

των 3 εταιρειών (ΡΑΚΑΛ, ΙΝΤΡΑΚΟΜ, Δ. Λαμπράκης) του κονσόρτσιουμ στο Διοικητικό Συμβούλιο του οργανισμού δύο από τους αναδόχους του έργου είναι εντελώς άγνωστοι στους ανθρώπους που χειρίζονται το θέμα. Η ΙΝΤΡΑΚΟΜ με τον εκδότη Λαμπράκη δεν βρίσκονται στον κατάλογο των αποδεκτών της επιστολής της ΕΛΒΗΛ. Πώς και γιατί πήραν τη “δουλειά” κ. Τόμπρα; Με ποια προηγούμενη εμπειρία στον τομέα της κινητής τηλεφωνίας; Χαρακτηριστικό είναι ότι τη μέρα της ανακοίνωσης από τον κ. Θ. Τόμπρα των τριών αναδόχων, τεχνικοί του ΟΤΕ αναχωρούσαν για τη Σουηδία προκειμένου να μελετήσουν τεχνικές λεπτομέρειες των εγκαταστάσεων υποδομής της κινητής τηλεφωνίας»!

Τέτοια τα πηδήματα που έγιναν στον ΟΤΕ από το τριδύμο...

Στο μεταξύ η ΟΜΕ-ΟΤΕ εκδίδει ανακοίνωση στις 22.4.1989 και καλεί σε τρίτα στάση εργασίας. Η ανακοίνωση αναφέρεται μεταξύ άλλων:

«Αιφνιδιαστικά, λίγο πριν τις εκλογές, ξύζουν την επιχείρηση ξεπουλήματος του ΟΤΕ στη φάση της πλήρους ανάπτυξής της!»

Χτες το μεσημέρι (!) έγινε γνωστό ότι τη Δευτέρα, 24.4.89, εισάγεται σε έκτακτο Δ.Σ. του ΟΤΕ, για λήψη σχετικής απόφασης, εκχώρηση του προνομίου του Οργανισμού για την ιδιαίτερα κερδοφόρα υπηρεσία της κινητής τηλεφωνίας».

ΤΟ «ΔΩΡΑΚΙ» ΣΤΟ ΦΙΛΟ

Στις 24.5.1989 εισάγεται στο Δ.Σ. του ΟΤΕ η πρόταση Τόμπρα για την υλοποίηση του συμφωνητικού. «“Δωράκι” στο φίλο και στη τηλεφωνία» τιτλοφορεί το άρθρο της Πρώτης την ίδια ημέρα. Είκοσι τέσσερις ημέρες πριν από τις εκλογές, η κυβέρνηση Παπανδρέου, βιαζόμενη από το σπιν του Τύπου για το σκάνδαλο Κοσκωτά, ατολμά «άλλο ένα προεκλογικό “δωράκι” στον προσωπικό φίλο του πρωθυπουργού και ιδιοκτήτη της “Ιντρακόμ” κ. Σωκράτη Κόκκαλη».⁶

Είχαν προηγηθεί δύο τουλάχιστον ενέργειες της Διεύθυνσης Προγραμματισμού του ΟΤΕ που επεσήμαιναν ότι προετοιμάζονται για την εκχώρηση νομοθετικές ρυθμίσεις αλλά και διατυπώνουν την πρόταση «να εκχωρηθεί στην ΕΛΒΗΛ το προνόμιο του ΟΤΕ για την εγκατάσταση και λειτουργία της Κινητής Τηλεφωνίας». Οι εισφορές αυτές, πρέπει να σημειωθεί ότι κινούνται μέσα στο πλαίσιο που είχε θέσει μυστικό «Μνημόνιο Συμφωνίας» και κρύβουν την υπογραφή του –τότε– Προέσ-

της Διευθύνσεως Προγραμματισμού Άννινου και διευθυντικού στελέχους της Ιντρακόμ, που το όνομά του εμπλακεί και στο σκάνδαλο των ψηφικών. Φαίνεται ότι ο Σ. Κόκκαλης όταν εργολογούσε τους ανθρώπους του στον ΟΤΕ δεν τους επιμέριζε σε δράση κατά το έργο αλλά τους επιφόρτιζε να δουλεύουν παντός του επιστητού!

Είχε όμως η εκχώρηση είναι παράνομη. Είχε γνηθεί η από 9.3.1989 γνωμοδότηση του γνητή του Πανεπιστημίου Γ. Παπαδηρίου. Αφού προκαταρκτικά σημειώνει με καθυστέρηση δύο χρόνων υιοθετήθηκε από την ΕΛΒΗΑ απόφαση του ΚΥΣΥΜ επέκταση των αρμοδιοτήτων της εταιρείας και ότι εν συνεχεία «η ΕΛΒΗΑ επέλεξε υιοθετών τον οριστικό συνεργάτη της» χωρίς στην γνωμοδότησή του ως εξής:

«Εν το άρθρο 6 του ν.δ. 165/1973 καθιερώθηκε αποκλειστικό και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα υπέρ του ΟΤΕ για τη διοίκηση, την εκμετάλλευση και την επεξεργασία στοιχείων πληροφορικής, των πάσης φύσεως τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα και με το παρόν νόμο».

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ισχύουσα νομοθεσία απαγορεύει τη διασύνδεση και επέκταση τέτοιων κυκλωμάτων κινητής τηλεφωνίας με το δίκτυο του ΟΤΕ που αποτελεί εθνικό και διεθνές τηλεπικοινωνιακό δίκτυο της Χώρας.

Η μετατροπή της ΕΛΒΗΑ από εταιρεία παραγωγής σε εταιρεία οργάνωσης, ανάπτυξης και εκμετάλλευσης νέων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, που αποφασίστηκε από το ΚΥΣΥΜ και το Δ.Σ. του ΟΤΕ είναι, και ενόψει του δικαίου των ανωνύμων εταιριών, παράνομη, δεδομένου ότι δεν περιβλήθηκε με τις νόμιμες διατυπώσεις που προβλέπονται στον κ.ν. 2190/1920... Συνεπώς, η ΕΛΒΗΑ δεν δικαιούται να παραμένει εταιρεία παραγωγής. Η επέκταση των δραστηριοτήτων της επομένως στην οργάνωση, ανάπτυξη και την εκμετάλλευση νέων υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας αποτελεί –και χωρίς να ήταν δυνατόν να θεωρηθεί θεμιτή– την ισχύουσα νομοθεσία – άσκηση λειτουργίας που καταφανώς υπεραγορεύει τον σκοπό της εταιρείας».

Η καταλήξει:

«Η εκχώρηση της οργάνωσης και εκμετάλλευσης συστήματος σύγχρονης κινητής τηλεφωνίας με διασύνδεση στο εθνικό και διεθνές τηλεφωνικό δίκτυο σε οποιονδήποτε άλλον φορέα εκτός του ΟΤΕ προϋποθέτει καταφανώς στην νομοθεσία που αφορά την οργάνωση και την λειτουργία του ΟΤΕ».

«... 3. Με βάση τα δεδομένα αυτά, είναι προφανές ότι κάθε πρωτοβουλία, ενέργεια, απόφαση, πράξη κ.τ.λ. που κατατείνει στη δημιουργία συστήματος σύγχρονης κινητής τηλεφωνίας από οποιαδήποτε άλλο φορέα εκτός του ΟΤΕ, δεν βρίσκει πουθενά έρεισμα στην ισχύουσα νομοθεσία».

Οι νομότυποι όροι –που δεν υπήρχαν– δεν ήταν αυτοί βέβαια που απέτρεψαν τις αποφάσεις του Δ.Σ. Ήταν οι κινητοποιήσεις των εργαζομένων του ΟΤΕ και μια «τεχνική» παρέμβαση τριών συνδικαλιστών-μελών του Δ.Σ. Οι Δ. Στρατούλης (ΣΥΝ), Χρ. Χριστοφορίδης (ΝΔ) και Θαν. Γρεβενίτης (ΠΑΣΚΕ) καταθέτουν ένσταση απαρτίας στο Δ.Σ. γιατί ο Τόμπρας ήταν ήδη στη φυλακή και έλειπαν οι Παν. Σαρλής και Δημ. Παλαιοθόδωρος. Ο Αριστ. Μαντάς, που ανεπλήρωνε τον Θ. Τόμπρα, έκανε δήλωση ότι δεν θα επαναφέρει το θέμα μέχρι τις εκλογές του Ιουνίου 1989.⁷

Στις εκλογές του Ιουνίου το ΠΑΣΟΚ ηττήθηκε κάτω από το βάρος των κοσμοποτικών σκανδάλων. Η υπόθεση της κινητής παγώνει. Μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1989 και το σχηματισμό της Οικουμενικής κυβέρνησης, το θέμα ανακινείται τον Φεβρουάριο του 1990. Στις 15.2.1990, το Δ.Σ. του ΟΤΕ με πρόεδρο τον Αν. Μήνη και γεν. διευθυντή τον Κ. Κιουλάφα (η σύνθεση του Δ.Σ. ήταν 5 ΝΔ, 3 ΣΥΝ και 1 ΠΑΣΟΚ) απεφάσισε ομόφωνα την ακύρωση του προσυμφώνου Τόμπρα.

Μετά τις εκλογές του Απριλίου 1990 και την ανάληψη της εξουσίας από την ΝΔ ανετράπη η πολιτική που είχε υιοθετηθεί από την Οικουμενική. Η πολιτική είναι τώρα διαμετρικά αντίθετη και αφήνει τον ΟΤΕ έξω από την εκμετάλλευση της κινητής τηλεφωνίας. Και η κυβέρνηση Μητσοτάκη μεθοδεύει πλέον συστηματικά. Ότι δεν μπόρεσε να υλοποιήσει ο Τόμπρας, καλείται τώρα ο Μητσοτάκης να εφαρμόσει. Αλλά αυτός γνωρίζει καλύτερα πώς να ενεργήσει. Αυτό φαίνεται καθαρά με τη σειρά των μέτρων που ακολούθησαν για να καταλήξουν τελικά στην υλοποίηση όσων είχαν υπογραφεί από την Racal, την Ιντρακόμ και το ΔΟΛ τον Ιανουάριο του 1989. Μόνο που τις συμφωνίες εκείνες, για τις οποίες είχαν «σκληρά εργαστεί για την προετοιμασία τους» ο Τόμπρας με την «παρέα», με όρους καλύτερους τώρα για τους ιδιώτες «επενδυτές», έρχεται η ΝΔ να τις ευλογήσει.

Στις 17.1.1990 ο Αν. Μήνης εισηγείται (α) την ακύρωση του «προσυμφώνου» της ΕΛΒΗΑ και (β) την ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας από τον ΟΤΕ. Φτάνει όμως

στον ΟΤΕ ιδιόχειρο φαξ του τότε αναπληρωτή υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών Γιάννη Κεφαλογιάννη και ζητεί να αναβληθεί η συζήτηση του θέματος. Τότε παρεμβαίνουν οι εκπρόσωποι των εργαζομένων –που εκπροσωπούσαν τα κόμματα ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ– και βασιζόμενοι στο δικαίωμα που τους παρείχε ο νόμος, ζητούν την εγγραφή του θέματος στην ημερησία διάταξη του Δ.Σ. Το αίτημά τους γίνεται δεκτό από τον Αν. Μήνη.⁸ Στο ρεπορτάζ της, η Β. Χαράλαμπίδου επισημαίνει:

«Διαπιστώθηκε ότι το επιχείρημα του αναπληρωτή υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών πως επί του θέματος πρέπει να αποφασίσει το Υπουργικό Συμβούλιο, είναι άστοχο και οδηγεί σε καθυστέρηση, κωλυσιεργία και δεν αποκλείεται να λειτουργήσει υπέρ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αφού ήδη το ΚΥΣΥΜ αποφάσισε την ανάπτυξη της Υπηρεσίας Κινητής Τηλεφωνίας στο πλαίσιο του πενταετούς αναπτυξιακού προγράμματος του ΟΤΕ 1988-92. Επίσης τονίστηκε ότι η κυβέρνηση δεν διοικεί τον ΟΤΕ, αλλά απλώς τον εποπτεύει και δεν μπορεί να παίρνει αποφάσεις για συγκεκριμένες δραστηριότητες».

Το Δ.Σ. αποφάσισε ομόφωνα την ακύρωση του «προσυμφώνου» Τόμπρα και την συγκρότηση επιτροπής από υπηρεσιακά στελέχη του ΟΤΕ για να συντάξουν πρόταση ανάπτυξης της κινητής τηλεφωνίας από τον ΟΤΕ χωρίς συνεταίρους.

Ο Κ. ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΙΖΕΙ

Η άποψή που κυκλοφορούσε εκείνη την περίοδο στους πολιτικούς και δημοσιογραφικούς κύκλους ήταν ότι ο Γ. Κεφαλογιάννης προφανώς επιθυμούσε αναβολή της συζήτησης επειδή ενδιαφερόταν να γίνει συνεταίρος του ΟΤΕ ο Βαρδινογιάννης –του οποίου ο Γ. Κεφαλογιάννης είναι γαμπρός– με συμμετοχή την εταιρεία ΟΤΕ-Motorola. Ωστόσο –και εδώ είναι η ειρωνία της ιστορίας– ο Γ. Κεφαλογιάννης λειτούργησε αντικειμενικά υπέρ του Κόκκαλη στον οποίο και τελικά εξεχώρισε ο Κ. Μητσοτάκης στις 14.9.92 –την προηγούμενη της πώσης της κυβέρνησής του– αφενός σε Κόκκαλη-Λαμπράκη-Racal και αφετέρου στην Telestet (Ιταλική Stet και Interamerican του Κοντομηνά).

Τα σχετικά που ακολουθούν μέχρι το καλοκαίρι του 1992 μπορεί να τα βρει αναλυτικά ο αναγνώστης στο ρεπορτάζ του Τ. Μπάργλα στο Αντί.⁹ Πολύ συνοπτικά κάνουμε μια αναφορά για την συνέχεια του παρόντος ρεπορτάζ.

Στις 4.2.1991, με εισήγηση του κ. Κράτσα,

αποφασίζεται η ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας από δύο ιδιωτικές εταιρίες με συμμετοχή του ΟΤΕ κατά 34% και χωρίς δικαίωμά του να συμμετάσχει στη διοίκηση των εταιριών αυτών.

Στις 21.2.1991, το Δ.Σ. του ΟΤΕ (πρόεδρος **Θέμελης**, γεν. διευθυντής **Κουρεμένος**) παρό την κατάληψη που είχε πραγματοποιήσει την ημέρα εκείνη η ΟΜΕ-ΟΤΕ και τη σθεναρή αντίδραση των τριών συνδικαλιστών-μελών του Δ.Σ., ακυρώνει την απόφασή Μήνη. Τα πρακτικά εκείνης της συνεδριάσεως του Δ.Σ. του ΟΤΕ δημοσιεύτηκαν ένα χρόνο μετά στο *Ποντίκι*¹⁰ με τίτλο «*Παράνομη η ανάθεση της κινητής τηλεφωνίας. Να παρέμβει εισαγγελέας*».

Υπήρξε μια έντονη αντιπαράθεση στο Δ.Σ. όπου στο σύνολο σχεδόν των μελών του –πλην του αναπληρωτή Προέδρου κ. **Π. Λογοθέτη**– αντιπαράταχθηκαν οι συνδικαλιστές Δ. Στρατούλης, Αθ. Γρεβενίτης και Χρ. Χριστοφορίδης. Στις αιτιάσεις ότι δεν μπορούν να έχουν άποψη για την συνταγματικότητα της εκχώρησης σε ιδιώτες απάντησε ο Δ. Στρατούλης, αφού πρώτα αναφέρθηκε σε μια σειρά από ανακρίβειες και λάθη στην εισήγηση. Και έκλεισε την παρέμβασή του με τα λόγια:

«Εγώ δεν θέλω ούτε τον Κόκκαλη ούτε τον Βαροδινογιάννη, ούτε κανέναν άλλο επιχειρηματία, Έλληνα ή ξένο, στην εκμετάλλευση της κινητής τηλεφωνίας, παρά μόνον τον ΟΤΕ, σύμφωνα και με τις ήδη υπάρχουσες μελέτες οικονομικής και τεχνικής σκοπιμότητας για το συγκεκριμένο θέμα».

Ο Αθ. Γρεβενίτης, σημειώνει:

«Με την εκχώρηση της κινητής τηλεφωνίας στους ιδιώτες αποφιλώνεται ο ΟΤΕ από υπηρεσίες που είναι κερδοφόρες και, διατηρώντας μόνο τις κλασικές δραστηριότητες, οδηγείται σε μαρasmus και συρρίκνωση, αφού η υπηρεσία αυτή σε λίγα χρόνια θα αποτελέσει το σημαντικότερο τομέα της δραστηριότητας των τηλεπικοινωνιακών οργανισμών. Θ' αποτελέσει, δηλαδή, τον ΟΤΕ τον μέλλοντος και επειδή οι τηλεπικοινωνίες έχουν ήδη γίνει το "ντύρο" της ανάπτυξης».

Με βάση την απόφαση αυτή, η κυβέρνηση Μητσοτάκη προχώρησε στην προκήρυξη διαγωνισμού για την εκχώρηση της κινητής τηλεφωνίας σε δύο ιδιώτες.

Αλλά «θωράκισε» και νομοθετικά τις ενέργειές της. Παρό τον θόρυβο, συνέχισε και με τον Ν. 2075/1992, άρθρο 29 που ψήφισε τον Ιούλιο **αποκλείει** τον ΟΤΕ από την κινητή τηλεφωνία. Η υπόθεση «έκλεισε» με την απόφαση 105 του Υπουργικού Συμβουλίου που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ Α'143/28.9.92 και κατακυρώνει το διαγωνισμό στις

εταιρίες ΠΑΝΑΦΟΝ (Racal, Ιντρακόμ και Λαμπράκης) και ΤΕΛΕΣΤΕΤ (Ιταλική STET και Κοντομηνάς).

Στις 23.2.1991, τα μέλη του Δ.Σ. Θ. Γρεβενίτης και Δ. Στρατούλης σε δήλωσή τους αναφέρουν:

«Εμείς θεωρούμε ότι ο τρόπος με τον οποίο προωθεί η κυβέρνηση την πολιτική της στο θέμα της κινητής τηλεφωνίας αρχίζει ήδη να παίρνει τα χαρακτηριστικά ενός μεγάλου νομικού, οικονομικού και κοινωνικού σκανδάλου που θα ταλαιπωρήσει για χρόνια τον ΟΤΕ και την εθνική οικονομία».

Στις 4.2.1992, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΣΥΝ, **Μίμης Ανδρουλάκης**, δίνει συνέντευξη τύπου σε αίθουσα της Βουλής και καταγγέλλει τις ενέργειες της κυβέρνησης Μητσοτάκη για το ξεπούλημα του ΟΤΕ. Και παράλληλα δίνει στη δημοσιότητα ένα άλλο μυστικό μνημόνιο που καταρτίστηκε από εταιρία-σύμβουλο της κυβέρνησης με τίτλο «Greek Cellular Information Memorandum».

Από τις τότε καταγγελίες του Μ. Ανδρουλάκη σημειώνουμε μερικά καίρια σημεία:

«... η Κυβέρνηση δεσμεύεται να συμπεριλάβει στη μετέπειτα νομοθετική ρύθμιση τις συμβατικές της δεσμεύσεις με τους αναδόχους. Αυτό το πρωθύστερο είναι απαράδεκτο από πολιτική και νομική άποψη γιατί το συνταγματικό δικαίωμα της νομοθετικής αρμοδιότητας της Βουλής δεσμεύεται και περιορίζεται από προϋπάρχουσες συμβατικές δεσμεύσεις με εταιρίες ή ομίλους εταιριών».

«... Δεσμεύεται η Κυβέρνηση ότι δεν θα χορηγήσει για περίοδο οκτώ ετών άλλη άδεια για οποιοδήποτε σύστημα κινητών επικοινωνιών.

«... προβλέπεται ότι ο ΟΤΕ θα εισπράττει για τη διασύνδεση (σ.σ. με τα δίκτυά του) μόνο το 5% των εσόδων των δύο αναδόχων».

Η «ΔΟΥΛΕΙΑ» ΕΚΛΕΙΣΕ

Αλλά σημεία των καταγγελιών αναφέρονται στο ότι δεν υποχρεούνται οι ανάδοχοι να καλύπτουν πέραν του 85% της επικράτειας (σε άλλες χώρες τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 95-99%, αλλά πάντως ο όρος αυτός είναι –πρέπει να το σημειώσουμε τώρα– από το 75% που είχε εξασφαλίσει από τον Τόμπρα το τρίδυμο τον Ιανουάριο του 1989) και το ότι ο ΟΤΕ θα συμμετάσχει μόνον με 34% στις αναδόχους-εταιρίες και χωρίς την δυνατότητα συμμετοχής στα Διοικ. Συμβούλιά τους. Ο διαγωνισμός αυτός «είναι στημένος», παρατήρησε δίνοντας και την αλληλογραφία της κυβέρνησης με τις εταιρίες.

Στις 14.9.1992, ο Μητσοτάκης υπογράφει συμβάσεις για λογαριασμό του ελληνικού δημοσίου που παραχωρεί και τις άδειες στην ΠΑΝΑΦΟΝ και την ΤΕΛΕΣΤΕΤ. Την ίδια ημέρα κατατέθηκαν από (α) την ΟΜΕ-ΟΤΕ (τηνοποία υπέβαλαν οι Γ. Μανιάτης και Γ. Ορφανός) και (β) από τους Στρατούλη και Χριστοφορίδη προσφυγές για την ακύρωση της απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου.

Δυνατότητα προσφυγής στην εισαγγελία δεν υπήρχε γιατί ο Μητσοτάκης φρόντισε να θωρακίσει τις αποφάσεις του με τον Ν. 2075/1992 και την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 105/26.8.92. Ενώ οι εταιρίες προχωρούν ταχύτατα, αναβάλλεται συνεχώς η εκδίκαση-συζήτηση της προσφυγής στο Σ.τ.Ε. επί τρία χρόνια με νομικιστικά τερτίπια. Οι εταιρίες βέβαια μπόρεσαν να ολοκληρώσουν στο μεταξύ τις εργασίες εγκατάστασης της κινητής τηλεφωνίας. Δικηγόρος της ΟΜΕ-ΟΤΕ ήταν ο **Ευ. Βενιζέλος** και των Δ. Στρατούλη και Χρ. Χριστοφορίδη (που είχε στο μεταξύ αποπεμφθεί από το συνδικαλιστικό της ΝΔ) ήταν ο **Φ. Κουβέλης**. Όταν τελικά το θέμα συζητείται στο Σ.τ.Ε., τον Φεβρουάριο του 1995 –και με τετελεσμένο το γεγονός ότι οι δύο εταιρίες έχουν ήδη 210.000 πελάτες– το Ανώτατο Δικαστήριο δεν εκδίδει απόφαση επί της ουσίας επικαλούμενο ότι οι συνδικαλιστές δεν είχαν «έννομο συμφέρον» γιατί δεν ήταν... δικό τους ο ΟΤΕ.

Ο ΟΤΕ δεν έχει αναπτύξει ακόμα την κινητή τηλεφωνία παρό το γεγονός ότι ο **Ευ. Βενιζέλος**, ως υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών, έδωσε άδεια και στον ΟΤΕ να την αναπτύξει στο σύστημα DCS-1800 με Προεδρικό Διάταγμα που εκδόθηκε στις 5.12.1995.

Οι όροι που παραχώρησε η κυβέρνηση Μητσοτάκη (και που ακόμα δεν θέλησε να τροποποιήσει η σημερινή κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ παρό τις ρητές προεκλογικές δεσμεύσεις) για τις άδειες στη ΠΑΝΑΦΟΝ και την ΤΕΛΕΣΤΕΤ είναι σκανδαλώδεις από πολλές πλευρές.¹¹ Τα τέλη που οι δύο εταιρίες πληρώνουν στο ΟΤΕ είναι 5%, ενώ στην διεθνή πρακτική τα ποσοστά ανήγουν στο 25-45%!

Πάνω σ' αυτό ο Δ. Στρατούλης, σε άρθρο στην εφημερίδα *Επενδυτής*¹² γράφει:

«Ενώ στον ΟΤΕ με βάση μελέτη που έγινε με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο του CRASH PROGRAM, κάθε διασύνδεση με βάση τις τιμές το 1993, στοιχίζει 16,95 δρχ. το λεπτό (σ.σ. με τις σημερινές τιμές, 20 δρχ το λεπτό), οι δύο

ταιρείες του δίνουν μόνο 6,3 δρχ. Επίσης, την υπεραστική τηλεφωνία, ενώ στον ΟΤΕ κοστίζει 40 δρχ. το λεπτό, εισπράττει από τις δύο εταιρείες, μόνο 5,10 δρχ. το λεπτό. Κι όλα αυτά, γίνονται εξωφρενικά, όταν το 1% επί των εσόδων τους που εισπράττει ο ΤΕ από τις δύο εταιρείες στην Ελλάδα ηγριθύν με το 33% που εισπράττει ως τέ-ξ διασύνδεσης ο Εθνικός Φορέας Τηλε-κοινωνιών της Σουηδίας, και με το 25% α τον αντίστοιχο φορέα της Γαλλίας, από τις εταιρείες που εκμεταλεύονται σ' αυτές τις χώρες την κινητή τηλεφωνία. Πρόκειται πραγματικά για ΛΗΣΤΕΙΑ σε βάρος του ΤΕ και της δημόσιας περιουσίας».

Για το θέμα αυτό, η διοίκηση Π. Λά-τρου το Σεπτέμβριο του 1995 έκαμε προ-ρρηγή στην Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοι-νωνιών του Υπουργείου Μεταφορών και πικοινωνιών και ζητά την αλλαγή αυτών των συμβάσεων. Έχουν όμως περάσει 9 μήνες και η υπόθεση δεν έχει εκδικαστεί λόγω σφοδρών αντιδράσεων των εταιριών

ΠΑΝΑΦΟΝ και ΤΕΛΕΣΤΕΤ οι οποίες επι-καλούνται τις συμβάσεις που υπέγραψαν με την κυβέρνηση Μητσοτάκη.

Κλείνοντας αυτή την περιήγηση στην «ιστορία» της κινητής τηλεφωνίας θέλουμε να ανακεφαλαιώσουμε τονίζοντας ότι πρόκειται για μια σκαιστή υπόθεση-σκάν-δαλο των διαπλεκομένων συμφερόντων. Εκδότες, οικονομικοί παράγοντες, στελέ-χη του ΟΤΕ, πολιτικοί: Όλοι συνέπραξαν –και αυτό φαίνεται από ντοκουμέντα και επίσημα κείμενα– και μάλιστα κάτω από αδιαφανείς διαδικασίες, με σειρά από πα-ράνομες ενέργειες ώστε ένα αποκλειστι-κό και νόμιμο προνόμιο του κρατικού ΟΤΕ να εκχωρηθεί σε ιδιώτες.

Η υπόθεση της κινητής τηλεφωνίας είναι σκάνδαλο και όσον αφορά στην διαδικα-σία και όσον αφορά στο τελικό αποτέλε-σμα. Και στο σκάνδαλο αυτό, όπως και στα ψηφιακά ένα πρόσωπο και πάλι εμφα-νίζεται να παίζει τον κυρίαρχο ρόλο: ο Σωκράτης Κόκκαλης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Πρώτη*, 16.2.1989.
2. *Αντί*, τχ. 608, 21.6.1996, σ. 27.
3. *Πρώτη*, 2.2.89, «Ξεπουλάνε τον ΟΤΕ σε ιδιώτες», ρεπορτάζ της Β. Χαραλαμπίδου.
4. *Βλ. Αντί*, τχ. 608.
5. *Πρώτη*, 14.2.1989, «Και άλλο σκάνδαλο αποκαλύπτει ο Τόμπρας!»
6. *Πρώτη*, 24.5.1989.
7. *Βλ. Πρώτη*, *Ελ. Τύπο*, *Αυγή*, *Ριζοσπάστη*, της 25.5.1989.
8. *Βλ. Πρώτη* (ρεπορτάζ της Β. Χαραλαμπίδου) και *Ριζοσπάστη* 18.1.1990.
9. *Βλ. Αντί*, τχ. 501, 21.8.1992, σσ. 25-28.
10. *Ποντίκι*, 23.1.1992
11. *Βλ. σχετικά άρθρα Δ. Στρατούλη στην Εποχή* 19.2.1996 και τον *Επενδυτή* 6.4.1996 και *Συνέντευξη Τύπου* του ΣΥΝ στις 4.3.1996
12. *Επενδυτής*, 6.4.1996.

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδικής Ψυχοθεραπείας
- Δυναμικής της Οικογένειας
- Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Δυναμικής Ψυχιατρικής
- Ψυχολογικών Αξιολογήσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

• ΣΥΜΠΟΣΙΑ • ΣΥΝΕΔΡΙΑ • ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ • ΔΙΔΑΣΚΕΙΣ • ΕΠΟΠΤΕΙΕΣ

Σ. ΚΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 644.7533 - 643.5980 - 644.5140

άρδην
διμηνιαίο
περιοδικό

τεύχος 3, Ιούλιος-Αύγουστος '96, δρχ. 1.000

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 3ο ΤΕΥΧΟΣ

η σύγκρουση των πολιτισμών

- Ίμια... Γαύδος
- Αλβανία • Κύπρος
- Η αποστασία των διανοουμένων
- Βία και λόγος
- Άρης Φακίνος • Mihailo Markovic
- Η μόχη των σκουπίδιων
- Η εξέγερση των συνταξιούχων
- Το Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ

ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ: Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ;

του Δημήτρη Σκούφη
dimanhsk@compulink.gr

«ΑΚΡΙΒΩΣ ΟΠΙΩΣ η δύναμη του Internet είναι το χάος, έτσι και η ισχύς της ελευθερίας μας εξαρτάται από το χάος και την κακοφωνία της ελεύθερης έκφρασης που προσπατεύεται από την Πρώτη Τροπολογία του συντάγματος των ΗΠΑ». Με τα λόγια αυτά, ένα ομοσπονδιακό δικαστήριο της Φιλαδέλφειας στις ΗΠΑ κήρυξε ομόφωνα αντισυνταγματική την περιώνυμη «Πράξη για την Ευπρέπεια στις Επικοινωνίες» (Communications Decency Act). Πρόκειται βέβαια για το νόμο που επιχείρησε να επιβάλει τη λογοκρισία στο Internet, που τώρα παίρνει το δρόμο του προς το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ, για να επικυρωθεί ή να ακυρωθεί η απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου¹.

Οι διάφορες οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που υπέβαλαν τη σχετική αγωγή, μαζί με μερικές από τις εταιρείες-κολοσσούς του χώρου (όπως είναι η Microsoft και η Apple), κέρδισαν την πρώτη μάχη στον πόλεμο για τη διατήρηση του χαρακτήρα του Internet. Αν και δεν είναι βέβαιο πως θα κερδίσουν και τον πόλεμο, αυτή η δικαστική απόφαση είναι από πολλές απόψεις αξιοσημείωτη: τόσο για το περιεχόμενό της αυτό καθ' εαυτό, όσο και για την ετερόκλητη συμμαχία οργανώσεων και επιχειρήσεων που δημιουργήθηκε για να δοθεί η μάχη αυτή.

Ως προς το περιεχόμενό της, η δικαστι-

κή απόφαση όχι μόνο αποδέχτηκε σχεδόν εξ ολοκλήρου την επιχειρηματολογία των οργανώσεων, αλλά προχώρησε ακόμη περισσότερο: «επιχείρησε να διατυπώσει συγκεκριμένες υποδείξεις ως προς τις συνταγματικές επιταγές που πρέπει να διέπουν την όποια πολιτική “ρύθμισης” του νέου αυτού μέσου μαζικής επικοινωνίας, του πιο δημοκρατικού που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα»². Ταυτόχρονα, επανέφερε το ζήτημα της προστασίας των παιδιών από «ακατάλληλο για ανηλίκους» πληροφοριακό υλικό στους φυσικούς φορείς της, που είναι βέβαια οι γονείς και οι κηδεμόνες. Δεν είναι τυχαίο πως μεγάλο μέρος της δικαστικής απόφασης αναλώνεται στη διεξοδική παρουσίαση των υπαρχουσών αλλά και των σχεδιαζόμενων τεχνικών λύσεων που επιτρέπουν τον σχετικό έλεγχο.

Η άλλη όψη της υπόθεσης είναι βέβαια η ετερόκλητη συμμαχία που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της λογοκρισίας. Τι κοινό ενώνει άραγε τις οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα με τα μεγαθήρια της βιομηχανίας υπολογιστών και λογισμικού; Είναι άραγε τα μέλλοντα που οραματίζονται οι δύο αυτές πλευρές ταυτόσημα για τον Κυβερνοχώρο³; Δεν χρειάζεται κανείς να είναι ειδικός για ν' αναγνωρίσει τις διά γυμνού οφθαλμού ορατές διαφορές ανάμεσα στα δύο σκέλη της συμμαχίας αυτής. Η δικακή-

ρυξη για «λιγότερο κράτους», η έννοια της «απορρύθμισης» του νέου αυτού μέσου δεν είναι –και δεν θα μπορούσε να είναι– ταυτόσημη για τις δύο αυτές πλευρές. Πρόκειται, λοιπόν, για ευκαιριακές συμμαχίες που δεν αποκλείεται να διαλυθούν στο εγγύς μέλλον. Αναμένεται ήδη να τεθούν σε δοκιμασία εξαιτίας των νομοθετικών ρυθμίσεων για τα πνευματικά δικαιώματα που προωθεί η κυβέρνηση των ΗΠΑ και που ήδη καταγγέλλονται από πολλές οργανώσεις⁴.

Ίσως λοιπόν να γινόμαστε μάρτυρες των πρώτων αιχμηριών ανάμεσα στους επίδοξους επικυρίαρχους, αλλά και ανάμεσα σ' αυτούς και στους πολίτες του Κυβερνοχώρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το πλήρες κείμενο της δικαστικής απόφασης υπάρχει στον κόμβο της Electronic Frontier Foundation στη διεύθυνση: http://www.eff.org/Alerts/HTML/960612_aclu_v_reno_decision.html

2. Από τη δήλωση της Lori Fena, διευθύντριας της Electronic Frontier Foundation.

3. Ένα σχετικό κείμενο του Bill Gates υπάρχει στη διεύθυνση: <http://www.microsoft.com/corpinfo/bill-g/column/1996essay/censorship.htm>

4. Πληροφορίες για τα θέματα πνευματικών δικαιωμάτων υπάρχουν στη διεύθυνση: <http://www.dfc.org/dfc/grass/grass.html>

Ρωσία: Ο Γέλτσιν και οι «οδηγίες» του στρατηγού

Γριν από πέντε περίπου χρόνια η Δύση έκανε τα πάντα για να διατηρήσει τον Γκορμπατσόφ στην ηγεσία της ΕΣΣΔ. Σήμερα φαίνεται να κάνει το ίδιο με τον Μπορίς Γέλτσιν, τον κυριότερο υπαίτιο της πτώσης του Γκορμπατσόφ. Λίγο πριν από τις προεδρικές εκλογές στη Ρωσία, προηγήθηκε το πώγιο των 19 δισ. δολαρίων που χορήγησε το εθνές Νομισματικό Ταμείο στη Ρωσία, η ένταξη της χώρας στο Συμβούλιο της Ευρώπης –που ρυθμιζεί βέβαια με την αναγνώριση της Ρωσίας ως χώρας που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα– και η ανακατανομή του μεγαλύτερου μέρους του τεράστιου εξωτερικού χρέους της Ρωσίας.

Είναι προφανές ότι η Δύση δεν θα ήθελε να διασώσει ότι έπειτα από πέντε χρόνια σχετικής δημοκρατίας ο ρωσικός λαός θα επιθυμούσε να βρει στην εξουσία ένα κόμμα που εκπροσωπεί μεγάλο βαθμό τους διασωθέντες του νεοσταλτικού αποτυχημένου πραξικοπήματος του Αυγούστου του 1991, όπως σωστά το υπογράμιζε πρό- ρατα ο André Fontaine στη γαλλική *Le Monde*. Τις τελευταίους μήνες οι περισσότεροι αναλυ- ς παρουσίαζαν την πλέον απαισιόδοξη εκδοχή των γεγονότων. Γι' αυτούς, οι δημοσκοπήσεις αν αναξιόπιστες, οι εκλογές επρόκειτο να ακυ- ρηθούν και, εάν πραγματοποιούνταν, θα αποτε-

λούσαν όργιο βίας και νοθείας. Όμως, οι δημο- σκοπήσεις απεδείχθησαν, στην πλειοψηφία τους, ακριβείς και ο πρώτος, τουλάχιστον, γύρος των εκλογών διεξήχθη κανονικά (τη στιγμή που γρά- φονταν αυτές οι γραμμές δεν είχαμε εικόνα του δεύτερου γύρου).

Εκεί που οι δημοσκοπήσεις έπεσαν έξω ήταν με την περίπτωση του στρατηγού **Αλεξάντερ Λέμπεν- ντ**, ο οποίος αναδείχθηκε σε νέο ισχυρό άνδρα. Μετά την επιτυχημένη εμφάνισή του στον πρώτο γύρο των εκλογών και τη μεταγραφή του στο στρατόπεδο του Γέλτσιν, οι εξελίξεις υπήρξαν ραγδαίες στο χώρο των στρατιωτικών.

Ο υπουργός Άμυνας, **Πάβελ Γκρατσόφ**, απελύ- θη και τρεις πανίσχυροι στρατιωτικοί του προε- δρικού περιβάλλοντος εξεδιώχθησαν. Ακολούθη- σαν επτά στρατηγοί, μέλη του γενικού επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων, τους οποίους ο Λέμπεντ είχε καταγγείλει ως «πιστούς» του Γκρατσόφ.

Ο νέος ισχυρός άνδρας των Δυνάμεων Ασφα- λείας θεωρείται για τους ρώσους σκληροτράχη- λος και έντιμος στρατιωτικός, που θα πατάξει τη μαφία και θα επαναφέρει την «τάξη» στη ρωσική κοινωνία.

Αν συνδυάσει κανείς όλα τα παραπάνω με την προβληματική υγεία του Μπορίς Γέλτσιν, μπορεί εύκολα να καταλάβει ποιος θα είναι ο ισχυρός πολιτικο-στρατιωτικός άνδρας στη Ρωσία.

**Ο Μπορίς Γέλτσιν
εμφανίζεται
αποφασισμένος
να προχωρήσει
σε πλήρη
εκκαθάριση του
ρωσικού στρατού.**

Ερμπακάν-Τσιλλέρ: Μια δύσκολη συμβίωση

του Αλή Ταρντάνογλου

Μετά από πολλές προσπάθειες η Τουρκία τελικά σχημάτισε την 54η κυβέρνησή της. Το πιο σημαντικό είναι ότι το κόμμα της Ευημερίας του Νετσμεντίν Ερμπακάν συμμετέχει στον συνασπισμό της κυβέρνησης και μάλιστα ο ίδιος ο ηγέτης του είναι και πρωθυπουργός!

Βέβαια υπάρχουν πολλά ερωτηματικά σχετικά με όσα προηγήθηκαν αλλά και για τα όσα θα ακολουθήσουν στο μέλλον. Γιατί άραγε ο συνασπισμός **Γιλμάζ-Τσιλλέρ** διαλύθηκε μέσα σε τρεις μήνες; Γιατί συνάντησε τόσες δυσκολίες ο σχηματισμός της σημερινής κυβέρνησης; Πώς κατανέμονται οι εξουσίες στη νέα κυβέρνηση;

Πρώτα από όλα το κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (ANAP) και το κόμμα του Ορθού Δρόμου (DYP) στηρίζονται στους ίδιους ψηφοφόρους. Η «πίττα της εξουσίας» δεν έφτανε και για τους δύο ψηφοφόρους. Τα δύο κόμματα ήταν ανίκανα να συνεργαστούν γιατί και οι δύο αρχηγοί τους ήταν ανακατεμένοι σε σκάνδαλα. Ο ένας κατηγορούσε τον άλλον ότι «είναι κλέφτης» αλλά κανείς από τους δύο δεν τολμούσε να μιλήσει τα σκάνδαλα του αντιπάλου του για να μην αποκαλυφθεί ο ίδιος. Αυτή η συμβίωση δεν μπόρεσε να διαρκέσει και έτσι διαλύθηκε ο συνασπισμός της 53ης κυβέρνησης.

Η συγχρότηση νέας κυβέρνησης άργησε γιατί η Τανσού Τσιλλέρ έπρεπε να αλλάξει σχεδόν όλους τους αντιπροσώπους του κόμματός της στο 22ο συνέδριο για να βάλει «τους δικούς της». Μόνον έτσι μπορεί να είναι τώρα αρκετά δυνατή για να εκλεγεί πρόεδρος του κόμματος σήμερα. Βέβαια η Τσιλλέρ διάλεξε να παίξει το ρόλο

του «λούζερ». Η μοίρα της είναι να αποτύχει μέσα στο κόμμα παρ' όλες τις αλλαγές που έκανε. Η αλήθεια είναι ότι η πρόην πρωθυπουργός προτιμά ένα τέτοιο τέλος γιατί ως μέλος της κυβέρνησης γλυτώνει την παραπομπή της στο Ανώτατο Δικαστήριο και την πιθανότατη καταδίκη της.

Η Τσιλλέρ στην αρχή των διαπραγματεύσεων ζήτησε από τον **Ερμπακάν** να είναι πρωθυπουργός για τρεις μήνες, πράγμα που ο Ερμπακάν αρνήθηκε. Εξάλλου, τόσο στο κόμμα του Ορθού Δρόμου όσο και στο κόμμα της Ευημερίας (RP) υπήρχαν ισχυρές αντιδράσεις για μια ενδεχόμενη κυβέρνηση συνασπισμού μεταξύ των δύο αυτών κομμάτων. Χρειάστηκε καιρός για να πειστούν και οι δύο, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι σήμερα δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα μεταξύ τους.

Από τις 13 Ιουνίου μέχρι σήμερα έχουν παραιτηθεί 7 βουλευτές της Τσιλλέρ. Τέσσερις από αυτούς έχουν προσχωρήσει στο κόμμα της Μητέρας Πατρίδας και ένας στο νεοσύστατο κόμμα της Μεγάλης Τουρκίας.

ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΙ Ή ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ;

Η σύνθεση της νέας κυβέρνησης έχει ενδιαφέρον κυρίως για το κόμμα της Ευημερίας. Οι περισσότεροι υπουργοί είναι νέοι, όχι ιδιαίτερα γνωστοί. Μερικοί δεν μοιάζουν να είναι ούτε ριζοσπαστικοί ούτε και

εριστικοί. Εξάλλου και ο ίδιος ο Ερμπακάν προσπάθησε να μην προκαλεί τον κοσμικό χαρακτήρα του συστήματος. Μάλιστα απαγόρευσε στους οπαδούς του κόμματός του να πανηγυρίζουν με αφορμή τον σχηματισμό της κυβέρνησης.

Στη νέα κυβέρνηση δεν υπάρχουν ενδείξεις για έντονη ισλαμική φρεσιογνωμία του κόμματος της Ευημερίας. Έχουν γίνει συστάσεις στους υπουργούς για κεμαλικό και κοσμικό προφίλ.

Το κόμμα του Ορθού Δρόμου είναι στην μεγάλη πλειοψηφία του κοσμικό, αλλά παράλληλα έχει έντονα εθνικιστικά και φασιστικά στοιχεία. Ο **Μεχμέτ Αγκάρ**, υπουργός Δικαιοσύνης στην προηγούμενη κυβέρνηση της Τσιλλέρ και πρόην διευθυντής της Ασφάλειας, είναι σήμερα υπουργός Εσωτερικών και είναι πιθανόν να εντείνει τα αστυνομικά μέτρα.

Αν και η Τσιλλέρ δεν έγινε πρωθυπουργός στη νέα κυβέρνηση, πολλά όμως από όσα διεκδίκησε τα κέρδισε το κόμμα της. Το υπουργείο Οικονομικών διευθύνεται από το κόμμα της Ευημερίας, όμως η χάραξη της οικονομικής πολιτικής βρίσκεται στα χέρια του κόμματος της Τσιλλέρ, η οποία είναι συγχρόνως και υπουργός Εξωτερικών της νέας κυβέρνησης.

Σχετικά με τη στρατιωτική συμφωνία Τουρκίας - Ισραήλ, ο Ερμπακάν σε συν-

Ερμπακάν, πρωθυπουργός της νέας κυβέρνησης, και η Τανσού Τσιλλέρ, πρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Εξωτερικών. Πολιτικό ειδύλλιο με προοπτική;

«...η κρατική πολιτική έχει συνέχεια. Τηρούμε όλες τις διεθνείς συμφωνίες εκτός από αυτές που θίγουν τα συμφέροντα της Τουρκίας.»

«...την Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει μια φειδωλή στις κυβερνητικές εξαγγελίες. Αυτό κόμμα της Ενημερίας είναι αντίθετο στην προσέγγιση της Ευρώπης, ενώ το κόμμα του Ορθού Δρόμου τη θεωρεί «φυσική κατάληξη».

«...τον αφορά τον Σαντάμ Χουσεΐν στα νοτιοανατολικά σύνορα της χώρας, ο Ερμπακάν περιμένει «τις απόψεις των στρατιωτικών και μετά θα αποφασίσουν» όπως δήλωσε. Έδωσε στους στρατιωτικούς όλες τις εγγυήσεις που χρειάζονται έτσι οι στρατηγοί δεν νιώθουν άσχημα η συμμετοχή του κόμματος της Ενημερίας στο συνασπισμό. Αν βέβαια επρόκειτο να κυβερνήσει τη χώρα μόνο το κόμμα της Ενημερίας, οι στρατηγοί απαντούν παρόμοια ότι «υποστηρίζουν μεν τη χώρα, αλλά αγαπούν περισσότερο την δημοκρατία».

«...χρι τώρα είναι άγνωστη η πολιτική γραμμή που θα ακολουθήσει ο Ερμπακάν το κόμμα του για τις ιδιωτικοποιήσεις το κουρδικό ζήτημα. Είναι αλήθεια ότι το κόμμα της Ενημερίας έχει πολλούς ψη-

φοφόρους στις νοτιοανατολικές περιοχές. Ο Ερμπακάν πιστεύει ότι το «Ισλάμ» μπορεί να αποτελέσει μια λύση για το κουρδικό πρόβλημα, χωρίς να είναι αναγκαίο να καταφύγει η κυβέρνηση στις στρατιωτικές λύσεις. Αντίθετα το κόμμα του Ορθού Δρόμου θεωρεί ότι το κουρδικό πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο με τα όπλα.

ΨΗΦΟΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ;

Φαίνεται όμως ότι η σημερινή κυβέρνηση δεν θα πετύχει να συγκεντρώσει αρκετές ψήφους εμπιστοσύνης, τη Δευτέρα, 8 Ιουλίου. Πολλοί δεν εμπιστεύονται τις πολιτικές και ηθικές αρχές των βουλευτών του κόμματος της Ενημερίας, αλλά από την άλλη μεριά δεν υπάρχει αμφιβολία για τη δύναμη και την εξουσία που συγκεντρώνει.

Η κυβέρνηση δεν μπορεί να διαρκέσει πολύ γιατί η κατάσταση και η δομή αυτού του συνασπισμού δεν τη βοηθούν. Η Τσιλλέρ είναι μάλλον καταδικασμένη από τους «Βρούτους» του κόμματός της, οι οποίοι όμως δεν έχουν γερές σχέσεις με την παραδοσιακή οργάνωση του κόμματος. Έτσι, είναι πολύ πιθανό το κόμμα του Ορθού Δρόμου να συρρικνωθεί, αν δεν διασπαστεί.

Είναι αλήθεια ότι ο Ερμπακάν ακολουθεί μια μακιαβελική πολιτική. Εδώ και

τριάнта χρόνια ονειρεύεται την πρωτοκαθεδρία με οποιοδήποτε μέσο. Δεν δίστασε να γίνει φιλελεύθερος, να ενσωματωθεί στο σύστημα, το οποίο πάντα πολεμούσε, και τελικά να στραφεί στον ισλαμισμό. Σήμερα είναι πάνω από 70 χρονών και υπάρχουν αρκετοί δελφίνοι, νεότεροι από αυτόν, τόσο στο κόμμα όσο και στους ψηφοφόρους, που είναι αντίθετοι με το σχηματισμό της σημερινής κυβέρνησης. Πιστεύουν ότι ο Ερμπακάν πραγματοποίησε επιτέλους το όνειρό του. Λόγω όμως των αντιθέσεων που υπάρχουν μέσα στο κόμμα, τα ερωτήματα παραμένουν και το κόμμα μάλλον συρρικνώνεται με την πίεση των νέων δυνάμεων.

Πρόκειται για φραύλο κύκλο. Αν το κόμμα της Ενημερίας ακολουθήσει τους ριζοσπάστες, τότε δεν θα φτάσει ούτε τις 158 έδρες στη Βουλή. Η φιλελεύθερη πολιτική και οι συμβιβασμοί είναι μέσα στο παιχνίδι, αλλά υπάρχουν σοβαρές αντιδράσεις από τα «γεράκια» του κόμματος, που συγκροτούν τη σπονδυλική στήλη του και παίζουν τον πιο σημαντικό ρόλο.

Να λοιπόν πώς συνοψίζεται το δίλημμα του ηγέτη του κόμματος της Ενημερίας: από τη μια μεριά, συμβιβασμός με το σύστημα και, από την άλλη, νομιμοφροσύνη στους ριζοσπάστες του κόμματος. Εξαιτίας αυτού του διλήμματος οι εκτιμήσεις για τη βιωσιμότητα της κυβέρνησης δεν είναι αισιόδοξες.

Μέχρι τώρα έχουν συγκροτηθεί τρεις εξεταστικές επιτροπές για την έρευνα των σκανδάλων στα οποία φαίνεται να εμπλέκεται η Τσιλλέρ. Οι αποφάσεις τους, που μάλλον προβλέπεται να είναι σε βάρος της πρώην πρωθυπουργού, δεν πρόκειται να γίνουν γνωστές πριν από τον επόμενο Σεπτέμβριο, δηλαδή στο πρώτο μισό της βουλευτικής περιόδου της νέας κυβέρνησης. Το κόμμα της Ενημερίας μάλλον δεν θα κατηγορήσει την Τσιλλέρ στις δύο από τις υποθέσεις για τις οποίες δικάζεται, αλλά σε ό,τι αφορά την τρίτη δεν θα συμπράξει στην αθώωσή της. Θα ακολουθήσει, δηλαδή, τον ίδιο δρόμο που χάραξε τον περασμένο Μάιο το ANAP, πράγμα που θα επιφέρει το τέλος της κυβέρνησης.

Το κόμμα της Ενημερίας ικανοποιεί και τους ριζοσπάστες του κόμματος και τις κατεστημένες δυνάμεις του συστήματος. Συμπερασματικά, η νέα κυβέρνηση δεν προσφέρει λύση στα προβλήματα απλώς τα καταγράφει και αυξάνει τα ερωτηματικά.

Ταυτότητες και εθνοτικές συγκρούσεις

του Δρ. Αστέρη Κ. Χουλιάρα*

Η γενοκτονία στη Ρουάντα είναι ίσως η πιο αποτρόπαιη από τις τρεις γενοκτονίες στην ιστορία της ανθρωπότητας (οι άλλες δύο είναι οι γενοκτονίες των Αρμενίων από τους Νεότουρκους και των Εβραίων από τους Ναζί).¹ Δεν είναι τόσο ο αριθμός των θυμάτων στο κράτος αυτό της κεντρικής Αφρικής – που ξεπερνά τις 750.000. Είναι περισσότερο η μαζική συμμετοχή του συνόλου του πληθυσμού της χώρας στις εκτελέσεις, όπως επίσης και η τεχνολογία των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν στις σφαγές. Στη Ρουάντα όχι μόνο δεν υπήρχαν θάλαμοι αερίων αλλά, σε μεγάλο βαθμό, ούτε και πυροβόλα όπλα. Τα θύματα της γενοκτονίας (κυρίως Τούτσι και μετριοπαθείς Χούτου) εκτελέστηκαν με μασέτες (μεγάλα μαχαίρια) και γκλομπς.

Οι εξτρεμιστές Χούτου, που διέπραξαν τη γενοκτονία των Τούτσι, εμπνέονταν σε μεγάλο βαθμό από τις ρατσιστικές θεωρίες που κυριαρχούσαν τον 19ο αιώνα στην Ευρώπη και που, βέβαια, σήμερα στερούνται οποιασδήποτε επιστημονικής εγκυρότητας.² Οι Τούτσι (περίπου 15% του πληθυσμού της χώρας) θεωρούνταν, από τους βέλγους αποικιοκράτες, Χαμίτες κτηνοτρόφοι που έφθασαν στη Ρουάντα από την Αιθιοπία, ενώ οι Χούτου (περίπου 84% του πληθυσμού) θεωρούνταν Μπαντού αγρότες, ανάξιοι να παίξουν οποιοδήποτε ρόλο σε μια πολιτισμένη κοινωνία. Η ασήμαντη μειονότητα των πυγμαίων Τούα γίνονταν αντιληπτοί ως απομεινάρια κάποιου πρώιμου σταδίου της ανθρώπινης εξέλιξης. Σύμ-

Mod. 3

Ubwoko (Hutu, Tutsi, Twa, Naturalisé)
Ethnie

Aho yavukiye
Lieu de Naissance

Itariki yavutseho
Date de Naissance

Umwuga
Profession

Aho atuye
Lieu de domicile

Amazina y'uwo bashakanye
Noms du Conjoint

No C.I.
Signature ou l'empreinte du titulaire

Amazina y'abana n'igihe bavukiye
Noms, prénoms et date de naissance des enfants

Amazina Noms et Prénoms	Yavutse kuwa Né le	Igitsina Sexe
1. MEISENZA, MUKAKA	14/11/1992	
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		

Μια νέος μέθοδος για την εθνοκάθαρση έχει επινοηθεί στην Αφρική:
Η υποχρεωτική ένδειξη της εθνότητας στις ταυτότητες.

φωνα με τις ρατσιστικές αυτές απόψεις, που εγκαταλείφθηκαν στην Ευρώπη αλλά συνέχισαν να παραμένουν ζωντανές στη Ρουάντα, οι εξτρεμιστές Χούτου κατηγορήσαν τους Τούτσι ως «ξένους κατακτητές» και επιδίωξαν εκδίωξη για την περιθωριοποίησή τους, με στόχο τη δημιουργία μιας «φυλετικά καθαρής» Ρουάντα.

Είναι αλήθεια ότι αρκετοί Τούτσι και αρκετοί Χούτου έχουν ορισμένες εμφανισιακές διαφορές. Σε γενικές γραμμές, πολλοί Τούτσι είναι ψηλότεροι, λεπτότεροι, λιγότερο «σκούροι», ενώ τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους είναι περισσότερο «ευ-

ρωπαϊκά». Οι βέλγοι αποικιοκράτες μάλιστα, προκειμένου να ευνοήσουν τους Τούτσι, είχαν φθάσει στο σημείο να χρησιμοποιούν κριτήρια ύψους για την εισαγωγή μαθητών στα σχολεία της Ρουάντα.³ Όλοι οι κοντύτεροι από ένα συγκεκριμένο ύψος θεωρούνταν «Χούτου» – ακατάλληλοι δηλαδή για εκπαίδευση!

Όμως, σε πολλές περιοχές της Ρουάντα, οι μικτοί γάμοι (όπου Χούτου παντρεύονταν Τούτσι) ήταν για δεκαετίες πολύ σπάνιοι. Ιδιαίτερα, πάρα πολλοί άνδρες Χούτου είχαν παντρευτεί γυναίκες Τούτσι.⁴ Αυτοί οι μικτοί γάμοι οδήγησαν στη γέννηση

*Επιστημονικός Συνεργάτης
στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

κατοντάδων χιλιάδων παιδιών που είχαν μικτή» καταγωγή.

Εντούτοις, οι ταυτότητες που είχαν εισαγάγει οι Βέλγοι τη δεκαετία του '30, και ποσορευτικά κατείχαν όλοι οι κάτοικοι της Ρουάντα, ανέγραφαν την εθνική καταγωγή των κατόχων τους με βάση την εθνότητα του πατέρα. Έτσι, αν ο πατέρας ήταν Χούτου και η μητέρα Τούτσι, η ταυτότητα θα ανέφερε ως εθνότητα του κατόχου η λέξη «Χούτου».

ΙΔΙΑ ΑΙΤΙΑ... ΣΥΝ ΕΝΑ

Οι ταυτότητες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο τη γενοκτονία της άνοιξης του 1994. Οι πολιτοφυλακές των εξτρεμιστών Χούτου, που έστηναν μπλόκα στους δρόμους, σταματούσαν τους διερχόμενους ζητώντας τις ταυτότητές τους. Αν οι τελευταίοι ήταν Τούτσι, η εκτέλεση ήταν βέβαιη.

Πολλά έχουν γραφεί για τα αίτια της τραγωδίας στη Ρουάντα. Πολλοί αναλυστές έχουν τονίσει τις αντιθέσεις που προκάλεσε η βελγική αποικιοκρατία με την εύνοια που έδειξε στους Τούτσι. Μερικοί ειδικοί έχουν εξετάσει τις εξτρεμιστικές ομάδες των Χούτου, που κατάφεραν να επηρεάσουν ενρύτερες ομάδες του πληθυσμού, με τη μετάδοση προπαγανδιστικών μηνυμάτων μέσω του ραδιοφώνου.

Άλλοι έχουν υπογραμμίσει τη σημασία της αύξησης του πληθυσμού, που οδήγησε σε έλλειψη καλλιεργήσιμης γης, σε συνδυασμό με μια εντεινόμενη οικονομική κρίση που οφειλόταν στην πτώση της διεθνούς τιμής του καφέ. Δεν είναι τυχαίο ότι αλλά από τα θύματα της γενοκτονίας ήταν μικρά παιδιά: με αυτόν τον τρόπο, τα θύματα έμεναν χωρίς διεκδικητές-κληρονόμους και έτσι η υπαρπαγή τους ήταν ευολότερη. Τέλος, αρκετοί ερευνητές έχουν πισσημάνει τις ευθύνες της διεθνούς κοινότητας, που καθυστέρησε απελπιστικά να παρέμβει αποτελεσματικά για να σταματήσει τη γενοκτονία.

Εντούτοις, λίγα έχουν γραφεί για τη σημασία της αναγραφής της εθνότητας στις ταυτότητες. Τόσο οι Χούτου όσο και οι Τούτσι είναι εθνότητες που για εκατοντάδες χρόνια έζησαν μαζί ειρηνικά. Ανέκαθεν οιράζονταν την ίδια κουλτούρα και μυθολογία, πίστευαν στην ίδια θρησκεία και μιλούσαν την ίδια γλώσσα. Οι Χούτου και οι Τούτσι δεν ήταν ποτέ εθνικά απόλυτα διακριτές ομάδες και βεβαίως, λόγω των «μιτών» γάμων, τα εξωτερικά τους χαρακτηρι-

Πρόσφυγες από την Ρουάντα σε στρατόπεδο στην Τανζανία.

στικά ελάχιστη σχέση είχαν με την πραγματικότητα. Αν και σίγουρα η αναγραφή της εθνότητας στις ταυτότητες δεν αποτέλεσε αίτιο της γενοκτονίας, είναι βέβαιο ότι αν δεν υπήρχε το στοιχείο αυτό στις σχετικές κάρτες, η έκταση των σφαγών θα ήταν πολύ μικρότερη.

Αν και η αναγραφή της εθνότητας στις ταυτότητες δεν είναι μια πρακτική που ακολουθείται και στο γειτονικό Μπουρούντι, που έχει τα ίδια εθνικά χαρακτηριστικά με τη Ρουάντα (85% Χούτου και 15% Τούτσι) και που αντιμετωπίζει μια παρόμοια μορφή αλλά «χαμηλής έντασης» γενοκτονία. Άλλες χώρες στην Αφρική, με ιστορικό εθνικών συγκρούσεων, όπως η Αιθιοπία, προγραμματίζουν στο άμεσο μέλλον την εισαγωγή ταυτοτήτων που θα αναγράφουν την εθνική καταγωγή. Το ίδιο συμβαίνει και σε μερικά από τα νέα κράτη που προήλθαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ

Όπως αποδεικνύεται από την περίπτωση της Ρουάντα, η αναγραφή της εθνότητας στις ταυτότητες ουσιαστικά διαχωρίζει πληθυσμούς και τους προσδίδει εθνικά χαρακτηριστικά που πολλές φορές δεν έχουν. Ακόμη περισσότερο τους κατατάσσει σε τεχνητές ομάδες, πυροδοτώντας τις αντιθέσεις και δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για συγκρούσεις.

Τα περισσότερα κράτη του πλανήτη και σχεδόν όλα τα κράτη της Αφρικής είναι

πολυεθνικά. Πολλά από αυτά τα κράτη έχουν αντιμετωπίσει εθνικές συγκρούσεις και ζουν με την αβεβαιότητα της ειρηνικής συνύπαρξης στο άμεσο μέλλον.

Με δεδομένη την εμπειρία από την τραγωδία της Ρουάντα, θα ήταν σκόπιμο η Ελλάδα να προωθήσει, σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, την υπογραφή μιας διεθνούς συμβάσεως που να απαγορεύει την αναγραφή εθνικών χαρακτηριστικών στις ταυτότητες, αναγραφή που θα μπορούσε να οδηγήσει σε τριβές και να ενισχύσει τις αντιθέσεις, δημιουργώντας τις συνθήκες για συγκρούσεις και σφαγές. Αλλά ακόμη και αν κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό, θα μπορούσαν διεθνείς οργανισμοί που χορηγούν σημαντική αναπτυξιακή βοήθεια στον αναπτυσσόμενο κόσμο, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, να συνδέσουν τη συνέχιση παροχής κονδυλίων με τη δέσμευση από την πλευρά των οφελούμενων κρατών για τη μη αναγραφή στις ταυτότητες στοιχείων όπως η εθνότητα, που θα μπορούσαν να αυξήσουν το κόστος των πιθανών μελλοντικών συγκρούσεων σε ανθρώπινες ζωές.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Alain Destexhe, «The Third Genocide», *Foreign Policy*, Spring 1994, pp. 3-5.
2. Alex de Waal and Rakiya Omaar, «The Genocide in Rwanda and the International Response», *Current History*, Vol. 94 (591), April 1995, p. 156.
3. Hamilton Wende, «The Torment of Rwanda. Night and Silence: Who is there?», *Leadership*, Vol. 13 (4), 1994, p. 110.
4. Ali Yusuf Mugenzi, «Brewing Hatred», *BBC Focus of Africa*, October-December 1994, p.10.
5. Frederic Fritscher, «Un pays habité par l'horreur», *Le Monde*, 22 Juin 1994; Jose Kagabo and Claudine Vidal, «L'extermination des Rwandais tutsi», *Cahiers d'Études Africaines*, Vol. 34 (4), pp. 537-544.
6. H. Deguine et Robert Menard, «Les extrémistes de Radio Machette», *Le Monde Diplomatique*, Mars 1995, p. 8.
7. Jean-Pierre Godding, «Aux origines du drame rwandais», *Études*, septembre 1994, pp. 171-172.
8. Bruce D. Jones, «"Intervention without Borders." Humanitarian Intervention in Rwanda, 1990-94», *Millennium*, Vol. 24 (2), Summer 1995; Holly J. Burkhalter, «The Question of Genocide: The Clinton Administration and Rwanda», Vol. XI (4), Winter 1994-95, pp. 44-54.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ 1996

Χρήστος Αναγνωστόπουλος	*	<i>Ιστορίες της σιγανής βροχής</i>
Ανθολογία	*	<i>20+1 διηγήματα
από το διαγωνισμό του Elle (1996)</i>
Μίμης Ανδρουλάκης	*	<i>Ο Μυστικός Νοέμβρης
(Μυθιστόρημα)</i>
Αλέκος Γαλανός	*	<i>Με το Σταυρό και το ξίφος
(Αφηγηματικό Συναξάρι)</i>
Δημήτρης Γκιώνης	*	<i>Το περίπτερο
(Αφήγημα)</i>
Κατερίνα Ζαρόκωστα	*	<i>Το καθαρό χάδι
(Νουβέλα)</i>
Νίκος Θεοτοκάς – Κώστας Σωτηρίου	*	<i>Οι αχινοί
(Μυθιστόρημα)</i>
Ιωάννα Καρατσαφέρη	*	<i>Με τη γλώσσα των χεριών
(Μυθιστόρημα)</i>
Γιώργος Κάτος	*	<i>Το παράπονο του Οδυσσέα
(Μυθιστόρημα)</i>
Βασίλης Κιζήλος	*	<i>Ο Μάγος
(Μυθιστόρημα)</i>
Χρήστος Κολύβας	*	<i>Μετανάστες στον άλλο κόσμο
(Διηγήματα)</i>
Νίκος Κυριαζής	*	<i>Παιχνίδια με τη φωτιά
(Μυθιστόρημα)</i>
Βεατρίκη Σαΐας-Μαγρίζου	*	<i>Στην Πολυξένη
(Μυθιστόρημα)</i>

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ 1996

Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη	*	<i>Η γυναίκα της άμμου</i>
(Μυθιστόρημα)
	*	<i>Σαν το μετάξι</i>
(Μυθιστόρημα)
Δημήτρης Νόλλας	*	<i>Τα θολά τζάμια</i>
(Διηγήματα)
Γιάννης Ξανθούλης	*	<i>Το τρένο με τις φράουλες</i>
(Μυθιστόρημα)
Ντίνος Οικονόμου	*	<i>Περίπτωση μολότωφ</i>
(Μυθιστόρημα)
Θανάσης Παπαθανασόπουλος	*	<i>Η πλατεία</i>
(Μυθιστόρημα)
Ελένη Σμπώκου	*	<i>Ημερονύχτια</i>
(Μυθιστόρημα)
Γιάννης Σολδάτος	*	<i>Το αίνιγμα</i>
(Μυθιστόρημα)
Γιώργος Σταυριανός	*	<i>ΣΑΝ ΝΑ ΜΗΝ ΥΠΗΡΞΑΝΕ ΠΟΤΕ</i>
<i>1. Μητροπόλεις</i> (Μυθιστόρημα)
Περικλής Σφυρίδης	*	<i>Ψυχή μπλε και κόκκινη</i>
(Μυθιστόρημα)
Φωτεινή Τσαλικογλου	*	<i>Η κόρη της Ανθής Αλκαίου</i>
(Μυθιστόρημα)
Μάκης Τσίτας	*	<i>Πάτυ εκ του Πετρούλα</i>
(Διηγήματα)
Δήμητρα Χριστοδούλου	*	<i>Ακτή στο φως του χειμώνα</i>
(Διηγήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Νέοι συσχετισμοί δυνάμεων

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Ο άξονας Ισραήλ-Τουρκίας που δημιουργήθηκε με την υπογραφή στρατιωτικής συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών, η σκληρή γραμμή του νέου ισραηλινού πρωθυπουργού και η παναραβική σύνοδος στο Κάιρο, η πρώτη από την εποχή του Κόλπου, οδήγησαν στη δημιουργία ενός φιλοσυριακού μετώπου μεταξύ των Αράβων.

Το γεγονός δυναμώνει τη διαπραγματευτική ισχύ του σύρου προέδρου και του επιτρέπει να μην αποδεχτεί διάλογο με το Ισραήλ, εάν αυτός δεν γίνει με τους όρους του.

Η στρατιωτική συμφωνία Τουρκίας-Ισραήλ εγκατέστησε έναν μόνιμο κίνδυνο στα βόρεια σύνορα της Συρίας. Από την άλλη πλευρά, ένωσε τον αραβικό κόσμο γύρω από τη Συρία, καθιστώντας την ισχυρό πόλο στην περιοχή.

Τα υπόλοιπα προέκυψαν αβίαστα. Η αλλαγή κυβέρνησης στο Ισραήλ και οι σκληρές προγραμματισμένες δηλώσεις του **Βενιαμίν Νετανιάχου** σε ό,τι αφορά το διάλογο με τους Άραβες ενίσχυσαν ακόμα περισσότερο το παναραβικό μέτωπο, το οποίο πήρε σάρκα και οστά στην αραβική σύνοδο στο Κάιρο.

Το γεγονός αυξάνει τα διαπραγματευτικά χαρτιά της Συρίας και κάνει πιο αδιάλλακτο τον σύρο πρόεδρο, **Χαφέζ Αλ Άσσαντ**. Οι αντιρρήσεις της Ιορδανίας –που προσπάθησε να αποτρέψει την πόλωση γύρω από τη Συρία (έχει υπογράψει ήδη συμφωνία με το Ισραήλ), κατηγορώντας την ηγεσία της ότι περιθάλπτει τους τρομοκράτες – παρακάμφθηκαν. Το θέμα συζητήθηκε στη σύνοδο, αλλά οι αραβικές χώρες απέφυγαν να καταδικάσουν την τρομοκρατία όπως ζητούσε η Ιορδανία. Στις ανακοινώσεις τους, μετά την ολοκλήρωση της συνόδου, οι Άραβες διατήρησαν γενιώς χαμηλούς τόνους τόσο προς το Ισραήλ όσο και προς την Τουρκία, το γεγονός όμως δεν αναιρεί τη δημιουργία ενός ισχυρού φιλοσυριακού μετώπου.

Αυτό ακριβώς χρειαζόταν ο **Χαφέζ Αλ Άσσαντ** για να αρνηθεί οποιεσδήποτε διαπραγματεύσεις που δεν θα γίνουν με τους όρους του και να πιέσει τις ΗΠΑ να ζητήσουν υποχωρήσεις από το Ισραήλ, δεδομένου επίσης ότι η άλλη πλευρά του διαπραγματευτικού χαρτιού της Συρίας –η οποία δεν είναι και τόσο αθέατη– γράφει **Χεζμπολάχ** και τρομοκρατικές επιθέσεις.

Η κυβέρνηση **Κλίντον** διανύει προεκλογική περίοδο και, όπως είναι ευνόητο, δεν επιθυμεί να χάσει την υποστήριξη του ισχυρότατου εβραϊκού λόμπυ. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να ασκήσει πίεση στο Ισραήλ. Αυτό φάνηκε ξεκάθαρα και στη συνάντηση την προηγούμενη εβδομάδα, του αμερικανού υπουργού **Εξωτερικών, Γουόρεν Κρίστοφερ** με τον ισραηλινό πρωθυπουργό στο Τελ Αβίβ.

Στη βάση αυτή, η Συρία είναι έτοιμη να αγκαλιάσει τις διπλωματικές πρωτοβουλίες, της Γαλλίας πρωτίστως και της Ρωσίας δευτερευόντως, εκμεταλλευόμενη το ανανεωμένο ενδιαφέρον των δύο διπλωματιών στην πρόσφατη κρίση στο Νότιο Λίβανο με την ισραηλινή επιχείρηση «σταφυλιά της οργής».

Η πρόσφατη βομβιστική επίθεση άλλωστε στην αμερικανική βάση **Νταχράν** της Σαουδικής Αραβίας με 19 νεκρούς και περισσότερους από 200 τραυματίες, κατέδειξε, αν μη τι άλλο, ότι ο απροκάλυπτος φιλοαμερικανισμός ορισμένων αραβικών χω-

ρών, με επικεφαλής τη Σαουδική Αραβία, θα χτυπηθεί με στόχο να μεταφερθεί ένα σαφές μήνυμα τόσο προς τις ΗΠΑ όσο και προς τις αραβικές χώρες που είναι με το ένα πόδι στο αραβικό μέτωπο και με το άλλο έξω από αυτό.

Οι συσχετισμοί των δυνάμεων στην περιοχή είναι τώρα ξεκάθαροι. Αν και το ζητούμενο είναι μέχρι ποίου σημείου θα παίξει ο Άσσαντ το χαρτί της αδιάλλαξίας. Ο **Βενιαμίν Νετανιάχου** παραμένει πάντως στη σκληρή γραμμή. Δεν έχει αυτή τη στιγμή πολλά περιθώρια υποχώρησης, αν και προσπαθεί να δείξει κάποια διαλλακτικότητα, όπως για παράδειγμα με τη συνάντηση εκπροσώπου του με τον **Γιάσερ Αραφάτ**.

Φαίνεται ότι η ειρήνη στην περιοχή μπαίνει σε νέες περιπέτειες, με δεδομένο και το ανοιχτό μέτωπο Συρίας και Τουρκίας για τα νερά του Ευφράτη. Θυμίζουμε ότι την προηγούμενη εβδομάδα, στη συνοριακή γραμμή των δύο χωρών επικρατούσε πολεμικός πυρετός, με συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων κατά μήκος της τουρκοσυριακής μεθορίου. Θεωρείται άλλωστε βέβαιο ότι η νέα κυβέρνηση του ισλαμιστή **Ερμπακάν**, εάν ευδοκιμήσει τελικά, δεν θα μπορέσει να μεταστρέψει το κλίμα, παρά τις προσδοκίες που δημιουργεί η θέση του ισλαμιστή ηγέτη εναντίον της συμφωνίας Τουρκίας-Ισραήλ.

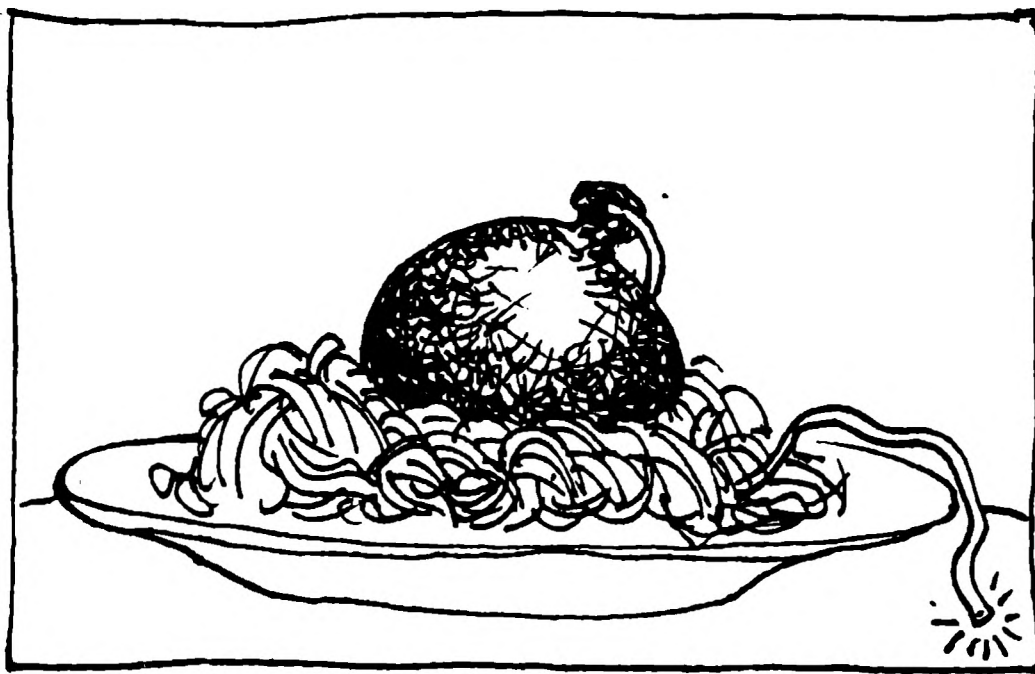
Τα αξεπέραστα εμπόδια της ειρήνης

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Σε αδιέξοδο έχουν περιέλθει για μια ακόμα φορά οι συνομιλίες για το βορειοϊρλανδικό, καθώς ο Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός επανήλθε στον ένοπλο αγώνα και η πολιτική του πτέρυγα του Σιν Φέιν μένει έξω από τις διαπραγματεύσεις παρά το μεγάλο ποσοστό του 15,5% που πήρε στις πρόσφατες εκλογές στη Βόρειο Ιρλανδία.

Σ' αυτή τη φάση, μόνο εάν ο ΙΡΑ και το Σιν Φέιν συμφωνήσουν σε μια κοινή πρακτική, μπορούμε να περιμένουμε κάποια πρόοδο στις συνομιλίες.

Οι εκλογές που έγιναν στη Βόρειο Ιρλανδία τον Μάιο έδωσαν το πρόκριμα σε 10 κόμματα —μεταξύ των οποίων και το Σιν Φέιν, εκπροσωπεί την πολιτική πτέρυγα του ΙΡΑ— να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις που θα άρουν ευθύς αμέσως για την επίλυση του βορειοϊρλανδικού. Οι συζητήσεις άρχισαν τελικά στις 10 ντίου, αλλά ο ηγέτης του Σιν Φέιν δεν έγινε δεκτός στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, παρά το γεγονός ότι το κόμμα του κέρδισε πλείονη υποστήριξη στις εκλογές με ποσοστό 15,5%. Όπως ήταν αναμενόμενο, καμία πρόοδος δεν σημειώθηκε σε αυτές τις συζητήσεις. Και είναι σαφές ότι δεν αναμένεται καμία πρόοδος όσο το Σιν Φέιν, κύριος εμπόδις αυτή τη στιγμή των καθολικών Όλστερ, μένει έξω από τις συνομιλίες. Η Βρετανία παρουσιάζεται αμετακίνητη στην θέση της να μην επιτρέψει στον Τζέρεμυ Κλάιντ να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων εάν προηγουμένως ο ΙΡΑ καταθέσει τα όπλα. Ο αμερικανός πρόεδρος Τζωρτζ Μίτσελ, που μεδονεί των συνομιλιών κάνει ό,τι μπορεί κατ' εντολή του προέδρου Κλίντον, για να φέρει το Σιν Φέιν στις διαπραγματεύ-

πτέρυγας του ΙΡΑ φαίνεται αυτή τη στιγμή αγεφύρωτη και η διαμόρφωση κοινής πρακτικής αδύνατη. Σημειώνουμε, βέβαια, ότι στην τελευταία ανακοίνωση του ΙΡΑ, με την οποία αναλάμβανε την ευθύνη της βομβιστικής επίθεσης στο Μάτζεστερ, άφηνε ανοιχτό το ενδεχόμενο μεταστροφής με τη φράση: «Είμαστε ακόμα έτοιμοι να αγκαλιάσουμε την ειρηνευτική διαδικασία». Πρόκειται μάλ-

λον για μια κίνηση τακτικού ελιγμού. Στο παρελθόν ο ένοπλος αγώνας ως τακτική εκβιασμού προς τη Βρετανία απέδωσε, αν σκεφτεί κανείς ότι η κυβέρνηση Μέντσορ είχε οδηγηθεί σε μυστικές συνομιλίες με τον ΙΡΑ. Τα δεδομένα, όμως, τώρα είναι διαφορετικά: η πολιτική πτέρυγα του ΙΡΑ έχει διαφοροποιηθεί και διεκδικεί, λόγω και του ποσοστού 15,5%, ενεργό ρόλο στις εξελίξεις. Κατά συνέπεια, οι πολυσυζητημένες συνομιλίες για το βορειοϊρλανδικό δεν είναι δυνατόν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες του λαού του Όλστερ για ειρήνη, εάν προηγουμένως δεν επιλυθεί η κόντρα που έχει ξεσπάσει στο εσωτερικό του ΙΡΑ.

Η κατάσταση είναι αδιέξοδη. Ο ηγέτης του Σιν Φέιν δέχεται πιέσεις από όλες τις πλευρές να πείσει τον ΙΡΑ να κηρύξει μια νέα εκχειρίδα. Η διαφορά όμως απόψεων μεταξύ της πολιτικής και της στρατιωτικής

Περί νουθεσιών

του Πλάμεν Τόντσεφ

Η στήλη αυτή δεν φιλοδοξεί να διεκδικήσει το έπαθλο που ανήγγειλε πρόσφατα ο πρώην υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Richard Holbrooke, στην Αθήνα για όποιον δώσει τον καλύτερο ορισμό της μεταψυχροπολεμικής εποχής μας. Ωστόσο, ανεξαρτήτως της όποιας ταμπέλας και εις πείσμα της θεωρίας περί «τέλους της ιστορίας», η σημερινή αρχιτεκτονική ασφάλειας στον κόσμο δεν παύει να σχετίζεται άμεσα με την αμείλικτη αντιπαράθεση επί 45 χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αλλη μια αναφορά στον πρώην υφυπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ και νυν τραπεζίτη μοιάζει αναπόφευκτη: «Να σεβόμαστε μεν την ιστορία, αλλά να μην είμαστε αιχμάλωτοι της», μας νουθέτησε ο κ. Holbrooke, εκ της Αμερικής των μόλις 200 ετών ορμώμενος. Αξιοζήλευτη πραγματικά η άνεσις, με την οποία ο «επαγγελματίας διαμεσολαβητής» καθορίζει τις προδιαγραφές της σύγχρονης τέχνης και διαχείρισης κρίσεων ασφαλείας (security crisis management). Και το πιο ενοχλητικό απ' όλα δεν είναι ούτε η αλαζονεία του ούτε η ευκολία με την οποία προσδιόρισε το ρόλο της ιστορίας. Το «σπαστικό» είναι ότι ο κ. Holbrooke... έχει δίκιο.

Μόνο που στην Ευρώπη των 700 εκατομμυρίων κατοίκων, των δύο Παγκοσμίων Πολέμων και των τεσσάρων μεγάλων θρησκειών (προτεσταντισμός, καθολικισμός, ορθοδοξία και ισλάμ), ορισμένα ιστορικά, πολιτισμικά και γεωπολιτικά δεδομένα δύ-

σκολα ανατρέπονται. Μια άλλη σημαντική συνέπεια της ευρωπαϊκής πολυμορφίας συνίσταται στις πολλές και διαφορετικές αντιλήψεις περί κινδύνου που έχουν τα ευρωπαϊκά κράτη. Άλλους κινδύνους εντοπίζει η Ελλάδα, άλλους η Φινλανδία, άλλους η Ιταλία, άλλους η Ρουμανία, κι άλλους η Πορτογαλία.

ΒΑΡΙΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Οι κίνδυνοι αυτοί –ή, οι αντιλήψεις κινδύνου– συχνά έχουν τις ρίζες τους στην ιστορία. Παραδείγματος χάριν, η Ρουμανία και η Ουγγαρία καλούνται να λύσουν διαφορές από τον καιρό της αυстро-ουγγρικής αυτοκρατορίας. Εκτός από τις σύγχρονες γεωοικονομικές του προεκτάσεις, ο πόλεμος στην Τσετσενία αποτελεί συνέχεια μιας περιφερειακής σύγκρουσης που άρχισε τον 18ο αιώνα. Στη δε Χερσόνησο του Αίμου είναι ακόμη εμφανείς οι «εκκρεμότητες» που άφησε η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με αποκορύ-

φωμα τη Βοσνία. Δεν πρέπει, τέλος, να λησμονούμε ότι ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε, επειδή ακριβώς είχαν μείνει άλυτα προβλήματα από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όσον αφορά το «τέλος του ψυχρού πολέμου», όλοι ευχόμαστε να έχει πράγματι συντελεστεί. Αυτή η ευχή, όμως, δεν εξηγεί ούτε τα σχέδια του ΝΑΤΟ για διεύρυνση προς Ανατολάς, ούτε την κατηγορηματική άρνηση της Ρωσίας να δεχθεί αυτή τη διεύρυνση. Οι περισσότερες από τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης έχουν αναδείξει σε εθνική τους προτεραιότητα την ένταξή τους στο ΝΑΤΟ. Τουλάχιστον τέσσερις από αυτές έχουν κάθε λόγο να δείχνουν ιδιαίτερη ευαισθησία στο ενδεχόμενο εκ νέου ρωσικής εισβολής – η Ουγγαρία (1956), η Τσεχία, η Σλοβακία (1968, στην ενιαία τότε Τσεχοσλοβακία) και η Πολωνία (η εισβολή του Συμφώνου της Βαρσοβίας απεφεύχθη την τελευταία στιγμή το 1980).

Παναγιώτης Σούτσος

Ο ΛΕΑΝΔΡΟΣ (ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΗΜΑ)

Μόλις κυκλοφόρησε ο 54ος τόμος της πεζογραφικής μας παράδοσης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

είναι πλέον ευρέως αποδεκτή η άποψη τα γεωπολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας δεν περιορίζονται μόνον εντός των ορίων της. Το δόγμα του «εγγύς εξωτερικού» της Μόσχας αποβλέπει: πρώτον, στη διατήρηση της πάλαι ποτέ σοβιετικής αίρας επιρροής και, κατά δεύτερο, πη-ζει από μια «ευρασιατική» ερμηνεία της ορίας στην οποία λίγοι στη Δύση δίνουν δέουσα προσοχή.¹

Αν ενώ είχε δίκιο ο κ. Holbrooke στην αποτροπή του να μην αναδεικνύουμε την ορία σε αποκλειστικό γνώμονα κατά αντιμετώπιση των προβλημάτων ασφα-ίας, αυτό δεν σημαίνει ότι η συνταγή του ριάζει στα θέματα της ευρωπαϊκής φάλλειας. Άλλωστε, η Αμερική έχει επα-λημμένα αποδείξει την αδυναμία της να-τιανοεί τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες, ο στενά και αν συνεργάζεται με τη Δυτι-Ευρώπη, εδώ και μισό αιώνα. Ένα από πλέον δύσκολα ερωτήματα στις μεταπο-

λεμικές σχέσεις ΗΠΑ-Δυτικής Ευρώπης είναι εάν, αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η εμπλοκή της Αμερικής στην ασφάλεια της Γηραιάς Ηπείρου είχε σα-φώς προσδιορισμένους στόχους ή αποτε-λούσε μια άτακτη σειρά από ad hoc ενέρ-γειες, οι οποίες αναλύονταν, κωδικοποι-ούνταν και δικαιολογούνταν εκ των υστέ-ρων.²

ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ

Βεβαίως, αυτή η αδυναμία της αμερικαι-νικής εξωτερικής πολιτικής σε καμιά περί-πτωση δεν απαλλάσσει τους Ευρωπαίους από τις δικές τους ευθύνες – ιδίως την Ευ-ρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), η οποία τόσες ελ-πίδες έχει γεννήσει με την πορεία της. Η υπό συζήτηση (και μόνο) διεύρυνση της Ε.Ε. προς την ανατολική Ευρώπη και τη Μεσόγειο αυτόν ακριβώς το σκοπό υποτί-θεται ότι εξυπηρετεί: την ασφάλεια της Γη-ραιάς Ηπείρου με την ευρύτερη έννοια.

Εδώ ακριβώς έχει δίκιο ο κ. Holbrooke, ισχυριζόμενος ότι δεν πρέπει να παραμέ-νουμε αιχμάλωτοι της ιστορίας. Ο γαλλο-γερμανικός άξονας αποτελεί ένα εύστοχο παράδειγμα υπέρβασης των ιστορικών διαφορών στην Ευρώπη, με αναμφίβολα αποτελέσματα και βασικό σημείο αναφο-ράς της κοινής πορείας των (τουλάχιστον) δυτικοευρωπαϊκών χωρών.

Πώς μπορεί, όμως, να επιτευχθεί η ενο-ποίηση ολόκληρης της Ευρώπης, δεδομέ-νης της έλλειψης μιας σαφώς διαρθρωμέ-νης κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολι-τικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ); Πώς να επι-τευχθεί η διεύρυνση της Ε.Ε., όταν τα κρά-τη μέλη είναι αιχμάλωτα των εσωτερικών τους οικονομικών και κοινωνικών προβλη-μάτων; Και το κυριότερο: πώς να προχω-ρήσει η ενοποίηση της Ευρώπης, όταν η δυτική Ευρώπη παραμένει προσκολλημέ-νη στην ψυχροπολεμική συνήθεια και ιστο-ρική ανακρίβεια να θεωρεί το ανατολικό ήμισυ της ξένο σώμα; Ας είναι. Αλλά θα μπορούσε –και, μάλιστα, διαρκούσης της Διακυβερνητικής Διάσκεψης– να ληφθεί υπόψη το απλούστατο επιχείρημα για την αποτροπή μιας νέας Βοσνίας που κανέναν στην Ευρώπη δεν συμφέρει. Εκτός αν θέ-λουμε σε λίγα χρόνια να μας διδάσκουν αμερικανικές τεχνικές ψυχραιμίας όταν καίγεται το διπλανό μας σπίτι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Gerhard Simon, «La Russie: Une hégémonie eurasiéenne? Institut Français de Relations Internationales, *Politique Etrangère*, 1/94, p. 32.

2. Michael Smith, «Western Europe and the United States. The Uncertain Alliance», *Studies on Contemporary Europe*, University of Manchester Institute of Science and Technology, 1983, p. 10.

Π Ο Ι Η Σ Η

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

(Κυκλοφορεί το 7ο τεύχος)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΔΕΝ ΤΑ ΒΡΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ

Σε αδιέξοδο κατέληξαν οι διαπραγματεύσεις στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για τη συμφωνία κατάληξης των πυρηνικών δοκιμών. Δυστυχώς οι εκπρόσωποι των 61 χωρών δεν κατάφεραν να γεφυρώσουν τις διαφορές τους και να καταλήξουν σε ένα τελικό ζήτηνο συμφωνίας. Μεγάλα προσκόμματα πρόβαλλαν η Ινδία και η Κίνα, αλλά και το Πακιστάν, που ξεκαθάρισε ότι δεν πρόκειται να υπογράψει τη συμφωνία εάν μείνει η Ινδία έξω από αυτή.

Μια ακόμη ευκαιρία χάθηκε. Οι κυβερνήσεις των ενδιαφερομένων χωρών θα μελετήσουν τώρα ένα προσχέδιο συμφωνίας και θα επανέλθουν το φθινόπωρο στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Είναι σαφές ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες εξαρτούν τη διαπραγματευτική τους ισχύ από το πυρηνικό τους οπλοστάσιο, που έχει γιγαντωθεί χάρη και στους ανταγωνισμούς των αναπτυγμένων χωρών. Δεν θα αποποιηθούν λοιπόν το ισχυρότερο διαπραγματευτικό όπλο που διαθέτουν – με ό,τι αυτό συνεπάγεται...

ΣΤΟ ΣΤΟΧΑΣΤΡΟ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ

Νέες στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Βόρειο Ιράκ πραγματοποιεί η Τουρκία από τις 26 Ιουνίου, με στόχο τις βάσεις των ανταρτών του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος. Τρεις ημέρες νωρίτερα οι τουρκικές δυνάμεις καταστολής χτύπησαν αλυσίτητα ζούρδους διαδηλωτές, συνέλαβαν δεκάδες μέλη του Κουρδικού Δημοκρατι-

κού Κόμματος και κατάσχασαν φωτογραφικά φιλμ έξω από την αίθουσα όπου συνεδρίαζαν τα μέλη του κόμματος. Στη διάρκεια του συνεδρίου, η τουρκική σημαία πετάχτηκε στο πάτωμα και αντικαταστάθηκε από το έμβλημα του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν καθώς και από φωτογραφίες του **Αμ-ντουλάχ Οτζαλάν**. Η εισαγγελία στην Άγκυρα διέταξε ανακρίσεις για την υποστολή της σημαίας: στα μέλη και τα ηγετικά στελέχη του κόμματος που συνελήφθησαν θα απαγγελθούν κατηγορίες για αποσχιστική δραστηριότητα.

ΔΩΡΕΑΝ ΣΥΡΙΓΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΦΥΛΑΚΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Σύριγγες και προφυλακτικά στους τοξικομανείς θα δίνει στο εξής το ιταλικό κράτος σύμφωνα με απόφαση του κοινοβουλίου στις 26 Ιουνίου. Υπέρ του σχετικού νομοσχεδίου ψήφισε, δυσαρεστώντας τους συμμάχους της, και η Φόρτσα Ιτάλια του Σίλβιο Μπερλουσκόνι. Η διανομή συρίγγων και προφυλακτικών θα γίνεται από εθελοντές και από τους τοπικούς φορείς. Μια ακόμα καινοτομία στην αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών είναι ότι φέτος η διαχείριση του 75% των σχετικών κονδυλίων θα περάσει στις περιφέρειες της Ιταλίας.

ΤΖΑΜΙ Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ

Ενέργειες για τη μετατροπή της Αγίας Σοφίας της Τραπεζούντας σε τζαμί έχει δρομολογήσει ο τούρκος υπουργός πολιτισμού, **Αγκιιάχ Οκτάι Γκιουνέρ**. Ο ίδιος ισχυρίστη-

κε ότι η απόφαση για τη μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε μουσείο πριν από 36 χρόνια είναι παράνομη. Δήλωσε ακόμα ότι το μουσείο θα μεταφερθεί σε άλλο κτίριο και η Αγία Σοφία θα λειτουργήσει και πάλι ως τζαμί.

Ο κ. Γκιουνέρ δεν εξηγεί, ωστόσο, πώς αυτό θα καταστεί δυνατό, δεδομένου ότι οι νοτογραφίες του ναού που αποκαλύφθηκαν το 1959 από τον βρετανό καθηγητή, **Ντέιβιντ Ούνφιλντ**, δεν είναι δυνατό να μεταφερθούν.

Ένας συμπατριώτης του, βέβαια, ξεπέρασε σε θρασύτητα τον τούρκο υπουργό. Ο εν λόγω κύριος έχει καταφύγει στα δικαστήρια ζητώντας να του αναγνωριστεί η ιδιοκτησία της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης, μιας και είναι γνήσιος απόγονος, όπως υποστηρίζει, του Μωάμεθ του Πορθητή και άρα δι-

καιούται μερίδιο, όπως λέει, στην περιουσία του!

ΣΤΑ ΥΨΗ Η ΑΝΕΡΓΙΑ

Τα στοιχεία για τη δραματική αύξηση της ανεργίας στη Γαλλία δόθηκαν στη δημοσιότητα από το υπουργείο Εργασίας, την ώρα που στη Λυόν άρχιζαν οι εργασίες της συνόδου των επτά αναπτυγμένων χωρών του κόσμου. Σύμφωνα με αυτά, από τον Απρίλιο μέχρι τον Μάιο του 1996, 30.800 άτομα προστέθηκαν στον μακρύ κατάλογο των ανέργων. Τώρα ο συνολικός αριθμός των ανέργων φτάνει τα 3 εκατ. ή, αλλιώς, το 12,4% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας.

Στις χώρες μέλη των επτά οι άνεργοι φτάνουν συνολικά τα 23 εκατ. Η τελευταία σύνοδος, όμως, που φιλοξενήθηκε στη Λυόν, όπως και οι προηγούμενες, δεν κατόρθωσαν να δώσουν λύσεις στο πρόβλημα.

Το Δικαστήριο της Χάγης αξιώνει την εμφάνιση του Ράντοβαν

Κάρατζιτς (μαζί με το στρατηγό Μλάντιτς),

προκειμένου να απαντήσει στις βαρύτατες

κατηγορίες περί εγκλημάτων

πολέμου, ενώ ο διεθνής

διαμεσολαβητής Καρλ Μπίλντ

ανακοινώνει την αντικατάσταση

του σερβοβόσνιου ηγέτη με την

αντιπρόεδρο Μπιλιάννα Πλάβοιτς.

Δύσκολες μέρες για τον Κάρατζιτς.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: Πάλι καλά!

του Μιχάλη Παπαγιαννάκη

Η απουσία σημαντικών αποφάσεων σε ζητήματα που απασχολούν σοβαρά την Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν το βασικό χαρακτηριστικό του Συμβουλίου αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων των Δεκαπέντε που πραγματοποιήθηκε στη Φλωρεντία στις 21 και 22 Ιουνίου. Εκκρεμές παρέμεινε το πρόβλημα της ανεργίας, το οποίο θα απασχολήσει και την επόμενη Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν να προλάβουμε να εκφέρουμε κάποια κρίση, μάλλον αυστηρή, για τα αποτελέσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Φλωρεντία, μας προέλαβαν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι. Κατά του κ. **Ζ. Σιράκ**, όλες αυτές οι συναντήσεις κορυφής «παρουσιάζονται πάντοτε ως απογοητευτικές», μια τα η δουλειά τους δεν είναι να «κάνουν επανάσταση»! Φυσικά από την «επανάσταση» μέχρι το να κάνεις απλώς τη δουλειά σου υπάρχει μια απόσταση, ενδεχομένως! Και σαφώς η Κορυφή της Φλωρεντίας δεν έκανε τη δουλειά της. Πιο ολιγορκής ο κ. **Ζ. Ντεάν** (του Βελγίου) δήλωσε ότι στη Φλωρεντία έγινε μια «μεταβατική συνάντηση», της οποίας η αξία συνίσταται στο ότι «απέφυγε μια μεγάλη κρίση», το ότι δηλαδή... δεν απέτυχε. Δεν κήρυξε την επανάσταση, δεν απέτυχε. Τελικά, δηλαδή, τι έκανε το Συμβούλιο τη Φλωρεντία;

Διατύπωσε με άλλα λόγια την έως τώρα πολιτική του για τις «τρελές αγελάδες» και έτσι έδωσε τη δυνατότητα στον κ. **Μέιτσορ** να φρενάρει στην κατηφόρα που τον είχε οδηγήσει η πολιτική του να μπλοκάρει όλες τις αποφάσεις της Ε.Ε. Έδωσε με ιδιαίτερη προθυμία 1,5 δισ. ECU για στήριξη των βοοτρόφων που πλήττονται από την κρίση των «τρελών αγελάδων». Δεν κατέληξε σε οτιδήποτε σοβαρό σχετικά με την καταπολέμηση της ανεργίας, ούτε καν στη στήριξη των ελαχίστων που πρότεινε ο κ. Σαντέρ υπό τον βαρύγδουπο τίτλο «Σύμφωνο εμπιστοσύνης για την απασχόληση», δεν κατάφερε και να αποφασίσει κάποια σοβαρή χρηματοδότηση των επενδύσεων στα «διευρωπαϊκά δίκτυα». Επιβεβαίωσε την ημερομηνία της 1.1.1999 για την είσοδο στη φάση του κοινού νομίσματος. Ανακοίνωσε ότι η Διακυβερνητική Διάσκεψη θα τελειώσει σε ένα χρόνο και ότι ένα πρώτο σχέδιο της νέας Συνθήκης θα υποβληθεί

στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου (Δεκέμβριος 1996). Συμφώνησε σε ενίσχυση των διαδικασιών για την έκδοση των τροκρατών, όπως ζητούσε η Ισπανία (όλα τα ΜΜΕ θεωρούσαν ότι η κορυφή της Φλωρεντίας έγινε περίπου μόνο γι' αυτό τον λόγο... - κάτι θυμίζει αυτό). Βρήκε κάποιο συμβιβασμό στις διαδικασίες που θα επιτρέψουν να προχωρήσει η ενεργοποίηση της ΕΥΡΩΠΟΛ. Αντάλλαξε απόψεις για την ειρήνη στη Μ. Ανατολή, αλλά δεν «έχουμε στοιχεία ότι σταμάτησε η ειρηνευτική διαδικασία». Λυπήθηκε που η Ελλάδα μπλοκάρει το πρόγραμμα MEDA. Αφησε αιχμές και υπαινιγμούς για το μέλλον της Ε.Ε., τον τρόπο λήψης αποφάσεων, τις σχέσεις με την Α. Ευρώπη κ.λπ., κ.λπ. Πράγματι, δεν έγινε καμιά «επανάσταση». Όσο για την απλή διαχείριση της πορείας της ευρωπαϊκής συνάντησης, αυτή παραπέμφθηκε γενικώς και ειδικώς σε προσεχείς συναντήσεις. Πάλι καλά!

ΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ της Νεφέλης

Αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας

ΜΟΝΟ ΜΕ 500 ΔΡΧ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

Το Αντί, στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης για την πρώην Γιουγκοσλαβία, δημοσιεύει εκτενές απόσπασμα από την «Ανοιχτή επιστολή» που ο Δ.Τ. Άναλις κυκλοφόρησε στο Παρίσι τον περασμένο Μάιο από τις εκδόσεις L'Age d'Homme. Ο Δ.Τ. Άναλις είναι γαλλόφωνος ποιητής και δοκιμιογράφος που ζει και εργάζεται στο Παρίσι ως σύμβουλος ειδικός στις Διεθνείς Σχέσεις.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

του Δημήτρη Τ. Άναλι

«Όποιος αποδέχεται αδιαφόρως το αληθές και το ψευδές, είναι ευάλωτος σε κάθε μορφή τυραννίας.»

Georges Bernanos

Κυρίες και Κύριοι Δικασταί του Δικαστηρίου, που είναι επιφορτισμένο να δικάσει τα εγκλήματα πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Πριν απ' όλα, επιτρέψτε μου να κάνω δύο σύντομες παρατηρήσεις αναφερόμενες στο Δικαστήριό σας, οι οποίες ελπίζω ότι θα κινήσουν την προσοχή σας.

Οι μεγάλες δυνάμεις, μέσω του ΟΗΕ, αποφάσισαν να εγκαταστήσουν την έδρα του δικαστηρίου σας στη Χάγη. Ας προστεθεί ότι η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών προσεφέρθη ευγενώς να σας φιλοξενήσει, παρόλο που είμαι βέβαιος ότι οι υποψηφιότητες ήταν πολλές. Η επιλογή όμως αυτή δημιουργεί σύγχυση και κινδυνεύει να μπερδέψει το Δικαστήριό σας με το Διεθνές Δικαστήριο που εδρεύει στην ίδια πόλη. Αυτή η ασάφεια ήταν τίχα ηθελημένη; Πάντως, αυτή η παρεξήγηση δεν είναι χωρίς συνέπειες διότι, καθώς φαίνεται, πολλοί θέλησαν να προσδώσουν στο Δικαστήριό σας ένα είδος επίπλαστης και αμφίβολης νομιμότητας.

Η άλλη παρατήρηση αφορά τον όρο «πρώην Γιουγκοσλαβία». Αυτή η χώρα, είτε υπό το προπολεμικό βασιλικό καθεστώς (1920-1940) είτε υπό το κομμουνιστικό καθεστώς του Τίτο (μετά το 1945), απέδειξε ότι αποτελούσε το δημοκρατικό ιδανικό πλαίσιο για τη διαβίωση του λεγόμενου «γιουγκοσλαβικού» λαού. Ποικίλες και ανηλεείς κατοχές είχαν επιβάλει, επί ολόκληρους αιώνες, σε ορισμένες περιοχές και υπαίθριες εκτάσεις θρησκείες διαφορετικές, χωρίς εκ τούτου να αλλοιώσουν τη γλώσσα τους, η οποία ήταν και παραμένει —εκτός από πολύ λίγες λέξεις— η ίδια. Εξάλλου, όπως ασφαλώς γνωρίζετε, αυτές οι επαρχίες-δημοκρατίες είχαν συνενωθεί, χωρίς εξωτερική ή εσωτερική επιβολή, για να συγκροτήσουν αυτό το κράτος.

Από το πρώτο τέταρτο του αιώνα μας ζούσαν όλες ελεύθερα και ειρηνικά. Γιατί λοιπόν μεταχειρίζεσθε τον όρο «πρώην Γιουγκοσλαβία», που δίνει την εντύπωση ότι αποβλέπει να δυσφημίσει αυτή τη χώρα και να τη θάψει μια για πάντα, χωρίς να της αφήσει τη δυνατότητα μιας παλιγγενεσίας;

Η Γιουγκοσλαβία είναι, για σας, εξοφλημένη για πάντα; Θεωρείτε ότι θάπρεπε να διαγραφεί από το χάρτη; Αυτή η δεύτερη ερώτηση αναφέρεται στο γενικό πλαίσιο των επιδιώξεών σας, διότι πρόκειται για μια χώρα που έχει βουτηχτεί στον εμφύλιο πόλεμο από ορισμένες φαιρίες και αρχηγούς φαιριών για λόγους προσωπικής ισχύος, πόλεμο που τροφοδοτείται κατά

πολύ από ξένες δυνάμεις, που προσπαθούν να θεμελιώσουν την άποψη ότι αυτός ο λαός είναι επιθετικός, πράγμα που δεν αληθεύει. Οι Μεγάλοι που υπαγορεύουν στον ΟΗΕ τη θέλησή τους, δεν αρκεί να δηλώσουν ότι η τμήμα περιοχή ή επαρχία αποτελεί ανεξάρτητο κράτος για να γίνει αυτό πραγματικότητα ή τουλάχιστον να γίνει αποδεκτό ως ανεξάρτητο κράτος. Το να στηριχτεί κανείς νομικά σε ένα από τα Συντάγματα αυτής της χώρας, το Σύνταγμα του 1974, για να τη διαμελίσει, είναι παράνομο.

Ποιος είπε ότι μπορεί κανείς, με το πρόσχημα της εφαρμογής των εσωτερικών νόμων μιας χώρας —πράγμα που ανήκει στη δικαιοδοσία της κεντρικής εξουσίας—, να επεμβαίνει και να προσπαθεί να την κατακερματίσει; Και εξυπακούεται ότι από τη στιγμή που είστε δικαστές, έχετε να δικασετε και τη μορφή και το βάθος μιας υπόθεσης, αλλιώς [...] ο κόσμος θάχει δίκιο να πει ότι δεν υπάρχουνε παρά για να δικάσετε εκείνους που οι άλλοι θέλουν να δικάσετε.

Όπως γνωρίζετε καλά, υπεύθυνοι σε μια παρόμοια υπόθεση (τα εγκλήματα πολέμου) δεν είναι μόνον οι εκτελεστές των εγκλημάτων, αλλά επίσης και κυρίως αυτοί ακριβώς που τα οργάνωσαν και τα διέταξαν. Αυτοί φέρουν το κύριο βάρος αυτών των εγκλημάτων. Αλλά πριν από αυτούς, υπάρχουν εκείνοι που οργάνωσαν την εκτέλεση αυτών των εγκλημάτων. Αυτά τα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα έχουν βέβαια τα χέρια τους φαινομενικά καθαρά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε φέρουν βαρύτερες ευθύνες. Μαζί με αυτά τα πρόσωπα, θα πρέπει επίσης να δικάσετε αυτούς που, με την προπαγάνδα και την παραπληροφόρηση, τροφοδότησαν τις φιλοπόλεμες φανατισμένες ορισμένων πρωταγωνιστών και, όπως λέμε, έριξαν λάδι στη φωτιά. Διανοσόμενους, υποτιθέμενους φιλοσόφους, αμερικανούς και κυρίως γάλλους εφημεριδογράφους που, με τα άρθρα και τις επεμβάσεις τους στον τύπο και την τηλεόραση, είναι ένοχοι απολογίας του εγκλήματος. [...]

Δεν έχετε το δικαίωμα να αφήσετε αυτούς τους ανθρώπους να χαίρονται ατιμωρητί τα αγαθά που απέκτησαν από υπηρεσίες που προσέφεραν σε ιδιωτικά συμφέροντα και επιθετικές κυβερνήσεις. Πολλώ μάλλον που οι περισσότεροι από αυτούς δεν κάνουν τίποτ' άλλο παρά να συνεχίζουν να σκορπίζουν ένα ρατσιστικό μίσος, εν προκειμένω αντισερβικό. Η παραπληροφόρηση αυτή τροφοδοτεί τα μεγαλεπήβολα σχέδια των βοσνιοισλαμικών και φασιστο-κροατικών φαιριών παρακινώντας τους να συνεχίσουν έναν επιθετικό πόλεμο κατά της ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας, τα σύνορα της οποίας είναι εγγυημένα από τις συμφωνίες του Ελσίνκι.

Αλλά ας μιλήσουμε επί της ουσίας. Από τη μια η πρόωρη, παράνομη και

από κάθε λογική αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας από το γαλλικό και τη Γερμανία ώθησε, ως προς το πρώτο, σ' έναν πόλεμο θρησκευτικό και, ως προς τη δεύτερη, σ' ένα γεωστρατηγικό πόλεμο επιρροής, αναστάτωσε και έθεσε υπό αμφισβήτηση το διεθνές καθεστώς των συνόρων. Από την άλλη, η ευθύνη του **Robert Badinter** — πρώην γάλλου δικηγόρου σ' αυτή την υπόθεση είναι ολοφάνερη. Αποφασίζοντας να θεωρηθεί η Σλοβενία και την Κροατία ως ανεξάρτητα κράτη και συμβουλευόμενα ευρωπαϊκά κράτη να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία τους, παρότι τις διάφορες ένοπλες ομάδες να συνεχίσουν τις εχθροπραξίες τους, υπατέστησε ανέφικτη την ειρήνη.

Όσον αφορά τον θέματος, θα ήταν χρήσιμο να ανατρέξει κανείς στα *Απομνημονεύματα* του **Hans-Dietrich Genscher**, πρώην υπουργού εξωτερικών της Γερμανίας και ενός από τους οργανωτές αυτής της τραγωδίας μαζί με καγκελάριο της ομοσπονδιακής Γερμανίας **Helmut Kohl**. Οι δύο είναι επίσης συνυπεύθυνοι και θα έπρεπε να βρίσκονται στην πρώτη σειρά των κατηγορουμένων του Δικαστηρίου σας, μαζί με τον **Helmut Kohl** και τους επικεφαλής του Βατικανού. Ότι και να πει κανείς θα είναι λίγο. Κυρίες και Κύριοι Δικασταί, για τα αναφερθέντα πρόσωπα και τις κυβερνήσεις που, με τη δράση τους κατά των Νόμων, των Συμφωνιών και των Συνθηκών Ειρήνης, κατεξεφτέλισαν τις «Συμφωνίες του Ναντινγκ» όσον αφορά το απαράβατο των συνόρων. Υποκινώντας τη συρροή παράνομων και αθέμιτων κρατιδίων, προσβάλλοντας την ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας, φέρουν κατά κύριο λόγο την ευθύνη αυτής της τραγωδίας και θάπρεπε να συλληφθούν και να δικαστούν αυτοί πρώτοι.

Javier Perez de Cuellar, τότε Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, με την επιστολή του της 14ης Δεκεμβρίου 1993, εξέφραζε την αντίληψη του που αναγνωρίστηκαν οι Γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες «με τέτοιο τρόπο, επιλεκτικό και ασύμβατο τρόπο». Φρονώ ότι η γνώμη αυτή, προερχόμενη από έναν άνθρωπο-κλειδί για τις υποθέσεις του κόσμου, κατηγορεί και καταδικάζει αναμφισβήτητα τα πρόσωπα που προανέφερα.

Όπως, θα έπρεπε να θεωρηθούν ένοχοι και οι κύριοι **Izetbegovic** και **Janjanin**, ο πρώτος ως αθέμιτος πολιτικός αρχηγός που εξελέγη παράνομος «Πρόεδρος» από μια θρησκευτική μειονότητα, καθώς και ως πρώτος ένοχος αφού οι δικές του συμμορίες επιτέθηκαν πρώτες και δολοφόνησαν πολίτες Γιουγκοσλάβους, και ειδικά Χριστιανούς ορθόδοξους. [...] Άλλος, του οποίου δεν είναι δυνατόν να αγνοείτε τα ρεβιζιονιστικά και εθνικιστικά γραπτά, γιατί υποκίνησε και έλαβε ενεργό μέρος σ' αυτή την σύγκρουση. Τέλος, θα πρέπει επίσης να δικάσετε τις κυβερνήσεις που, από το εμπόργκο, τροφοδότησαν με όπλα αυτή τη σύγκρουση: Τη Γερμανία, την Τουρκία, το Ιράν, τη Σαουδική Αραβία και, πρωτίστως, τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Εκτός από την επίσημη και μια άλλη πλευρά του προβλήματος. Θα αναρωτηθείτε: σίγουρα για ποιο λόγο σας επιφόρτισαν να δικάσετε τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος μιας μόνον χώρας προσδιορίζοντάς σας τον ρόλο εκ των προτέρων, επί του προκειμένου τους Χριστιανούς ορθόδοξους Βόσνιους ή τους Άθεις (γιατί υπάρχουν και Άθεις σ' αυτή τη χώρα), ή τους Άθεις στους Χριστιανούς δόγματες Καθολικούς ή τους Μουσουλμάνους. Θα αναρωτηθήκατε επίσης γιατί αποκαλούν Σέρβους αυτούς που οι ίδιοι θα είχαν το δικαίωμα να ονομάζονται Βόσνιοι εφόσον δεν είναι ούτε ορθόδοξοι, ούτε Καθολικοί, αλλά ένα μέρος των μειονοτικών μουσουλμάνων (και λέγω ένα μέρος γιατί ένα άλλο μέρος, υπό τις διαταγές του **Fikret Alic**, μάχεται εναντίον τους), οι οποίοι θεωρούνται ως οι μόνοι αυτόχθονοι αντιμετωπίζοντας κατά συνέπεια τους άλλους ως προερχόμενους από το εξωτερικό, και άρα ως επιτιθέμενους; Ξέρετε πολύ καλά ότι μια μειονότητα, μια μειονότητα, δεν έχει το δικαίωμα να σφετερίζεται αυτή μόνη την κυριότητα μιας χώρας, έστω και αν βασιζέται στο θρησκευτικό της δόγμα. Αυτό είναι ένα δεδομένο παράνομο — σύμφωνα με τη Χάρτα του ΟΗΕ — που θα πρέπει να απορριφθεί, χρησιμοποιώντας τις πιέσεις ορισμένων μέσων μαζικής ενημέρωσης και κυβερνήσεων, να σας εξαναγκάσουν να αποδεχθείτε,

πιέσεις οι οποίες είμαι βέβαιος ότι δεν θα έχουν καμιά επιρροή στο Δικαστήριό σας.

Εφόσον αυτό που κρίνεται εδώ είναι, εν τέλει, η αξιοπιστία του Δικαστηρίου σας, επιτρέψτε μου να σας υποδείξω μερικά προληπτικά μέτρα, τα οποία φρονώ ότι επιβάλλονται.

Κατά πρώτο λόγο πρέπει να απαιτήσετε από τα Ηνωμένα Έθνη τη μη επέμβαση της πολιτικής εξουσίας στο Δικαστήριό σας και, συνεπώς, να ζητήσετε από τον ΟΗΕ να εξασφαλίσει την ηθική σας αλλά και την υλική σας ύπαρξη, να χρηματοδοτήσει δηλαδή το Δικαστήριό σας για όσο χρόνο κρίνετε εσείς αναγκαίο και ανάλογο με το ύψος των αναγκών σας. Καθώς και το δικαίωμα να συνεχίσετε τις έρευνες, και να καταλήξετε στις ετυμηγορίες σας σε όσο χρόνο κρίνετε εσείς απαραίτητο. Και αυτή η απόφαση θα πρέπει να ληφθεί από σας ομόφωνα και με μυστική ψηφοφορία.

Εξάλλου, είναι απαραίτητο να μπορείτε να ορίσετε εσείς οι ίδιοι, ως σύμβουλο ή ως πραγματογνώμονα, οιονδήποτε πολιτικό, διπλωματικό, στρατηγικό ή άλλον ειδικό, και να μη δέχεστε μόνον αυτούς που σας καθορίζει ο ΟΗΕ, δηλαδή η Ουάσιγκτον.

Κυρίες και Κύριοι Δικασταί,

Η Γιουγκοσλαβική υπόθεση [...] δεν μπορεί να είναι και δεν είναι μια τραγωδία που αφορά μόνο μια χώρα· έχει εμβέλεια παγκόσμια και συμβολική. Επιβάλλεται επομένως να μη δικάσετε μόνον αυτή. Για την αξιοπιστία του Δικαστηρίου σας, που προβιάλλεται ως διεθνές, το να αδιαφορείτε για εγκλήματα φρικτότερα και για γενοκτονίες προφανισιζόμενοι ότι αυτά συμβαίνουν σε άλλα μέρη, έχει ως αποτέλεσμα να δυσφημείτε τον ΟΗΕ αλλά και εσάς τους ίδιους, γιατί έτσι θα δεχόσαστε να εφαρμόσετε το Δίκαιον με τρόπο επιλεκτικό. Δικάζω μίαν υπόθεση δε σημαίνει αδιαφορώ για όλες τις άλλες, και κυρίως για εκείνες που την ξεπερνούν σε φρικτή. [...] Διαφορετικά, τι νόημα έχει ένα διεθνές Δικαστήριο που δεν θα εδίκασε παρά μόνον αυτό και εκείνους που οι Μεγάλοι ευαρεστούνται να δικάσει;

Πώς μπορείτε να μελετάτε υποθέσεις και να ετοιμάζεστε να τις δικάσετε όταν, την ίδια στιγμή, διαπράττονται φρικτά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας; [...] Συνεπώς, είναι απαραίτητο να μπορέσετε να δικάσετε, εσείς ή οι ομόλογοί σας, τα εγκλήματα πολέμου και τις γενοκτονίες που έχουν διαπραχθεί στην Κύπρο και στο Κουρδιστάν, εγκλήματα που καταδικάστηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη αλλά δεν έχουν ακόμα δικαστεί. Ομοίως, τη γενοκτονία που έχει διαπραχθεί στη Ρουάντα, και σε κάθε άλλο τόπο ή χώρα που επεσήμανε ο ΟΗΕ για παρόμοια γεγονότα. [...]

Κυρίες και Κύριοι Δικασταί,

Εάν μια μέρα η ιστορία θα σας κρίνει και σας, και η αλήθεια, όποια κι αν είναι, κάποτε θα λάμψει. Σήμερα επωμίζεσθε μια τεράστια ευθύνη, γιατί αυτήν ακριβώς τη στιγμή διαπράττονται εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και σε άλλα σημεία της υφηγίας. Θα συμβιβαστείτε να δικάσετε μόνο τη Γιουγκοσλαβική υπόθεση; Ή θα καταλάβετε επιτέλους ότι το να δικάζει κανείς μία και μόνη υπόθεση μπορεί να σημαίνει ότι δίνει άφεση και συγκαλύπτει άλλα εγκλήματα;

Είστε ένα Δικαστήριο νόμιμο αφού έχει διοριστεί από έναν διεθνή οργανισμό, τον ΟΗΕ. Αλλά ο ρόλος σας ρόλος, για να μη μπερδευτεί με το ρόλο δικαστών που προορίζονται για μια δίκη που αποσκοπεί να συγκαλύψει άλλες (που δε θα γίνουν) και που βολεύει ορισμένες δυνάμεις, πρέπει να είναι ευρύτερου φάσματος: πρέπει να απαιτήσετε να δικάσετε όλα τα εγκλήματα πολέμου και τις εθνικές εκκαθαρίσεις του σήμερα. Διότι ενώπιον της Αλήθειας, της Δικαιοσύνης και της Ανθρωπότητας, δεν αρκεί να είναι κανείς σύμφωνος με τον Νόμο, οφείλει να είναι και σύμφωνος με το Δίκαιο. Και αυτό δε θα το αποκτήσετε παρά μόνον αρνούμενοι το ρόλο δικαστών μερικής δικαιοδοσίας και μεροληπτικών που έχουν ορισθεί από μια μόνον δύναμη, τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Δεχθείτε παρακαλώ, Κυρίες και Κύριοι Δικασταί του διεθνούς Δικαστηρίου που εδρεύει στη Χάγη, την έκφραση της υψίστης εκτιμήσεώς μου.

Μετάφραση από τα γαλλικά Αντιγόνη Βλαβιανού.

ΘΕΡΝΑΝΤΟ ΑΡΑΜΠΑΛ

Η ΦΟΝΙΣΣΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΚΙΚΗ ΚΑΥΑΜΠΕΛΗ

ΤΟΥ

ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΙΛΑΝ
ΚΟΥΝΤΕΡΑ

ΚΕΔΡΟΣ

ΘΕΡΝΑΝΤΟ ΑΡΑΜΠΑΛ
Η ΦΟΝΙΣΣΑ ΤΟΥ
ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ

Γιατί μία εκατονταχρονη κοπέλα
σφάζει τους περιστασιακούς εραστές
της κατά τη διάρκεια
της σεξουαλικής πράξης;
Τι κράτος φυσικού δικαίου συνιστά
το Θερμοκήπιο ή Στερέωμα, με τη
στρατιά των εντόμων του, τους
πύργους και τα όρη του, τους ναούς
και τα παλάτια του; Τι ρόλο παίζει
ο ανάπηρος με την τυραννία του;
Ο Πικάσο με το ξυράφι του;
Ο Νταλί με τα όργιά του;

«Ω Εσείς, Μετα-Τελευταίε, μην
εγκαταλείψετε, έστω και για ένα
δευτερόλεπτο, το φρούριο των
φαντασιώσεών σας, γιατί η νύχτα
που μας τυλίγει είναι νύχτα
ορφανεμένη...»

Μίλαν Κούντερα

ΚΕΔΡΟΣ
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΔΙΛΩΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ο φοιτητής Χρήστος Κουντζάκης με πιστολή του αποπειράται μια αποτίμηση της προσωπικότητας του Α. Παπανδρέου:

Αγαπητό Αντί,

Λοιπόν! Πέρα από συναισθηματισμούς, κοησιές, συγκινήσεις και τα σχετικά, ας επιχειρήσουμε να καταρτίσουμε δύο καταλόγους με τα υπέρ και τα κατά της δεκαετούς διακυβέρνησης της χώρας υπό τον εκλιπόντα Πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ.

Ξεκινώντας με την απαρίθμηση των θετικών θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής:

1) Απάλλαξε τον κρατικό μηχανισμό από αημιανταρχικά χαρακτηριστικά της μετεμπελιακής περιόδου. Μπορούμε να πούμε ότι η κατάργηση της αστυνομοκρατίας, των πιστοποιητικών ιδεολογικής καθαρότητας, των «στεγανών» στα Σώματα Ασφαλείας φέρουν τη σφραγίδα του κ. Παπανδρέου.

2) Κατοχύρωσε την απρόσκοπτη λειτουργία του κοινοβουλευτισμού καθώς και την πλήρη ελευθερία του λόγου.

3) Αποκατέστησε στη θέση που του άρμοζε τον ΕΑΜικό Ελληνισμό ο οποίος επί δεκαετίες βρισκόταν εκτός των πλαισίων νομιμοποίησης του μονολιθικού κοινωνικού πλαισίου της Δεξιάς.

4) Αναβάθμισε τη θέση της γυναίκας και εξουχρόνισε σε μεγάλο βαθμό την «οικογενειακή» συμπεριφορά του Νεοέλληνα καλλιεργώντας την απόρριψη στοιχειωδών τροκαυαλήψεων στις σχέσεις των δύο φύλων (αναθεώρηση Οικογενειακού Δικαίου κτλ.).

5) Κατά τη διάρκεια της πρώτης τετραετίας (81-85) προωθήθηκε, για πρώτη φορά ουσιαστικά, η προσπάθεια για αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος προς όφελος των λαϊκών στρωμάτων.

Περίσσότερα όμως ήταν τα αρνητικά χαρακτηριστικά τα οποία ήταν μάλλον «χτυπητά».

1) Διελητήθηκαν τα συνθήματα και η ιδε-

ολογία της Αριστεράς και ετέθησαν ως δημοφιλή προϊόντα της εκάστοτε προεκλογολογίας ή ως κονσέρβες επιτυχίας στην προσπάθεια κατάληψης της εξουσίας.

2) Καλλιεργήθηκε η πολιτική τακτική του διπολικού πολωτισμού, η κολακεία των ελαττωμάτων του ελληνικού λαού· ο επαρχιωτισμός και ο νεοπλουτισμός ανήχθησαν σε κυρίαρχα συστατικά της κοινωνικής νοοτροπίας που οδήγησαν σε πνευματική κατάπτωση. Η νοοτροπία αυτή κληροδοτήθηκε και στο ήθος και ύφος των κοινωνικών διεκδικήσεων που εμποτίστηκαν από τις σταγόνες ενός τσιφλικάδικου εργατοπατερισμού και ενός «κιτσάτου» υστερισμού.

3) Ακολούθησε την οδό της δεξιοποίησης των πολιτικών επιλογών, σε αντίθεση με τις «αριστερίστικες» διακηρύξεις πράγμα που δίνει στο ΠΑΣΟΚ την εικόνα ενός εξουσιοθηρικού κόμματος το οποίο ενδύθηκε τον μανδύα της αλαζονείας και των δοσοληψιών με «περίεργα» κυκλώματα. Κρατήθηκε από τα δεσμά του πολιτικού κόστους όταν επρόκειτο για ριζοσπαστικοποιημένες επιλογές που υποτίθεται ότι ήταν έτοιμο να εφαρμόσει και εν πολλοίς υποχώρησε.

Ουδείς αμφισβητεί ότι στην κυβερνητική πορεία του ΠΑΣΟΚ τη σφραγίδα του έβαλε ο κ. Ανδρέας Παπανδρέου ο οποίος συνέλαβε τα μηνύματα του καιρού του χωρίς να τα προωθήσει.

Πέρασε με ευκολία από το σοσιαλισμό στη σοσιαλδημοκρατία και από κει στο σοσιαλφιλελευθερισμό. Ο κ. Παπανδρέου ήταν ο σημαντικότερος ίσως εχθρός του απριλιανού δικτατορικού καθεστώτος αλλά κατέστη δικτάτωρ του Κόμματος που ίδρυσε. Ανανέωσε το πολιτικό σκηνικό στις 3 Σεπτεμβρίου του 1974 και το πεπαλαίωσε από τις 3 Ιουνίου του 1985 και δώθε. Ανεγνώρισε την Εθνική Αντίσταση αλλά απουσίαζε από τις τιμητικές εκδηλώσεις υπέρ αυτής. Ενδιαφέρθηκε για τα «περήφανα γηρατειά» τα οποία όμως δοκίμασαν τα γκλομπ των ΜΑΤ πριν από 2 χρόνια.

Ήταν κεύνσιανός αλλά και νεοφιλελεύθε-

ρος (οψίμως).

Πέρασε από τον ιδιότυπο ακροαριστερό λόγο στα μέτρα του μέτριου φιλελευθερισμού και του απαραίτητου «ρεαλισμού».

Η γεύση που αφήνει η πολιτική του πορεία είναι μάλλον πικρή. Η ορμητικότητα του πολιτικού του gestus δείχνει σήμερα είτε μια ξεπερασμένη παλιά ωραία ιστορία είτε μια καλά μεθοδευμένη οφθαλμαπάτη με θύμα τους πολιτικούς οφθαλμούς του λαού που εναπόθεσε τις ελπίδες του και διαψεύστηκε οικτρά. Μπορούμε πλέον να πούμε ότι το ΠΑΣΟΚ ήταν κόμμα αστικής Αριστεράς που κινήθηκε στα γνωρίσματα των ανώδυνων πρακτικών και ελλειμμάτων του δημοκρατικού πλαισίου του φιλελευθερισμού στα 22 χρόνια ζωής του. Με το γκρέμισμα του μονολιθικού κράτους της Δεξιάς το ΠΑΣΟΚ έκανε ένα βήμα. Το επόμενο βήμα έμεινε μετέωρο...

Χρήστος Κουντζάκης
Φοιτητής

ΔΙΑΝΟΜΗ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ

Ο εκδότης της εφημερίδας «Γενικών Δημοπρασιών» κ. Ν. Παπανικολάου, επανορθώνει ένα λάθος μας και προχωρεί σε μια καταγγελία:

Κύριε Διευθυντά,

Στο τεύχος 606 της 24ης Μαΐου 1996, και στη σελίδα 27 κάτω δεξιά του πλαισίου αναφέρεται. «Ο κ. Σημίτης και τα προνόμια του Οικονομικού Τύπου».

Σ' αυτό το σημείωμα μεταξύ των άλλων, των γνωστών τεσσάρων οικονομικών εφημερίδων αναφέρετε και την εφημερίδα μου «ΓΕΝΙΚΗ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΩΝ». Η αλήθεια είναι ακριβώς το αντίθετο.

Οι «τέσσερις» εφημερίδες έχουν δώσει σκληρό ανελέητο και ανεπίτρεπτο πόλεμο, ώστε η «ΓΕΝΙΚΗ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΩΝ» να μην γίνει πλήρης αποδέκτης καταχωρήσεως των ισολογισμών, λέτε και ο χώρος αυτός είναι περιουσία του πατέρα τους.

Και ο κ. Σημίτης, όπως και κάθε άλλος

υπουργός Εμπορίου, υπάκουσε τυφλά, στις άνομες ορέξεις του κυκλώματος.

Εξακολουθεί να αρνείται το υπουργείο Εμπορίου τη μη συμπερίληψη της «ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΩΝ» στις Οικονομικές Εφημερίδες, για το εν λόγω θέμα όπως καθορίζει το υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ.

Πλήρης αντίθεση δύο υπουργών, και φυσικά υπερίσχυσαν τα μεγάλα συμφέροντα. Πρόκειται για μια μελανή σελίδα στη Διοίκηση. Αλλά τα διαπλεκόμενα συμφέροντα που έχουν πλήρως επισκιάσει την πολιτική ζωή ήταν δυνατό να αφήσουν ανεπηρέαστο το κύκλωμα των οικονομικών εφημερίδων;

Για να λάβετε μια μικρή εικόνα των όσων τεκταινούνται γύρω από την εφημερίδα «ΓΕΝΙΚΗ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΩΝ» σας επισυνάπτουμε υπόμνημα που στείλαμε στον πρωθυπουργό το 1995 και σε υπουργούς της Κυβέρνησης Σημίτη αλλά... φωνή βοώντος εν τη ερήμω.

Με τιμή
Νίκος Παπανικολάου

ΤΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΟΥ

Σε εισαγωγικό σημείωμα του Αντίπου αναφερόταν στη γλωσσική κατάσταση της Κύπρου αναφέρεται ο Σάββας Παύλου:

Αγαπητοί φίλοι του ΑΝΤΙ

Στο τεύχος αρ. 605 (10 Μαΐου 1996, σελ. 37) πριν από το «Σατιρικό Γύμνασμα» που υπογράφει ο πανελληνίως γνωστός ποιητής Μιχάλης Εφταγωνίτης δημοσιεύεται ανυπόγραφο εισαγωγικό σημείωμα για το θέμα του γλωσσικού στην Κύπρο. Το σημείωμα συνδέει έτσι τους στίχους του Σατιρικού Γυμνάσματος με Ημερίδα που διοργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη, σε ένα κοινό φάκελο με τίτλο: «Πολιτικές διαστάσεις του γλωσσικού σχεδιασμού. Γλώσσα και πολιτική».

Το πράγμα θα μπορούσε να χαιρετιστεί ως μια ακόμη εθνοενωτική εκδήλωση που συνδέει Θεσσαλονίκη και Κύπρο, δηλ. Βόρειο και Νότιο άκρο του ελληνισμού – είναι γνωστές οι εθνικές ευαισθησίες ενός ορισμένου κύκλου γλωσσολογούντων της Θεσσαλονί-

κης. Όμως διαβάζοντας το στιχούργημα, ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι κάθε άλλο παρά έχει σχέση με γλωσσικά θέματα και ειδικότερα με το γλωσσικό σχεδιασμό. Το «Σατιρικό Γύμνασμα» μπορεί να είναι ένα ποιητικό αριστούργημα, όμως μόνο δυο - τρεις στίχοι του (από ένα σύνολο 68 στίχων) σχετίζονται με το γλωσσικό.

Είναι εμφανές λοιπόν ότι το εισαγωγικό σημείωμα γράφτηκε για να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος: έτσι «εκβιάζεται» η συμπερίληψη του «Σατιρικού Γυμνάσματος» στο μικρογλωσσικό αφιέρωμα του Αντί. Τον ίδιο ρόλο φαίνεται να επιτελεί και ο υπότιτλος του στιχουργήματος [=για τους γλωσσικούς εθνοσωτήρες]. Αυτό με κάνει να γίνομαι επιφυλακτικός για τις ποιητικές αρετές του στιχουργού. Αλήθεια όμως πώς υποπίπτει σε τέτοιο σφάλμα ένας ποιητής του κύρους του Εφταγωνίτη; Εδώ και οι ελάχιστοι φιλόλογοι και ποιητές γνωρίζουν περί της δυναμικής του κειμένου και τι αυτό οριοθετεί για τίτλους, υπο-

ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ

Η κ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου μας έστειλε το κείμενο που ακολουθεί και απαντά σε παλιότερο κείμενο του καθηγητή κ. Ν. Κονομή:

Ο κ. Ν. Κονομή, πρόσφατα καταδικασθείς σε εξόμνη φυλάκιση για εξύβριση και δυσφήμισή μου, στην προμετωπίδα του δημοσιεύματος του «Apologia academica» (ΑΝΤΙ, τευχ. 576, 28/4/1995) διαβεβαίωσε ότι «κλείνει από μέρους του η αντιδικία» μαζί μου. Αυτοδιαψευδόμενος όμως, κλιμάκωσε έκτοτε τις εναντίον μου επιθέσεις εντός και εκτός της Ακαδημίας, κάτι που επιβάλλει την -έστω και καθυστερημένη λόγω καλοπιστίας- απάντησή μου από τις στήλες του ΑΝΤΙ.

Με αβάσιμες δικαιολογίες, που ουσιαστικά επιβεβαιώνουν όσα περιέχονται στο δημοσίευσμά μου «Κρίσεις και παρεκτροπές» (ΑΝΤΙ, τευχ. 569, 20/1/1995), βρέθηκε στην ανάγκη να απολογηθεί εμφανώς ταραγμένος από τις αποκαλύψεις.

Για τα 25 χρόνια δουλειάς μου στο Κέντρο Εκδόσεως Έργων Ελλήνων Συγγραφέων (Κ.Ε.Ε.Ε.Σ.) της Ακαδημίας Αθηνών μιλούν οι τρεις σειρές ερμηνευτικών και κριτικών εκδόσεων που οργάνωσα εκ του μηδενός και οι πολλές επαινετικές κριτικές από Έλληνες και ξένους ειδικούς. Ως προς το δήθεν «διάτρητο δημοσίευμα» (εννοεί την έκδοσή μου του Κατά Μειδίου λόγου του Δημοσθένη), αυτό έχει, ατυχώς γι αυτόν, κριθεί θετικά από πραγματικά διαπρεπείς ειδικούς φιλόλογους, όπως ο C.H. Carey, G. Giangrande, E.W. Handley, A. Σκιαδάς κ.α.

Περίεργη αναμφίβολα και πρωτοποριακή είναι η επινόηση του κ. Κονομή ότι διεθνές κύρος για έναν φιλόλογο θεμελιώνεται μόνον με την ανάθεση βιβλιοκρισιών από ξένα περιοδικά. Αλήθεια, πόσες έχουν ανατεθεί στους προστατευομένους του ή στον ίδιο; Τα άρθρα, τα ελάχιστα που έχει δημοσιεύσει ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια(1) (όπως βέβαια και τις αμφισβητούμενης αντικειμενικότητας «βιβλιοκρισίες» του), παρουσιάζει μόνον από τις σελίδες των Ελληνικών. Δηλαδή Γιάννης κερνάει, Γιάννης πίνει! Και αμφισβητεί τη διεθνή αναγνώριση σε έναν επιστήμονα που οι εργασίες του γίνονται δεκτές προς δημοσίευση σε αναγνωρισμένα περιοδικά του εξωτερικού, που καλείται να παρουσιάσει εισηγήσεις που να προεδρεύει και να συμμετάσχει στην οργάνωση διεθνών συνεδρίων. Αν αυτές δεν είναι αναμφισβήτητες παράμετροι διεθνούς κύρους, τότε γιατί ο κ. Κονομή κυριολεκτικά κόπτεται και μετέρχεται όλων των ανорθόδοξων μέσων για να συμμετάσχει «από το παραθύρο» στην οργάνωση του μεγαλύτερου διεθνούς συνεδρίου κλασικής φιλολογίας, του οποίου ορίσθηκα από τους ξένους αρμοδίους παμψηφεί γενική γραμματέας(2);

Στο συλλογικό έργο *Musa Tragica*, το οποίο είχε την φαινή ιδέα να επικαλεσθεί, το βιβλίο μου για την τραγωδία του 4ου π.Χ. αιώνα αναφέρεται επανελημμένα (πάνω από 10 φορές!) και συμπεριλαμβάνεται στη βιβλιογραφία, ενώ το άρθρο προσφιλούς του, τον οποίο μάλιστα κατονομάζει ως παράδειγμα διεθνούς κύρους, μνημονεύεται μόνο μια φορά! «Ἔστι ῥηίδιον μὲν ἐπαινέειν ἃ μὴ χρὴ καὶ ψέγειν, ἐξάτερον δὲ πονηροῦ τινὸς ἴηθεος, » όπως σοφά είπε ο Δημόκριτος.

Δεν απαντά σε όσα με επιχειρήματα του επεσήμανα, όχι βέβαια διότι σέβεται κανέναν, αλλά γιατί προφανώς δεν είναι σε θέση να τα αντικρούσει. Πάντως εκφράσεις του τύπου «βοθρολύματα», που χρησιμοποιούνται από τον αβρό κ. Κονομή, δεν εκπροσωπούν τα γραφόμενά μου και τις επιστρέφω ως χαρακτηριστικές της δικής του γραφίδος.

Προκαλεί αναμφισβήτητα την επιστημονική κοινότητα, όταν συγκρίνει τον εαυτό του με τον Συκουτρή και όταν συνδέει τις δικές του εκδόσεις με όσα ο Κ. Τσάτσος έγραψε για τις καλές κριτικές εκδόσεις. Την επιστημονικά θεμελιωμένη απόρριψη της εκδόσεως του Δεινάρχου από την ξένη κριτική δεν μπορεί, όσο και αν προσπαθεί, να την αποδώσει σε σχολαστικισμό και εμπάθεια των κριτών του. Οποσδήποτε πάντως τα σοβαρότατα σφάλματα που του επισημάνθηκαν δεν ήταν «τυπογραφικά» αλλά καθαρά φιλογολικά.(3)

Οι αυτολεξεί ανομολόγητες αντιγραφές του από το έργο του Calame (και όχι μόνο) δεν είναι τα έξη χωρία, που λόγω περιορισμού χώρου παρέθεσα στο δημοσίευμα μου στο ΑΝΤΙ, αλλά ανέρχονται σε δεκάδες και θα παρατεθούν όλες σε ειδική μονογραφία με τα ανδραγαθήματα του κ. Κονομή εντός και εκτός της Ακαδημίας Αθηνών. Οι ρητές αναφορές του στον Calame μετρούνται στα δάχτυλα, ενώ το έργο του ξένου φιλόλογου στην ουσία μεταφράζεται κατά λέξη σε αμφίβολης ποιότητας ελληνικά. Λόγω έλλειψης χώρου, μόνο ένα ακόμη παράδειγμα κατά λέξη οικειοποίησης:

C. Calame

Mais la musique et la poésie à Lacédémone, comme dans le reste de la Grèce archaïque, ne se sont pas développées comme une activité de pur divertissement trouvant sa fin en elle-même; l'exécution musicale est toujours attachée à une occasion publique, très souvent un festival religieux dont elle représente l'un des éléments rituels essentiels.

N. Κονομή

σ.38

Αλλά μουσική και ποίηση στη Λακεδαίμονα, όπως άλλωστε και σ' όλη την αρχαϊκή Ελλάδα, δεν αναπτύχθηκαν σαν δραστηριότητες απλής διασκέδασης, αφού η μουσική εκτέλε-

τίλους και υποτίτλια παραθέματα. Αντιπα-
ρέρχομαι όμως το θέμα έχοντας εμπιστο-
σύνη στο *Αντί* και τις υψηλές προδιαγρα-
φές που θέτει για δημοσίευση ποιημάτων.

Το πιο σημαντικό όμως στο όλο θέμα εί-
ναι το εισαγωγικό σημείωμα γραμμένο
προφανώς από κάποιον «ανίδεο και χορ-
τάτο» που διαστρεβλώνει και παραχαράσ-
σει τα της γλωσσικής πραγματικότητας στο
νησί.

Επειδή γράφω απάντηση στο σημείωμα
που προτάσσεται του στιχουργήματος
παρακαλώ να γνωστοποιήσετε το όνομα
του συντάκτη αυτού του τσαρλατάνικου
κειμένου

Πιστεύω ότι ένας που απαντά σ' ένα κεί-
μενο του *Αντί* πρέπει να γνωρίζει (όπως και
κάθε αναγνώστης του περιοδικού) ποιος
είναι ο συγγραφέας του κειμένου που προ-
κάλεσε την αντίδρασή του. Ποιος έγραψε
λοιπόν το ανυπόγραφο σημείωμα; Μήπως
πρόκειται για κάποιο ημιμαθή πανεπιστη-
μιακό; Μήπως αναλαμβάνει συλλογικά την

ευθύνη το *Αντί*; Μήπως πρόκειται για κά-
ποιον άλλο; Περιμένω.

Φιλικά
Σάββας Παύλου

Σημ. της σύνταξης: Το *Αντί* παρακολουθεί το
γλωσσικό ζήτημα στην Κύπρο υπό το πρίσμα των
ευρύτερων πνευματικών εξελίξεων στο νησί. Αν
ο φίλος Σ. Π. θεωρεί ότι η εικόνα που δεχόμαστε
είναι διαστρεβλωμένη ή παραχαραγμένη δεν
έχει παρά να καταθέσει τα στοιχεία που, κατά τη
γνώμη του, το στοιχειοθετούν, αντί να αποδύεται
σε κυνήγι μαγισσών ή ημιμαθών.

ΜΑΥΡΗ ΤΡΥΠΑ

Ο τακτικός αλληλογράφος Τάσος Γούλας
γράφει για τον Θέμο Αναστασιάδη:

Κύριε Διευθυντά,

Μετά το μερικό πρωτοβάθμιο θάνατο του
Τρύπα, ήρθε η ώρα να του ευχηθώ Χρόνια
Πολλά για τη δευτεροβάθμια Ανάστασή
του. Η δικαιοσύνη του συντεχνιακού ακατα-
στατικού, του πιστοποίησε εξελιγμένη μα-
χόμενη φραστροφοντάδικη δημοσιογραφία,

έτσι ο Θέμος και η Θέμις έχουν κέρφια.

Μισώ το χρήμα, όχι τη δόξα. Θα επιστρέ-
ψω στον Νέο Κόσμο, γιατί κανείς εδώ δεν
αναγνώρισε το μεγαλείο της μεταφραστικής
μου σφράγισης.

Δεν είναι μεγαλομεταγλωττιστής.

Μπορώ όμως σαν καταληγιάς να επιτύχω
πρόσβαση σε μισοσέλιδα οπισθοφύλλα και
να στεφανωθώ με ελάχιστο κόπο σαν ο άλ-
λος διακεκριμένος ρουμπρικαδόρος.

Το παράδειγμά του, ας είναι ο πολλαπλα-
σιαστής μου. Ελπίζω να με δεχτεί με τα χέ-
ρια στη διάσταση.

Ευχαριστώ για την υποδοχή που μου ετοι-
μάζει ο μεγαλοδημοσιογράφος.

Θα γίνω ένας δεύτερος τοιούτος.

Ας κρίνουν όσοι διαβάζουν εφημεριδό-
χαρτα εντός των σοφών πλαισίων του γνω-
στού: Στο φινάλε η αμοιβή αμοιβαίας υπο-
στήριξης είναι μεγαλύτερη της αμοιβαίας
απάτης.

Φιλικότατα
Τάσος Γούλας

ση συνδεόταν πάντοτε στενά με κάποια δημόσια εκδήλωση, πολύ συχνά μια θρησκευτική
τελετή της οποίας αποτελούσε απαραίτητο τελετουργικό στοιχείο.

Μετά από αυτά απορεί κανείς πως τολμά ο κ. Κονομής να συγκρίνει το «έργο» του με τη
δική μου έκδοση του *Κατά Μειδίου* λόγου του Δημοσθένη, όπου οι παραπομπές στις πη-
γές αναφέρονται ρητά τόσο στις σημειώσεις όσο και στη βιβλιογραφία. Ο καλόπιστος
αναγνώστης μπορεί να κάνει μόνος του τη σύγκριση των δύο έργων και να βγάλει τα συ-
μπεράσματά του.

Και το ευτράπελο της υποθέσεως. Προσπαθεί να δικαιολογηθεί αποδίδοντας όλες αυτές
τις αντιγραφές και τα πάμπολλα φιλολογικά σφάλματα από τα οποία κυριολεκτικά βρίθουν
τα έργα του στις πιο απίθανες αιτίες, όπως στις πάσης φύσεως απασχολήσεις του, οι οποίες
κατ' αυτόν είναι ανώτερες από τη διασφάλιση της ποιότητας ενός επιστημονικού δημοσιεύ-
ματος. Μέχρι και την εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο έφθασε να επικαλεσθεί για να δικαιο-
λογήσει μελοδραματικά τα αδικαιολόγητα σφάλματα και τις παραλείψεις και να διασκεδά-
σει την αλγεινή εντύπωση που προκάλεσε η αποκάλυψή τους. Όταν όμως αυτός κρίνει το
έργο και τη σταδιοδρομία άλλων επιστημόνων μεταμορφώνεται αυτόματα σε «αδέκαστο»
κριτή που διυλίζει τον κώνωπα, κομπάζοντας μάλιστα ότι είναι ακριβοδίκαιος και λέει «τα σύ-
κα-σύκα και τη σκάφη-σκάφη». Αδίστακτα διασύρει χωρίς ενοχές. Δάσκαλε που δίδασκες!

Στα πλαίσια της ακατάσχετης περιαυτολογίας του, τους μαργαρίτες της γραμματικής
και της σύνταξης και τα ασυνάρτητα ελληνικά που χαρακτηρίζουν τις μεταφράσεις του ξε-
νόγλωστων έργων αποκαλεί, άκουσον-άκουσον, «ευθύ και αψιμυθίωτο» ύφος. Μικρό
δείγμα του περικαλλούς αυτού ύφους από τη μετάφραση του έργου του J. Chadwick,
Linear B and Related Scripts και την 1η έκδοση της Ιστορίας της αρχαίας ελληνικής λογο-
τεχνίας του Κάιμπριτζ, Αθήνα 1990:

«μερικές περισσότερες...πινακίδες», «στις Θήβες» (σ. 15). «Υπάρχει μια ήσυχη φιλοσο-
φία σ' αυτό το χωρίο, μια γεμάτη εγκαρτέρηση επιμονή στις ανθρώπινες αξίες, δεν είναι
ασυνήθιστο (sic) στην Οδύσσεια», «οι λόγοι στην Ιλιάδα εκσφενδονίζονται (sic) πέρα δώθε
σαν όπλα» (σ. 113)

Γνωρίζουν άραγε οι διαπρεπείς συγγραφείς τι τύχη επιφυλάχθηκε στη μετάφραση των
έργων τους στα ελληνικά;

Τα παρεπόμενα όμως της «Απολογίας» είναι εξόχως διαφωτιστικά για τη συνέπεια και
την αξιοπιστία του κ. Κονομή. Όσα ατυχέστατα και απλοϊκά επικαλέσθηκε ως δικαιολογίες
για τις κραυγαλέες και μαζικές αντιγραφές του από το έργο του Calame και άλλων, στε-
ρούν από κάθε ίχνος αξιοπιστίας τις προσπάθειες του να εφευρίσκει για άλλους ανύπαρ-

κτες αντιγραφές. Στο σπίτι του κρεμασμένου δεν μιλάνε για σκοινί!

Αφού όμως ο κ. Κονομής αναφέρθηκε και στις φροντίδες του για την ίδρυση του Παν/μίου
της Κύπρου, είναι χρήσιμο να επαναφέρουμε στην ασθενική μνήμη μας πως στο πρό-
σφατο παρελθόν ο κ. Κονομής διακρίθηκε ιδιαίτερα για τις προσπάθειές του να εισαχθεί η
αγγλική ως πρώτη γλώσσα στο Παν/μιο Κύπρου. Επικαλούμενος το ατυχές επιχείρημα ότι
η αγγλική γλώσσα κρατά σε επαφή τον πτυχιούχο με τον παγκόσμιο επιστημονικό περίγυ-
ρο -λες και σε όλα τα μη αγγλόφωνα Παν/μια του κόσμου οι πτυχιούχοι είναι απομονωμέ-
νοι από τις εξελίξεις της επιστήμης- έφθασε στο σημείο να διακηρύξει ότι τυχόν απώλεια
της ελληνικής γλώσσας δεν θα ήταν μοιραία για τον κυπριακό ελληνισμό αναφέροντας
μάλιστα ως παράδειγμα τους Καραμανλήδες, που έχασαν τη γλώσσα τους και έγιναν
τουρκόφωνοι, αλλά διατήρησαν την ελληνικότητα τους. (4)

Δικαιολογημένα οι υστεροαποικιακές αυτές απόψεις προκάλεσαν σάλο και στηλιτεύθη-
καν. (5) Ευτυχώς το «ξεπούλημα» αυτό της ελληνικής γλώσσας από το Παν/μιο της Κύ-
πρου απετράπη τελικά. Πόσο παράφωνα όμως ηχούν σήμερα αυτές οι απόψεις ενός κα-
θηγητού της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας(!) όταν ξένοι συνάδελφοί του αναλαμβάνουν
σταυροφορία για τη διδασκαλία και εξάπλωση της ελληνικής γλώσσας σε Παν/μια του
εξωτερικού.

Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Στους τρεις τελευταίους τόμους της *Année Philologique* (61-63, 1990-1992) λάμπει διά της απου-
σίας του!

2. Πρόκειται για το 11ο Διεθνές Συνέδριο της Ομοσπονδίας Εταιρειών Κλασικών Σπουδών (F.I.E.C.),
που θα συγκληθεί για πρώτη φορά στη χώρα μας, στη Μακεδονία, και αποτελεί τιμή για όλη την ελλη-
νική επιστημονική κοινότητα.

3. Ο H. Wankel, *Gnomon* 53 (1981) 429-43, ανάμεσα σε πολλά άλλα, του εντόπισε στο κριτικό υπό-
μνημα οικειοποιήσεις προγενέστερων απόψεων και ασυστηματοποίητη αντιβολή («eine
Kontamination aus Angaben fruherer Editionen und eigener-offenbar unsystematischer-Kollation»),
πολλά λάθη και κενά («vielen Fehlern und Lucken»)

4. Εφημερίδες *Φιλελεύθερος* (24/4/1989) και *Το Βήμα* (7/5/1989)

5. Ανάμεσα σε άλλους από τους κκ. Γ. Μπαμπινιώτη και Γ. Κρανιδιώτη: εφημερίδα *Το Βήμα*
(19/3/1989, 14/5/1989 και 21/5/1989).

ΕΠΙσημαίνουμε

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΗΘΟΠΟΙΟΥ (ΚΘΒΕ 24-30/6/1996)

Ο κ. Βασίλης Παπαβασιλείου, καλλιτεχνικός διευθυντής του ΚΘΒΕ ξεπροβόδισε στις διπλωματικές εξετάσεις της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου τους νέους ηθοποιούς, απόφοιτους πλέον της Σχολής, με την ευχή να μην τους λείπει ό,τι χρειάζεται ακόμα και πέρα από την εκφραστική δεξιότητα που αποκαλούμε ταλέντο: «Το θάρρος της προσωπικής ευθύνης στην αναμέτρησή τους με τα πράγματα και κυρίως με τον εαυτό τους». Λόγος υπεύθυνος και ευθύνη βαριά για μια γενιά, που ζει τη νιότη της «συντροφιά με την αβεβαιότητα, τη ρευστότητα, τη ραγδαία αλλαγή των τοπίων».

Και καλοδεχούμενη, προφανώς, η ευχή και αξιοπρόσεκτη, εάν δεν ξέφτιζε ανεπαίσθητα, έτσι όπως τη διαβάζουμε στο έντυπο που τη φιλοξενεί: το δελτίο-πρόγραμμα υπ. αριθμόν 424 του ΚΘΒΕ «Εξετάσεις Δραματικής Σχολής» με συντακτική και εκδοτική επιμέλεια του αναπληρωτή καλλιτεχνικού διευθυντή του θεάτρου κ. Σωτήρη Χαβιάρη.

Πρόκειται για τεύχος 100 περίπου σελίδων πολυτελούς έκδοσης και βαρύτιμου ντιζάιν, το οποίο, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει τις επαγγελματικές-καλλιτεχνικές φωτογραφίες και τα αυτοσυστατικά σημειώματα των τελειόφοιτων. Αλλά τι να γράψει περί εαυτού κάποιος, σαν το θελήσει ο θέσει αντζέντης, κάποιος που θα βρίσκεται, όπως ορθά σημειώνει ο κ. Παπαβασιλείου, «στην ακμή της ηλικίας του και στην αρχή της ωριμότητας του έπειτα από 20 περίπου χρόνια»; Πόσο γνωρίζουν τα όρια της αυτο-υπονόμευσης αυριανοί καλλιτέχνες που γράφουν: «Είμαι ένας πολύ καλός ηθοποιός (μου υποσχέθηκαν ατάκα δουλειά στο ΚΘΒΕ) αλλά δεν το δείχνω ιδιαίτερα λόγω ταπεινοφροσύνης. Τι να λέμε τώρα;» ή «Επιτέλους μετά τις Διπλωματικές Εξετάσεις θα μπορέσω να ασχοληθώ συστηματικά με δύο δραστηριότητες που μου έλειψαν: το τραγούδι και, κυρίως, το διάβασμα». Ή, τέλος πάντων, ποια θεατρική και παιδαγωγική δεοντολογία υπαγορεύει να εκθέτεις τους σπουδαστές σου με τους όρους των αγοραίων διαφημι-
στων – υπό την προϋπόθεση ότι δεν επιδιώκεις να τους διδάξεις την ευκολία και τη βιασύνη προς άγγραν επιζήλων ρόλων στις τηλεοπτικές σαπουνόπερες και στο θέατρο του συρμού.

Εκτός κι αν πρόκειται – τώρα που το σκέπτομαι – για στημένη παγίδα, για σάτιρα εφάμιλλη των κειμένων της ρωσικής πρωτοπορίας που φιλοξενούνται στο δελτίο-πρόγραμμα και στα οποία εξετάστηκαν οι σπουδαστές, για άσκηση της ύστατης στιγμής ώστε να διακρίνεις την προσωπική ευθύνη των μαθητών σου στην αναμέτρησή τους με τα πράγματα και, κυρίως με τον εαυτό τους. Και, πράγματι, κάποιος το ένιωσαν, και φαίνεται τούτο στα λιτά βιογραφικά σημειώματα και τα σχόλια που υπονομεύουν τις προθέσεις της έκδοσης. Ένας, αντί σημειώματος, δίνει το παράθεμα «Ψάχνοντας τις λέξεις/άρχισε το ψέμμα», ενώ ένας ακόμη σημειώνει: «Δεν βρήκα τίποτε στη γραφή των ανθρώπων και είναι τόσο νωρίς για οτιδήποτε...».

Μ. Π.

ΥΓ. Ο διευθυντής της σχολής κ. Γιάννης Ρήγας φαίνεται να κρατά αποστάσεις από την έκδοση του ΚΘΒΕ, αν κρίνουμε από την επικάλυψη της υπογραφής του με αυτοκόλλητο λευκό χαρτί στο κείμενο που φέρεται να έχει συντάξει.

«ΡΟΚ ΤΩΝ ΘΕΩΝ» ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

Στην Αποβάθρα 3 του λιμανιού του Πειραιά, η DIDI Music διοργανώνει από την Παρασκευή 12 έως την Κυριακή 14.7 το πρώτο *Rock of Gods Festival*, το οποίο καταγράφεται ως η πλέον «πλούσια» μουσική εκδήλωση της σύγχρονης ροκ, τόσο από αριθμό συμμετοχών όσο και από πλευράς ποιότητας, καθώς καλύπτει σχεδόν όλα τα γούστα του ροκ και όχι μόνο.

Την πρώτη ημέρα, στις 12.7, το λόγο έχει το heavy και thrash metal: Θα εμφανιστούν οι **Rage**, **Blind Guardian**, **Motorhead**, **Slayer**, **Veno**, καθώς και δύο ελληνικά σχήματα του είδους, οι **Night Fall** και οι **Fata Morgana**.

Το Σάββατο 13.7, από τη σκηνή του *Rock of Gods* θα περάσουν οι **Paradise Lost**, **Dead**

Moon, **Bad Religion**, **Jesus & Mary Chain**, **Violent Femmes**, ενώ τη βραδιά θα ανοίξουν οι **Bocomolech**, ένα από τα σημαντικότερα εγχώρια σχήματα του ανεξάρτητου ήχου.

Την τελευταία ημέρα, 14.7, μαζί με τους **Moby**, **Foo Fighters** και έναν από τους «δεινόσαυρους» του ροκ, τον **Iggy Pop**, θα εμφανιστούν οι **Stereo Nova** και δύο ακόμη ελληνικά συγκροτήματα: οι –«ηλεκτρονικών» κατευθύνσεων– **In Trance** και το **Funk** σχήμα των **Oh! my Garden**, που πρόσφατα κυκλοφόρησε και το πρώτο τους cd υπό τον τίτλο *Regroovable*.

Οι συναυλίες και τις τρεις ημέρες αρχίζουν στις 6 το απόγευμα, ενώ εισιτήρια ήδη προπωλούνται στα κεντρικά δισκοπωλεία.

Για περισσότερες πληροφορίες: 88 20 426.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Ακούστε:** τον Βασίλη Σαλέα με το κλαρίνο του να παίζει συνθέσεις του Βαγγέλη Παπαθανασίου. Μαζί του, σ' αυτή την ιδιομορφη μουσική συνάντηση, ο Γιάννης Ιωάννου και ο Coti K στα πλήκτρα και τους προγραμματισμούς, ο Χρήστος Παπαδόπουλος στο σιτάρ και στο ούτι και ο Γιώργος Ροϊλός στα κρουστά. Στις 11.7 στο θέατρο του Λυκαβηττού.

• **Παρακολουθήστε** (όσοι βρεθείτε στη Μονεμβασιά): Το Θ' Συμπόσιο Ιστορίας και Τέχνης (20-22.7), που διοργανώνεται από τον Μονεμβασιακό Όμιλο και έχει για θέμα: «Θεωρία και Πρακτική για την Αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις». Περισσότερες πληροφορίες: 0732-61284, 01-7210526.

• **Διαβάστε** (κυρίως όσοι μένετε στη μητρόπολη): Το βιβλίο του Τζεφ Ντόουσον, συντάκτη του αμερικανικού *Empire*, Ταραντίνο, η *Ιστορία*, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Στάχυ σε μετάφραση Μαρίας Αφροδίτη Τζιαντζή. Ο Elvis, τα b-movies, τα κόμικς, η μουσική των 70's και η υπόλοιπη πραγματικότητα του πρώην υπαλλήλου βίντεο κλαμπ και νυν εμπορικότατου αλλά και «ακραίου» σκηνοθέτη. Μάλλον θα σας κεντρίσει να δείτε στο βίντεο –και πάλι– το *Reservoir Dogs*...

• **Ακούστε II:** Έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της σύγχρονης τζαζ

και του έντεχνου ήχου, τον νορβηγό Jan Garbarek συνοδευόμενο από τους Rainer Brüninghaus στα πλήκτρα, Eberhard Weber στο μπάσο, και τη Marilyn Mazur στα κρουστά, στις 15.7 στο Ωδείο Ηρώδου Αττικού. Ακολουθούν οι εμφανίσεις τους στα Ιωάννινα (16.7), στη Ζάκυνθο (18.7) και στη Χαλκιδική (20.7).

ΚΑΛΕΣ» Ή «ΚΑΚΕΣ» ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ:

Θρο 1ο: Βρίζοντας το κοινό

διάχυτη δυσανεξία που καμιά φορά πιάνει στα δίχτυα της κατά τη διάρκεια των συναυλιών καταξιωμένων καλλιόν. θυμίζει έντονα τη ρήση: η εγχείρη-πέτυχε – ο ασθενής απέθανε. Καλός ο ατέχνης ή το γκρουπ, πλην όμως δεν ιρωτηθήκαμε. Αρα: κακό το live, ας μασάμε τα λόγια μας. Η πρόσφατη συναυλία των **Dead Can Dance** στο Λυκαβηττό μου θύμιζε τα λόγια που μου έριξε τον περασμένο χειμώνα σπουδά-τα θέατρο σεριβιτόρα γνωστού «έθνικ» της Αθήνας.

μάτια που έλαμπαν επαίνεσε μουσικό έδινε την ψυχή του επί σκηνής λέγον: «Άλλους τους βλέπεις κι είναι σαν να πν πρόβα μπροστά στον καθρέφτη». Άλλο σχόλιο για την εν λόγω πρι-ακή εμφάνιση των new age καλλιτε-ενώπιον των ελλήνων ιθαγενών δεν να κάνω (κλαίω απλώς τα 5 χιλιάρικά τον πολύτιμο χαμένο χρόνο μου: πολύ βή η 1.15' της new age ψυχρότητας). οι ιθαγενείς κατέκλυσαν ασφυχτικά έατρο και τα πέριξ και –κατά μέγα μέ-ούρλιαζαν και χειροκροτούσαν με ο που θα ζήλευαν οι πιο θερμές fans **Beatles** στα ένδοξα σίξτις. Πήγαν λοι, έφυγαν ευτυχισμένοι. Μου θύμι-με τη σειρά τους, τους θαμώνες πολ-«μεζεδάδικων» της μεζονος περιοχής τειούσης, που αρότου τα σαγανάκια θαλασσινών έγιναν «in», χαίρονται να βροχθίζουν με θαυμασμό τις πιο χον-ιδείς κατεψυγμένες –και πανάκριβες–δες κολυμβούσες στην πιο κονσερβο-μένη κόκκινη σάλτσα, αισθανόμενοι κινώς ότι αναβαθμίζονται γαστριμαρ-ς σε σύγκριση με τα άθλια κεφτεδάκια παρακείμενων στο Πεδίο του Άρεως ερί» κατά την προηγούμενη 10ετία. θίζουν έτσι τα ακούσματα των **Νταλά-και Παπακωνσταντίνου** με ολίγον e-new age, συνοδεύοντας το μίγμα με απαραίτητη ασπρο-μεταφυσιολογία. θα ρισκάρω να αναφερθώ εδώ στις πι-ς πολιτικές τους προτιμήσεις – επιφυ-ομαι για εκτενέστερα μελλοντικά δη-εύματα

Θρο 2ο: Για την ιστορία

τον **Μιχάλη Κλαπάκη** γνωρίζω λίγα, πια και ετερόκλητα. Άλλοι λένε πως «ο καλύτερος κρουστός της Ελλά-άλλοι «ο καλύτερος δάσκαλος κρου-». Ο βιρτουόζος των παραδοσιακών

κρουστών απ' όλο τον κόσμο. έ-ξυ-πνος και πρωτότυπος ενορχηστρω-τής παραδο-σιακών κομ-ματιών, αλλά και συνθέτης ατμοσφαιρι-κής και λιτής μουσικής που στηρίζεται στα κρουστά,

γνωρίζει σίγουρα να λέει μερικά πανάκρι-βα «όχι» (αποτιμώμενα εις χρήμα και εις εφήμερη δόξα) και να ντύνεται ως ένας ιδιόρρυθμος φορ star.

Σίγουρα, επίσης, κατέχει την αλχημιστική συλλογή της –ζωντανής– ethic μαγείας, αφού την Πέμπτη 20/6 εκατοντάδες συνέρ-ρευσαν στο μικρό θέατρο Πέτρας για ν' ακούσουν –δωρεάν– τα εκατόν πενήντα κρουστά των μαθητών του, σε διάφορους σχηματισμούς και ευφρεείς ενορχηστρώσεις, από τις οποίες δεν έλειψε ούτε η φαντασία, ούτε η τεχνική, ούτε το χιούμορ. Στη ρίζα του μεγάλου βράχου, ανάμεσα σε φωτιές, υποδεχτήκαμε την καλοκαιρινή ισημερία και γιορτάσαμε τη μέρα-νύχτα της μουσι-κής, νιώθοντας ότι συμμετέχαμε γνωστοί και άγνωστοι σε μια συνωμοσία. Όταν η

Οι «Dead Can Dance» στον Λυκαβηττό: 1.15' new age ψυχρότητας.

«καθαυτό» συναυλία τέλειωσε, περιλαμβά-νοντας μεταξύ άλλων παραδοσιακά κομμά-τια όπως η «Καληνυχτιά», «αστείες» συνθέ-σεις με... αλουμινόχαρτο, οδοντόβουρτσες, πλαστικές λεκάνες κουζίνας, γαργάρες και... άλλα (σε άψογο μεταξύ τους συγχρο-νισμό!) και τέλος την ατμοσφαιρική και σπάνιας διαύγειας και λιτότητας σύνθεση του δασκάλου, βασισμένη σε ινδονησιακά κρουστά, ακολούθησε ένα διονυσιακό «μέ-ρος β'». Ομάδες μαθητών άρχισαν ν' αυτο-σχεδιάζουν από τις κερκίδες, αργά μετά τα μεσάνυχτα, γυναίκες, χορεύτριες και μη, χόρευαν στη σκηνή σαν μαινάδες ή σαν ξω-τικά, ότι υπήρχε στον χώρο –κάδοι απορ-ριμμάτων, τραπέζια και καρέκλες– μετα-βλήθηκε σε κρουστό.

Μαρία Τοπάλη

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ!

Αύριο, Σάββατο 6 και μεθαύριο 7.7 πραγματοποιείται στον Λόφο του Κολωνού Αντιρα-τσιστικό Φεστιβάλ, το οποίο διοργανώνουν 14 κοινότητες Μεταναστών και 21 Αντιρα-τσιστικές Οργανώσεις.

Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων προβλέπει για αύριο συζητήσεις, στις 7.30 μ.μ. στο χώρο του θεάτρου, με θέματα «Νομιμοποίηση των ξένων εργαζομένων στην Ελλάδα» και «Γυ-ναίκα μετανάστρια: Εκμετάλλευση, βία και πορνεία» στο χώρο των περιπτέρων των φεμι-νιστικών οργανώσεων, ενώ στις 10 το βράδι θα ξεκινήσει συναυλία με τη συμμετοχή εγχώ-ριων ροκ συγκροτημάτων (*African Rhythmus*, Σάβρα των Βασιλικών Αρόμων, Σπυριδού-λα, *Magic De Spell*, *Terminal Curve* και *Groove Machine*) ενώ θα ακολουθήσει πάρτι.

Την Κυριακή 7.7 θα πραγματοποιηθεί στο χώρο του θεάτρου, στις 7.30 μ.μ. συζήτηση με θέμα «Εργατικό κίνημα και μετανάστες» μετά τις 10 τον ίδιο χώρο θα «γεμίσουν» μουσι-κοχορευτικά συγκροτήματα από Αλβανία, Αφρική, Κουρδιστάν, Πολωνία, Τουρκία και Φιλιππίνες, ενώ θα εμφανιστεί και η reggae μπάντα *De Traces*. Το διήμερο θα κλείσει με ρεμπέτικη βραδιά.

Στο χώρο του φεστιβάλ θα λειτουργούν εικασίεπεντε περίπτερα με έντυπο και φωτογρα-φικό υλικό, εκθέματα, εθνικά εδέσματα και μουσικές, καθώς και προβολές κινηματο-γραφικού υλικού. Θα υπάρχουν ακόμη ταβερνες με κουζίνες από Ασία, Αφρική, Ελλάδα και Τουρκία και δύο μπαρ με χορευτική μουσική, ποτά, χυμούς και καφέδες.

A. B.

...εκτελούνται κατεδαφίσεις

του Παναγιώτη Λυκεσά

Η επισκευή του Βασιλικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης εκκρεμεί εδώ και μία δεκαετία τουλάχιστον. Το 1992 είχε προβλεφθεί επισκυστική δαπάνη ύψους 70 εκατ. δραχμών, η οποία μετεβλήθη σε 150 εκατ. το 1993, σε 1 δισ. το 1995, για να καταλήξει σε 5,6 δισ. εκατ. στον πρόσφατο κατεδαφιστικό προϋπολογισμό. Ο σχεδιασμός της κατασκευής ενός νέου θεάτρου σε χώρο που κανονικά δεν επιτρεπόταν καμία κατασκευαστική εργασία, παρά μόνο η διατήρηση/συντήρηση ενός ήδη υπάρχοντος κτιρίου, προκάλεσε — και δικαίως — σοβαρές αντιρρήσεις. Η «Ένωση Πολιτών Θεσσαλονίκης για το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό» αντέδρασε έμπρακτα στις συνεχιζόμενες αυθαιρεσίες και παραβιάσεις που συντελούνται στο χώρο του τέως Βασιλικού Θεάτρου και με αίτησή της ζήτησε την παρέμβαση της Πολεοδομίας Θεσσαλονίκης. Στις 2 Ιουλίου '96 η Πολεοδομία Θεσσαλονίκης εξέδωσε σήμα διακοπής των εργασιών που συντελούνται εκεί, εξαιτίας των υπερβάσεων που διαπιστώθηκαν σε σχέση με την (προσχηματική) άδεια που είχε εκδοθεί πριν λίγο καιρό για εργασίες ύψους 14 εκατ. δραχμών, τη στιγμή που το έργο που έχει αναληφθεί είναι ύψους 5,6 δισ. εκατ.! Στοιχεία της υπόγειας αυτής διαδρομής, που συνθέτουν μια ακόμη ιστορία πολιτιστικής καταστροφής, και ερωτήματα που οι αρμόδιοι αφήνουν αναπάντητα εκτίθενται στις σελίδες που ακολουθούν

Την Παρασκευή 6 Οκτωβρίου 1995 ο υπουργός ΠΕΧΩΔΕ κ. **Κ. Λαλιώτης** απαντούσε από το βήμα της Βουλής σε επερώτηση 14 βουλευτών της Ν.Δ. οι οποίοι κατηγορούσαν την κυβέρνηση για «τρία χαμένα χρόνια αδικαιολόγητης απραξίας» σε σχέση με την προετοιμασία της Θεσσαλονίκης ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης το 1997.

Στην απάντησή του ο κ. Λαλιώτης αναφέρθηκε σε 19 έργα (μικρά και μεγάλα) που θα γίνονταν στη Θεσσαλονίκη, για να καλυφθεί το κενό που υπάρχει στην πολιτιστική υποδομή της πόλης.

Ανάμεσα στα έργα, υπήρχε ένα «μεσαίον» μεγέθους, για το οποίο αναφέρονταν τα εξής: «Πρώην Βασιλικό θέατρο: Ανακαίνιση: Προϋπολογισμός έργου 1 δισ. δραχ. Ημερομηνία περάτωσης 30-3-1997» (εφημ. *Μακεδονία*, 7 Οκτωβρίου 1995).

Κανείς δεν έχει μάθει ακόμη τι μεσολάβησε σε ένα διάστημα 3-4 μηνών και ο Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας «Θεσσαλονίκη '97» (ΟΠΠΕ) άλλαξε προσανατολισμό, έβαψε την πρώτη μελέτη και προκήρυξε διαγωνισμό για ένα έργο με προϋπολογισμό 4,5 δισ.

Αυτό είναι το πρώτο ερώτημα στο οποίο οι αρμόδιοι του Οργανισμού αρνήθηκαν να δώσουν μέχρι σήμερα απάντηση. Κατά καιρούς έχουν ψελλίσει διάφορες δικαιολογίες, όπως ότι με 1,2 δισ. δεν ήταν δυνατό να

περατωθεί σωστά(!) το έργο ή ότι «προκειμένου να δώσουμε 1,2 δισ. για βαψίματα(!), καλύτερα να κάνουμε ένα νέο θέατρο».

(Έκτοτε ο ΟΠΠΕ απαξίωσε να απαντήσει στον καταγισμό των ερωτημάτων που ακολούθησαν).

Το έργο, πάντως, προκηρύχθηκε με προϋπολογισμό 4,5 δισ. και όρους διαγωνισμού τους οποίους το Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου ΤΕΕ/ΤΚΜ χαρακτήριζε επιεικώς ως «ασαφείς». Λίγο αργότερα μάλιστα το ΤΕΕ/ΤΚΜ αποσυρόταν από τις σχετικές επιτροπές ελέγχου του έργου.

Οι προσφορές κατατέθηκαν και στο διαγωνισμό συμμετείχαν τέσσερις μεγάλες εταιρείες. Έκπληξη(!) μεγάλη ένιωσαν οι υπεύθυνοι του ΟΠΠΕ όταν, ανοίγοντας τις προσφορές, διαπίστωσαν ότι οι εταιρείες αντί να προσφέρουν εκπτώσεις —όπως συνηθίζεται στα δημόσια έργα— προϋπολόγιζαν το έργο στα 9 δισ. —κατ' άλλους και τα 11— («κάπως» υπερβολικό ποσό για «ανακαίνιση»).

Τότε για πρώτη φορά ο ΟΠΠΕ και οι σύμβουλοί του κάνουν λόγο για «νέο υπέρλαμπρο(!) θέατρο» που κοστίζει... κάτι παραπάνω. Αρχίζουν διαπραγματεύσεις με τις εταιρείες για να δώσουν καλύτερη(;) προσφορά και τελικά το έργο κατακυρώνεται στην ΓΕΚ (Γενική Εταιρεία Κατασκευών Α.Ε.) έναντι του ποσού των 5,6 δισ.

Στις 21 Μαΐου 1996 η «Ένωση Πολιτών Θεσσαλονίκης για το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό» σημειώνει τα εξής:

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

«Το θέατρο, όπως είναι σήμερα, μπορεί σε σύντομο χρονικό διάστημα να αποκαταστεί πλήρως και να αποκτήσει σύγχρονο θεατρικό εξοπλισμό. Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε από το ΚΘΒΕ και το ΟΠΠΕ, το συνολικό κόστος αποκατάστασης φθάνει το 1 δισ 200 εκατ. δραχμές, από τα οποία σε οικοδομικές εργασίες θα διατεθούν μόνο 300 εκατ. Δυστυχώς οι απεργασίες ενέργειες των εργολάβων-συμβούλων του ΟΠΠΕ οδήγησαν σε μια επιλογή που μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο σαν έργο βαρβαρότητας παρά πολιτισμού.

»Το ιστορικό κτίριο πρόκειται να κατεδαφιστεί και στη θέση του να ανεγερθεί ένα πολύ μεγαλύτερο υπερμέγεθες συγκρότημα 11.000 τ.μ. που θα καταλάβει σημαντικό τμήμα του κοινοχρήστου χώρου πρασίνας της παραλίας. Έχοντας αντιληφθεί τις δυσμενέστερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτής της επιλογής, οι υπεύθυνοι οδηγήθηκαν σε μια τακτική «στρουθοκαμήλου» κρύβοντας σε υπόγειες στάθμες το μεγαλύτερο μέρος του συγκροτήματος. Αυτό το γεγονός δεν αναιρεί καθόλου τις πολεοδομικές επιπτώσεις της χωροθέτησης στην πόλη.

ιακή ζώνη πρασίνου μιας εντατικής
σης που δεν προβλέπεται βέβαια στο
εγκριμένο πολεοδομικό σχέδιο της πε-
χής. Αντίθετα δημιουργεί σημαντικές
πενέργειες στην εξυπηρέτηση της νέας
σης, καθώς για παράδειγμα δεν προ-
πονται αντίστοιχοι χώροι στάθμευσης
προσπέλασης.»

τό όμως που αξίζει να επισημάνουμε
τέρα σε σχέση με το έργο που εξετά-
με είναι ότι ένα σημαντικό ποσοστό του
τους των 6 δισ. δραχμών πετιέται κυ-
λεκτικά στη θάλασσα, καθώς απαιτού-
ειδικές εργασίες θεμελίωσης και στε-
ωσης σε μεγάλο βάθος, κάτω από την
ράνεια του νερού, εξαιτίας της επιλο-
να «θαφτεί» το μεγαλύτερο τμήμα της
δομής.

τό αρχιτεκτονική και αι-
τική άποψη τα πράγματα
ακόμη πιο αμφιλεγόμενα,
ίζοντας τα όρια του κίτς.
γνωρίζοντας έμμεσα την
τεκτονική αξία του αρχι-
θεάτρου προτείνεται η
γερση του νέου υπερμεγέ-
κτίσματος, με εξωτερική
ρή που απομυμείται και
γράφει τα αρχικά σχέδια
Κωνσταντίνου Δοξιάδη.

οι αντιφάσεις γίνονται
ράνερές, καθώς οι επεμβά-
σε ένα αξιόλογο ιστορικό
μα ακολουθούν ορισμένες
κά αποδεκτές αρχές. Στην

πλοκή που το αρχικό κέλυφος δεν κρι-
διατηρητέο, τότε ποιος είναι ο λόγος να
χεδιαστεί ένα νέο κτίριο σύμφωνα με
ημερινά αρχιτεκτονικά δεδομένα;

αι αυτά δείχνουν την πλήρη απουσία
ολοκληρωμένης αρχιτεκτονικής επιλο-
Δεν είναι τιμητικό για την πόλη και το
ό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της
όλης, το μείζον έργο της να μην υπο-
ρεται από έναν αρχιτέκτονα-δημιουργό
λλά να είναι ένα συνονθύλευμα μορ-
και τμημάτων που συντάχθηκαν από
εργολάβους-μάνιατζερς (του ΟΠΠΕ).

ΟΠΠΕ εξακολουθεί να σιωπά. Προτιμά
φήσει το θέμα να «διολισθήσει», όπως
και τα πρακτικά των συνεδριάσεων
Δ.Σ. που διέρρευσαν στον Τύπο.

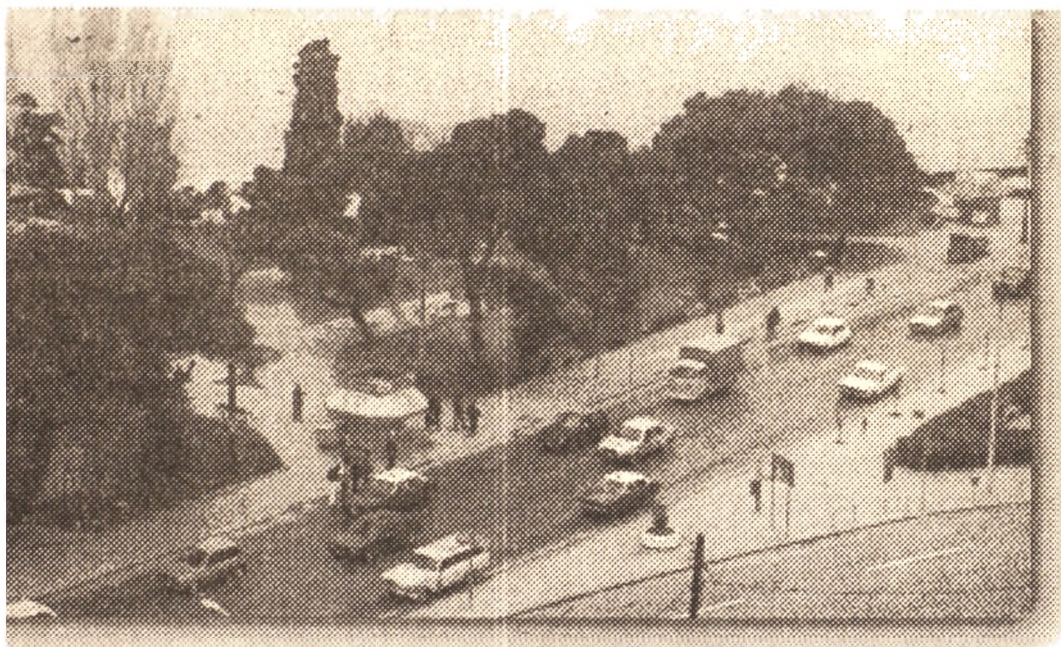
ΚΟΒΕ ξηλώνει καθίσματα και μηχανι-
σμηής σε χρόνο μηδέν. Δημοσιεύο-
οι πρώτες ενστάσεις. Συλλαμβάνονται
ιτες που γκρέμιζαν παρآنόμως τη στέ-
ν θεάτρου. Γίνονται παρεμβάσεις για
φρεθούν ελεύθεροι. Έχουν μεσολαβή-
καταγγελίες για «στημένο διαγωνι-
» έχει ζητηθεί η απόλυση του τεχνικού

συμβούλου εξαιτίας της «ανικανότητάς
του»· στο Δημοτικό Συμβούλιο Θεσσαλονί-
κης ακούγονται φροβερά πράγματα για
«διαπλεκόμενα συμφέροντα»· πνευματικοί
άνθρωποι, επιχειρηματίες και τεχνικοί κα-
ταγγέλλουν, αλλά ο ΟΠΠΕ σιωπά...

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΥΠΑΙΤΙΟΙ

Είναι αδύνατο να καταγραφούν λεπτομε-
ρώς και με χρονολογική σειρά τα γεγονότα
που συνέβησαν από τον Οκτώβριο του 1995
έως σήμερα.

Για την ιστορία και μόνο, κατατίθενται οι
απόψεις γνωστών Θεσσαλονικέων που
έκαναν δηλώσεις σε ραδιοσταθμούς και
παρατίθενται όσα γεγονότα καταγράψ-
καν σε δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου.

Στην παραλιακή ζώνη πρασίνου ο ΟΠΠΕ εγκαθιστά μια εντατική χρήση που
δεν προβλέπεται στο εγκεκριμένο πολεοδομικό σχέδιο της περιοχής.

Ο υπομονετικός και καλών προθέσεων
αναγνώστης θα διαγνώσει τις απαντήσεις
στα ερωτήματα που τίθενται πιεστικά τους
τελευταίους μήνες:

• Ποια η σχέση του τεχνικού γραφείου
του πρώην Διεθύνοντος Συμβούλου του
ΟΠΠΕ κ. **Χάρη Μυλωνά** με την ανάδοχο
εταιρεία (ΓΕΚ), η οποία αναφέρθηκε ότι
είναι συνδεδεμένη με τα συμφέροντα γνω-
στού μεγαλοεκδότη; [ακούστηκαν και τέ-
τοια στο Δημοτικό Συμβούλιο...]

• Σε ποια συνεδρίαση του Δ.Σ. του ΟΠΠΕ
αποφασίστηκε να εγκαταλειφθεί η ανακαί-
νιση του Βασιλικού Θεάτρου με 1,2 δισ. και
να γίνει νέο έργο με προϋπολογισμό 4,5
δισ.;

• Ποιος έκανε τη σχετική εισήγηση για
αλλαγή προσανατολισμού; Μήπως ο κ. **Ν.**
Πανδής, ο οποίος ως τεχνικός σύμβουλος
του ΟΠΠΕ εισηγήθηκε, λίγους μήνες νωρί-
τερα, να γίνει το έργο με 1,2 δισ.; [βλ. δηλώ-
σεις **Μπουτάρη**]

• Γιατί δεν απολύθηκε ο κ. Πανδής, όπως
ζητούσε ο κ. **Δέντορας**; [βλ. δηλώσεις σε
ανοιχτή συζήτηση για το Βασιλικό Θεά-

τρο]

• Ποιος, άραγε, είναι ο αντίλογος στην
έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Δήμου
Θεσσαλονίκης;

• Τι και ποιος, άραγε, θα απαντούσε στον
κ. **Μπακόλα**;

• Πώς είναι δυνατόν να κατασκευαστεί
υπέρλαμπρο(!) θέατρο τη στιγμή που οι άν-
θρωποι του ΟΠΠΕ παραδέχονται ότι έγι-
ναν περικοπές ως προς τα τεχνικά χαρα-
κτηριστικά του έργου για να κατεβάσει, η
εργολήπτρια εταιρεία, την τιμή της προ-
σφοράς;

• Πώς εκδηλώνεται η ευαισθησία των
υπουργών ΠΕΧΩΔΕ και Πολιτισμού; Γνω-
ρίζει ότι το κτίριο του Βασιλικού Θεάτρου
είναι έργο του γνωστού αρχιτέκτονα Δο-
ξιάδη, ότι έχει ιστορική αξία
και αποτελεί ένα από τα ελάχι-
στα σωζόμενα δείγματα της
μοντέρνας αρχιτεκτονικής του
μεσοπολέμου στη Θεσσαλονί-
κη;

• Με ποιο σκεπτικό κατα-
σπαταλούνται 5,6 δισ. δραχμές
για να γίνει μια νέα δαπανηρή
κατασκευή μέσα στη θάλασσα,
ενώ με τα ίδια χρήματα θα
μπορούσαν να κατασκευα-
στούν δύο τουλάχιστον παρό-
μοια θέατρα;

• Ποιος έχει την ευθύνη επί-
βλεψης και παραλαβής του έρ-
γου; Μήπως ο τεχνικός σύμ-
βουλος του ΟΠΠΕ, ο οποίος

δεν μπορούσε να υπολογίσει ούτε το κό-
στος του;

• Γιατί η κοινή γνώμη δεν ενημερώθηκε
έγκαιρα για όλους αυτούς τους σχεδια-
σμούς, τις αποφάσεις και τις παλινωδίες;
Γιατί τόσο αδιαφάνεια και τέτοιος αιφνι-
διασμός; Αναλαμβάνουν την ευθύνη ο πρό-
εδρος και το Διοικητικό Συμβούλιο του
ΟΠΠΕ;

• Με ποιο σκεπτικό και ποια απόφαση το
Δ.Σ. του ΚΟΒΕ ενέκρινε, αν ενέκρινε, αυτό
το ανοσιούργημα;

• Θα κινηθεί, άραγε, κάποιος εισαγγελέ-
ας, όπως ζήτησε το Σωματείο Ελλήνων
Ηθοποιών;

ΥΓ. (1) Το θέμα είναι σχεδόν ανεξάντλητο. Δεν
ήταν δυνατό να παραθέσουμε κι άλλες απόψεις ή
σχόλια. Αλλά θα επανέλθουμε. Ελπίζοντας ότι θα
έχουμε κάποιες απαντήσεις στη διάθεσή μας.

ΥΓ. (2) Ο ΟΠΠΕ αντί απαντήσεων αποφάσισε
εσχάτως να διαφημίσει το έργο και τις καλές του
προθέσεις με το σύνθημα: «Το καλύτερο θεατρικό
έργο γράφεται τώρα στη Θεσσαλονίκη». Για άλλη
μια φορά, μας κρατούν σε αγωνία. Δεν μας αποκα-
λύπτουν τον τίτλο του έργου...

**Χρύσα Αράπογλου, πρόεδρος
Νομαρχιακής Επιτροπής Πολιτισμού
Θεσσαλονίκης**

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσσαλονίκης είχε εγκαίρως επισημάνει την ανάγκη για ένα ευρύτατο διάλογο –που έπρεπε να προηγηθεί– ανάμεσα στους φορείς της πόλης, για το θέμα του Βασιλικού Θεάτρου.

Λίγους μήνες πριν το «1997», αν είχαμε τη δυνατότητα –και χωρίς να χαθεί η ευκαιρία– θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη μας, όλα τα στοιχεία που καθιστούν απαγορευτική την επιλογή κατασκευής νέου θεάτρου στη θέση του πρώην Βασιλικού.

Τα στοιχεία αυτά δεν άπτονται μόνο της ιστορίας του κτιρίου αλλά και των τεχνικών χαρακτηριστικών του έργου σε συνάρτηση με το τελικό κόστος, που φαίνεται ότι είναι μεγαλύτερο από τον αρχικό προϋπολογισμό του. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα αν καλύπτονται οι ανάγκες της Θεσσαλονίκης για μια θεατρική αίθουσα που θα στεγάσει τις δραστηριότητες του δεύτερου Θεατρικού Οργανισμού της χώρας, του ΚΘΒΕ.

Με δεδομένη την αρχιτεκτονική και ιστορική αξία του κτιρίου και όλες τις δυσκολίες που προκύπτουν –από τον χαρακτηρισμό του χώρου (χώρος πρασίνου), από το ιδιοκτησιακό καθεστώς και τις επιφυλάξεις που έχουν εκφραστεί επίσημα από το ΤΕΕ και άλλους αρμόδιους φορείς– πιστεύουμε ότι η συγκεκριμένη επιλογή παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες.

Νομίζω πως έστω και την ύστατη ώρα, θα πρέπει να ξεκινήσει ένας ειλικρινής διάλογος. Με μοναδικό ζητούμενο η Θεσσαλονίκη μετά το 1997 να έχει αποκτήσει την εικόνα μιας πόλης που θα επιβεβαιώσει τον χαρακτηρισμό της ως πόλη «κοσμοπολίτισσα».

**Γιάννης Μπουτάρης, επιχειρηματίας,
πρώην μέλος του Δ.Σ. του Οργανισμού
της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας**

Το κτίριο (πρώην Βασιλικό) με την παρουσία του έχει σφραγίσει την περιοχή του Λευκού Πύργου. Είχαμε κρίνει καλό (ο κ. Ν. Πανδής είχε κάνει την εισήγηση) να ανακατασκευαστούν τα σημεία που είχαν πρόβλημα για να χρησιμοποιηθεί το θέατρο ως βοηθητική σκηνή του ΚΘΒΕ (το είχε βαφτίσει μάλιστα το ίδιο το Κρατικό ως «Σκηνή Μελίνα Μερκούρη»).

Τι θα προκύψει σε ένα χώρο, όπου είναι συγκεντρωμένα η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, με τα θέατρα και το σινεμά, ο Λευκός Πύργος με το Μουσείο του;

Τι μεσολάβησε από τότε [: ο κ. Μπουτάρης αποχώρησε από το Δ.Σ. του ΟΠΠΕ τον Ιούνιο του '95] και η ανακαίνισή του με 1 δις 200 εκατ., μετατρέπεται σε ανέγερση ενός θηριώδους θεάτρου με πολύπλοκες κατασκευές, δεν το ξέρω...

Τι θα προκύψει σε ένα χώρο, όπου είναι συγκεντρωμένα η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, με τα θέατρα και το σινεμά, ο Λευκός Πύργος με το Μουσείο του; Τι θα προκύψει με τον κόσμο που συγκεντρώνεται σε αυτά τα κτίρια, σε συνδυασμό με τις κυκλοφοριακές συνθήκες που θα επιβαρυνθούν; Είναι και λίγο γελοίο! Σ' εκείνο το τρίγωνο θα γίνεται...

Θα μπορούσε κάλλιστα να ανακαινισθεί το υφιστάμενο κτίριο και, αν χρειαζόμασταν άλλη μια αίθουσα 600-700 θέσεων, δεν χάθηκαν τα οικοπέδα στη Θεσσαλονίκη. Και θα γινόταν με λιγότερα χρήματα...

[Δηλώσεις στον ραδιοσταθμό 9,58, 1.6.96]

**Νίκος Μπακόλας, συγγραφέας,
πρώην διευθυντής του Βασιλικού
Θεάτρου**

Αυτή η ιστορία του Βασιλικού Θεάτρου –το ότι δεν είχε άδεια λειτουργίας– ξεκινάει μετά την εποχή των σεισμών για ένα μεγάλο διάστημα ήταν ένα εγκαταλειμμένο κτίριο, μια, ας πούμε, αποθήκη σκηνικών και άλλων υλικών. Γύρω στο 1986-87 αποφάσισαν να το ξανακάνουν θέατρο.

Αρχισαν, λοιπόν, να το φτιάχνουν και πράγματι παραδόθηκε στη λειτουργία. Όταν ανέλαβα διευθυντής, ήρθαν κάποια μέρα απ' το αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Με έκπληξη έμαθα –γιατί ήταν στην αρχή που είχα αναλάβει διευθυντής– ότι το θέατρο δεν είχε άδεια λειτουργίας. Ρώτησα το γιατί και μου είπαν ότι δεν πληροί τους όρους και ότι πρέπει να έρθει μια επιτροπή να δει τα ηλεκτρολογικά, τα στατικά κ.λπ. και να δώσει τη σχετική άδεια. Τότε άρχισα να τρέχω προκειμένου να πάρω την άδεια, γιατί δεν μπορούσα να φανταστώ ότι δεν θα λειτουργούσε το Βασιλικό Θέατρο Πήγα στα υπουργεία, κυρίως στο υπουργείο Πολιτισμού, όπου έδειξαν σχετική κατανόηση και είπαμε «να το φτιάξουμε». Τότε ο μηχανικός του ΚΘΒΕ, κ. **Τζοβάνης**, άρχισαν να μου δίνει διάφορες πληροφορίες. Μου είπαν ότι αυτό το θέατρο χρειάζεται επισκευή, έλεγχο των στατικών του για να δούμε ότι δεν κινδυνεύει να πέσει, και γενικά ένα φρεσκάρισμα, βάψιμο, θέρμανση, καμινίδια – που είχαν μεγάλη φθορά, επειδή ήταν προς τη μεριά της θάλασσας. Όταν ρώτησα πόσα χρήματα θα χρειαστούν, μου είπε ο μηχανικός ως αρμόδιος 70 εκατ. Μιλάμε για το 1992.

Περνούσε ο καιρός, ήρθαν μηχανικοί απ' την Αθήνα, απ' το υπουργείο και μου είπαν –γιατί περνούσε ο καιρός– ότι με 150 εκατ. μπορεί να γίνει. Αυτό το 1993. Και τότε η υπουργός κα **Μπακο-**

γιάννη πέρασε το κονδύλι αυτό στον προϋπολογισμό για να μας το δώσει. Φυσικά δεν δόθηκε ποτέ, γιατί και η κ. Μπακογιάννη έφυγε απ' το υπουργείο και εγώ έφυγα απ' το θέατρο για λόγους υγείας.

Εκείνο που έχει σημασία και πρέπει να τονιστεί είναι ότι πηγαίνοντας στην εφορία Νεωτέρων Μνημείων μου είπαν ότι πρέπει να προσέξουμε, γιατί εκεί που είναι το Βασιλικό Θέατρο υπάρχει πράσινο. Μου έδειξαν τους χάρτες και μου είπαν ότι αυτό το κτίσμα, επειδή υπάρχει εκεί και είναι πολιτιστικό, μένει, παρ' όλο που δεν προβλέπεται απ' το σχέδιο. Αν δείτε το σχέδιο πόλεως εκεί δεν υπάρχει Βασιλικό Θέατρο. Υπάρχει πάρκο. Και τότε, βέβαια, τους είπα ότι αυτό το θέατρο υπάρχει εδώ και πενήντα χρόνια. Για όνομα του Θεού! Μου είπαν: «Ναι! Μπορείτε να το επισκευάσετε αλλά προσέξτε! Ούτε θα το γκρεμίσετε, ούτε θα το ξαναχτίσετε, ούτε θα το μικρύνετε, ούτε θα το μεγαλώσετε. Αλλιώς κινδυνεύει να πέσει το θέατρο και να μην ξαναγίνει». Και τότε βέβαια εγώ —εφόσον μου το έλεγαν επιστήμονες και αρμόδιοι του υπουργείου Πολιτισμού— τους απάντησα:

«Όχι. Εμείς θα το επισκευάσουμε. Θα είναι ακριβώς όπως είναι, αλλά βελτιωμένο. Αυτά γίνονται το 1993 και θα κόστιζε 150 εκατ. Μου είπαν ότι χρειαζόνταν τουλάχιστον 8 μήνες για την επισκευή, γιατί θα γινόταν κάτι πάρα πολύ ριζικό, δηλαδή θα σκάβανε τις κολόνες μέχρι μέσα στη γη, θα στερεώνανε τα πέδιλα, θα άλλαζε η θέρμανση κ.λπ. Μάλιστα λέγαμε να βάλουμε κολόνες για να στηριχτεί ο εξώστης, ο οποίος δεν λειτουργούσε από φόβο μήπως δεν είναι γερός και πέσει. Αυτή είναι η ιστορία.

Το Βασιλικό Θέατρο είναι το μόνο θέατρο στη Θεσσαλονίκη —και ένα απ' τα λίγα στην Ελλάδα—, που είχε περιστρεφόμενη σκηνή απ' το 1939 και την οποία τη χρησιμοποιήσαμε και μεις. Πολλές φορές παίξαμε με περιστρεφόμενη σκηνή όταν ήμουν διευθυντής (1990-93). Ο μηχανισμός μπορεί να ήταν παλιός αλλά λειτουργούσε. Γενικά το θέατρο ήταν αρκετά καλό.

Δεν είναι η σκηνή το πρόβλημα, διότι αναλόγως του έργου προεκτεινόταν προς τα μπρος ή πίσω. Ακόμη χρησιμοποιούσαμε τα πλάγια, γιατί έχει τέτοιες δυνατότητες. Εγώ πιστεύω ότι με 50 εκατ. μπορούσε να γίνει ένα κόσμημα και να κρατηθεί ένα ιστορικό κτίριο.

Ένα κτίριο που το έκανε ο Δοξιάδης, που δεν ήταν τυχαίος αρχιτέκτονας. Ήταν ένα κόσμημα στη Θεσσαλονίκη και ένα σημείο αναφοράς και ένα Πολιτιστικό Κέντρο σημαντικό. Εδώ στη Θεσσαλονίκη —και το λέω με πίκρα αυτό— έχουμε πολύ μεγάλη ευκολία στο να γκρεμίζουμε θέατρα, αλλά όχι να χτίζουμε. Παλιά υπήρχε το Στρατιωτικό, το Θέατρο του Λευκού Πύργου. Γκρεμίστηκαν και πήγαν χαμένα. Τι έγινε στη θέση τους; Τίποτα. Αυτό το «γκρεμίζουμε» είναι πάρα πολύ εύκολο. Το «χτίζουμε» είναι δύσκολο.

Σήμερα τα 6 δισ. είναι πάρα πολλά. Θα μπορούσαν έστω με το 1 δισ. να το ανακαινίσουν πάρα πολύ καλά. Θα μπορούσαν να κάνουν ένα άλλο θέατρο ή ένα άλλο μεγάλο Πολιτιστικό Κέντρο. Μπορεί να μου πουν ότι δεν υπάρχει οικόπεδο, αλλά μπορούσαν να βρουν ένα για θέατρο. Αυτά τώρα που λένε ότι θα σκαφτεί 13 μέτρα κάτω από τη γη... Εκεί θα βγει νερό! Είναι δίπλα στη θάλασσα.

Φοβάμαι ότι αυτό το θέατρο θα γκρεμιστεί και δεν θα ξαναγίνει. Πολύ το φοβάμαι. Ανησυχώ και σαν Θεσσαλονικέας και σαν άνθρωπος που ήμουν στο Κρατικό Θέατρο και το πόνεσα, έζησα εκεί μέσα, πάλεψα, στεναχωρήθηκα. Χάρηκα. Το πονάω αυτό το πράγμα. Και άκουσα —ευτυχώς— μια μέρα στην τηλεόραση Θεσσαλονικείς να λένε: «Γιατί το γκρεμίζουν; Εμείς, μεγαλώσαμε μ' αυτό». Αυτός είναι ο φόβος μου. Και γιατί πρέπει να δώσουμε 6 δισ. για να κάνουμε από την αρχή το Βασιλικό Θέατρο, το οποίο δεν ξέρω αν θα γίνει και πότε θα γίνει.

Σκεφθείτε λίγο. Σκεφθείτε ότι σε εμένα είχαν πει ότι μια απλή επισκευή χρειάζεται 8 μήνες —και ίσως ένας χρόνος— και σκεφθείτε τώρα ότι πρόκειται να γκρεμιστεί εντελώς, να σκαφτεί 13 μ. και δεν ξέρω τι άλλο να γίνει. Σκεφθείτε πόσος καιρός θα πάει. Αυτό λέει η

απλή λογική.

[Πρόκειται για τα βασιζότερα απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα συνέντευξης του συγγραφέα Νίκου Μπακόλα στον ραδιοσταθμό 9,58 FM της ΕΡΤ-3 περί τα μέσα Μαΐου 1996. Η εκτενής αναφορά στην προϊστορία του Βασιλικού Θεάτρου θεωρήθηκε αναγκαία για να καταδειχθεί, τι φαινόταν «αυτονόητο» πριν τρία χρόνια και πώς αυξήθηκαν με γεωμετρική πρόοδο τα κοστολόγια για την επισκευή του θεάτρου, μέχρι σήμερα. Αύριο, ποιος ξέρει;]

Παν. Δέντορας, πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου Θεσ/κης

«Ο πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου κ. **Παν. Δέντορας**, μιλώντας σε δημόσια εκδήλωση έκανε καταγγελίες εναντίον του Δ.Σ. του Οργανισμού Πολιτιστικής και ιδιαίτερα εναντίον του τεχνικού συμβούλου (Πανδής), τον οποίο χαρακτήρισε *αναξιόπιστο* και κάλεσε τους υπευθύνους του Οργανισμού να τον απομακρύνουν. Ακόμα ζήτησε από τους εκπροσώπους της Πολιτιστικής να κηρύξουν *άγωνα* τον διαγωνισμό για το Βασιλικό Θέατρο και να προκηρύξουν νέο, με *διαφανείς* διαδικασίες και τη συμμετοχή και άλλων εταιρειών.

Μετά από *έντονο* διαπληκτισμό με τον πρόεδρο του Οργανισμού, δήμαρχο κ. **Κοσμοπούλο**, που χαρακτήρισε *κακόπιστες* πολλές από τις κριτικές που ακούστηκαν, αποχώρησαν από τη δημόσια συζήτηση ο εκπρόσωπος του ΣΥΝ κ. **Σ. Νέστωρ**, καθώς και ο εκπρόσωπος της Ένωσης Πολιτών καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. **Αντ. Μανιτάκης**, στον οποίο *δεν του δόθηκε ο λόγος* (!).»

[Απόσπασμα του ρεπορτάζ της εφημερίδας *Μακεδονία* την επομένη (11.4.96) της δημόσιας (!) συζήτησης (!) στο ξενοδοχείο «Μακεδονία Παλλάς» για το Βασιλικό Θέατρο.]

IPBIN ΣΤΑΜΠΛΕΡ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
της POP, ROCK και SOUL
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

της Andrea Gilbert

Υπαινιγμοί στην Αθανασία

Όταν ένας ώριμος καλλιτέχνης αφήνει πίσω του ένα oeuvre -ένα σώμα έργου που επιδεικνύει ανάπτυξη και εξέλιξη- βρίσκουμε αφορμή για αναδρομή, για αναθεώρηση. Όταν όμως ένα ταλέντο χάνεται πρόωρα, αυτόματα αρχίζουμε να μιλάμε με δυνητική έκγλιση, διότι δεν υπάρχει παρελθόν προς ανασκόπηση. Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με αυτό που είναι απλώς μια στιγμή στο χρόνο. Είναι απλώς μια στιγμή στο χρόνο.

αυτά, το πάθος του και η ένταση του παρήγα-
γαν, σε ελάχιστα χρόνια, ένα όγκο έργου
εξαιρετικό όχι τόσο λόγω της ποσότητας
(προνόμιο της νεανικής ενεργητικότητας και
της φοιτητικής ζωής), όσο λόγω της ωριμότη-
τας του και της εστίασής του. Επέλεγε τα πιο
άμεσα και εφήμερα υλικά: χαρτί γραφομη-
χανής Α4, ακουαρέλα, μολύβι, στυλό, λαδο-
παστέλ. Ο Μανώλης επιτιθόταν ανελήτητα
στις επιφάνειες τρυπώντας, σχίζοντας, ξύνο-
ντας τες. Το έργο του αρχίζει με σπουδές φι-
γούρας αρκετά κλασικές, αλλά γρήγορα
εξελισσεται σε ένα εξαιρετικά προσωπικό
λεξιλόγιο μορφών και θεμάτων με αναπαρα-
στατικές αναφορές πάντοτε.

Μια σειρά από γιγαντιαία έργα σε κολάζ
και χρώμα σε σκόνη, βασισμένα στο μύθο
της απαγωγής του νεαρού Υάκινθου (που
τον ερωτεύτηκε ο Απόλλωνας και τον σκό-
τωσε κατά λάθος) από τον ζυλότυπο θεό
Ζέφυρο, περιέχουν μια απτή ερωτική συ-
νείδηση πέραν πάσης εφηβικής εμπειρίας.
Τα μικρότερα, αλλά εξ ίσου στιβαρά έργα
εξερευνούν άλλες, πιο οργανικές πτυχές
της σεξουαλικότητας και του αισθησια-
σμού στη φύση. Ο
Μανώλης παρή-
γαγε αμέτρητα μι-
κρά σχέδια με λα-
δοπαστέλ σε έντο-
να χρώματα και
δυνατές παστωμέ-
νες πινελιές
εμπνευσμένα από
το ψάρι-έναν ορ-
γανισμό που ο
καλλιτέχνης θαύ-
μαζε και στο πιο
πρωτόγονο στά-
διο ζωής του. Σε
μερικές περιπτώ-
σεις το ψάρι ανά-
γεται σε κάτι που

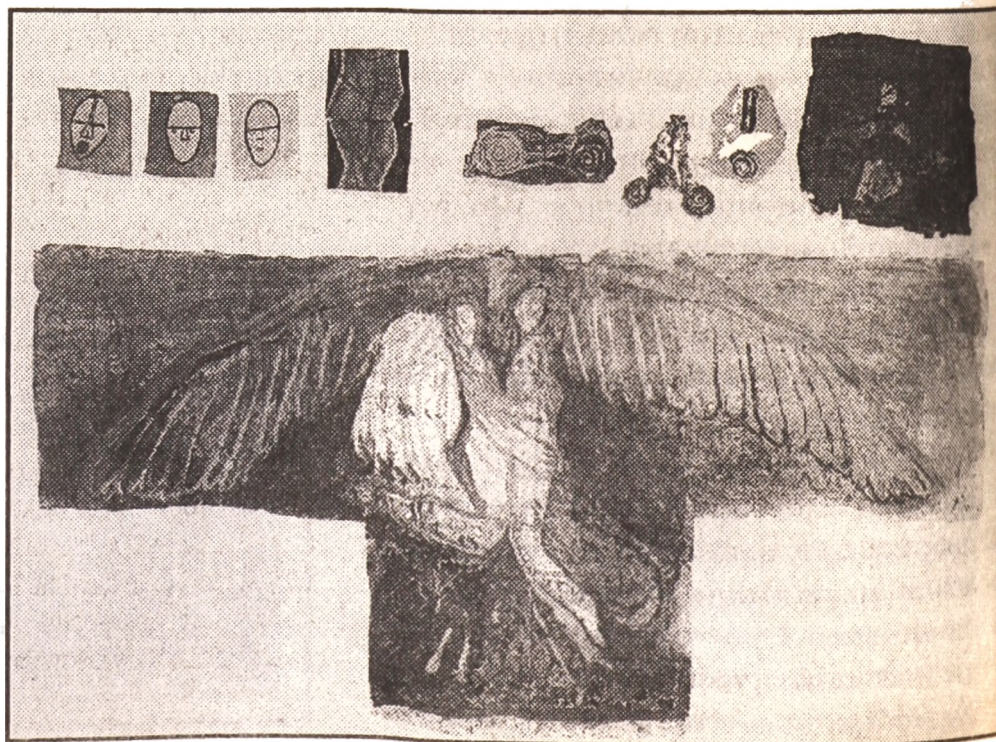

Σκάλα άσπρη ▲
κάρβουνο 205x95 εκ. Ν. Αρβανίτου

Ζέφυρος και Υάκινθος, 1993, κόλλα σε
χαρτί, 230x190 εκ. Γ. Μανώλη ▼

Η πρόσφατη έκθεση στο Κέντρο Τε-
χνών Δήμου Αθηναίων «Δύο νέοι
Ζωγράφοι Γιώργος Μανώλης και
Νίκος Αρβανίτου» που διοργανώ-
θηκε από την καλλιτέχνη Ρένα
Παπασπύρου, καθηγήτρια τους στην
ΛΣΚΤ, ήταν ένα συγκινητικό αφιέρωμα σ'
αυτούς τους δύο εξαιρετικά υποσχόμενους
καλλιτέχνες. Παρά τις έντονα εξπρεσσι-
ονιστικές τάσεις που δείχνουν και οι δύο,
δηλωτικές των επιρροών διαφόρων Ευρω-
παίων ζωγράφων, καθένας τους, εν τού-
τοις, παρουσιάζει αποδείξεις ότι είχε ήδη
ξεπεράσει την ακαδημαϊκή απομίμηση και
είχε προχωρήσει σε ένα επίπεδο προσωπι-
κής και πνευματικής δέσμευσης.

Ο Γιώργος Μανώλης, ο νεότερος από τους
δύο, δεν ήταν ούτε είκοσι χρόνων. Παρ' όλα

αίνεται να μην είναι παρά ένα κύτταρο του διασπάται. Τα τελευταία έργα του δεν περιλαμβάνονταν στην έκθεση) είναι προσωπικά, συγκινητικά κολάζ (εν-υμίσεις του Matisse;) από κομμάτια απα-ί χρωματισμένων σοβάδων που έβρισκε, αλλημένα σε χαρτί, με κάποια γραμμική τέμβαση. Είναι οι πιο ήσυχες, οι πιο αινιγ-ατικές εικόνες του.

Ο Νίκος Αρβανίτου ήταν μερικά χρόνια μεγαλύτερος, γύρω στα είκοσι τρία, και τρι-ετής φοιτητής. Το έργο του είναι πιο άμε-ι αναπαραστατικό, πιο φορμαλιστικό και γεγρόμενο. Εντελώς καθημερινές σκηνές α αντικείμενα-το εσωτερικό του εργαστη-ίου του, ένα μπουκάλι, ένας νιπτήρας, μια δερμάστρα, απόψεις από το παράθυρό ο-παρέχουν το σημείο αφετηρίας για μια ρεία εξερεύνηση της φόρμας, της κίνησης α της σύνθεσης. Η ανθρώπινη παρουσία ρίσταται υπαινικτικά μάλλον παρά απει-ονιστικά. Σε ένα σχέδιο, ένα σίδερο είναι κουμπισμένο πάνω στη σιδερώστρα, σαν ο ήσυχος του να έχει φύγει προσωρινά.

Μια ιδιαίτερα ικανοποιητική ενότητα ρεδίων μεγάλων διαστάσεων (μερικά πά-α από δύο μέτρα) και λαδιών βασίζεται ην κυκλική σιδερένια σκάλα έξω από το ράθυρο του εργαστηρίου του Αρβανί-υ. Αυτό το αρχιτεκτονικό χαρακτηριστι-ί, τόσο συνηθισμένο στο αστικό τοπίο, οζτά πνεύμα και ζωτική κίνηση δική του. Πάχουν εδώ νύξεις του Duchamp, φυσι-α αλλά στην ουσία δεν πειράζει καθώς, ην περίπτωση του Αρβανίτου, η πραγμα-ή δράση εκτελείται από το άψυχο αντι-ίμενο μάλλον παρά από κάποια ανθρώ-νη φριγούρα. Η έμφραση σε όλα τα έργα υ βρίσκεται σε μια συνθετική ισορροπία ον, γραμμής και ρυθμού σε συνδυασμό μια δυνατή αίσθηση του κιαροσκούρο α τοπικούς, γήινους κυρίως τόνους.

Είναι ένας εύγλωτος φόρος τιμής στο όργο Μανώλη και τον Νίκο Αρβανίτου γεγονός ότι, μερικά χρόνια μετά το θά-τό τους, η καθηγήτρια τους, η οικογέ-ια, οι φίλοι και οι συμφοιτητές τους συ-χίζουν να κρατούν ζωντανή την τέχνη α την ανάμνηση αυτών των δύο εξαιρετι-ών νέων. Αν οι πίνακες τους συντηρηθούν ι, θα αποτελέσουν έμπνευση και κίνη-ο για πολλές γενιές νέων καλλιτεχνών, α για όλους όσοι τους ήξεραν-όπως επι-λείται ο Γουίλιαμ Γουορντγουόρθ ην Ωδή στην Αθανασία του: «ας μην θρη-ύμε, αλλά ας βρούμε καλύτερα / Δύναμη αυτό που μένει πίσω.»

(Μετάφραση από τα αγγλικά:
Χίλντα Παπαδημητρίου)

(ΕΠΙΛΟΓΗ) ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ

«Περί Πάτνης»

Σπίτι της Κύπρου (16/5 - 6/6/96) Αθήνα -- ART FORUM, ΒΙΛΚΑ (24/6-20/96 Θεσσαλονίκη)

Πώς μπορεί να οριστεί η Πατρίδα σε μια εποχή πολυγλωσσίας και μοντερνισμού; Η προσπάθεια για μια «ελληνι-κή» συνέχεια στην πολιτιστική εξέλιξη της χώρας ανατράπηκε βιαίως κατά την «διεθνιστική» δεκαετία του '70. Από την άλλη η δεκαετία που διανύουμε κινδυνεύει να χαρακτηριστεί η δεκαετία «Θα τους φάμε όλους». Το σκυλάδικο και η πολιτική δημαγωγία έχουν (;) πλέον αναλάβει το ρόλο του εθνικού μας τιμητή. Τα εικαστικά ως beaux arts δεν έχουν καμμία σχέση με αλουμινένια κεσεδάκια με γαρύφαλλα ή λόγους μπαλκονιών.

Παρά το γεγονός αυτό -ή μάλλον εξαιτίας αυτού- (οι) εικαστικοί οφείλουν να καταθέσουν τις απόψεις τους. Καθόλου τυχαία τον ρόλο αυτό ανέλαβε ο ουδέποτε τυφλός διεθνιστής, αλλά και μονίμως μοντερνιστής τε-χνοκριτικός Μάνος Στεφανίδης. Ήταν φυσικό εξάλλου να δομήσει την έκθεση γύρω από τον άξονα Βλάσσης Κανιάρης. Μια που αυτός ήταν που τοποθέτησε τη σχέση Ελλάδος - Μοντερνισμού σε μια νέα βάση. Η πενία της μετεπολεμικής Ελλάδας αναδείχτηκε φυσικό περιβάλλον στις αναζητήσεις του Νεορεαλισμού και της «Φτωχής Τέχνης» (Arte Povera). Και αντιστρόφως. Η Πατρίδα στο έργο του Κανιάρη δεν είναι η Ελλάδα των Κυκλάδων και του μεζέ. Ελλάδα ήταν (και) τα αστικά τοπία των εν εξελίξει μεγαλουπόλεων του τότε και των ασφυκτικών μητροπόλεων του σήμερα.

Πατρίδα στο έργο του Κανιάρη είναι και αυτή η διαφωνία γύρω από το τι είναι πατρίδα. Οι μεν σβύνουν τα συνθή-ματα των δε στα tableaux vivants του «Τεχνοχώρου Φιξ». Γύρω στο '79-'80. Κόμματα, ποδοσφαιρικές ομάδες, αλλά και ονόματα εραστών σαν επιγραφές στους τοίχους - παλίμψηστα μπορεί να είναι μικρές πατρίδες. Όταν το 1988 ο Κανιάρης εκθέτει στην Biennale της Βενετίας το σκηνικό έχει (σχεδόν) ξεκαθαρίσει. Είναι όμως ακόμη νωρίς. Οι κυκεώνες της Πτώσης του Τοίχους του Βερολίνου, της Διάλυσης της (πρώην) Γιουγκοσλαβίας, της Αλβανικής με-τανάστευσης στην Ελλάδα, της διαμάχης για το όνομα της Μακεδονίας και -τέλος- της (επαν)εμφάνισης «Ηρώων» και υποκινητών πολεμικών αναμετρήσεων δεν είχαν ακόμη έλθει.

Ορθά ο Μάνος Στεφανίδης τα επανεκθέτει τώρα. Έχει σημασία. Η έκθεση συμπεριλαμβάνει και μια σειρά νέων καλλιτεχνών που πλαισιώνουν τον Κανιάρη. Αντιδράσεις διατυπώθηκαν για το ενιαίο ή μη του «επιπέδου» της έκθε-σης. Κι όμως ο οργανωτής με την επιλογή της χωροθέτησης, αλλά και τα τετραγωνικά που παραχωρεί βάζει ο ίδιος το μέτρο. Ο Γιώργος Ξένος (γ. 1953) για παράδειγμα πολύ λογικά αναλαμβάνει το κεντρικό «σαλόνι» του νεοκλασ-σικού κτιρίου του Κυπριακού Ιδρύματος. Ένας από τους μεγαλύτερους ζωγράφους της γενιάς του. Απέχει συνει-δητά από την ελληνική δραστηριότητα και φεύγει για το Βερολίνο. Σε έναν κόσμο γεμάτο από cuzziculum vitue αδιαφορίας και δημοσιοσχετισμού, ο Ξένος γνωρίζει δάφνες - τιμές για τη χώρα του. Το περίφημο Pergamon museum του Βερολίνου τον συμπεριλαμβάνει στην μόνιμη συλλογή του. Στις ακουαρέλες και τα σχέδιά του, η πα-ράσταση είναι μόνο η αφορμή. Η αξία τους μπορεί να αναζητηθεί και στην μικροκλίματα της επεξεργασίας.

Όμως στην έκθεση κλέβουν την παράσταση οι «Ελλάδες» του. Η αέναη επανάληψη της φόρμας του χάρτη (θυ-μάστε τις ασκήσεις πατριδογνωσίας;) την φτάνει σε μια απλότητα συμβόλου. Οι εξωγενείς φορτίσεις αποβάλλο-νται. Εν αναμονή (μελέτης) ατομικής. Τόσο ο Νίκος Χαραλαμπίδης (γ. 1964) όσο και ο Αντώνης Μιχαηλίδης (γ. 1960) αναλαμβάνουν τον Αριστοφάνειο ρόλο της διακωμώδησης τυχόν απόκλισης προς την σοβαροφάνεια. Οι μα-κέτες υπό κλίμακα του Μιχαηλίδη παρουσιάζουν μια βουκολική ζωή στα πρόθυρα νευρικής κρίσης. Μια Οργουελι-κή «Φάρμα των Ζώων» σε τυροκομείο και εννοιολογικές σπουδές πιθανοτήτων. Αυτό το τελευταίο το έκανε με την ίδια μεθοδικότητα, αλλά με λιγότερο χιούμορ και ο Μπάικας. Χρησιμοποιώντας όμως ως μέσο για τα μετα- Duchamp-ικά παιχνίδια του ένα σχέδιο ουδετερο-ποιημένο, πολύ κοντά στον Γάλλο σχεδιαστή Torot. Και ο Χαρα-λαμπίδης κάνει χιούμορ. Η δουλειά του όμως διαβάζεται σε πολλαπλά επίπεδα.

Περιπτή περαπέρω περιγραφή. Αλλά και το μεγάλο ταμπλώ - φωτοτυπία όπου ο Χαραλαμπίδης συνδιαλέγεται (ακόμη μια φορά) με τον Βευς. Ένα γοητευτικό κοκτέηλ τουρκοποιημένου (!) Βευς και εννοιολογοποιημένης λαί-κής καρικατούρας.

Στον δεύτερο όροφο οκτώ καλλιτέχνες / καλλιτεχνικές απόψεις συστεγάζονται σε διπλανά δωμάτια. Συνύπαρξη πολλές φορές εκρηπτική. Πιο πολιτικός απ' όλους ο Γιώργος Χαρβαλιάς (γ. 1956) διεκδικεί με αξιώσεις τη θέση του έλληνα Κουστουρίτσα. Τών εικαστικών βεβαίως. Το έργο του: μαξιλάρια/χώρες παρενοχλούν η μία την άλλη, αλλά και (κυρίως) συνυπάρχουν σε συνθήκες καλής γειτονίας. Ο Χαρβαλιάς κατεβαίνει (ανεβαίνει πιο σωστά) στην έκθε-ση με την πιο μινιμαλιστική προσέγγιση. Και κερδίζει τις εντυπώσεις.

Αντίθετα η Ελένη Γηλίνου (γ. 1963) είναι πληθωρική στα εκφραστικά της μέσα. Χαρακτική, Φωτοχημική επε-ξεργασία, Γλυπτική, Βίντεο και προβολή διαφανειών χρησιμοποιούνται προς τον σκοπό της ανασύστασης μιας βουκολικότητας εικαστικής.

Καμμία σχέση δηλαδή με τα θεατρικά περιβάλλοντα της Μαρίας Λοϊζίδου (γ. 1958). Ίσως η συμμετάσχουσα με τις μεγαλύτερες εκλεκτικές συγγένειες με τον ομφαλό Κανιάρη. «Φτωχά» υλικά όπως ο γύψος, τα μεταλλικά πλέγ-ματα και τα σύρματα διαπλέκονται με τη λάμψη των (ακριβών) πορφυρών υφασμάτων. Ένα σχόλιο για την σημερι-νή Ελλάδα; Ούτως ή άλλως μια εσωτερική χειρονομία. Ο Γιώργος Χατζημιχάλης επιχειρεί μια νέα διαδρομή πάνω στη σχέση λογοτεχνήματος - εικόνας. Σειρές εικόνων σχολιάζουν, πότε φωτογραφικά και πότε με το πινέλο.

Για τον Νίκο Μαυρίδη σημασία έχει η επαναδιατύπωση του σχεδίου. Αλλά και ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να επανοριστούν οι έννοιες και η σημασία τους. Η γύμνια των γύψινων κατασκευών του ανασύρουν τόσο τον Κανιάρη όσο και τα λείψανα (κάποιας αρχαιότητας). Από την άλλη πολλές αντιρρήσεις θα μπορούσαν να διατυπωθούν για την «εικαστικοποίηση» που επιχειρείται από τον Τάσο Βρεπτό. Μια καλή εμπορική φωτογραφία, ένα ευαίσθητο και καλόγουστο φωτο-ρεπορτάζ μπαίνει σε χαρτόκουτα και φωτίζεται με κεράκια. Δεν είναι ανάγκη. Τα έντυπα και τα εξώφυλλα δίσκων είναι ήδη ένα μέσον δημοσιοποίησής τους.

Θανάσης Μουτσόπουλος

ΜΟΥΣΙΚΗ

του ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

Τον περασμένο χρόνο, συμπληρώθηκαν 80 χρόνια από τη γέννηση του συνθέτη Alberto Soriano.

Ένας οικουμενικός συνθέτης

Η ξεχασμένη Λατινική Αμερική θυμάται και τιμά τον μεγάλο συνθέτη, τον ακάματο ερευνητή της μουσικής, της παράδοσης, τον οικουμενικό άνθρωπο, που συνέβαλε όσο λίγοι στη διαμόρφωση της σύγχρονης λατινοαμερικανικής κουλτούρας, της μουσικής, της παράδοσης.

και, σε διάστημα ενός μόλις έτους, καθιερώνεται ως ένας από τους σημαντικότερους μουσικοκριτικούς του Rio de la Plata.

Άνθρωπος ανήσυχος, επιστρέφει στη Βραζιλία το 1942. Μαγεμένος από τα ταξίδια και την περιπέτεια, διασχίζει το εσωτερικό της χώρας μελετώντας φυλές, ήθη και μουσικά ιδιώματα και φτάνει ως τη μεθόριο με την Αργεντινή και την Παραγουάη. (Είναι φανερές οι ομοιότητες με τα ταξίδια του μεγάλου Heitor Villa Lobos). Οι εμπειρίες που αποκτά μέσα από αυτά τα ταξίδια, εμπλου-

τίζουν αφάνταστα το παναμερικανό του όραμα, που διευρύνεται μέσα από τη βαθιά γνώση της κοινωνικής και πολιτιστικής ανθρωπολογίας της αμερικανικής ηπείρου.

Το 1951 ο Soriano επιστρέφει στο Montevideo και ξαναρχίζει τη συνθετική του δραστηριότητα που είχε διακόψει λόγω των συνεχών ταξιδιών του στο εσωτερικό της Λ. Αμερικής. Αρχίζει να επεξεργάζεται τις *Cuatro Rituales Sinfonicos* (Τέσσερις λειτουργικές συμφωνίες) – ένα από τα σημαντικότερα και πιο πρωτότυπα έργα της αμερικανικής συμφωνικής μουσικής. Το έργο θα εκδοθεί στην Ουρουγουάη το 1961 και ο εύστοχος στις επισημάνσεις του βραζιλιάνος μουσικοκριτικός Ricardo Nahiossi σημειώνει τα εξής:

«Ο Alberto Soriano εξαιτίας του λεπτολόγου και αυτοκριτικού τρόπου με τον οποίο επεξεργάζεται τη μουσική του, είναι ένας δημιουργός υποδειγματικών έργων. Εντός τους, διακρίνουμε βάθος και προοπτικές, που δίνουν στη λατινοαμερικανική τέχνη έναν χαρακτήρα ποιητικό και μια αφθονία των πιο αγνών αρωμάτων, τοπικών και παναμερικανικών.

»Μέσα στις *Cuatro Rituales* το βάθος της ενσηματικότητας, η αυθεντικότητα της δημιουργίας και το ιδιοφυές πάντρεμα ιδεών και φόρμας επιβάλλουν στον κριτικό να λειτουργήσει με αυθεντικότητα και σεβασμό».

Και συνεχίζει:

«Όποιος ακούσει και αναλύσει με την κατάλληλη μουσική προετοιμασία τις *Cuatro Rituales* αντιλαμβάνεται πως αυτή η μουσική δεν πηγάζει *a priori* από μια πιανιστική τεχνική, μηχανιστικά μεταφερόμενη στη ορχήστρα με τα όργανά της. Αντίθετως, όλα τα έργα του Soriano γεννιούνται μέσα από το πνεύμα και την ακουστική των οργάνων για τα οποία προορίζονται.

»Το *congruente* του αναπτύσσεται περισσότερο πάνω σε μια ετεροφωνία, παρότι στην πολυφωνία, έτσι όπως την γνωρίζουμε και όταν ο Soriano επεξεργάζεται ιδέες σύγχρονες, αυτές είναι καθαρά αντίθετες σε κάθε είδους μίμησης ή αναλογίας» (Soriano, Pablo, Φεβρουάριος 1961).

Ο κολομβιανός Andres Pardo Tovar όταν άκουσε δύο αποσπάσματα από τα *Cuatro Rituales*, με την ευκαιρία του ατλαντικού αμερικανικού Festival του Caracas, εκφράστηκε ως εξής για τον συνθέτη:

«Έχοντας βαθύτατους δεσμούς με την ανθρωπογεωγραφία της Βραζιλίας και τη μουσική κουλτούρα της Ουρουγουάης, ο Alberto Soriano είναι ένας συνθέτης θεμελιωμένος με τους ζωτικούς χυμούς τριών πατριδών και συνεχίζει να σηματοδοτεί το οικουμενικό πνεύμα της Λ. Αμερικής.

»Το έργο του, αντίθετο σε κάθε *decorativismo*, συγκλονιστικό μέσα στην ολοφάνερη απογύμνωσή του, είναι το αποτέλεσμα ενός ευτυχούς συγκερασμού, μιας σπάνιας μουσικής αισθητικής με τις πιο βαθιές πηγές της παράδοσης, συνδυασμού, που δημιούργησε ένα έργο τόσο αντιπροσωπευτικό και ταυτόχρονα τόσο βαθιά αντίθετο σε κάθε αζαδημαϊκή συμβατικότητα, όπως οι *Rituales*».

Στο τέλος του 1963, πάντα στο Montevideo, ο Soriano συνθέτει τις υπέροχες *Tres esquemas sinfonicos sobre la vida de Artigas* (Τρία συμφωνικά σχήματα πάνω στη ζωή του Artigas) για να τιμήσει τα 200 χρόνια

Ο Alberto Soriano γεννήθηκε στο Santiago del Estero της Αργεντινής στις 5 Φεβρουαρίου του 1915, ενώ οι ρίζες των γονιών του βρίσκονται στη Νάπολη. Η οικογένειά του μετανάστευσε στη Βραζιλία (Bahia), όπου ο νεαρός Alberto άρχισε σπουδές βιολιού με τον Dante de Sonta, και αρμονίας και αντίστιξης με τον Silvio Deolindo Froes, στο Conservatorio Oficial de Bahia.

Εκεί άρχισε να διαμορφώνεται και η καλλιτεχνική του προσωπικότητα μέσα από τη στενή συμμετοχή του σε λαϊκές γιορτές και υπέρλαμπρες ιεροτελεστίες που τον τροφοδότησαν με σπάνιες εμπειρίες, απρόσιτες ίσως για τους μουσικούς του καιρού μας.

Στην Bahia αρχίζουν και τα πρώτα συνθετικά του σκιαζήματα, που κινούνται μέσα στο αζαδημαϊκό πνεύμα που κυριαρχούσε στον χώρο του Conservatorio.

Το 1937 εγκαθίσταται στο Montevideo

Νέα Οικολογία

Τεύχος 140, Ιούνιος 1996

Μηνιαία επιθεώρηση, Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα
106 80, τηλ.: 3624323, τηλ./fax: 3619837
e-mail: ecologia@hol.gr

Το νερό και η γεωπολιτική, της Σύνταξης
Ακίνητα αυτοκίνητα, του Μιχάλη Μοδινού
Μια πρόταση για την Εγγατία, του Γιάννη Πα-
ρασκευόπουλου
Μάρτυρας επί ματαίω, του Μιχάλη Μοδινού
Μονοπάτια: Προβολές του παρελθόντος και
του μέλλοντος, του Γιάννη Σχίζα
Σκουπίδια παντού!, του Κίμων Χατζημπίρου
Πράσινοι στη νέα φιλανδρική κυβέρνηση, του
Γιάννη Σακιώτη
Μετασισύμφειος οικολογία, του Γιάννη Σακιώ-
τη
Αγωγοί υψηλής τάσης: κύμα αντιδράσεων,
του Βασίλη Παπακριβόπουλου
**Υπερθέρμανση του πλανήτη και μολυσματι-
κές ασθένειες**, του Μιχάλη Προμπονά
Κάθε μήνα..., του Νίκου Μολυβιάτη

Γιώργος Σαμιώτης: Προς συνδιαχείριση του
Νέστου;
Αποστόλης Παραλίκας: Απαιτείται διαρκής
εγρήγορση για την προστασία του όζοντος
Εύη Αραχωβίτη, Λεωνίδα Λουλούδης: Απρο-
στάτευτη γη
Μιχάλης Μοδινός: Το κόστος της ανασφάλει-
ας

Αργύρης Παναγόπουλος: Ιταλία: Οι πράσινοι
σε συμπληγάδες
Παύλος Νεράντζης: Συνέντευξη του τ. πρω-
θυπουργού της Ιορδανίας Αμπντέλ Σαλάμ Μα-
τζάλι
Φάνη Δημητρακούδη: Προς «πράσινο» χαρτί;
Χαλ Κέην: Η επανάσταση στην ανακύκλωση
χαρτιού

Γκυ Μπενέ: Σφαιρική οικολογία – Ο νέος
ολοκληρωτικός κίνδυνος;
Γιώργος Πολίτης: Η Γκαμήλα απειλείται με
ανάπτυξη
Μιχάλης Μοδινός: Σεβάσμια κλαδιά

Στέλιος Ροζάκης: Αντιστάσεις, ενέργεια, πολι-
τισμός – η περίπτωση της Χαβάης–
Γιώργος Ζώταλης: Κυβερνοπάνκ, Μοριακή
Βιολογία, Ηθική
Έμιλυ Μάρτιν: Ευπροσάρμοστοι Οργανισμοί –
Υγεία και εργασία σε μια εποχή Συστημάτων

Κι ακόμη: Ευρω-οικολογικά, Μουσ-οικο-λογίες,
Περιφερειακά – Διεθνή, Τοπικός Τύπος, Περι-
βαλλοντική Εκπαίδευση, INDEX

στη γέννηση του μεγάλου ουρουγουα-
επαναστάτη Jose Artigas⁵.

Το έργο αποτελείται υπό τρία μέρη και ο
γεννιός Ivan Cosentino γράφει τα ακό-
λουθα:

Admirable alarma (θαυμάστε συναγερ-
φόραση του τίτλου ανήκει στον ίδιο τον
Artigas και ειπώθηκε λίγο πριν από την
πρόβη του αγώνα για την ανεξαρτησία
Ουρουγουάης. Το κλίμα της ανήσυχης
ίδας δίνεται μέσα από τις συνομιλίες
χρυσωτών με τα έγχορδα. Ένας ρυθ-
μίστημος σε τόνους αμερικάνικους κυ-
μαίνει σ' αυτό το παιχνίδι των ήχων.

Oracion de Abril

Το πιο σύντομο μέρος του έργου που ανα-
συσταται γαλήνια σε tempo cantabile.
Πελεί έναν ύμνο στην υψηλή σκέψη του
Artigas.

Exodo

Το δραματικό φινάλε, όπου το επικό
αίχμιο εναλλάσσεται με τη μελαγχολία.
Ραϊτήση, μεγαλείο, ηρωισμός στις
φύσεις της ορχήστρας. Τα μέταλλα, τα
αυστά και τα μπάσα της ορχήστρας οι-
μοιών μια πραγματική παρέλαση
των μέσων απ' τους οποίους, περνάει όλη
η μοναξιά. Η ατμόσφαιρα συνεχίζεται με-

**Ο Soriano έχει γράψει
παι έργα για βιολί, πιάνο, κιθάρα,
καθώς και μουσική δωματίου.
Αρκετά απ' αυτά έχουν εκδοθεί
από την εταιρεία AEMUS
στη σειρά Culta musica Urujaya
(Montevideo).**

**Οι Cuatro Rituales και οι Tres
esquemas sinfonicos, έχουν
εκδοθεί και στην Αργεντινή
από τη δισκογραφική εταιρεία
Qalita, με επιμέλεια
του Ivan Rene Cosentino.**

ημέμια αμετάβλητη, απογυμνωμένη από
λε διακοσμητικό στοιχείο, με έναν κυ-
βείο ασκητισμό και μια εσωτερική δύ-
μη, που όμως δεν στερείται γλυκύτητας
θλίψης.

Τότε δεν φαντάστηκα ότι μια έξοδος θα
γινόταν τόσο χαρούμενη», σημειώνει ο συνθέ-

Alberto Soriano πέθανε στο Monte-
video στις 16/1/1981. Ο Andreas Torar σχια-
κρύντας τον ανθρώπινο Soriano γράφει
παιτικά:

«Στο πρόσωπο του ανθρώπου και καλλι-
τέχνη Soriano συμπίπτουν με μοναδικό τρό-
πο, ήθος, ευγένεια και ανστηρότητα, στοι-
χεία εξαιρετικά σπάνια στον κόσμο της
μουσικής, όπου συχνά είμαστε υποχρεωμέ-
νοι να ξεχάσουμε την ανθρώπινη πλευρά
του δημιουργού, προκειμένου να αξιολογή-
σουμε αντικειμενικά το έργο του. Μέσα από
το τριπλό μονοπάτι μιας ζωής αφιερωμένης
στην έρευνα, τη διδασκαλία και τη δημιουρ-
γία, οι ανθρώπινες αρετές του Alberto
Soriano, αντιπροσωπεύουν και σκιαγρα-
φούν μία από τις σημαντικότερες φιγούρες
της λατινοαμερικανικής κουλτούρας». Οι
τρεις χώρες που συνδέθηκαν μαζί του, η
Αργεντινή, όπου γεννήθηκε και πέρασε τα
παιδικά του χρόνια, η Βραζιλία, όπου
οπούδασε και την οποία διέτρεξε απ'
άκρου εις άκρου, η Ουρουγουάη, στην
οποία πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζω-
ής του και έγραψε τα σημαντικότερα έργα
του, αλλά και ολόκληρη η Αμερική θα τον
θυμούνται με σεβασμό και ευγνωμοσύνη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

*Η σύνταξη του κειμένου έχει βασιστεί στις
ακόλουθες πηγές: (α) *La historia de la musica en
la Uruguay*, εκδ. Ricordi Americana, Buenos
Aires 1990, (β) Vicente Gesualdo, *Musicos de
America Latina e historia y evolucion de la musica
en los paises americanos*, εκδ. Claridal, Buenos
Aires 1958, (γ) Eduardo Galeano, *Las venas
abiertas de America latina*, εκδ. Siglo Veintiuno,
48η έκδοση, Buenos Aires 1986.

Στοιχεία έχουν επίσης αντληθεί από τις δυσκο-
γραφικές εκδόσεις των έργων του Soriano στο
Montevideo και το Buenos Aires, καθώς και
από την πρεσβεία της Ουρουγουάης στην Αθή-
να, την οποία και ευχαριστούμε.

1. Την ιταλική καταγωγή του συνθέτη δηλώνει
και το επώνυμό του: soriano στα ιταλικά ονομά-
ζεται ο γάτος με το ραβδωτό τигρέ τρίχωμα.

2. Η Bahia αποτελεί μία από τις περιοχές της
Βραζιλίας όπου επιβιώνουν, με έντονο τρόπο,
οι θεοί, οι λατρείες και οι τελετουργίες των
αφρικάνων σκλάβων που μεταφέρθηκαν στην
Αμερική από τους πορτογάλους κατακτητές.

3. Με την ονομασία Αμερική και Αμερικανοί,
οι Ισπανόφωνοι εννοούν την αμερικανική ήπει-
ρο και τους κατοίκους της γενικώς, σε αντίθεση
με τους Ευρωπαίους που εννοούν τις ΗΠΑ και
τους πολίτες τους.

4. Το κείμενο του Ricardo Nahiossi έχει μετα-
φραστεί από τα ισπανικά.

5. Jose Artigas: Ηρώας της ανεξαρτησίας της
Ουρουγουάης και ηγέτης της αγροτικής επανά-
στασης στην περιοχή του Rio de la Plata. Συντά-
κτης του περίφημου αγροτικού κώδικα το 1815, ο
οποίος συμπεριλαμβανόταν στις λέξεις «ελεύθεροι
άνθρωποι-ελεύθερη γη». Πολέμησε εναντίον
των Ισπανών και Πορτογάλων, όπως και εναν-
τίον των γαιοκτημόνων. Οι δυνάμεις του ηττή-
θηκαν και ο ίδιος πέθανε εξόριστος στις 23/9/1855
στην πόλη Iriden της Ουρουγουάης.

Σεμνές ή άσεμνες χειρονομίες;

του Χρήστου Λάζου

Κανείς/ δεν μαρτυρεί/ για τον μάρτυρα
Δόξα από σάχτες

Στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού *Ποίηση* (τχ. 7, 1996, σσ. 261-263), η κα Μαρία Τοπάλη ασχολείται με τη μετάφραση της ποιητικής συλλογής του Τσέλαν *Die Niemandrose* που εκδόθηκε από την «Άγρα». Υπογράφω τη μετάφραση, την εισαγωγή και τις σημειώσεις και το κείμενό της που τιτλοφορείται «Η σιωπή του μεταφραστή» με αφορά. Κάτι περισσότερο, μου δίνει το δικαίωμα να παρέμβω, γιατί δεν αναφέρεται στη μεταφραστική εργασία μου, αυτή δεν κρίνεται ποτέ, αλλά στις στοιχειώδεις προϋποθέσεις που νομιμοποιούν το εγχείρημα της μετάφρασης και αποκαθιστούν την αρχική σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στον μεταφραστή του έργου και τον αναγνώστη. Την θεωρώ λοιπόν μian άδικη και ανυποστήρικτη προσωπική επίθεση και σε αυτήν κυρίως απαντώ από τις στήλες του περιοδικού *Αντί*, αφού η εξαμηνιαία έκδοση της *Ποίησης* μου αφαιρεί τη δυνατότητα της άμεσης απόκρισης.

Ομολογώ ότι δεν καταλαβαίνω το νόημα του τίτλου. Υποθέτω ότι σημαίνει πως ο μεταφραστής θα έπρεπε να σιωπήσει, δηλαδή να μην μεταφράσει. Σ' αυτή την κατεύθυνση με οδηγούν και οι πρώτες φράσεις του κειμένου όπου η κα Τοπάλη δηλώνει προκαταβολικά: *πιο πολύ θα μ' ευχαριστούσε μια σιωπή γύρω απ' τον Paul Celan, μια ενεργητική σιωπή όπως το χώμα που περιέχει ταυτόχρονα τους νεκρούς και τους σπόρους* (σ. 261). Μήπως όμως επιδιώκει να μου αφαιρέσει προκαταβολικά κάθε δικαίωμα απάντησης; Προφανώς δεν μπορώ να παρέμβω στον περικλειστο χώρο της ψυχής της ή της παρέας της² που μπορεί να συμμερίζεται την ίδια άποψη. Μου είναι αδύνατον να πάρω υπόψη μου εκείνα που την ευχαριστούν ή την δυσαρεστούν, αυτό που της αρέσει και αυτό που δεν της αρέσει να γίνεται (σ. 263). Απέναντι στις επιθυμίες ή τις επιταγές ανθρώπων οι οποίοι διεκδικούν μian εσωτερική, σιωπηρή, ιδιωτική και αυθεντική επικοινωνία με τα λογοτεχνικά κείμενα, και με αφετηρία αυτή την άρρητη και άμεση αισθαντικότητα απαγορεύουν στους άλλους –που με αυτό τον τρόπο μεταμορφώνονται αυτομάτως σε αμήτους– κάθε ενασχόληση με τον ποιητή που θεωρούν ότι τους ανήκει, η δική μου στάση καθορίζεται από τις αρχές του διαφωτισμού: πιστεύω βαθύτατα στην ελεύθερη και δημόσια χρήση του λόγου που ορίζει την ωριμότητα ως *Mündigkeit*, ως ικανότητα να μιλάς και να κρίνεις με βάση τη δική σου νόηση, τον δικό σου λόγο, που βεβαίως υπόκεινται στη δημόσια κριτική (Kant, *Was ist Aufklärung?*). Από εδώ απορρέει μια στάση, ένας τρόπος να πράττεις και να συμπεριφέρεσαι που συγχρόνως αποτελεί καθήκον, κάτι ανάλογο με αυτό που αποκαλούμε ήθος.

Αν λοιπόν ο διάλογος με την κα Τοπάλη είναι κατ' αρχήν ένα ζήτημα συνέπειας και ήθους, συνάμα φοβούμαι ότι είναι εκ των πραγμάτων

δύσκολος. Ίσως αδύνατος, γιατί δεν βρίσκω στο κείμενό της ούτε ένα κοινό σημείο, κάποια κοινή παραδοχή, με αφετηρία τα οποία θα μπορούσα από κάπου να αρχίσω. Οι κρίσεις της για τον Τσέλαν μου φαίνονται τουλάχιστον αυθαίρετες και πάντως αναπόδεικτες. Έπειτα διατυπώνονται με μian αφελή βεβαιότητα και έναν αυταρχικό διδακτισμό που ομολογώ ότι με αφοπλίζουν. Άμεση απόδειξη η δεύτερη παράγραφος του κειμένου της.

Γιατί η σωτηρία αυτής της γλώσσας στους μοντέρνους καιρούς έπρεπε να συντελεσθεί στο κορμί ενός Ρουμανοεβραίου που δεν έζησε ποτέ στη Γερμανία; Που οι γονείς του θανατώθηκαν στα Lager, από τα οποία και ο ίδιος πέρασε; Ενός απάτριδος, άθρησκου, και μετέπειτα Παριζιάνου; Ενός καθαυτό Ευρωπαίου, για όσους τυχόν αναρωτιούνται και πελαγοδρομούν γύρω από εννοιολογικούς ορισμούς; Γιατί η πραγματικότητα είναι στ' αλήθεια μεγαλειώδης... Ο Αισχύλος αγκαλιασμένος με τον Άρθουρ Κλαρκ, ο Προμηθέας με την αστροναυτική στολή της Οδύσσειας 2000, να η ποίηση του Πάουλ Τσέλαν, να και το σώμα του, έσχατα τετνωμένο, η γέφυρα (σσ. 261-262).

Οφείλω να σημειώσω ότι οι τρεις τελείες μετά την άμεση, ενορατική, σύλληψη της πραγματικότητας που προσδιορίζεται ως στ' αλήθεια μεγαλειώδης, δεν είναι δικές μου και δεν υπονοούν ότι κάτι παρέλειψα. Ομολογώ ότι δεν έχω τη θεία χάρη να βλέπω και να δείχνω, με τόσο εμφιασμένο τρόπο, την ποίηση και το σώμα του Τσέλαν. Δεν μεταλαμβάνω με τους πιστούς του σώματος και του αίματος στο οποίο οφείλεται η σωτηρία της γερμανικής γλώσσας. Περνάω λοιπόν σ' ένα επόμενο θέμα.

Η κα Τοπάλη θεωρεί τις μεταφράσεις *παραχάραξη* (σ. 262) και *αναγκαίο κακό* (σ. 263). Δεν έχω την ίδια γνώμη.³ Νομίζω πως και εδώ επαναλαμβάνει την προηγούμενη άποψη περί της σιωπής του μεταφραστή ενώπιον της ιερότητας του ποιητικού σώματος, ενώπιον του χειροποίητου ποιήματος το οποίο επιβάλλει ως κατηγορική προσταγή το μη μου άπτου. Είναι η λογική συνέπεια της μεγαλειώδους αποκάλυψης της πραγματικότητας. Η κα Τοπάλη έχει άμεση εποπτεία της ουσίας, και την πίστη ότι αυτή είναι κάτι σαν τον Προμηθέα με την αστροναυτική στολή της Οδύσσειας 2000 (σ. 262). Πιστεύει επίσης ότι η θεοφάνεια του νοήματος είναι άρρητη. Γι' αυτό προτιμά τη σιωπή: *Και, όπως είπα στην αρχή, ειδικά για τον Τσέλαν, προτιμώ τη σιωπή* (σ. 263). Με αυτές τις προκειμένες, κάθε μετάφραση είναι προφανώς *παραχάραξη*, δηλαδή *αδίκημα*, για το οποίο πρέπει ο μεταφραστής να απολογηθεί: *Ο Ελύτης βαφτίζει τη μετάφρασή του συγχρόνων ποιητών «μεταγραφή» και απολογείται* (σ. 262).

Όμως η κα Τοπάλη έχει και τη θεοδικία της: πιστεύει ότι η μετάφραση είναι έλλασον αμάρτημα, αναγκαίο κακό που κάποτε το σώζει η ελ-

πίδα: Υπακούμε στην πείνα της επικοινωνίας κι ελπίζουμε πάντοτε κάτι να σωθεί περνώντας απ' τα σύνορα της γλώσσας (σ. 262). Γι' αυτόν τον λόγο είναι επιεικής απέναντι στον αμαρτωλό μεταφραστή, ιδίως αν είναι σεμνός, προσεχτικός, όσο γίνεται σεμνός, προσεχτικός (σ. 263) Και προτιμά να σωπαίνει με κατανόηση αφήνοντας τα υπόλοιπα στην κριτική: Τα υπόλοιπα (άλλα ποια είναι τα υπόλοιπα;), η «ποιότητα» της μετάφρασης (γιατί η ποιότητα να είναι σε εισαγωγικά;) θα μπορούσαν να ναι μόνον αντικείμενο κριτικής, την οποία δεν συμπαθώ. (...) Τα υπόλοιπα, το ξαναλέω, είναι θέμα γούστου. Αν θα πει δηλαδή κανείς: «του κανενός το ρόδο» ή «το τριαντάφυλλο του κανενός»: αυτά είν' ωραίο να τα σουβεντιάζουμε ξενυχτώντας με κρασί. Όμως δεν είναι αντικείμενο κριτικής (σ. 263). Αυτή η τελευταία φράση μου γεννά πραγματικές απορίες. Αν ο μεταφρασμένος τίτλος της συλλογής, δηλαδή το κύριο όνομά της στα ελληνικά, δεν είναι αντικείμενο κριτικής αλλά υπόθεση παρέας, τότε σε τι ασκούμε κριτική; Σε όσους δεν είναι της παρέας;

Έπειτα, πώς λύνει το ζήτημα των μεταφράσεων του ίδιου του Τσέλαν; Είναι κι αυτός παραχαράκτης, υπακούει κι αυτός στην πείνα της επικοινωνίας; Πρέπει κι αυτός να απολογηθεί; Το ερώτημα είναι νόμιμο, ιδίως αν πάρουμε υπόψη μας ότι τουλάχιστον σε πρώτη όψη δεν φαίνεται να ακολουθεί το διάταγμα της κας Τοπάλη, αυτό που προτάσσει στην πεντασέλιδη κριτική της δικής μου εργασίας και το επικαλείται ως μοναδική αιτία που την αναγκάζει να λύσει τη σιωπή της:

Αν αισθάνομαι υποχρεωμένη να κάνω δημόσια μερικές παρατηρήσεις, αυτό σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα της ποίησης του Τσέλαν και τη μοναδικότητα (τι λέξεις αμνηχανίας!) της χρήσης απ' αυτόν της γερμανικής γλώσσας. Που απαιτούν, αν μη τι άλλο, να ληφθούν αυθαυτές υπ' όψιν από τον μεταφραστή. Μ' άλλα λόγια, οφείλει ο μεταφραστής να πειθαρχήσει στον κανόνα που αυτές θέτουν. (...) Ο ένας λόγος παραπάνω που ο μεταφραστής οφείλει να χορέψει στον δικό τους ρυθμό, περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένα. Αυτό που δεν μ' αρέσει να γίνεται, είναι να διεκδικεί και να παίρνει ο μεταφραστής απροκάλυπτα, δηλαδή σαν να είναι αυτονόητο, το δικαίωμα να επηρεάσει τον εντελώς καινούργιο, δικό του χορό. Να στιχουργεί δηλαδή εκ νέου χωρίς αιτία

ροφανή, αφήνοντας τον πρωτότυπο στίχο ευγενικά σκεπασμένο με άχνη. Και να περνά την εντελώς δική του έμπνευση κάτω από την ξένη τοπογραφία (σ. 263).

Διαβάζω και οι απορίες μου πληθαίνουν. Πώς προσδιορίζονται η ιδιαιτερότητα και η μοναδικότητα του Τσέλαν; Πώς λαμβάνονται υπ' όψιν αυθαυτές; Πώς συλλαμβάνεται ο κανόνας τους και ο ρυθμός τους; Είναι κάτι αυτονόητο, που προσφέρεται άμεσα στην εποπτεία, διά γυμνού οφθαλμού; Από εδώ προκύπτει η οφειλή του μεταφραστή; Το ρήμα επανέρχεται δύο φορές: οφείλει να πειθαρχήσει στον κανόνα που αυτές θέτουν, οφείλει να χορέψει στο δικό τους ρυθμό. Υποθέτω ότι καίλαβα. Υποθέτω πως είναι ακριβώς η ιδιαιτερότητα και η μοναδικότητα του πρωτότυπου ποιήματος οι αρχές στις οποίες οφείλει να πειθαρχήσει ο μεταφραστής, εκείνες που ορίζουν τον ρυθμό και τη ρίμα. Πρέπει, λοιπόν, να ακολουθήσω κατά γράμμα τις επιταγές του πρωτοτύπου. Αλλά αμέσως μετά το προηγούμενο παράθεμα η ίδια αλλάζει ρυθμό, βάζοντας αυτή τη φορά τον ρυθμό μέσα σε εισαγωγικά:

Ξέρω τον αντίλογο: πόσα δεν πρέπει να θυσιάσουν για να είναι τοίχημα αυτό που θα βγει κι όχι «πεζό»! Να 'χει «ρυθμό» — ποιος τον

ορίζει; Να 'χει ρίμα — αν είναι δυνατόν στις μέρες μας να θεωρείται ακόμη ύψιστη ποιητική αρετή! (Δεν νιώσαμε ποτέ την έλλειψή της στα ομηρικά έπη) (σ. 263).⁴

Αλλά τι νόημα έχουν εδώ τα εισαγωγικά; Πώς διακρίνεται ο ρυθμός από τον «ρυθμό»; Και τι γίνεται με τον Τσέλαν, που όταν μεταφράζει Σαίξπηρ χορεύει στον δικό του ρυθμό; Άμεση απόδειξη οι δύο τελευταίοι στίχοι από το σονέτο CV, *Let not my love become idolatry*.

«Fair, kind and true» have often liv'd alone,

«Schon, gut und treu» so oft getrennt,

geschieden.

Which three till now never kept seat in one.

In Einem will ich drei zusammen schmieden.⁵

Πρέπει να υποθέσουμε ότι μόνον ο Τσέλαν έχει σοβαρό λόγο να μεταχειρίζεται τις λέξεις του έτσι, εκεί που τις βάζει, αυτές, κι όχι άλλες, γιατί μ' αυτές φτιάχνει τις εικόνες του κι οι εικόνες μαζί με τις λέξεις είναι η ποίησή του; Ο Σαίξπηρ δεν έχει εξίσου σοβαρό λόγο; Και ο Τσέλαν γιατί στιχουργεί σε βάρος του πρωτοτύπου, γιατί θυσιάζει στο βωμό της ρίμας τις λέξεις του πρωτοτύπου; Το κάνει όπως λέει η κα Τοπάλη χάριν, ας πούμε, (για να είμαστε αρκετά «ποιητικοί» και άρα «νόμιμοι») μιας ιδιόμορφης ποιητικότητας;⁶ Μένω με την απορία.

Η κα Τοπάλη με επικρίνει ακριβώς για το ίδιο αδίκημα, γιατί έκρινα πως όφειλα να μεταφράσω τον δεύτερο στίχο της πρώτης στροφής

του ποιήματος «Τριάδα, Τετράδα» κρατώντας το μέτρο και την ομοιοκαταληξία. Και την ίδια αρχή τήρησα —όσο μπόρεσα— σε όλα τα ποιήματα της συλλογής όπου ο Τσέλαν στιχουργεί με μέτρο και ομοιοκαταληξία. Έτσι έκρινα ότι ο δεύτερος στίχος της πρώτης στροφής δεν έπρεπε να μεταφραστεί κατά λέξη. Αντί λοιπόν να μεταφράσω Σγουρέ δυόσμε, δυόσμε, σγουρέ / μπροστά στο σπίτι εδώ, μπροστά στο σπίτι, όπως μου προτείνει η κα Τοπάλη, μετέφρασα Σγουρέ δυόσμε, δυόσμε, σγουρέ / της αυλής μας ένοικε χλωρέ.

Αυτές ακριβώς οι επιλογές αποτελούν το πιο ουσιαστικό μέρος της εργασίας του μεταφραστή. Δεν είναι ποτέ θέμα γούστου (σ. 263). Είναι πάντα ζήτημα αυστηρής λογικής ανάλυσης και κρίσιμης απόφασης που λύνει τον κόμπο της απορίας. Ο μεταφραστής καλείται να πάρει αυτή την απόφαση μέσα σε συνθήκες έντονης συναισθηματικής φόρτι-

σης που γεννιέται από τη συμβίωση με το πρωτότυπο: το οποίο απαιτεί τη μετάφραση και συνάμα την αρνείται. Αυτή η απόφαση είναι το καθήκον του, εδώ συνάπτεται η ανεξόφλητη ενοχή του. Το ερώτημα, λοιπόν, αν η παρατακτική σύνταξη και η επανάληψη θα έπρεπε να υπερίχυσει του μέτρου και της ομοιοκαταληξίας με απασχόλησε για καιρό. Το αποτέλεσμα θα επιθυμούσα να το κρίνει αυστηρά και δίκαια ο κάθε αναγνώστης. Όχι όμως με μοναδικό εφόδιο το λεξικό ή την αυθόρμητη αντίδραση ενώπιον μια επιλογής που τον ξαφνιάζει.

Νομίζω ότι η κα Τοπάλη δεν είναι δίκαιος κριτής. Δηλώνει ότι δεν διάβασε το βιβλίο ψάχνοντας για ατέλειες. Απλώς το άνοιξε κατά τη συνήθειά της στην τύχη κι έτυχε να 'ναι αυτοί οι πρώτοι στίχοι που είδε (σ. 264). Ένιωσα ότι κάνω κατάχρηση της ελευθερίας του μεταφραστή, ότι μεταφράζω με τρόπο ακατανόητο για τα δικά της μέτρα. Να το δεχτώ. Αλλά πώς νομιμοποιείται η σπουδή να καταλήξει σε συμπεράσματα και να τα προεκτείνει σε όλη τη μεταφραστική εργασία μου; Η ίδια ομολογεί ότι αμέσως της γεννήθηκε μια έμμονη ιδέα: Μια σκέψη με κυριεύει πριν προλάβω να σκεφτώ λογικά: ο μεταφραστής στιχουργεί σε βάρος του πρωτοτύπου (σ. 264) Δεν είναι βιαστικό αυτό το συμπέρα-

**Πιστεύω βαθύτατα
στην ελεύθερη
και δημόσια χρήση του λόγου
που ορίζει την ωριμότητα
ως *Mündigkeit*,
ως ικανότητα να μιλάς και να
κρίνεις
με βάση τη δική σου νόηση,
τον δικό σου λόγο,
που βεβαίως
υπόκεινται στη δημόσια κριτική.**

σμα; Δεν αδικεί τον μεταφραστή;

Νομίζω ότι η κα Τοπάλη δεν είναι δίκαιος κριτής και για έναν άλλο λόγο. Δηλώνει ότι αναγκαστικά συνέχισε την ανάγνωση με τα ματογυάλια της καχυποψίας (σ. 264). Είμαι βέβαιος ότι πράγματι συνέχισε με τα ματογυάλια της καχυποψίας. Όπως είμαι επίσης βέβαιος ότι δεν διάβασε τα ποιήματα, τουλάχιστον με την ίδια σεμνότητα και προσοχή που απαιτεί από τον μεταφραστή. Και τούτο για έναν απλό λόγο. Μιλώντας για το ίδιο ποίημα «Τριάδα, Τετράδα», αργότερα, όταν πλέον ετοιμάζει και δημοσιεύει το κείμενό της, γράφει μια φράση που την διαψεύδει: Εισαγωγικά αναφέρω ότι το πρώτο μέρος του ποιήματος αποτελείται από έξι ομοιοκατάληκτα δίστιχα και συνεχίζει πεζό (σ. 264). Όμως το ποίημα δεν έχει δεύτερο μέρος. Αυτό εύκολα το διαπιστώνει κάθε αναγνώστης ανοίγοντας τη συλλογή, στην έκδοση της «Άγρας», στη σελίδα 72. Αν δυσπιστεί, μπορεί να ανατρέξει στα *Gesammelte Werke*, τόμ. 1, σελ. 216. Αναρωτιέμαι λοιπόν τι διάβασε; Και σε ποιον απευθύνεται το επιχείρημα ότι θα όφειλα να μεταφράσω σε πεζό στηριγμένος στο δεύτερο μέρος του ποιήματος; Στον αναγνώστη της Ποίησης που δεν έχει αγοράσει το βιβλίο και επομένως δεν μπορεί να την ελέγξει; Αυτόν επιχειρεί να πείσει για την ποιότητα της μετάφρασης;

Προς επίρρωση της σκέψης που την κυριέψε, η κα Τοπάλη επικαλείται ένα ακόμα παράδειγμα. Αν το πρώτο είχε στόχο να αποδείξει ότι στιχουργώ κατά βούληση, το δεύτερο θέλει να αποδείξει ότι δεν ξέρω ποια λέξη κρατάει το βάρος του νοήματος. Το παράδειγμα είναι από το ποίημα *A la pointe acérée* (Του κανενός το ρόδο, Άγρα, σσ. 150-153). Μου προσάπτει λοιπόν ότι δεν μεταφράζω το ρήμα-σφυριά (σ. 265) 'liegen' που είναι η δεύτερη λέξη του πρώτου στίχου της πρώτης στροφής και η πρώτη λέξη του τρίτου στίχου της δεύτερης και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στη μετάφραση χάνεται η δύναμη του επαναλαμβανόμενου ισχυρού μέρους του λόγου κι η σύγκριση ορυκτών-ανθρώπων ξεθυμαίνει επικίνδυνα (σσ. 264-265). Δεν συμφωνώ. Νομίζω ότι οι στίχοι *Είναι γυμνές οι φλέβες των ορυκτών, οι κρύσταλλοι / στις πτυχές των πετρωμάτων* κρατούν ακέραιη τη σύγκριση με τους ανθρώπους, παρότι το ρήμα 'liegen' δεν αποδίδεται με το ρήμα 'κείτομαι'.

Αλλά και εδώ η κα Τοπάλη δεν διαβάζει προσεχτικά. Δεν ξέρω καν αν διαβάζει ή απλώς ψάχνει με τα ματογυάλια της καχυποψίας για ατέλειες (σ. 264). Και εξηγούμαι. Το ρήμα 'liegen', είτε μόνο του σε διάφορες πτώσεις είτε σαν μέρος σύνθετης λέξης, εμφανίζεται στη συλλογή *Die Niemandrose* εννέα φορές. Καμιά φορά δεν το μεταφράζω με το ρήμα 'κείτομαι' αν και το δοκίμασα πολλές φορές. Έχω τη γνώμη ότι ένας δίκαιος κριτής θα όφειλε να το διαπιστώσει και να θέσει το ερώτημα αν αυτή η απόφαση διέπεται από κάποιους κανόνες. Δεν απολογούμαι για τη μετάφρασή μου και γι' αυτόν τον λόγο αφήνω το ζήτημα ανοιχτό.

Θα μπορούσα να σταματήσω εδώ. Η απάντησή μου πήρε μεγαλύτερη έκταση από τη συνηθισμένη. Ο εκδότης που θα αναλάβει την ευθύνη να την δημοσιεύει στο περιοδικό του μπορεί να μην είναι σαν τον μάνατζερ-εκδότη της «Άγρας» και να τσιγγουνευτεί σελίδες (σ. 262). Αλλά γιατί ειδικά ο Σ. Πετσόπουλος να είναι μάνατζερ; Τί νόημα έχει αυτή η λέξη στο κείμενο της κας Τοπάλη, θετικό ή αρνητικό; Οι άλλοι εκδότες, για παράδειγμα ο εκδότης του περιοδικού *Ποίηση*, είναι κι αυτοί μάνατζερ; Δεν αρκεί να είναι εκδότες, επιχειρηματίες σ' έναν κλάδο που στην Ελλάδα για την ώρα ανθεί; Τα βιβλία δεν γράφονται για να πουλη-

θούν; Αυτός δεν είναι ο μηχανισμός της αγοράς που επιτρέπει στα βιβλία να φτάνουν στον αναγνώστη; Κάθε παρουσίαση ή κριτική ενός νέου βιβλίου δεν εμπεριέχει και μian έμμεση έκκληση που απευθύνεται στους αγοραστές-αναγνώστες; Και τους λέει: αγοράστε το, είναι καλό! Ή, μην το αγοράζετε, δεν αξίζει! Αυτή η πραγματικότητα δεν απαιτεί μian οξυμένη διαύγεια, μian ευσυνείδητη και νηφάλια στάθμιση, μian στάση βαθύτατα ηθική απέναντι σε πρόσωπα και βιβλία;

Θα μπορούσα να σταματήσω εδώ και με βάση τα προηγούμενα να αμφισβητήσω το δικαίωμα της κας Τοπάλη να παρέμβει σε έναν δημόσιο διάλογο με θέμα την ποίηση του Τσέλαν. Να της αμφισβητήσω δηλαδή *das Mitspracherecht*. Δεν το κάνω γιατί το τελευταίο παράδειγμα που προσάγει, ακριβώς ο τρόπος που μεταφράζω το ρήμα 'mitsprechen', έχει στόχο να αποδείξει: (i) ότι δεν ξέρω γερμανικά και (ii) ότι είμαι τόσο ανεύθυνος ώστε δεν ανοίγω καν το λεξικό. Σοβαρές κατηγορίες που επιβαρύνονται από τις περιστάσεις, αφού το φορτίο μου είναι κάποιος τόσο ευαίσθητος και τόσο όμορφος. Κάποιος που δεν έγραφε μόνον αλλά κουβαλούσε λέξεις που χαροπάλευαν, ακτινοβολημένες, με καμένο δέρμα (σ. 262). Δεν μπορούν να μείνουν δίχως απάντηση. Είμαι αναγκασμένος λοιπόν να συνεχίσω.

Την απόδειξη ότι δεν ξέρω γερμανικά και ότι δεν ανοίγω το λεξικό, η κα Τοπάλη την ετοιμάζει προσεχτικά. Στη σελίδα 263 την προοικονομεί μιλώντας δήθεν αόριστα για όσους επικαλούνται ως πρόσχημα της άγνοιάς τους την ποιητικότητα: *Η καλύπτουν απλώς την άγνοια της ξένης γλώσσας, που η καλή και πλήρης γνώση της συχνά θεωρείται δευτερεύον προσόν ενός καλού μεταφραστή. Φτάνει να μας έχει πείσει ο τελευταίος για τα ωραία(;) ελληνικά του. Στη σελίδα 264, εκεί που με κατονομάζει και με αποκαλεί μεταφραστή που στιχουργεί σε βάρος του πρωτοτύπου, προσθέτει παρενθετικά τη δεύτερη φρασούλα: Ο δεύτερος στίχος, εύκολα κατανοητός και για κάποιον με ελάχιστες γνώσεις γερμανικών... Στην ίδια σελίδα, όταν αναφέρεται στη μετάφραση του ρήματος 'liegen', σημειώνει: *αλλού βρήκα απλώς να μην κατανοεί τη σύνταξη του πρωτοτύπου (...)* Ή ίσως να μην την αναγνωρίζει ως σημαντική. Στη σελίδα 265 πλέον, μου δίνει τη χαριστική βολή:*

Για να φτάσουμε και σε «εν ψυχρώ» παρανοήσεις, όπως στο ποίημα «Σιβηρικό»: «Προσευχές τόξα — εσύ / δεν τους μιλούσες, ήσαν / το σκέφτεσαι, οι δικοί σου», μεταφράζει ο Χρήστος Λάζος. Μένουμε βέβαια με την απορία, σε ποιον δεν μιλούσε το υποκείμενο «εσύ». Ενώ ο ποιητής χρησιμοποιεί το ρήμα mitsprechen, που και στο λεξικό ακόμα αναφέρεται ως κλασικό παράδειγμα σε συνάρτηση με τη λέξη προσευχή: από κοινού απαγγελία! Όλα καλά ως εδώ, αλλά νομίζω ότι την κα Τοπάλη την έχει πάλι κυριέψει μια σκέψη και βιάζεται να βγάλει το εύκολο συμπέρασμα πριν προλάβει να σκεφτεί λογικά. (σ. 264)

Δεν ξέρω αν υπάρχουν εύκολα ποιήματα, πάντως το «Σιβηρικό» δεν είναι ένα από αυτά. Άνοιξα λοιπόν λεξικά. Στο Σύγχρονο Γερμανοελληνικό Λεξικό του Mandeson (εκδ. Διαγόρας, χ. χ.), στο λήμμα 'mitsprechen' βρήκα τα εξής: «ομιλώ μαζί, λαμβάνω μέρος εις την ομιλίαν // er konnte über diese Frage nicht mitsprechen: δεν μπορούσε να έχη γνώμη γι' αυτό το πρόβλημα». Στο *Langenscheidts Grosswörterbuch*, (γερμανογαλλικό, εκδ. K. Sachs και C. Villatte, 1979) βρήκα τη σημασία «entrer en jeu» και την παραπομπή στο λήμμα 'mitreden' με τις δύο σημασίες του: «I auch ein Wort od. Wörtchen mitzureden haben».

**Ο μεταφραστής
καλείται να πάρει αποφάσεις
μέσα σε συνθήκες έντονης
συναισθηματικής φόρτισης που
γεννιέται από τη συμβίωση με το
πρωτότυπο: το οποίο απαιτεί τη
μετάφραση και συνάμα
την αρνείται.**

prendre part à la conversation, à la discussion». Στο εξάτομο γερμανογερμανικό *Duden* (εκδ. G. Drosdowski, 1978) βρήκα πρώτο το παράδειγμα «λέω μαζί με άλλους την προσευχή», τα υπόλοιπα ήσαν περίπου αίδια.

Συμβουλευτήκα μεταφράσεις. Στη γαλλική μετάφραση του στίχου, η I. Broda (*La rose de personne, Le nouveau commerce*, 1979) κρατούσε ευρηματικά και τις δύο σημασίες δίνοντας προτεραιότητα στη σημασία «συμπροσεύχομαι»: *Arcs de prière — tu / ne t'y joignais pas, étaient, / tu le penses, les tiennes*. Στα ελληνικά δεν έβρισκα μια λέξη που να εμπεριέχει και τις δύο σημασίες. Η πρόταση της κας Τοπάλη *mitsprechen* = από κοινού απαγγελία— δεν πέρασε ποτέ από το μυαλό μου. Και τώρα που τη διαβάζω στο κείμενό της αναρωτιέμαι πώς είναι δυνατόν να την θεωρεί προφανή. Μια προσευχή δεν την απαγγέλεις, ούτε μόνος σου ούτε με άλλους.

Διάβασα προσεχτικά το ποίημα. Σχημάτισα τη γνώμη, σε αντίθεση με την κα Τοπάλη, ότι δεν παραπέμπει ευθέως στην αντιθρησκευτική δια-αγιδάγωση του Τσέλαν (σ. 265). Ο τίτλος παραπέμπει στη Σιβηρία και η αφετηρία ότι όλη η συλλογή είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Όσιπ Μάντελσταμ, που πράγματι πήγε σε στρατόπεδο στη Σιβηρία, συμπέ-να ότι η παραπομπή στον Μάντελσταμ είναι καθοριστική. Ο Μάντελσταμ λοιπόν «entre en jeu». Έπειτα, τα πρόσωπα που εμφανίζονται στο ποίημα (*du, Gesicht, deinem, mir, ich, unsre, ich, dir*) δεν είναι εύκολο να ταυτιστούν. Πώς να δώσεις ταυτότητες στις αντωνυμίες και πρόσωπα στο *Gesicht*; Συνεπώς, το εσύ του πρώτου στίχου, δεν παραπέμπει ευθέως στον Τσέλαν. Ο διάλογος ανάμεσα στο εγώ που εκφωνεί το ποίημα και στο εσύ στο οποίο απευθύνεται, αφήνει ανοιχτή τη δυνατότητα να καταλάβει τη θέση του συνομιλητή ο Μάντελσταμ, και ίσως όλοι οι αναγνώστες που παίρνουν τη θέση του εσύ και διεκδικούν ένα *spracherecht*.

Η κα Τοπάλη μου προσάπτει επίσης ότι επινοώ κάποιους ανύπαρ-ους άλλους: *Μένουμε βέβαια με την απορία, σε ποιον δεν μιλούσε το σκεπτικό «εσύ»*. Αναρωτιέμαι πάλι αν διαβάζει. Οι άλλοι στους οποί-ους αναφέρεται κατ' ανάγκην το ρήμα '*mitsprechen*' είναι εκεί, στο *mit-*», «συν- ομού-, από κοινού». Αυτοί λοιπόν με τους οποίους το εσύ ν στέργει να συνομιλήσει ή να συμπροσευχηθεί είναι ευθύς εξαρχής ο τρίτος πόλος της πρώτης στροφής. Είναι αυτοί που το εγώ του ποιή-τος αναγνωρίζει ως σκεπτικούς του εσύ και το καλεί να σκεφτεί ότι είναι οι ίδιοι που μοιράζονται τις ίδιες προσευχές; Χωρίς αυτούς, ο χωρι-ός από την κοινότητα, που συστήνει το κρίσιμο νόημα της πρώτης στροφής, εξαφανίζεται.⁷

Δεν είμαι βέβαιος για την ερμηνεία που προτείνω, αλλά είμαι βέ-βαιος ότι τις απορίες μου δεν θα τις λύσουν ούτε τα λεξικά ούτε η λή και πλήρης γνώση (αλλά τί σημαίνει πλήρης; και πώς πιστο-ιείται; ποιος απονέμει τους τίτλους;) της ξένης γλώσσας. Αυτή ν εξασφαλίζει από μόνη της άμεση πρόσβαση στο χώρο όπου πελείται το μυστήριο της ενσάρκωσης του ποιητικού νοήματος. Πί αυτός ο χώρος είναι κενός. Άμεση απόδειξη η παύλα. Η κα Τοπάλη την προσπερνάει γρήγορα. Εμένα ομολογώ ότι με απασχό-σε περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα. Γιατί η παύλα είναι το κε-νόν, η σιωπή, και αυτά είναι που δεν ξέρεις πώς μεταφράζονται. Ο Τσέλαν γράφει: *Bogengebete — du / sprachst sie nicht mit ...* Ανά-σα στις προσευχές τόξα και στο ρήμα '*mitsprechen*' η παύλα που ριζίζει / ενώνει αφήνει το νόημα να περάσει αναλλοίωτο; Έχω τη γνώμη ότι ούτε αυτός ο *ideal reader suffering from an ideal insomnia* είναι σε θέση να απαντήσει αυτό το εντέλει απλό ερώτημα. Για-τί δεν είναι αποκρίσιμο. Τι μένει λοιπόν; Σε τι συνίσταται η εργασία του μεταφραστή; Αλλά για όλα αυτά τα προβλήματα η κα Τοπάλη κινείται να μην παίρνει χαμπάρι. Ανοίγει το λεξικό και έχει άμεση πρόσβαση της ουσίας.

Στην επιστολή στον Hans Bender (*Gesammelte Werke*, 3, σ. 177), ο Τσέλαν γράφει ότι τα ποιήματα είναι έργο του χεριού (*Handwerk*). Δεν βλέπω καμιά κατ' αρχήν διαφορά ανάμεσα στο ποίημα και τη χειραψία, προσθέτει. Κάτι ανάλογο δεν λέει ο Σεφέρης; *Το χέρι γνωρίζει μαζί και αισθάνεται. Η μηχανή δεν αισθάνεται τίποτε· ούτε τον κόπο της· είναι απ-άνθρωπη* (Δοκίμες, 1, Ίκαρος, 1974, σ. 65). Αν έτσι έχουν τα πράγμα-τα, το μόνο που μένει στο μεταφραστή είναι να δώσει με εμπιστοσύνη το χέρι του. Αυτό που παίρνει και δίνει τα ποιήματα. Τα υπόλοιπα θα τα κρίνουν οι δίκαιοι αναγνώστες.

Βρυξέλλες - Αθήνα, 26-30 Ιουνίου 1996

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Παραθέτω την τελευταία στροφή του ποιήματος του Paul Celan «*Aschenglorie*» σε μετάφραση της Σ. Νικολούδη, βλ. J. Derrida, *Μαρτυρία και μετάφραση*, μετ. Β. Μπισώρης, Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, 1996, σ. 121.

2. Μιλώ για παρέα γιατί κάποιες άλλες φράσεις του κειμένου με οδηγούν σε αυτή την ερμηνεία: *Κοινοτυπία: ο Τσέλαν έγραφε απίστευτα λιτά. Γέλιο: Σιγά μην είχε καιρό για φλυαρίες. Σοφά, σαν ετοιμοθανάτος Μαθουσάλας. Άναρθρα, σαν μωρό* (σ. 262). Δεν ξέρω ποιος λέει αυτές τις φράσεις, από ποια θέση τις εκφω-νεί, σε ποιους απευθύνεται. Δεν ξέρω αν αναλαμβάνει την ευθύνη τους. Μου δί-νουν την εντύπωση ότι καταγράφουν την κουβέντα μιας παρέας. Όπως λέει η ίδια: *αυτά είν' ωραίο να τα κουβεντιάζουμε ξενυχτώντας με κρασί* (σ. 263).

3. Αλλού προσπάθησα να δείξω ότι οι σχέσεις πρωτοτύπου και μετάφρασης δεν διέπονται από τις αντιθέσεις γνησιότητα/παραχάραξη, πιστή/ελεύθερη, γράμμα/πνεύμα, κ.ο.κ., που προϋποτίθενται από αυτούς τους όρους. Ας μου επιτρέψει ο αναγνώστης να παραπέμψω στο κείμενό μου *Χώρα της μετάφρασης* που αναφέρεται σε αυτά ακριβώς τα ζητήματα, βλ. J. Derrida, *Πλάτωνος Φαρμακεία*, εκδ. Άγρα, 1990, σσ. 9-61.

4. Παράδοση και ανιστόρητη σύγκριση. Η ποίηση της αρχαιότητας έχει προ-σωδία. Η ρίμα είναι νεότερο φαινόμενο. Έπειτα, τί γίνεται με τους νεότερους ποιητές όπως οι Μ. Γκανάς, Δ. Καψάλης, Γ. Κοροπούλης, Η. Λάγιος, η Α. Φρα-ντζή, που γράφουν στις μέρες μας σονέτα, που γράφουν με ρίμες; Το κάνουν επειδή ένιωσαν ξαφνικά την έλλειψή της στα ομηρικά έπη;

5. P. Celan, *Gesammelte Werke*, εκδ. B. Allemann και S. Reichert, Suhrkamp, τόμ. 5, 1986, σσ. 344-345. Θα μπορούσα να πω ότι δυσκολεύομαι να μεταφρά-σω σύμφωνα με τις επιταγές της κας Τοπάλη και όπως κι εκείνη *μαζεύομαι στη γωνιά μου σαν παιδί του χάους (...)* και *προτιμώ τη σιωπή* (σ. 263). Δεν δέχομαι όμως αυτή τη δωρεάν επίδειξη εργαλειακής σεμνοτυφίας που μπαίνει στην υπηρεσία του πιο απελέκτου εγωκεντρισμού. Για να μπορεί λοιπόν να παρακο-λουθήσει και ο αναγνώστης που έχει αγνοία της ξένης γλώσσας (σ. 263), αυτο-σχεδιάζω μια όσο γίνεται πιστή μετάφραση: «*Ωραίος, καλός κι αληθινός*» συχνά ζήσανε χώρια, / *αυτά τα τρία μέχρι τώρα ποτέ δεν μείναν σ' ένα*, λέει περίπου ο Σαίξπηρ. Και αποδίδει περίπου ο Τσέλαν: «*Ωραίος, καλός και πιστός*» τόσο συ-χνά *χωρισμένα, διαιρεμένα*. / *Σ' Ένα θέλω εγώ τρία μαζί να συγκολλήσω*.

6. Όλα τα παραθέματα είναι από το κείμενο της κας Τοπάλη, από τις δύο στή-λες της σελίδας 264. Σημείωσα πιο πάνω την απορία μου σχετικά με τα εισαγω-γικά. Νομίζω πως βρήκα τη λύση. Έχω τη γνώμη ότι η κα Τοπάλη χρησιμοποιεί τα εισαγωγικά σαν τσιμπιδάκια, για να πιάνει τις λέξεις που δεν τις αρέσουν. Έτσι ταυτοχρόνως τις αναφέρει, τις παραθέτει και κάνει χρήση χωρίς να τις χρεώνει. Η ίδια δεν τις χρειάζεται, έχει άμεση επαφή με την ποιητική ουσία (σ. 265), βλέπει την εικόνα της πραγματικότητας και της αλήθειας: *Ο Αισχύλος αγκαλιασμένος με τον Άρθουρ Κλάρκ* (σ. 262).

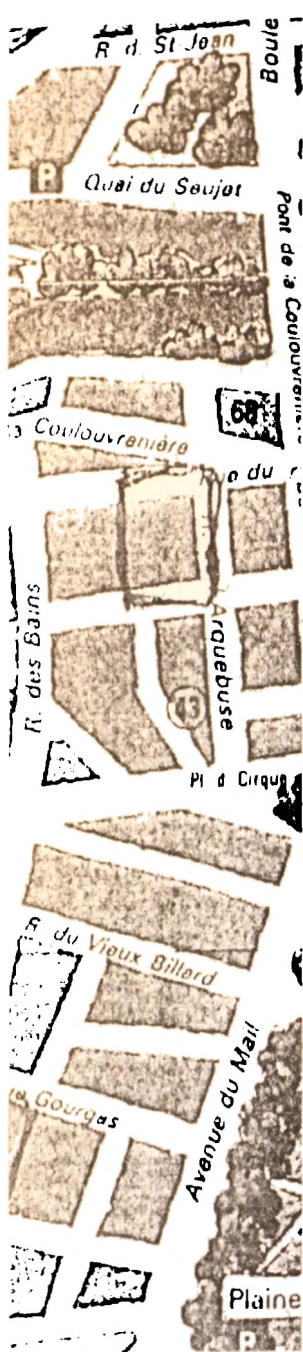
7. Θα μπορούσα να συνεχίσω, να παραπέμψω στις σχέσεις του Μαντελσταμ με τους συγκρατούμενους του, στις αντίστοιχες εμπειρίες του Τσέλαν, στη σχέ-ση Τσέλαν - Μάντελσταμ, στην ποιητική λειτουργία του συνομιλητή, στο πεζό κείμενο του Τσέλαν *Συνομιλία στο βουνό* που περιγράφει μια αντίστοιχη σκηνή όπου ένας Εβραίος ούτε αγαπάει ούτε απευθύνει τον λόγο στα ξαδέρφια του.

Τα Άγρια & ια Ήμερα

του Παναγιώτη Ιωαννίδη

Μέσα στην πλήξη του μισοάδειου αεροπλάνου, και μετά τα πρώτα ταρακουνήματα που σπάνε τον πάγο, πιάνουμε την κουβέντα με τον διπλανό μου. Είναι Ιταλός, αλλά ζει στην Ελβετία, όπου επιστρέφει ύστερα από δύο εβδομάδες στην Νάξο και την Πάρο. Φέρνει μαζί του δυο μικρά ακροκέραμα, ένα σφουγγάρι, κυδωνόπαστο με μέλι, την ανάμνηση των δύο Κούρων, ξαπλωμένων στα ναξιώτικα βουνά, και της Αθήνας, απλωμένης κάτω από τον λόφο του Φιλοπάππου, με τη δύση. Από τις εκκλησίες τις χτισμένες με αρχαίες πέτρες, η συζήτηση φτάνει γρήγορα στα ερειπωμένα χωριά της Νότιας Ιταλίας, και της «Περιπέτειας» του Αντονιόνι.

Η πόλη μας υποδέχεται τσιγγούνικα ψυχρή και συννεφιασμένη. Παρ' όλο το ψιλόβροχο, ο Φαμπρίτσιο προσφέρεται να με ξεναγήσει, τις λίγες ώρες που έχω ελεύθερες.

Στους δρόμους, πολλές φυλές και πολλή ζωντάνια· ξαφνιάζομαι, γιατί περίμενα κάτι αποστειρωμένο, ταχτοποιημένο. Βέβαια, οι παλιές μεγαλοοικογένειες έχουν ταμπουρωθεί μέσα στην παλιά πόλη, και δεν πουλάνε τα σπίτια τους στους "ξένους". Γύρω γύρω όμως, η ζωή ανακατώνει και ταιριάζει, όπως θέλει εκείνη.

Περνώντας έξω από το νεκροταφείο του Αγίου Γεωργίου, ο Φαμπρίτσιο λέει:

—Εδώ είναι θαμμένος ο Μπόρχες.

Τρεις μέρες μετά, ξαναβρίσκω το νεκροταφείο. Βραδυάζει· πέφτουν σκιές ανάμεσα στις αραιά βαλμένες πλάκες και τους διαβάτες που κόβουν δρόμο. Δοκιμάζω το ένστικτό μου, να δω αν θα με οδηγήσει σωστά — αλλ' αποτυγχάνω. Φυσικά, η ελβετική οργάνωση, προβλέποντας την πιθανότητα αυτή, έχει αναρτήσει αλφαβητικό ευρετήριο των τεθνεώτων, και αριθμημένο χάρτη με τη θέση των μνημάτων.

Είναι μια μικρή όρθια πέτρα, στρογγυλεμένη στο πάνω μέρος. Με κάπως γοτθικά μαύρα γράμματα, το όνομά του, οι χρονολογίες, και, κάτω από μια ανάγλυφη παράσταση (νεκρικής πομπής Βόρειας φυλής;), μια φράση σε άγνωστή μου γλώσσα (παλιά Αγγλικά;). Μπροστά απ' την πέτρα, φυτεμένο σγουρό χορτάρι, και ολόγυρα, λίγα λουλουδάκια.

Μισοαμήχανα, μισοσυγκινημένα, σ' ένα μικρό χαρτάκι γράφω τις λέξεις «ΧΩΜΑ ΕΛΑΦΡΟ», το διπλώνω, και τ' αφήνω μέσα στην πρασινάδα. Καθώς σηκώνομαι, αντιλαμβάνομαι κάποιον να με παρατηρεί από μικρή απόσταση. Χαμογελάει συνομοτικά:

—Κι εγώ αυτό έκανα την πρώτη φορά.

Πριν δώδεκα χρόνια δηλαδή, όταν, έχοντας τελειώσει το σχολείο στο Αλγέρι, ήρθε στην πατρίδα της μάνας του για να σπουδάσει Ιατρική. Καθώς πρέπει πράγματα, ξεκάθαρα· όμως στα τρία χρόνια πάνω, εν μια νυκτί, τα βρήκε νηξε. Δούλεψε δυο χρόνια σε μια τράπεζα· κι όλο αυτό το διάστημα, γύριζε προς τα πίσω: ο Ταρίκ (θα πει «Σερίος»), αύριο στις οχτώ το πρωί, δίνει την τελευταία του εξέταση για το δίπλωμα Αραβικής Φιλολογίας.

Η ώρα έχει πάει δύο το πρωί, έχουμε δειπνήσει σε λιβανέζικο εστιατόριο, και περπατάμε στην σκοτεινή παλιά πόλη ενώ οι ιθαγενείς κοιμούνται. Ο Ταρίκ δεν έχει όρεξη να πάει για ύπνο: προεορτάζει το τέλος των σπουδών του. Τον Οκτώβριο φεύγει για έναν χρόνο στην Μέση Ανατολή, μεταφραστής για λογαριασμό διεθνούς οργανισμού. Άγρια δουλειά: καταθέσεις για βασανισμούς, φάκελλοι πολιτικών κρατουμένων — πολύ μακριά από την πτυχιακή του εργασία, για την αραβική ποίηση πριν το Ισλάμ...

Σύμφωνα με την νομοθεσία του καντονιού, δύο με τέσσερις τα πάντα κλείνουν. Συνεχίζουμε τον περίπατο, και στις τέσσερις ακριβώς χτυπάμε το κουδούνι ενός μυστήριου καφεeneίου. Βαρειές κουρτίνες σκεπάζουν τα τζάμια· άμα δεν το γνωρίζεις, ούτε φαντάζεσαι πως λειτουργεί.

Η πατρόνα φέρνει καφέ με γάλα· σε λίγο καταφτάνουν τρεις Ρωσίδες μ' ένα σκυλάκι. Μόλις σχόλασαν, και περπατούν φραϊ. Η μια μορφάζει ψευδείς αβρότητες:

—Δεν με νοιάζουν οι ευγένειες· εδώ τι γίνεται, λέει με γλυκά παραμορφωμένα γαλλικά, δείχνοντας την καρδιά.

Η συζήτηση κυλάει σαν το νερό, όπου βρει κλίση ευνοϊκή: προς τον Καβάφη και τον Καμύ, την Μεσόγειο και τη Ανατολή, τον πλάνητα βίο.

—Δεν είναι σκληρή αυτή η ζωή;

—Όχι, δεν τον ενδιαφέρουν οι ρίζες — ή έτσι λέει. Σε λίγο όμως, παραδέχεται πως είναι οδυνηρό οι φίλοι σου να φεύγουν, να γυρνούν, να ξαναφεύγουν.

—Όμως ο κόσμος έτσι ζει εδώ.

Είναι πράγματι ώρα να πηγαίνουμε. Πίσω από τις κουρτίνες, έχει βγει ένας ήλιος άλλης χώρας.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ

Η εξέταση πήγε περίφημα. Στο πάτωμα του μικρού διαμερίσματός, στρώματα και κιλίμια. Στα ράφια, πηλίνα δεκάχρηστα σοφής ομορφιάς, από την Αίγυπτο, το Μαρόκο, τα Βερβερίνικα χωριά της Αλγερίας. Ο Ταρίκ, ξαλαφρώνοντας και περιχαρής, υποδέχεται τους φίλους του, φερμένους εδώ απ' όλα τα σημεία της γης. Φίλοι που μαζεύτηκαν για να γιορτάσουν μαζί, πριν να ξανασκορπιστούν.

Πίνουμε δυνατό κρασί, εις υγείαν του πτυχίου. Σε λίγο, το ταξίδι απλώς αλλάζει τόπο.

Τα Άγια Εφήμερα

© Οι δίδυμες φωνές του Μιχάλη Παπαζήση και της Μελίνας Κανά, που τραγουδούν όπως πίνουμε νερό.

□ Η επιστροφή του Παρασενά Καρασούλου δίπλα μας.

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Σύγχρονος Οιδίπους

ννη Σολδάτου

αίνιγμα

θιστόρημα

Δ. Καστανιώτη

ήνα 1996

α παραφθαρμένη ιστορία Οίκου των Λαβδακιδών, αφερμένη στη σύγχρονη ή, όπου τα σημεία/ονόματα αίνουν τους ήρωες που αναών την τραγικότητα στην ότητα της καθημερινής ζωής, αποτελεί τον βασικό ά του τελευταίου μυθιστο-τος του Γ. Σολδάτου. Τα πωπα κινούνται γύρω από επιβλητική μορφή ενός γέ-επαίτη που μιλάει με αινίγ-και παρουσιάζεται ως κά-ς μιας σοφίας που τα νεαρά πωπα που τον συντροφεύ-αποδέχονται ως δεδομένη. αλοκαλείται Οιδίπους και αάζει τον εαυτό του βασιλιά Θηβών. Εννοώντας, όμως, ον Τύραννο αλλά τον άλλο, «επί Κολωνώ». Στον Κολω-άλλωστε, είναι το στέκι του ρονου αυτού Οιδίποδα και ι τυφλός, γεγονός που συμ-ει στην αξιοπιστία των ατικών του αποφθεγμά-

σερα πρόσωπα αποτελούν εσο περιβάλλον του: πρό-α για δύο πόρνες, τις αδελ-Αντιγόνη και Ισμήνη, και δύο νεαρούς, κλεφτρόνια νών και αυτοκινήτων, φρί-από το ορφανοτροφείο εΐχαν μεγαλώσει και οι αγονώντας την καταγωγή Τα ονόματά τους: Ετεο-και Πολυνείκης. Έτσι, ο αϊζός Κύκλος, τουλάχιστον ατικά, συμπληρώνεται.

Τα μυθιστορηματικά πρόσω-πα του Σολδάτου, δείχνουν ευ-θύς εξαρχής «τελειωμένα» στους προκαθορισμένους ρό-λους τους. Δεν αμφισβητούν ου-σιαστικά την περιθωριακή τους υπόσταση, οι αναζητήσεις τους μοιάζουν περισσότερο υ-παρ-ξιακές. Με επίκεντρο τον γέρο-ντα φίλο τους, επιδίδονται, κά-θε βράδυ που συναντιώνται, πέ-ρα από τη σύντομη απαρίθμηση των καθημερινών τους πεπραγ-μένων χωρίς εναλλαγές, σε συ-ζητήσεις που καθορίζονται από την αναζήτηση της γνώσης. Τα πέντε πρόσωπα δεν μοιάζουν έτσι χαρκτήρες ολοκληρωμέ-νοι – με την έννοια του παραδο-σιακού μυθιστορήματος – αλλά δρώντα πρόσωπα στα οποία έχει ανατεθεί η διεκπεραίωση ρόλων: ωσάν η ζωή τους να εί-ναι προδιαγεγραμμένη από τη μοίρα που κουβαλούν μέσα τους. ωσάν τα τραγικά τους ονόματα να υπερπροσδιορί-ζουν τη θέση τους σε μια σκηνή θεάτρου. Σκηνοθέτης σ' αυτή την παράσταση ο ίδιος ο Οιδί-πους.

Ο Οιδίπους, ζητιάνος στον Κολωνό, διατηρεί στη ρίζα του το «ζητείν» του τραγικού προ-σώπου: είναι «ζητών» και «ζη-τούμενος». Ποια είναι η δική του καταγωγή πέρα από την ταύτιση με το μυθικό του πρότυ-πο; Ποιος υπήρξε πριν βρεθεί επαίτης στον Κολωνό; Και ποια, τελικά, η πραγματική του σχέση με τους τέσσερις αυτούς νέους ανθρώπους που ανακά-λυψε ο ίδιος και μάζεψε γύρω του; Ερωτήματα-αινίγματα που δεν θα γνωρίσουν ποτέ σαφείς απαντήσεις. Με εξαίρεση την

περίπτωση του Πολυνείκη. Μια ανάγκη επιβεβαίωσης των πί-στεων του γέροντα θα τον κάνει να παροτρύνει τους άλλους να ψάξουν στη Βοιωτία την κατα-γωγή τού όμορφου νεαρού. Θα αποκαλυφθεί πως είναι γιος του αλλά δεν θα του το μαρτυ-ρήσει ποτέ. Επομένως, και οι άλλοι τρεις είναι, άραγε, εξίσου παιδιά του, σπαρμένα με δια-φορετικές γυναίκες από τον γέ-ροντα, χωρίς πραγματική ταυ-τότητα; Το παλιό αίνιγμα της Σφίγγας που επανέρχεται διαρ-κώς στο βιβλίο θα μείνει ανα-πάντητο ή, καλύτερα, θα αυτοε-γκλωβιστεί στην ίδια του τη λύ-ση: έτσι, αν η απάντηση είναι: «ο άνθρωπος», τότε η νέα ερώ-τηση που προκύπτει είναι: «τι είναι ο άνθρωπος;» Ο δίνων τη λύση γίνεται με αυτό τον τρόπο αίνιγμα ο ίδιος. Όπως ο μυθι-κός Οιδίπους, γνώστης της λύ-σης του αινίγματος, μετατρέπε-ται ο ίδιος σε αίνιγμα ως προς το ποιος πραγματικά είναι, έτσι και ο σύγχρονος γέροντας του Κολωνού, Απολīs αλλά σοφός κάτοχος της αλήθειας, παραμέ-νει αίνιγμα για τους άλλους: για τα άλλα πρόσωπα, για τον αφη-γητή, για τον αναγνώστη.

Αφορμή της διήγησης της ιστορίας των πέντε αυτών περι-θωριακών αποτελεί το σημειω-ματάριο μιας νέας και πλούσιας γυναίκας από το Κολωνάκι, της Θεοδώρας. Σαν μια άλλη εκδο-χή της «Ωραίας της Ημέρας», η επιτυχημένη δικηγόρος αποφρα-σίζει να ζήσει τη ζωή της πόρ-νης εκ του ασφαλούς και έτσι γνωρίζεται με την Αντιγόνη. Η Θεοδώρα παρουσιάζεται εξί-σου βεβαρημένη από ένα όνο-

Αν είστε gay, μπορεί να νομίζετε πως ένα βιβλίο όπως το *Gay!* γιατί: Τα αίτια της ομοφυλοφιλίας της παιδοψυχολόγου **Μαριάννας Λαγουμίδου** (εκδ. Μ. Π. Γρηγόρης, 1996) δεν έχει να προσφέρει τίποτα περισσότερο στα δικά σας άμεσα βιώματα: αν πάλι δεν είστε gay, ίσως νομίζετε πως ένα βιβλίο με αυτό το θέμα δεν σας αφορά. Ωστόσο, το ενδιαφέρον σ' αυτό το βιβλίο βρίσκεται κυρίως στην πύκνωση των πληροφοριών που μεταφέρει από την έρευνα που έχει γίνει διεθνώς για το θέμα και στην κωδικοποίηση των ποικίλων απόψεων που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί. Επίσης, συμβάλλει με την ένταξη στη διεθνή έρευνα των ελληνικών δεδομένων. Το βιβλίο γραμμένο απλά και απροκατάληπτα συνεισφέρει στην ανοιχτή συζήτηση για ζητήματα που ακόμη και σήμερα αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη και μας θυμίζει μια παλιά και πολύτιμη φροϊδική ρήση: «η ομοφυλοφιλία είναι εκδοχή της σεξουαλικής λειτουργίας που δεν αποτελεί βέβαια προσόν αλλά ούτε είναι κάτι ατιμωτικό».

Βιβλία για τις καιλοκαιρινές μας εξορμήσεις, τουριστικοί οδηγοί και άλλα ειδικότερα βιβλία κυκλοφορούν αρκετά. Ένας εύχρηστος οδηγός, ικανοποιητικός ως προς το πληροφοριακό υλικό, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κέδρος: *Κυκλάδες, Μήλος - Κίμωλος*. Το ευχάριστο είναι ότι οι εκδότες, γνωρίζοντας ότι αυτά τα βιβλία χρειάζονται

διαρκή ανανέωση –ενός μέρους τουλάχιστον– των παρεχόμενων πληροφοριών, δηλώνουν την ετοιμότητά τους για υποδείξεις· υποθέτουμε, για να μπορούν να εμπλουτίζουν κάθε νέα ανατύπωση. Ωστόσο, πουθενά δεν βρήκαμε το όνομα του συντάκτη των χειμένων ή του επιμελητή της έκδοσης, καθώς και τη χρονολογία έκδοσης του οδηγού. Για την ώρα, πάντως, ως αρκεστούμε στη χρησιμότητα της έκδοσης και... καλές διακοπές!

Για τη Χίο διαθέτουμε δύο σχετικά πρόσφατες εκδόσεις που έγιναν με πρωτοβουλία του υπουργείου Αιγαίου σε συνεργασία με το «Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου της Χίου»: *Η Λοχαία Πόλις Χίος*, του Γεωργίου Δ. Ζερβούδη και Κάμπου - Κάμπου - επιλογή χειμένων από το βιβλίο του A. Smith, *The Architecture of Chios* (μετάφραση: Ευτυχία Μ. Βλυσίδου) στο πλαίσιο της Προγράμματος Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του γυμνασίου Κάμπου. Βιβλία που ενδιαφέρουν όχι μόνο τους ταξιδιώτες.

Διαβάζοντας το βιβλίο του Ευάγγελου Γρ. Αυδίκου, *Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1996) διαπίστωσα ότι πολλές από τις κυρίαρχες απόψεις που θέλουν να τοποθετούν το μεταπολεμικό παιδί στο κέντρο της ζωής μας είναι μία ακόμη σύμβαση. Όχι, βέβαια, ότι δεν έχει αλλάξει η θεώρηση του παιδιού στην εποχή μας σε σύγκριση με

μα βασίλισσας και πόρνης που προέρχεται, όμως, από μια άλλη ιστορική περίοδο, το Βυζάντιο. Έτσι, η εισδοχή της στον Θηβαϊκό Κύκλο παραμένει εκείνη, ουσιαστικά, του παρατηρητή, του ξένου. Ωστόσο, το δικό της βίωμα από αυτή την επαφή θα περιγράφει το βιβλίο, ενώ ένας εξωδιηγητικός αφηγητής θα τη συμπεριλάβει στην ίδια την ιστορία που αφηγείται, καθιστώντας την και αυτή μυθιστορηματικό πρόσωπο. Ή, αλλιώς, έναν ακόμη ρόλο στη σκηνή ενός δράματος που γι' άλλους θα κλείνει προς την τραγωδία και γι' άλλους προς την ηθογραφία.

Κατά πόσο υπήρξε καθοριστική η δική της παρουσία στην εξέλιξη της ιστορίας των πέντε προσώπων; Κατά πόσο η εισβολή ενός τρίτου προσώπου σε έναν κλειστό κύκλο με προκαθορισμένα μέλη μπορεί να λειτουργήσει ανατρεπτικά της αδράνειας που επικρατεί στο εσωτερικό του, της δεδομένης μοίρας που επιβάλλει η παθητική μορφή του γέροντα/θεματοφύλακα κάποιων παλαιών χειμένων; Κατά πόσο αυτή η μίξη

Κολωνού και Κολωνακίου, αρχαιοελληνικής τραγωδίας και βυζαντινού δράματος, μπόρεσε να αποδώσει σύγχρονο έργο;

Είναι αλήθεια πως η στατική μορφή του Οιδίποδα καθορίζει το κείμενο, την εξέλιξη της ιστορίας, την πλοκή της. Ο αφηγητής, επικεντρώνοντας την οπτική του στο πρόσωπο αυτό, περιθωριοποιεί τις παράλληλες δράσεις των άλλων προσώπων, ελαχιστοποιεί τα σημεία πραγματικής πλοκής της ιστορίας. Η επαπειλούμενη σύγκρουση Οιδίποδα και Θεοδώρας, των δύο κόσμων που αυτοί αντιπροσωπεύουν όπως και τα δύο διαφορετικά κομμάτια της ιστορίας μας, πραγματώνεται σε υπερβατικό μόνο πλαίσιο. Άλλωστε, η Θεοδώρα θα προσδιορίσει ως αίνιγμα τον ίδιο τον Οιδίποδα. Πώς, όμως, να συγκρουστείς με κάτι που δεν γνωρίζεις; Έτσι, η δυναμική της διαλογικότητας που τα δύο αυτά πρόσωπα αντιπροσωπεύουν σε πολλαπλά επίπεδα παραμένει, σε επίπεδο πλοκής, ανεκπλήρωτη.

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί συμπληρωματικά πως, από δηλώσεις που έκανε ο Γ. Σολδά-

τος στον Τύπο, γνωρίζουμε πως, παράλληλα με το μυθιστόρημα, γράφτηκε και το αντίστοιχο σενάριο. Και, για όσους άκουσαν πως ο ρόλος του Οιδίποδα γράφτηκε με στόχο να ερμηνευτεί από τον Αλέξη Δαμανό, είναι δύσκολο, διαβάζοντας τώρα το μυθιστόρημα, να απεγκλωβιστούν από την καθήλωντική εικόνα του εκλεκτού κινηματογραφιστή στο ρόλο αυτό.

Βιβλίο χαμηλών τόνων, στην ουσία κυρίως σε εσωτερικούς μονολόγους των προσώπων, δοσμένων σε πλάγι-ελεύθερο λόγο, καθίσταται προκλητικό ως προς το ύφος που θα υιοθετήσει η κινηματογραφική του αναπαράσταση. Μια νέα παράσταση πάνω στην ζωή ως θέατρο ή τη θεατροποίηση της ζωής. Διότι, αν υπάχει ένα εκμεταλλεύσιμο μυστικό στο έργο, αυτό σίγουρα δι-είναι ο ρεαλισμός του αλλά διπλός διάλογος που θα πο-σουν οι ηθοποιοί με τα αειδραματικά πρόσωπα του κειμένου, τα οποία «ζουν» διε-περαιώνοντας διαλογικά το αρχετυπικούς τους ρόλους.

Δημήτρης Τσατσούλης

Αφηγήσεις

Ισαάκ Μπάσεβιτς Σίνγκερ
Ο τελευταίος δαίμονας και άλλα διηγήματα

Μιφρ.: Μ. Ζαχαριάδου
- Γιώργος Τσακνιάς
Εκδ. Νεφέλη
Αθήνα 1995

Ο Ισαάκ Μπάσεβιτς Σίνγκερ είναι ένας παράδοξος πολωνο-εβραϊός συγγραφέας. Γεννημένος το 1904 στη Βαρσοβία, είναι ένας ειλικρινής συνομιλητής που αφηγείται αποκαλύψεις.

Η ανάγνωση των ιστοριών του σφραγίζεται από την προφορικότητα, ακούγεται. Είναι ένα τράνταγμα που μας κάνει να μετακινηθούμε για λίγο από τη θέση μας.

Μεταβιβάζει στον αναγνώστη

όλα όσα έχει καταλάβει με τον τρόπο που ένας ραβίνος αποκρίνεται στον πιστό· επάγγελμα, άλλωστε, για το οποίο προοριζόταν ο νεαρός Σίνγκερ από την οικογένειά του. Ωστόσο, αυτός προτίμησε να ακολουθήσει τα βήματα του μεγαλύτερου αδελφού του, Israel Joshua, συγγραφέα επίσης, που του άνοιξε το δρόμο να προχωρήσει πέρα από τον κλειστό κόσμο του χασιδικού πατέρα του και της πολύ λογικής μητέρας του.

Το πέραςμα από τον ένα κόσμο στον Άλλον δεν γίνεται από την αρχή. Το παρελθόν είναι βαθιά ριζωμένο μέσα του, δεν το αποποιείται, θέλει όμως να το μετασχηματίσει.

Από το 1934 βρίσκεται εγκατεστημένος στην Αμερική, μακριά

από τον τόπο του. Τα πρώτα χρόνια γράφει αποκλειστικά σταβνις, χρησιμοποιώντας πολ-και διαφορετικά ψευδώνυμα. Μέχρι να αποκαλύψει το όνομα του απευθυνόταν σ' ένα σχετικ-μικρό ακροατήριο: στους Εβρα-ους της Αμερικής. Στα 1950, αρχίζει να εκδίδει τις ιστορίες τ-συγχρόνως σε αγγλική μετάφρ-ση και σε γίντις.

Ο Σίνγκερ βρίσκει τη χρ-τομή μέσα από τη γλώσσα τ-μύθου και παραμένει μοναδι-γοητευτικός στο χρόνο.

Βαθύς γνώστης και μελετη-των ταλμουδικών κειμένων τ-της Kaballa, τη δομή της οποί-χρησιμοποιεί στην αφήγη-του, συγγενικός ως προς αυ-που ο W. Blake αποκαλεί Κόσ-και της Μεγάλης Τέχνης.

ντρεύει το δαιμονικό με το μαγικό με το γεγονός, ύψο με τις κοινωνικές ανα-
ές, την τρέλα με την αποδο-
ης, το σύμβολο και το κα-
ρισμά του. Πράγματα φαι-
νικά ανόμοια που εικονί-
το μυστήριο της πραγματι-
πίας, ίδιο τόσο στο παρελ-
όσο και στο παρόν. Αυτή εί-
η σοφία των χειρισμών ενός
μικανοεβραίου συγγραφέα
γεννήθηκε στην Πολωνία,
ζούσε στην Αμερική που
φε στα γίντις, αλλά διαβα-
ν στα αγγλικά που ήθελε
εφύγει από τον ορθολογι-
της μητέρας του, αλλά κρα-
ε το όνομά της.

τον Σίνγκερ φαίνεται να
υπάρχει διάκριση ανάμεσα
χρόνο και το χώρο, που παι-

ρουσιάζονται ως ενιαίο φόντο
του κόσμου, όπως διηγείται σε
μια από τις ιστορίες του.

Το 1978 τιμάται με το βραβείο
Νόμπελ, και αποκτά παγκόσμια
φήμη. Χαρακτηριστικό δείγμα
γραφής του από τον επιλογο του
διηγήματος «Επιστολογράφος»:
«...Η νύχτα είχε τελειώσει σαν
όνειρο και την είχε διαδεχθεί μια
ακαθόριστη πραγματικότητα,
αυτοτελής, βυθισμένη στο αέναο
μυστήριο της ύπαρξης. Ένα πε-
ριστέρι πετούσε μέσα από το
χιόνι, αφοσιωμένο στην εκτέλεση
της αποστολής του. Στο καλορι-
φέρ ο ατμός ήδη σφύριζε. Από
τα γειτονικά διαμερίσματα
ακούγονταν οι πρώτες φωνές
των παιδιών που ξυπνούσαν, τα
ραδιόφωνα που έπαιζαν και βα-
σανισμένες νοικοκυρές που

ωρύονταν στα ισπανικά.

»Η σφαίρα που λεγόταν Γη εί-
χε μια ακόμη φορά περιστραφεί
γύρω από τον άξονά της. Τα
τζάμια ρόδισαν – σημάδι ότι
στα ανατολικά ο ουρανός δεν
ήταν εντελώς συννεφιασμένος.

»Για μια στιγμή τα βιβλία λού-
στηκαν σ' ένα μαβί φως, που πέ-
ρασε απαλό πάνω από τις πα-
λιές ράχες και τα τελευταία
υπολείμματα των χρυσών εγχά-
ρακτων μισοσβησμένων τίτλων.

»Όλα είχαν το χαρακτήρα
αποκάλυψης.»

Ο Ισαάκ Μπίσεβιτς Σίνγκερ
αφυπνίζει το παρελθόν μας με
μια πνοή που κάνει πραγματικό
μέσα μας το συναίσθημα της
ύπαρξης ενός καινούργιου αν-
θρώπου.

Μάρω Λιάτου

Η ζωή της επαρχίας

της Τσίτας

του εκ του Πετρούλα

Καστανιώτης

για 1996

Μάκης Τσίτας (γεν. 1971)
τον Αξό Γιαννιτσών, με το
ίο του Πάτυ εκ του Πετρού-
άζει σοβαρές υποθήκες για
γγγραφικό του μέλλον. Τα 17
ήματα της συλλογής του
ελούν ισάριθμες ιστορίες
ημερινής μιζέριας που έχουν
ώρο δράσης τη Θεσσαλονί-
τις γύρω περιοχές. Ο συγ-
ρέας είτε επινοεί πρόσωπα
γεγονότα είτε αναπλάθει λο-
χικά καταστάσεις που εξη-
ίδιος ή κάποιος άλλοι. Μ'
ον τον τρόπο αποφεύγει να
στην παγίδα στην οποία
ουν αρχετοί επίδοξοι λογο-
ες, όταν θέλοντας να αφηγη-
εν είδει διηγήματος κάποι-
πορία μεταφέρουν στο χαρ-
αναιμνήσεις της γιαγιάς, του
ή του μπατζανίκη τους.

καλύτερο διήγημά του είναι
μηνος, που παραπέμπει στον

Λουσία του Νίκου Χουλιαρά.

Σ' αυτό ο συγγραφέας, κατά
την προσφιλή του μέθοδο, μπαί-
νει στο κορμί του ήρωά του και
αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο
την αγωνία και τα πάθη του
πνευματικά καθυστερημένου
Γιάννου. Αυτό το ακαθόριστης
ηλικίας άτομο, που κάνει εγχει-
ρήσεις στις κατσαρίδες και
απολαμβάνει οπτικά τον έρωτα
των ζευγαριών κοντά στο νε-
κροταφείο, έχει όνειρα και θέ-
λει «να γίνει άνθρωπος». Σκέ-
φεται: «Καμιά φορά λέω να
ήμουννα πουλί. Να έπαιρνα φό-
ρα και να πετούσα ψηλά ψηλά
ως τα σύννεφα. Να πηγαίνω
όπου θέλω, να κάνω ό,τι θέλω κι
ό,τι μου γουστάρει και να μη νοι-
άζομαι ούτε για φαΐ ούτε για τί-
ποτα».

Ο Μάκης Τσίτας αφηγείται τα
προσωπικά βιώματα κι άλλων
προσώπων. Ενός τσοπάνου με
κουλτουριάρα σύζυγο, που αγο-
ράζει πίνακες του Τσαρούχη
και του Φασιανού κι ακούει
Μπετόβεν και Μπαχ, μιας κο-

πέλας που φιλοδοξεί να γίνει
καλόγρια, αλλά δεν στεριώνει
σε μοναστήρι γιατί της βάζουν
χέρι, ενός τραγουδιστή με φωνή
ίδια με του Νταλάρα που δεν
μπορεί να κάνει χαΐρι στην
επαρχία, μιας Μαρίας που «κά-
νει τάρανδο» τον άντρα της τον
νταλικιέρη, ενός μπουφетζή που
του «βγαίνει η πίστη» τα Σαβ-
βατοκύριακα, μιας παντρεμέ-
νης που προπονείται για χήρα,
αγοράζοντας μαύρα ρούχα και
μαντίλες, του Τάκη που απατάει
τη γυναίκα του με μια Πάτυ (εκ
του Πετρούλα).

Με τα διηγήματά του ο συγ-
γραφέας ασκεί κριτική στη μι-
κροαστική ζωή της επαρχίας,
αντιμετωπίζοντας με συμπά-
θεια τους χαμένους στην καθη-
μερινότητα ήρωές του. Αν καλ-
λιεργήσει το προσωπικό του
ύψος γραφής με το ιδιότυπο χι-
ούμορ – και αφαιρέσει κάποι-
ους πλατειασμούς – ίσως στο
μέλλον να μας χαρίσει συγγρα-
φικές εκπλήξεις.

Φίλιππος Φιλίππου

παλαιότερες· η αλλαγή,
όμως, αυτή έχει
συντελεστεί, κυρίως,
στο χώρο της επιστήμης
και στην αυτοτελή
ενασχόληση με θέματα
που αφορούν στην
παιδική ηλικία. Κατά τα
άλλα, η εκμετάλλευση
της παιδικής ηλικίας
εξακολουθεί. Και δεν
είναι μόνο η
εκμετάλλευση της
εργασίας ή η άσκηση
βίας, αλλά και η
εμπορευματοποίηση
του παιχνιδιού τους και
η ιδεολογική τους
παραμόρφωση μέσα
από τη διαφήμιση και
τα τηλεοπτικά, κυρίως,
προγράμματα· καθώς
και σε ζητήματα που
περνούν απαρατήρητα
και συχνά θεωρούνται
θεμιτά, όπως η
εκμετάλλευση των
αισθημάτων τους
ακόμα κι απ' τους
ιδιους τους γονείς...

«Εγώ δε θα στήσω ποτέ
μου πια
πνευματικότητα και
υπερηφανεύομαι γι'
αυτή μου την απόφαση.
Ατυχήματα και
σκοτωμοί είναι το τέλος
κάθε πνευματικότητας.
Άνθρωποι και ζώα
σκοτώνονται από την
πτώση τους, άντρες στο
άνθος της ηλικίας τους,
θύματα της περιέργειάς
των, κι ανύποπτα
άλογα, σκύλοι και
γάτες και πρόβατα, που
κατά τύχην περνούν
από κει. Όχι πια άλλες
πνευματικότητες. Αλλά
ποιος είναι πρόθυμος
να σ' ακούσει;» Γιάννη
Τσαρούχη, Ποιήματα
1934-1937.

Συνοδευόμενα από
τρεις υδατογραφίες,
δεκαεννέα σχέδια της
ίδιης εποχής και τρεις
παντομίμες-μπαλέτα
(εκδ. Άγρα, 1996).

ο χαρτοκόπτης

Θεσσαλονίκη, Μάης του '96...

ΣΕ ΓΙΟΡΤΑΣΜΟ της εργατικής πρωτομαγιάς την πρώτη μέρα του Μάη πρωτοπήγα στα τριάντα δύο μου χρόνια. Ήταν στην πλατεία Αριστοτέλους. Ήταν αργά, ήταν πολύ αργά. Βλέπεις δε ζούμε στο Μάη του '36 κι εγώ έφυγα για την Αυστραλία επί πρωθυπουργίας Γεωργίου Ράλλη όταν στο χωριό μου γιορτάζαμε την πρωτομαγιά με ψητά αρνιά και γλέντι στον Αϊ Θανάση. Για τους Ερατορείς, η Πρωτομαγιά ήταν τότε γιορτή των λουλουδιών και της άνοιξης – τίποτα άλλο.

Είναι και που τα πράγματα έχουν αλλάξει στις μέρες μας. Με ποιον ν' αγκαλιαστεί και να φιληθεί ο Κάστρο τώρα που δεν υπάρχει σοβιετικό μπλοκ και οι Κινέζοι υπογράφουν σύμφωνο φιλίας με τον Γιέλτσιν; Τώρα που κατηφορίζοντας από το δάσος του Σείχ Σου βλέπεις δεκάχρονους ρωσόφωνους πιτσιρικάδες να φορούν φανέλες του ΠΑΟΚ. Πότε πρόλαβαν και έγιναν παοκτζήδες;

Στη συγκέντρωση της πλατείας Αριστοτέλους ήταν και ηλικιωμένη γερόντισσα χωρίς δόντια που κρατούσε ψηλά πλακάτ με έγχρωμο Λένιν από τη μια μεριά και ασπρόμαυρο Μαρξ από την άλλη.

ΦΕΥΓΟΝΤΑΣ, είδα το χιονισμένο Όλυμπο στην άλλη μεριά του Θερμαϊκού, αγόρασα εφημερίδες από περίπτερα της Διαγωνίου, ήπια μπύρα στην Ικτίνου, διάβασα τα δωρεάν έντυπα της πόλης σε καφέ μπαρ της πλατείας Άθωνος. Ούζο με μεζέ στο Majestic, μπύρες και βυσσινάδα Φλωρίνης στο νέο Αστόρια, τόστ στην Πομπηία.

Δε μ' αρέσει η άλωση της Άνω Πόλης, η κατεδάφιση του βασιλικού θεάτρου, οι βόθροι που καταλήγουν στο Θερμαϊκό και ανοίγονται την ώρα που κανει βόλτα ο κόσμος. Θυμώνω μ' αυτά και στέλνω γράμματα στην Αυστραλία ρωτώντας συγγραφέα του Σύδνεϋ και φίλο της Μελβούρνης αν μπορείς να γίνεις καλός συγγραφέας ή καλός ποιητής χωρίς να 'σαι αστός. Η απάντηση έρχεται από οδοντίατρο που, πλένοντας πιάτα σε κουζίνα του 5ου όροφου πολυκατοικίας της δεκαετίας του '50, αναφέρει γάλλους αστούς συγγραφείς του 19ου αιώνα και τσιτάτο φίλης της για το πώς δεν μπορείς να κάνεις τέχνη στον ελεύθερό σου χρόνο. Τζένη, η μυθιστοριογραφία είναι χρονοβόρα, γι' αυτό οι βιοπαλαιστές γράφουν διηγήματα και διαβάζουν Νόλλα.

Το Νέο Κύμα πάλιωσε με το πέρασμα του χρόνου κι εγώ εξακολουθώ να παρακολουθώ στη τηλεόραση ποδοσφαιρικούς αγώνες νομίζοντας ακόμα πως οι ποδοσφαιριστές είναι μεγαλύτερης ηλικίας από μένα.

Είναι βλέπεις και οι ηλικιωμένοι ταβλαδόροι της πλατείας Ναυαρίνου που μου θυμίζουν του χαρτοπαίχτες των μεταναστευτικών καφενεύων της Αυστραλίας και φίλους που αγαπούν τις ιδέες τους περισσότερο από τις γυναίκες τους.

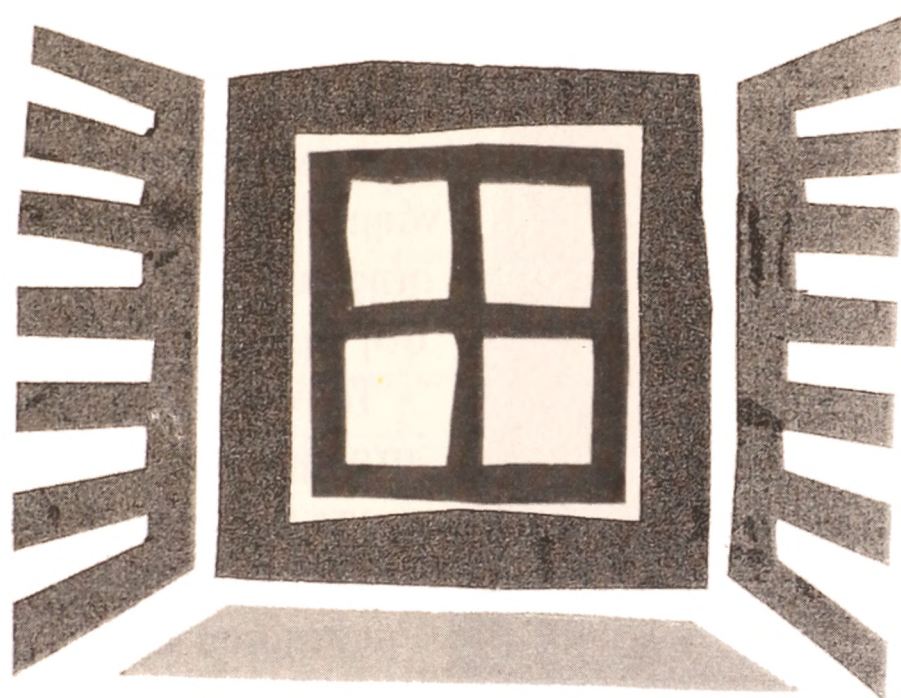
ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΙ ΕΝΑ ΧΑΣΜΑ δεκαπέντε χρόνων με τους συνομηλίκους του δημοτικού και του γυμνασίου, που καλύπτεται μονάχα με αναφορές στο Λάκη τον Κωτούλα. Ο Λάκης ο Κωτούλας έκανε πριν από δεκαπέντε χρόνια στον Ερατυραϊκό ό,τι δεν έχει κάνει ακόμα στις μέρες μας ο Γκούλιτ με την Εθνική Ολλανδίας, τη Μίλαν, τη Σαμπντόρια και την Τσέλση. Ο Λάκης έπαιξε σ' όλες τις θέσεις του Ερατυραϊκού, ακόμα και τερματοφύλακας, όταν ο Γκόγκος από το κακό του επειδή έφαγε γκολ από απευθείας χτύπημα κόρνερ του δεκαεξάχρονου τότε Νιόπλια πήγε και έγινε συνδικαλιστής της ΔΕΗ.

ΠΑΝΤΩΣ, ΥΠΑΡΧΟΥΝ ορισμένες σταθερές στις ζωές μας. Εμένα ο πατέρας μου ποτέ δεν μου έφερε αεροπορικώς ποδήλατο δέκα ταχυτήτων από την Αυστραλία. Ούτε είχα ποτέ να διαλέξω τα καλοκαίρια μεταξύ βουνού ή θάλασσας όπως τα παιδιά των αναγνωστικών βιβλίων των πρώτων τάξεων του δημοτικού. Και...ακόμα και σήμερα, 29 κατασκευαστές πλυντηρίων συνιστούν skip! - - -

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΩΣΤΑ
ΚΑΡΑΜΑΡΚΟ

ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... προωθούν το ελληνικό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ. 3607744 - FAX 3623093

ΜΑΡΙΑ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ

Μέ τη λάμπα θυέλλης

(Βραβείο πεζογραφίας Ίδρυματος Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών 1995)

Ένας άνθρωπος απλός, καθημερινός, βρίσκεται ξαφνικά αντιμέτωπος με τό μυστήριο της ζωής και θυθίζεται μέσα σ' αυτό, νά μάθει τί κρύβουν τά σημάδια πού τοῦ στέλλει ὁ ἀόρατος κόσμος, αὐτά τά προφητικά μηνύματα, πού γίνονται πηγές «ἀγγελιῶν» στά ὄνειρά του.

Στήν ἱστορία αὐτή ὁ ἔρωτας, τό πάθος, ἡ κραυγή, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ἔρημος τῆς ψυχῆς, παίρνουν τό νόημα τῆς ἀνθρώπινης θυσίας· αὐτῆς τῆς ἀγνωστης θυσίας, πού εἶναι ἡ ἐφήμερη ζωή μας πάνω στή γῆ.

Πρόσωπο τῆς ἀθωότητας ὁ ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος, θά ζήσει ἐπώδυνα τήν ἐνοχή, θά γίνει ἕνας μάρτυρας τῆς ἀλήθειας· αὐτῆς τῆς κοσμικῆς ἀ-λήθειας, πού εἶναι ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς. Καί ὁ χαμένος παράδεισος τῆς εὐτυχίας του θά ταυτιστεῖ μέ τήν ἴδια τήν ἐμπειρία τοῦ πόνου: Μιά προσωπική ἔρημος, πού θά τή διαβεῖ ἐξαγνιζόμενος.

Στό μυθιστόρημά της αὐτό, ἡ συγγραφέας, μέ τήν ποιητική, τήν ἀναλυτική γραφή της, καί μέσα ἀπό ἕνα μύθο τῆς «γοητείας», δίνει τήν σταυρική περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή γῆ, πού εἶναι τό τίμημα μιᾶς γνώσης

ἀπαγορευμένης. Ὁ ἥρωάς της εἶναι ἕνας «γοητευμένος» καί ζεῖ σέ μιᾶ κρυστάλλινη πραγματικότητα, ὅπως τά πλάσματα ἐκεῖνα τά ἐφήμερα, τά προορισμένα γιά ἕνα μόνο καλοκαίρι, πού ξέμειναν καί ζοῦνε τό φθινόπωρο πού δέν ἦταν γι' αὐτά.

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ:

- Λυκόφως τῆς Μοναξιάς • Ναταλία καί Χριστίνα
- Σῶμα, θυμήσου ὅχι μόνο τό πόσο ἀγαπήθηκες
- Γκρίζα πολιτεία
- Ἐπί πτερύγων ἀνέμων (ποιήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗΣ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 5 • 106 79 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 36 01 551 • FAX: 36 23 553